

№1 (44) 2019

ISSN: 2079-4150

KİTABXANAŞÜNASLIQ VƏ BİBLİOQRAFİYA

LIBRARIANSHIP AND BIBLIOGRAPHY

БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ И БИБЛИОГРАФИЯ

ISSN 2079-4150

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

KİTABXANAÇILIQ-İNFÖRMASİYA FAKÜLTƏSİ

*Bakı Dövlət Universitetinin
100 illik yubileyinə həsr olunur*

**KİTABXANAŞÜNASLIQ
VƏ
BİBLİOQRAFİYA**

Elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal

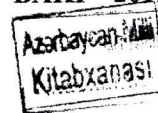
№ 1 (44) * 2019

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Ali Attestasiya Komissiyası Rəyasət Heyətinin
2010-cu il 30 aprel tarixli (protokol №10-R) qərarı ilə
təsdiq olunmuşdur.*

1997-ci ilin oktyabrından nəşr olunur

BAKİ – 2019

24569

Təsisçi və baş redaktor:

Xəlil İSMAYILOV

Tarix üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar mədəniyyət işçisi

Nadir İSMAYILOV (Baş redaktorun müavini)

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Redaksiya heyəti:

1. *Professor Abuzər XƏLƏFOV*

2. *Professor Zöhrab ƏLİYEV*

3. *Professor Bayram ALLAHVERDİYEV*

4. *Professor Müjgan NƏZƏROVA*

(ABŞ, Kongres kitabxanası)

5. *Professor Lalə HACIBƏYOVA*

(ABŞ, Kend Dövlət Universiteti)

6. *Professor Renaldas GUDAUSKAS*

(Litva Milli Kitabxanasının baş direktoru)

7. *Fil.e.d. Aybəniz ƏLİYEVƏ-KƏNGƏRLİ*

8. *Professor Kərim TAHİROV*

9. *Dosent Knyaz ASLAN*

10. *Dosent Sevdə XƏLƏFOVA*

11. *Tamella İSMİXANOVA*

12. *Mələk HACİYEVƏ*

13. *Dosent Rəşad QARDAŞOV (Məsul katib)*

K 73 **Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və əcrübi**
jurnal. № 2 (43)/2019. – Bakı: Mütərcim, 2019. – 216 səh.

Redaksiyanın ünvanı:

AZ-1073/1. Bakı şəhəri, Zəhid Xəlilov küçəsi 23,
2 №-li tədris korpusu, IV mərtəbə, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi,
“Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya” jurnalının redaksiyası
Telefon: 510-17-60

© “Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya”, 2019

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАКИНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННЫЙ ФАКУЛЬТЕТ

Посвящено 100-летию
Бакинского Государственного Университета

**БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ
И
БИБЛИОГРАФИЯ**

Научно-теоретический,
Методический и практический журнал

№ 1 (44) * 2019

Утвержден решением
Президиума Высшей Аттестационной Комиссии
при Президенте Азербайджанской Республики
от 30 апреля 2010 года (протокол № 10-Р)

Выходит с октября 1997 года

БАКУ – 2019

ББК – 78

К 73

Учредитель и главный редактор:

Профессор Халил ИСМАИЛОВ

Доцент Надир ИСМАИЛОВ (зам главного редактора)

Редакционная коллегия:

1. Профессор Абузар ХАЛАФОВ

2. Профессор Зохраб АЛИЕВ

3. Профессор Байрам АЛЛАХВЕРДИЕВ

4. Профессор Мюджган НАЗАРОВА

(Библиотека Конгресса США)

5. Профессор Лала ГАДЖИБЕКОВА

(США Кенд Государственный Университет)

6. Профессор Реналдас ГУДАУСКАС

(Генеральный директор Литовской

Национальной Библиотеки)

7. Д. ф. н. Айбениз АЛИЕВА-КЕНГЕРЛИ

8. Профессор Керим ТАХИРОВ

9. Доцент Князь АСЛАН

10. Доцент Севда ХАЛАФОВА

11. Тамелла ИСМИХАНОВА

12. Мелек ГАДЖИЕВА

13. Рашад ГАРДАШОВ *(отв. секретарь)*

К 73 Библиотековедение и библиография: научно-теоретический,
методический и практический журнал. № 2 (43)/2019. – Баку: Мутарджим, 2019.
– 216 стр.

Адрес редакции:

AZ-1073/1 г. Баку, ул. Захида Халилова 23,
учебный корпус №2, этаж IV, Библиотечно-информационный
факультет, редакция журнала «Библиотековедение и библиография»
Тел.: 510-17-60

© «Библиотековедение и библиография», 2019

ISSN 2079-4150

MINISTRY OF EDUCATION
OF AZERBAIJAN REPUBLIC

BAKU STATE UNIVERSITY
LIBRARIANSHIP AND INFORMATION DEPARTMENT

**Dedicated to the 100 anniversary of
the Baku State University**

**LIBRARIANSHIP
AND BIBLIOGRAPHY**

Scientific and theoretical, methodical
and practical journal

№1 (44) * 2019

*Approved by the decision
of the Presidium of the Supreme Attestation Commission
Under the President of the Republic of Azerbaijan from 30 April 2010
(protocol № 10-R)*

Publishing since October 1997

BAKU – 2019

Founder and editor in chief:*professor Khalil ISMAILOV**Docent Nadir ISMAILOV (assistant editor in chief)***Editorial board:**

1. Professor Abuzar KHALAFOV

2. Professor Zohrab ALIYEV

3. Professor Bayram ALLAHVERDIYEV

4. Professor Mujgan NAZAROVA

*(The head of sector the Library of Congress of USA)*5. Professor Lala HAJIBEYOVA *(Kend state university of USA)*

6. Professor Renaldas Gudauskas

(General Director of the Lithuanian national library)

7. Ph.D. Aybeniz ALIYEVA-KANGARLI

8. Professor Karim TAHIROV

9. Docent Knyaz ASLAN

10. Docent Sevda KHALAFOVA

11. Tamella ISMIKHANOVA

12. Melek HAJIYEVA

13. Docent Rashad GARDASHOV *(executive secretary)*

K 73 Librarianship and bibliography: *The scientific-theoretical, methodical and practical journal.* № 2 (43)/2019.– Baku: Mutarjim, 2019. –216p.

Editorial address:

AZ-1073/1, Baku, st. Zahid Khalilov, 23, an educational building №2,
Floor IV, Librarianship and information department,
Edition of "Librarianship and bibliography" journal
Tel.: 510-17-60

Xəlil İsmayilov**Nadir İsmayilov**

Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsi Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi
ərəfəsində.....14

Nadir İsmayilov

Bibliografiyaşünaslıq kafedrası-50.....60

Xələfova Sevda

Virtual mühitdə kitabxanaların komplektləşdirilməsi problemləri.....73

Zahidə Rzayeva

Kitabxanada istehsalın texnoloji təşkili.....77

Sənubər Mustafayeva

Not nəşrlərinin bibliografik təsviri.....86

Rəşad Qardaşov

Elektron kataloqda informasiya axtarışının həyata keçirilməsi (Məntiqi
operatorların iştirakı ilə).....97

Şəhla Hüseynova

Təsnifat cədvəllərində "Elm" və "Texnika"ya dair ədəbiyyatın
təsnifləşdirilməsinin bəzi məsələləri.....104

İradə Bayramova

Azərbaycan Respublikasının regionlarında oxuculara bibliografik-informasiya
xidmətinin təşkili.....111

Nailə Mehrəliyeva

Rus bədii ədəbiyyatının tərcüməsi və nəşri tarixindən (1920-ci ilə qədər).....120

Elməddin Behbud

Səhə ensiklopedik lüğətlərin quruluş təhlili.....129

Leyla Abasova

"Nəşir" jurnalının nəşri, tərtibatı və quruluş təhlili.....136

Oruc Quliyev

Kitabxanaların idarə edilməsində müəlliflik hüququ problemləri.....146

Daşqın Məhəmmədli

Azərbaycan Respublikasının Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunda kənd əhalisinə
kitabxana-informasiya xidmətinin təşkilinin bəzi məsələləri (*Qax inzibati
rayonlarının nümunəsində*).....150

Ulduz Manafova

Kitabxana resurslarından istifadənin təşkilində informasiya-axtarış istemlərinin
rolu (M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının iş tərtibatı
əsasında).....166

Aygün Şəhəvətova

Müasir kitabxana işçilərinin əsas vəzifələri və onların professional peşəkarlığına
verilən tələblər.....175

Hacı Qasımlı

Kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsinin nəzəri
əsasları.....186

Fidan Bünyətzadə

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının informasiya fəaliyyətinin əsas istiqamətləri.....192

Minaxanım Məmmədova

Müasir dövrdə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının tədris ədəbiyyatı fondunun formalaşması və inkişafı.....196

Nurlan Nağıyev

Texniki xidmət-kitabları texniki işlənməsi.....201

Əllada Balayeva

Elm nəşriyyatının yaranması və fəaliyyəti.....204

СОДЕРЖАНИЕ**Х.Исмаилов****Н.Исмаилов**

Библиотечно-информационный факультет накануне 100-летия Бакинского Государственного Университета.....14

Н.Исмаилов

Кафедра библиографоведения-50.....60

С.Халафова

Проблемы комплектования библиотек в виртуальной среде.....73

З.Рзаева

Технологическая подготовка библиотечного производства.....77

С.Мустафаева

Библиографическое описание нотных изданий.....86

Р.Гардашов

Форма стратегии поиска информации в электронном каталоге(с участием логическим оператором).....97

Ш.Гусейнова

Некоторые вопросы классификации литературы по «Науке» и «Технике» в классификационных таблицах.....104

И.Байрамова

Библиотечно- информационный обслуживание читателей в регионах Азербайджанской Республики.....111

Н.Мехралиева

Перевод и печать русской художественной литературы (до 1920 г.).....120

Э.Бехбуд

Анализ структуры отраслевых энциклопедических словарей.....129

Л.Аббасова

Публикация и анализ журнала "Нашир".....136

О.Гулиев

Авторские права связанные с управлением библиотеками.....146

Д.Магомедли

Некоторые вопросы организации библиотечно-информационной службы сельского населения в Шеки-Загатальском экономическом районе Азербайджанской Республики(На примере Шекинского и Гахского административных округов).....150

У.Манафова

Роль информационно-поисковых систем в организации использования библиотечных ресурсов(По опыту Национальной библиотеки Азербайджана имени М. Ахундова).....166

А.Шахаветова

Основные обязанности современных библиотек и данные требования к их профессиональному профессионализму.....175

Х. Гасымлы

Теоретические основы комплектации библиотечно-информационных ресурсов.....186

Ф.Бунянтзаде

Основные направления информационной деятельности Республиканской
детской библиотеки им. Ф. Кочарли.....192

М.Мамедова

Формирование и развитие фонда учебной литературы Научной
библиотеки Бакинского Государственного Университета.....196

Н.Нагиев

Техническое обслуживание-техническое обработка книг.....201

Еллада Балаева

Создание , развитие издательства "Наука"204

CONTENTS**Kh.Ismailov****N.Ismailov**

Librarianship and Information Faculty on the eve of the 100th anniversary of
Baku State University.....14

N.Ismailov

Department of bibliographical-50.....60

S. Khalafova

Problems of completing libraries in a virtual environment.....73

Z.Rzaeva

Preparation of library production.....77

S.Mustafaeva

Bibliographic description of notebooks.....86

R.Gardashov

Stratigraphy form of searching information in an elastic catalogue (with logical
operator).....97

Sh.Huseynova

Some types of classification of literatures in Science and Technic in classifier
tables.....104

I.Bayramova

Of location library -information service of readers in regions
Azerbaijan Republic.....111

N.Mehralieva

Translation and printing of Russian art literature (until 1920).....120

E.Behbud

Analysis of the structure of industry encyclopedic dictionaries.....129

L. Abbasova

Publication and analysis of the magazine "Nashir".....136

O.Guliev

The author's rights connected with management of libraries.....146

D. Mahammadli

Some issues of library-information service organization for rural population in
Shaki-Zagatala economic region of the Republic of Azerbaijan (On the example of
Shaki and Gakh administrative districts).....150

U.Manafova

The role of information search systems in the organization of library resources
use (Based on the experience of Azerbaijan National Library named after M.
Akhundov).....166

A.Shavatova

The main duties of modern librarians and these requirements for their
professional professionalism.....175

H.Gasimli

The foundation of the theory of completeness library and information
resources.....186

F.Bunyadzade

The main directions of information activities of the Republican Children's Library. F. Kocharli.....192

M.Mammadova

Formation and development of the educational literature fund of the Baku State University Scientific Library.....196

N.Nagiev

Technical service-technical handling of books.....201

Ellada Balayeva

Creation and activity of "Scientific Publishing".....204

Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

Sərəncamı

2019-cu ildə Azərbaycanın nüfuzlu elm və təhsil ocağı Bakı Dövlət Universitetinin təsis edilməsinin 100 illiyi tamam olur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yadigarı Bakı Dövlət Universiteti müsəlman Şərqində yeni tipli ilk ali məktəb kimi yarandığı vaxtdan etibarən nailiyyətlərlə zəngin şərəfli bir yol keçmişdir. Daim azərbaycançılıq məfkurəsinə sadiqlik nümayiş etdirən Universitetin ölkədə ali təhsil sisteminin qurulmasında, elmi tədqiqatların dərin məzmun kəşb edərək son texnologiyaların da tətbiqi ilə müasir standartlara uyğun aparılmasında və ümumən milli özünüdərək prosesinin sürətləndirilməsində təqdirəlayiq xidmətləri vardır. Bakı Dövlət Universiteti tarixən vətənpərvər ziyalıların fədakar əməyi sayəsində yetirdiyi ictimai-siyasi, elm və mədəniyyət xadimləri ilə Azərbaycanın mövcud simasının təşəkkülünə böyük töhfələr vermişdir. Respublikada yaradıcı elmi təfəkkürün innovativ ideyalar əsasında formalaşdırılması, hazırlıqlı kadr potensialının davamlı təkmilləşdirilməsi və elmi-intellektual mühitin inkişaf səviyyəsinin daha da yüksəldilməsi, o cümlədən Azərbaycan xalqının tarixi-mədəni dəyərlərinin və mənəvi-əxlaqi sərvətlərinin qorunub yaşadılması Universitetin dünya təhsil məkanına inteqrasiya yolu seçməklə göstərdiyi bugünkü çoxşaxəli, geniş fəaliyyətin başlıca istiqamətlərini təşkil edir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq və ölkədə ali təhsilin, elmin ənənələrinin zənginləşdirilməsində, gənc nəslin müstəqil dövlətçilik ideallarına sədaqət ruhunda tərbiyəsində mühüm xidmətlərini nəzərə alaraq, Azərbaycan xalqının milli sərvəti Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinin layiqincə qeyd olunmasını təmin etmək məqsədilə **qərara alıram**:

1. Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyi dövlət səviyyəsində qeyd edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 noyabr 2017-ci il.

KİTABXANAÇILIQ VƏ İNFORMASIYA FAKÜLTƏSİ BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN 100 İLLİYİ ƏRƏFƏSİNDƏ

Xəlil İsmayilov

*BDU-nun professoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi, tarix üzr elmlər doktoru, BMT
yanında Beynəlxalq İnformasiyalasdırma Akademiyasının akademiki*

Nadir İsmayilov

*BDU-nun dosenti, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, BMT yanında Beynəlxalq
İnformasiyalasdırma Akademiyasının akademiki*

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının milli sərvəti, milli iftixarıdır
HEYDƏR ƏLİYEV

**Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsi Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi
ərəfəsində**

*Xülasə: Məqalədə Bakı Dövlət Universitetinin təntənəli 100 illiyi ərəfəsində
onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin
yaranması, inkişafı, tədris-pedaqoji və elmi potensialı və gələcək perspektivləri
fəonunda geniş ümumiləşdirilmə aparılmışdır.*

**Библиотечно-информационный факультет накануне 100-летия
Бакинского Государственного Университета**

Резюме: Статья была обобщена в свете создания Библиотечно-
информационного факультета, его неотъемлемой части, накануне
торжественного празднования Бакинского государственного
университета, накануне его развития, учебно-педагогического и научного
потенциала и дальнейших перспектив.

**Librarianship and Information Faculty on the eve of the 100th anniversary
of Baku State University**

Summary: The article has been widely summarized in the light of the
establishment of the Library-Information Faculty, its integral part, on the eve
of the solemn celebration of the Baku State University, on the eve of its
development, teaching and pedagogical and scientific potential and future
prospects.

Açar sözlər: Bakı Dövlət Universiteti, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi, ali
təhsil, kitabxana, müəllim, tədris, təlim, pedaqoji iş

Ключевые слова: Бакинский Государственный Университет,
библиотечно-информационный факультет, высшее образование,
библиотека, преподаватель, преподавание, обучение, педагогическая
работа.

Key words: Baku State University, Librarianship and Information Faculty,
higher education, library, teacher, teaching, training, pedagogical work

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının milli sərvəti və iftixarıdır.
Azərbaycan təhsil sisteminin, milli mədəniyyətinin formalaşmasında, müxtəlif

elm sahələri üzrə tədqiqat işlərinin aparılmasında Bakı Dövlət Universitetinin
müstəsna xidmətləri olmuşdur. 2019-cu ilin sentyabr ayının 1-də respublikanın
ilk elm və təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi tamam olur.
Bu şərəfli tarixi günü dövlətimiz, xalqımız, Azərbaycanın böyük ziyahlar or-
dusu, elm və təhsil xadimləri böyük iftixar hissi ilə qeyd etməyə hazırlaşır.

Azərbaycan elminə, təhsilinə, maarif və mədəniyyətinə yüksək qiymət
verən, daim qayğı göstərən ölkə Prezidenti İlham Əliyev Bakı Dövlət Univer-
sitətinin yubileyinin dövlət səviyyəsində keçirilməsi üçün 14 noyabr 2017-ci il
tarixli sərəncam imzalamışdır. Sərəncamda deyilir:

“Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yadigarı Bakı Dövlət Universiteti
müsləman Şərqində yeni tipli ilk ali məktəb kimi yarandığı vaxtdan etibarən
nailiyyətlərlə zəngin, şərəfli bir yol keçmişdir. Daim Azərbaycançılıq məfk-
rəsinə sadiqlik nümayiş etdirən universitetin ölkədə ali təhsil sisteminin qurul-
masında, elmi tədqiqatların dərin məzmun kəsb edərək, son texnologiyaların
da tətbiqi ilə müasir standartlara uyğun aparılmasında və ümumən milli özünü-
dərk prosesinin sürətləndirilməsində təqdirəlayiq xidmətləri vardır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32 bən-
dini rəhbər tutaraq və ölkədə ali təhsilin, elmin ənənələrinin zənginləşdirilmə-
sində, gənc nəslin müstəqil dövlətçilik ideyalarına sədaqət ruhunda, tərbiyəsin-
də mühüm xidmətlərini nəzərə alaraq, Azərbaycan xalqının milli sərvəti Bakı
Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinin lazımcına qeyd olunmasını təmin
etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. “Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyi dövlət səviyyəsində
qeyd edilsin”.

Möhtərəm Prezidentimizin bu fərmanı dövlətimizin Bakı Dövlət Univer-
sitətinə böyük qayğısının təzahürüdür.

Böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, Xalq Cümhuriyyətinin yadigarı
olan bu möhtəşəm elm və təhsil məbədgahının işığı zaman keçdikcə, Azərbay-
can alimlərinin böyük fədakarlığı sayəsində daha da gurlaşıb, qloballaşan, in-
formasiyalaşan dünyanın bütün mərkəzlərində şölələnir. Buna görə də xalqı-
mız Azərbaycanın təhsil, elm, mədəniyyətinin inkişafı, milli məniyin, milli
şüurun formalaşması tarixində böyük rol oynayan Bakı Dövlət Universitetinin
100 illik şanlı yubileyini təntənəli şarəitdə bayram etməyə hazırlaşır.

Bakı Dövlət Universitetinin aparıcı fakültələrindən biri də Kitabxanaçı-
lıq və İnformasiya fakültəsidir. Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsilinin əsası
1947-1948 tədris ilində BDU-nun filologiya fakültəsinin nəzdində qoyulmuş-
dur. Həmin tədris ilində Filologiya fakültəsinin yanında Kitabxanaçılıq şöbəsi
təşkil olunmuşdur. Birinci il şöbəyə 20 tələbə qəbul edilmişdir. Şöbənin ilk ix-
tisas müəllimləri xalq yazıçısı S.Rəhimov, Ə.Qəhrəmanov, H.Tağıyev və
M.Səmədova olmuşdur. Şöbədə 1955 ci ildə qiyabi Azərbaycan, 1959 cu ildən
isə qiyabi rus bölməsi açılmışdır. 1958-ci ildə kitabxanaçılıq şöbəsi Şərqsünas-
lıq fakültəsinin tərkibinə daxil edilmişdir. 1962-ci il avqust ayında Bakı Dövlət

Universitetində müstəqil kitabxanaçılıq fakültəsinin təşkil olunması haqqında qərar qəbul olunmuşdur.

1962-ci ildən bugünə kimi Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsinə 4 dekan başçılıq etmişdir:

1. Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Alı oğlu Xələfov (1962-1970; 1979-1993-cü illər).

2. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, professor Zöhrab Hüseyn oğlu Əliyev (1970-1979-cu illər).

3. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, tarix elmləri doktoru, professor Xəlil İsmayıl oğlu İsmayilov (1993-2012-ci illər).

4. Riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Azad İsa oğlu Qurbanov (2012-ci ildən indiyədək).

Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsində 4 ixtisas kafedrası fəaliyyət göstərir.

1. Kitabxanaşünaslıq kafedrası-1947-ci ilin oktyabr ayında yaradılmışdır. Kafedranın ilk müdiri Ə.Qəhrəmanov olmuşdur (1947-1959-cu illər). 1959-1963-cü illərdə H.Əlizadə kafedraya rəhbərlik etmişdir. 1962-ci ildən 2017-cü ilədək Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfov kafedraya rəhbərlik etmişdir. Hazırda kafedraya dosent E.Y.Əhmədov rəhbərlik edir.

2. Bibliografiyaşünaslıq kafedrası-1968-ci ildə təşkil edilmişdir. Kafedranın ilk müdiri bibliograf-alim dos.Ə.T.Xələfov olmuşdur (1968-1978 ci illər). 1978-1984-cü illərdə dosent H.Həsənov, 1984-20212-ci illərdə professor Z.H.Əliyev kafedraya rəhbərlik etmişdir. Hazırda kafedraya dosent N.İ.İsmayilov rəhbərlik edir.

3. Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası -1991-1992-ci tədris ilində kitabxanaşünaslıq kafedrasının bazasında təşkil olunmuşdur. Kafedranın ilk müdiri mərhum dosent T.F.Quliyev təyin edilmişdir. 2007-ci ildən kafedranın müdiri tarix elmləri doktoru, professor X.İ.İsmayilovdur.

4. Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrası 1992 ci ildə yaradılmışdır. Kafedraya yaranandan 2012-ci ilədək tarix elmləri doktoru, professor B.V.Allahverdiyev ona başçılıq etmişdir. 2012-ci ildən kafedraya dosent K.İ.Aslan başçılıq edir.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində iki istiqamət üzrə ali təhsilli bakalavr kadrlar hazırlanır.

1. HS 151700 - Kitabxanaşünas-bibliograf

2. HS-061000-Kitabşünaslıq

Magistr pilləsində 4 ixtisaslaşma üzrə kadr hazırlığı həyata keçirilir.

17-Kitabxanaşünaslıq

2. HSM-150020 –Bibliografiyaşünaslıq

3. HSM -150023 Kitabxana fondunun formalaşması və istifadəsi

4. HSM 150023 Nəşriyyat işi və redaktəetmə

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi Azərbaycan Respublikasında kitabxanaşünas-bibliograf, kitabşünas və nəşriyyat redaktoru hazırlayan yeganə ali təhsil ocağıdır. Fakültənin maddi texniki bazası, elmi-pedaqoji potensialı tədri-

sin dünya standartları səviyyəsində təşkilinə şərait yaratmışdır. Fakültənin müvafiq kafedralarında 3 tədris, 1 elmi tədqiqat laboratoriyası fəaliyyət göstərir.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində tədrisin təşkili, elmi tədqiqat işlərinin aparılmasında 70 il ərzində formalaşmış kollektivli mühüm rol oynayır. Burada ölkəmizdə və dünyanın müxtəlif ölkələrində tanınan, nüfuzlu və görkəmli alimlər çalışır.

Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsinin kafedraları.

Kitabxanaşünaslıq kafedrası. Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elmi əsasən XX əsrin II yarısından başlayaraq inkişaf etməyə başlamışdır. Bu dövrdə universitet səviyyəsində yüksək ixtisaslı kitabxanaşünas-bibliograf hazırlayan fakültənin kitabxanaşünaslıq elminin tədrisən formalaşmasına təsir edirdi. Bu kafedralar arasında ilk dəfə yaranan kitabxanaşünaslıq kafedrası ali kitabxanaşünaslıq təhsilinin formalaşmasına təsir etməklə yanaşı, öz strukturunu da genişləndirdi. Kitabxanaşünaslıq kafedrası 1947-ci ilin oktyabr ayında ik dəfə olaraq universitetin filologiya fakültəsinin kitabxanaşünaslıq şöbəsində tədris işinin təşkili üçün ixtisas kafedrası kimi yaradılmışdır. Məlumdur ki, ali təhsil müəssisələrində kadr hazırlığı bilavasitə kafedraların fəaliyyəti ilə bağlıdır. Lakin kitabxanaşünaslıq kafedrası tədrisin təşkilində iştirak edən milli kitabxanaşünaslıq elmi səviyyəsinə yüksəlmişdir. Hazırda kitabxanaşünaslıq adı ilə fəaliyyət göstərən kafedra təşkil edilərkən kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaşünaslıq kafedrası adlandırıldı. Kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaşünaslıq kafedrasının yaranması Azərbaycan kitabxanaşünaslığı və bibliografiyaşünaslığı tarixində çox mühüm bir hadisə idi. İlk elmi özək kimi bu kafedra kitabxanaçılıq şöbəsinin yüksək ixtisaslı müəllim kadrları ilə təmini, ilk elmi mühazirələrin oxunmasının təşkili, fənn proqramlarının tərtibi, dərslər vəsaitlərin elmi məqalələrin yazılması və müzakirəsi işində mühüm rol oynadı. Respublikamızda kitabxanaşünaslıq və bibliografiya elminə dair ilk sanballı elmi tədqiqatların aparılması üçün şərait yarandı. Məhz bu kafedranın fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elminin bünövrəsi qoyulmuşdur, eyni zamanda respublikada kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaşünaslığın əsaslı şəkildə tədqiqinə başlanılmışdır. Bu fikri söyləməklə XX əsrin I yarısından sonra kitabxanaşünaslıq və bibliografiya sahəsində görülmə işlərə kölgə salınır. Burada söhbət fundamental elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasından gedir. Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasının yaranmasında və fəaliyyətə başlanmasında xalq yazıçısı, böyük ziyalı Süleyman Rəhimovun xüsusi rolu olmuşdur. O dövrdə ixtisas üzrə elmi adı və dərəcəli mütəxəssislər olmadığına görə kafedranın təşkilində ciddi çətinliklər meydana gəlmişdir. Süleyman Rəhimov azbır zaman içərisində universitetin rəhbərliyi ilə birlikdə bu kafedrada işləmək üçün mütəxəssislər seçmiş, onlar universitetə dəvət edilmişdir.

1947-ci ildə kafedranın ilk müdiri vəzifəsinə görkəmli bibliograf alim Əliyev Qəhrəmanov təyin edilmişdir. İxtisasca filoloq olan Ə.Qəhrəmanov uzun illər Bakının kütləvi kitabxanalarında kitabxanaçı, kitabxana müdiri işləmiş, Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumunda müəllimlik, sonra direktor vəzifələ-

rində çalışmışdır. Bir müddət Respublika Dövlət Kitab Palatasının müdiri işləyən Ə.Qəhrəmanov dissertasiya işi müdafiə etdikdən sonra ömrünün axıradək kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasına rəhbərlik etmişdir. Ə.Qəhrəmanov Kitabxanaşünaslıq və bibliografiyanı dərindən sevən kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafına canla-başla xidmət edən, özünə qarşı tələbkar, zəhmətkeş tələbələrə hörmətlə yanaşan sadə, təvazökar bir alim idi.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasına dəvət alan ilk müəllimlərdən biri də Hüseyn Tağıyev olmuşdur. O, 1948-ci ildən kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasının müəllimi kimi kitabxanaşünaslıq fənnindən mühazirələr oxumuşdur. H.Tağıyev Bakı şəhər kütləvi kitabxanalarında çalışmışdır. Universitetə dəvət alan zaman M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın elmi işlər üzrə direktor müavini olmuşdur. O kitabxanaçılıq işinə dair bir sıra vəsaitlər hazırlamışdır.

1952-ci ildə universitetdə kitabxanaçılıq şöbəsinin ilk buraxılışı oldu. Şöbəni bitirən 16 nəfər yüksək ixtisaslı mütəxəssis respublikamızın kitabxanalarına işə göndərildi. Artıq universitet təhsilli gənc mütəxəssislərlə kafedranın potensialını gücləndirmək imkanı yaranmışdı və belə kadrlara böyük ehtiyac duyulmaqdadır. Həm də şöbədə yeni tədris planının tətbiqi ilə əlaqədar dəslər artmışdır. Ancaq bu imkandan bir neçə il sonra istifadə etmək mümkün oldu. 1955-ci ilin yanvar ayında kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrası şöbəsinin V kurs tələbəsi Abuzər Alı oğlu Xələfovun yüksək təhsil göstəricilərini və ictimai fəaliyyətini nəzərə alaraq müəllim saxlaması haqqında qərar qəbul etdi və rektorluqdan bu qərarın icrasını xahiş etdi. Bu dövrdə Universitetin rektoru, akademik Y.Məmmədəliyev kafedranın xahişini nəzərə aldı. Abuzər Xələfov 1955-ci ilin iyun ayında qiyabi şöbədə, sentyabr ayında isə əyani şöbədə mühazirələr oxunmağa başladı. Elə bu təyinat demək olar ki, kitabxanaşünaslıq elminin və ali kitabxanaşünaslıq təhsilinin inkişafına böyük təkan verdi. 1956-cı ildə Kitabxanaçılıq şöbəsinin ilk məzunlarından biri Murad Şəmsizadə kafedraya müəlli dəvət edildi. 1950-ci illərin axırında fakültənin məzunlarından Hacı Balay oğlu Həsənov və Əşrəf Teymur oğlu Xələfov kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasında işləməyə başladılar. Kitabxanaşünaslıq şöbəsinə müvəffəqiyyətlə bitirən gənclərin Kitabxanaşünaslıq-bibliografiya kafedrasına cəlb edilməsi, kafedranın işinin canlanmasına, tədris keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, ixtisas kurslarının artmasına, tələbələr arasında elmi-tədqiqat və təbiiyə işinin yaxşılaşdırılmasına səbəb olmuşdur. Kafedranın elmi tədqiqat işlərində də böyük dəyişiklik baş verdi. Gənc müəllimlər namizədlik dissertasiyası müdafiə etmək üçün elmi mövzular üzərində işləməyə başlamışlar. Həmçinin kafedraya aspirant yer verildi. Bibliografiya ixtisası üzrə verilmiş bu yeri kitabxanaşünaslıq şöbəsinə 1954-cü ildə bitirmiş Zöhrab Hüseyn oğlu Əliyev tutdu.

Qeyd etdiyimiz kimi, 1959-cu ilə qədər Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasına Ə.Qəhrəmanov başçılıq etmişdir. Ondan sonra kafedrada ixtisas müəllimlərindən heç birinin elmi adının olmadığını bəhanə gətirən şərqşünaslıq fakültəsinin rəhbərliyi qeyri-qanuni olaraq fars dili kafedrasının dosenti, filologiya elmləri namizədi Həsən Əlizadəni kitabxanaşünaslıq və bibliografiya

ya kafedrasına müdir seçilməsinə nail oldu. H.Əlizadə ixtisasçı olmadığına baxmayaraq 1959-cu ildən 1963-cü ilə qədər kafedraya müdirlik etmişdir.

1963-cü ildən bu vəzifəni kitabxanaçılıq fakültəsinin yetirməsi, tarix elmləri namizədi, dosent, fakültənin dekanı Abuzər Alı oğlu Xələfov tutmuş və 2017-ci ilə qədər müvəffəqiyyətlə çalışmışdır. Hazırda kafedraya pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elçin Yusif oğlu Əhmədov tutmuşdur.

Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrası yüksək ixtisaslı müəllim kadrların yetişməsində də mühüm rol oynamışdır. Kafedrada belə bir ənənə formalaşmışdı: fakültəni bitirən gənc kadrlar laborant vəzifəsinə işə götürülür, sonra əyani və qiyabi aspiranturaya qəbul edilir, yaxud kafedranın dissertantı kimi fəaliyyət göstərirdi. Aspiranturayı bitirmiş şəxslər isə kafedraya müəllim kimi qəbul edilirdi.

Müxtəlif illərdə T.Quliyev, X.İsmayilov, Z.Baxşəliyev, A.Əliyev aspiranturayı bitirdikdən sonra kafedraya müəllim vəzifəsinə keçmişlər. E.Bədəlov, M.Həsənov, S.Rzayev, A.Abbasova kafedrada laborant işləməklə namizədlik dissertasiyaları müdafiə etmiş və müəllim vəzifəsinə seçilmişlər.

60-cı illərdə Kitabxanaçılıq fakültəsində informatika fənləri tədris etmək üçün informatika ixtisası üzrə aspiranturayı bitirmiş Ə.Rüstəmov fakültəyə müəllim kimi qəbul edilmişdir. S.Mustafayevabaş laborant vəzifəsindən müəllim vəzifəsinə keçirildi. A.Cəfərov aspiranturayı bitirdikdən sonra müəllim vəzifəsinə keçirildi. 70-ci illərdə kafedranın tərkibi respublikamızın kitabxanalarında işləyən zəngin kitabxana işi təcrübəsinə malik olan, istehsalatdan gələn kadrlar hesabına möhkəmləndi. Belə ki, bu illərdə Azərbaycan MEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru, pedaqoji elmlər nazirliyi Rəşad Rəşad oğlu Kazımov və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Kitabxanasının direktoru Murtuz Məmmədbağır oğlu Bağirov kafedraya cəlb edildi.

1980-1990-cı illərdə fakültəni müvəffəqiyyətlə bitirən məzunlardan M.Ə.Məmmədov, K.İ.Asan, E.Y.Əhmədov təyinatla müxtəlif vəzifələrdə çalışdıqdan sonra kafedraya dəvət olunmuş, aspiranturayı bitirib müvəffəqiyyətlə namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək dosent vəzifəsi tutmuşlar. Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrası 1968-ci ildən Bibliografiyaşünaslıq kafedrası yaranana qədər fakültənin tədris prosesini təşkil etmiş, bütün ixtisas fənlərinin tədrisini təmin etmək üçün kadrlar hazırlamış, aspirantlar yetişdirmiş, tədris proqramları hazırlamışdır. Kafedra dərslərinin, dərslər vəsaitlərinin, elmi məqalələrin yazılmasında və çap edilməsində də mühüm işlər görmüşdür. Uzun illər fakültənin təkə ixtisas kafedrası kimi fəaliyyət göstərən bu kafedra kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaşünaslığın bir fənn, bir elm sahəsi kimi təşəkkül tapıb formalaşmasında və inkişafında elmi-metodiki baza rolunu oynamış, respublikamızda bu sahələr üzrə elmi kadrlar hazırlamaq sahəsində yeganə mərkəz olmuşdur.

Ali kitabxanaçılıq təhsili verən fakültənin inkişafı üçün yeni üç yeni müstəqil kafedranın yaranması məhz görkəmli kitabxanaşünas və bibliograf alimlərin fəaliyyəti ilə bağlıdır. Respublikamız müstəqillik əldə etdikdən sonra büt-

tün fəaliyyət sferalarında olduğu kimi təhsil sahəsində də islahatların keçirilməsinə başlandı. İslahat prosesində iştirak edən bütün BDU-nun bütün strukturları kimi Kitabxanaşünaslıq kafedrası da yeni təhsil sisteminə keçidlə bağlı üzərinə düşən vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəldi. Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsində sanballı kafedra kimi formalaşan Kitabxanaşünaslıq kafedrası elmi dərəcəsi olan kadr potensialına görə fakültədə ön yerdə gedir. Kafedranın 1963-cü ildən 2017-ci ilədək müdiri olan professor A.A.Xələfov kitabxanaşünas alim kimi, həmçinin milli kitabxanaşünaslığın banisi olaraq Əməkdar elm xadimi, Beynəlxalq İnformasiyalasdırma Akademiyasının akademiki, “Şöhrət” ordeni kimi yüksək ali rütbələrə layiq görülmüş, BDU-nun ilk “Fəxri professoru” seçilmişdir.

Əməkdar elm xadimi, prof. A.Xələfov üç pilləli təhsil sisteminə (bakalavr, magistratura və doktorantura) keçirilməsindən sonra Kitabxanaşünaslıq kafedrasının fəaliyyətində təhsil islahatları ilə bağlı ciddi dönüş yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Belə ki artıq kafedranın tədris planı yeni təhsil sisteminə uyğun quruldu. Bakalavr, magistr hazırlığının başlanğıc dövründə kitabxanaşünaslıq kafedrasının iş prinsipləri fakültənin və digər kafedralar üçün önəmli xarakter daşıyır.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının nəzdində “Kitabxana işinin təşkili və idarə olunması” adlı tədris laboratoriyası fəaliyyət göstərir. Laboratoriya Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müəllimlərini və digər mütəxəssis kitabxanaçı kadrların müxtəlif növ materiallarını, dərslikləri, dərs vəsaitləri, proqram və digər tədris ədəbiyyatını, ixtisasa dair dövrü nəşrləri toplayıb tələbələrin və işçi heyətin tələbatını ödəmək funksiyasını yerinə yetirir. Tədris laboratoriyasının müdiri Z.Camalova və laborant S.Əliyeva tədris olunan fənlərin tədris vəsaitləri ilə təmin olunmasını təşkil edirlər.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının elmi-tədqiqat işləri üç istiqamətdə: dissertasiya işi mövzularını işləyib müdafiə etmək, dərsliklər dərs vəsaitləri, metodik göstərişləri işləib hazırlamaq, elmi məqalələr yazıb nəşr etdirmək istiqamətində aparılır. Bundan başqa elmi müzakirələrin keçirilməsi, elmi metodiki işlərin aparılması, elmi seminarların təşkili kafedranın elmi tədqiqat işlərinin əsas tərkib hissəsi olmuşdur. Kitabxanaşünaslıq üzrə ilk tədqiqatlar kitabxanaşünaslığın tarixi mövzularına həsr edilmişdir. Son zamanlar müstəqil fənlər kimi formalaşan əsas tərkib hissələrindən biri olmaqla kitabxanaşünaslığın hərtərəfli öyrənilməsinə ciddi köməklik göstərən bu fənn eyni zamanda cəmiyyətin inkişafının müxtəlif mərhələlərində kitabxana işinin inkişaf qanunauyğunluqlarını meydana çıxarır, kitabxanaların sosial rolunu, elm, maarif, mədəniyyət və təsərrüfatın inkişafındakı xidməti ümumiləşdirir, əhəliyə kitabxana xidmətinin vəziyyətini öyrədir, həmçinin, kitabxanaşünaslıq fikrini tədqiq edir. Kitabxana tarixinin öyrənilməsi kitabxanaşünaslıq kafedrasında aparılan elmi tədqiqat işlərinin çərçivəsində dayanır. Bu iki istiqamətdə özünü təsdiq edir. İlk növbədə bütün fənlərin elm sahələrinin tədqiqi onun tarixindən başlanır. Kitabxana tarixinin öyrənilməsi də bu bir baxımdan kitabxananın növləri tədqiqinə geniş

imkanlar yaradılır. Digər bir tərəfdən kitabxanaşünaslıq kafedrası prof. A.A.Xələfov hələ 1961-ci ildə isə “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” (1920-1932-ci illər) mövzusunda namizədlik dissertasiyası 1975-ci ildə isə “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (1933-1958 ci illər)” mövzusunda doktorluq dissertasiyaları müdafiə etmişdir. Məhz bu elmi tədqiqatların nəticəsi kimi kitabxanaşünaslıq kafedrasının elmi potensialı güclənmiş və bu sahədə elmi tədqiqat işlərinin aparılmasına start verilmişdir. Kafedra formalaşdıqdan sonra kafedranın əməkdaşlarından T.F.Quliyev 1968-ci ildə “Azərbaycan həmkarlar ittifaqı kitabxanalarının tarixi (1920-1941)”, R.Ə.Kazımov 1972-ci ildə “Azərbaycan bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq bibliografiyası (1920-1965)”, 1973-cü ildə S.M.Rzayev “Ömər Faiq Nəmanzadənin ədəbi-publisistik fəaliyyəti”, Ə.M.Rüstəmov “Azərbaycan neft sənayesi işçilərinin bibliografik informasiya təminatı sisteminin mexanikləşdirmə və avtomatlaşdırma vəsaitləri əsasında işlənməsi və təhlili”, E.Bədəlov “Sosializmin təkmilləşməsi dövründə Azərbaycan SSRİ-də kənd əhalisinə kitabxana xidmətinin təşkili (1959-1970)”, X.İsmayilov 1984-cü ildə “Azərbaycanda partiya kitabxanaları sovet hakimiyyəti illərində”, 1989-cu ildə Z.İ.Baxşəliyev “Azərbaycan neft sənayesi elmi texniki kitabxanaları”, 1990-cı ildə A.N.Abbasova “M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının inkişafı və təkmilləşdirilməsi (1959-1985)”, A.M.Əliyev “Naxçıvan MSSR-də kitabxana işi (1920-1985)” mövzusunda müvəffəqiyyətlə namizədlik dissertasiyaları müdafiə etmişlər.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının elmi tədqiqat sahəsində işlərin təşkili, namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının müdafiəsi müstəqillik dövründə milli ideoloji istiqamət olaraq davam etdirmişdir. Kitabxanaşünaslıq kafedrası müstəqillik illərində Azərbaycanda əhəliyə kitabxana xidmətinin mühüm istiqamətlərinin əsas problemlərini ümumi tədqiqatlarla cəlb edərək kafedranın elmi istiqamətini müəyyən etmişdir. Kafedranın müasir dövrədək fəaliyyətini təhlil edərkən onu iki mərhələyə bölmək olar: Birinci mərhələ potsovet məkanı mərhələsi, ikinci mərhələ isə müstəqillik dövrünə təsadüf edir.

Birinci mərhələdə həm potsovet məkanı dövründə kitabxanaşünaslıq kafedrası öz fəaliyyətini zamanın tələbinə uyğun qurmuş, elmi tədqiqat işinin məzmununda partiyalıq prinsipini rəhbər tutaraq inkişaf mərhələləri keçmişdir. Kitabxanaşünaslıq kafedrasında aparılan elmi tədqiqat işləri, dissertasiya işlərinin bir hissəsi məhz həmin dövrə düşmüşdür. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi müstəqillik illərində kafedranın fəaliyyəti daim inkişaf etmiş elmi tədqiqat işlərinin dissertasiyaların tədqiqində, fənlərin tədrisinin təkmilləşdirilməsində milli ideoloji istiqamət yer almışdır. Kafedrada fənlərin tədrisi ilə bağlı respublikada gedən təhsil islahatları və onların xarakterik cəhətləri müəyyənləşdirilmiş demək olar ki kafedranın fəaliyyəti tamamilə təhsil islahatlarının tələblərinə uyğun qurulur.

Kafedraya yeni tədris pilləsinə keçidlə bağlı bakalavr və magistr pilləsində ixtisaslaşmanın müasir tələblərinə cavab verən dərsliklər, dərs vəsaitləri, proqramlar nəşr edilmişdir. Tədrisən kafedrada bakalavr hazırlığı üzrə “Kitab-

xanəşünaslığa giriş", "Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi", "Kitabxanaçılıq işinin əsasları", "Kitabxana işinin təşkili və idarə olunması", "Kitabxanaların elmi-metodik təminatı", "Kitabxanaçılıq informatikası", "Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin texniki vasitələri", "Dünya kitabxanalarının tarixi", "Oxuculara xidmət", "Kitabxana işinin iqtisadiyyatı", "Rəqəmli kitabxana sistemləri", "Kitabxanalarda fəndrayzing fəaliyyəti", "Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları" fənləri, magistratura pilləsində "Kitabxanəşünaslığın tarixi, nəzəriyyəsi və metodologiyası", "Kitabxanəşünaslığın müasir problemləri", "Dünya milli kitabxanaları", "Kitabxana marketinqi", "Bibliometriya", "Elektron sənədlərlə iş" və s. kimi fənlər müvəffəqiyyətlə tədris olunur.

Kitabxanəşünaslıq kafedrasında son yerinə yetirilən kitabxana işinin müxtəlif problemlərinə dair namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının müdafiələri də əlamətdarlığı ilə səciyyələnir. Bu dissertasiyaların tədqiqində elmi rəhbər Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfovun elmi potensialı və şəxsi nüfuzu əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bunun bariz nümunəsi olaraq 2000-ci il dekabr ayının 6-da kitabxanəşünaslıq kafedrasının müəllimi E.Y.Əhmədov və M.Ə.Məmmədov AAK tərəfindən yaradılmış birdəfəlik İxtisaslaşdırılmış Müdafiə Şurasının iclasında müvəffəqiyyətlə nazimzədlik dissertasiyaları müdafiə etmişlər. E.Y.Əhmədov "Azərbaycanda uşaqlara kitabxana xidmətinin təşkili (1901-1995)", M.Ə.Məmmədov isə "Azərbaycan Respublikası kitabxanalarında KAA sistemi (1918-1990)" ilə bağlı tədqiqatları yekunlaşdırmış və müdafiə edərək pedaqoji elmlər nazimzədi elmi dərəcələri almışlar. Bundan bir il sonra kafedranın dissertantı Ə.Ş.Nəcəfov Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu nəzdində İxtisaslaşdırılmış Müdafiə Şurasının iclasında "Azərbaycan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində kitabxana işinin tarixi (1923-1988)" mövzusunda, daha sonra kafedranın dissertantı Ş.İ.İslamova "Azərbaycan Elmlər Akademiyasının kitabxana şəbəkəsinin inkişafı (1923-1990)" mövzusunda müdafiə edərək tarix elmləri namizədi, Kitabxanəşünaslıq kafedrasının baş müəllimi K.İ.Asan "Şəxsiyyətin formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolu" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək pedaqoji elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almışlar. Qeyd etmək lazımdır ki, adlarını çəkdiyimiz müdafiə edən aspirant və dissertantlara Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfov elmi rəhbərlik etmişdir.

Müstəqillik illərində Kitabxanəşünaslıq kafedrasında aparılan ən mühüm elmi nailiyyətlərdən birində uzun fasilədən sonra doktorluq dissertasiyasının müdafiəsi olmuşdur. Belə ki, kafedranın dosenti X.İ.İsmayılov 2004-cü ildə "Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sistemi (1918-2000-ci illər) (tarixi, müasir vəziyyəti, perspektivləri)" mövzusunda (elmi rəhbər: prof. A.A.Xələfov) müvəffəqiyyətlə doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmiş, tarix elmləri doktoru elmi dərəcəsi almışdır. Beləliklə kafedranın elmi potensialı yüksəlmiş, alimlər sırasına bir professordə əlavə edilmişdir.

2010-2017-ci illərdə Kitabxanəşünaslıq kafedrasının dosent əvəzi N.İsmayılova, Milli Kitabxananın direktoru professor K.Tahirov, Kitabxanəşünas-

lıq kafedrasının müəllimi E.Məmmədov, Milli kitabxananın şöbə müdiri A.Abdullayeva və başqaları Əməkdar elm xadimi BDU-nun fəxri professoru A.Xələfovun rəhbərliyi altında müvəffəqiyyətlə dissertasiya işlərini müdafiə etmişlər.

1999-cu ildə A.Xələfovun rəhbərliyi ilə Kitabxanəşünaslıq kafedrasının nəzdində "Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi" adlı elmi-tədqiqat laboratoriyası açılmışdır. Bu gün də laboratoriya prof. A.A.Xələfovun rəhbərliyi ilə müvəffəqiyyətlə fəaliyyət göstərir və Azərbaycanda kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi problemini elmi və nəzəri cəhətdən tədqiq edən yeganə elmi müəssisə-tədqiqat laboratoriyasıdır. Bu laboratoriyada prof. A.A.Xələfovun rəhbərliyi altında 3 nəfər elmi işçi çalışır. Kafedranın dosent əvəzi N.İsmayılova, f.d. E.Məmmədov, elmi işçi S.Məmmədova elmi tədqiqat laboratoriyasında BDU-nun Elmi Kitabxanasının elektron dərsliklər fondunun yaradılması sahəsində işgüzarlıqla çalışırlar və bu istiqamətdə xeyli iş görülmüşdür.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrası. Kitabxanaçılıq fakültəsinin Bakı Dövlət Universitetində yaranması kitabxanəşünaslıq və bibliografiya elminin və kitabxanəşünaslıq məktəbinin formalaşması tarixi hadisə olaraq onun gələcək taleyini demək olar ki, qəti şəkildə həll etdi. Fakültədə ixtisas fənlərinin tədris planında xüsusi çəkisin artması və sahə üzrə elmi-tədqiqat işlərinin aparılması zərurəti dekan A.Xələfovun təşəbbüsü və gərgin əməyi və yenidən formalaşmağa başlayan kollektivin dəstəyi nəticəsində 1968-ci ildə bibliografiya kafedrasının yaradılması ilə nəticələndi. Kafedranın ilk əməkdaşları Zöhrab Əliyev, Əşrəf Xələfov, Bayram Allahverdiyev, Hacı Həsənov və Fərman Bayramov olmuşdur. Kafedranın ilk müdiri milli bibliografiyanın təzkiyə janrının tarixi əməllərinin ilk tədqiqatçılarından biri olan, o zamanlar Dövlət Kitabxanasında elmi işlər üzrə direktor müavini işləyən tanınmış ziyalı Əşrəf Teymur oğlu Xələfov təyin edildi.

1956-cı ildə kitabxanəşünaslıq və bibliografiya ixtisası üzrə ilk dəfə əyani aspiranturaya qəbul olunan Zöhrab Əliyevin elmi rəhbəri də Əliheydər Qəhrəmanov olmuş, onun vəfatından sonra (1959) Sankt-Peterburq Mədəniyyət və İncəsənət İnstitutunun alimi M.D.Eyxonqoltson elmi məsləhətçiliyi ilə 1963-cü ildə "Azərbaycanda bibliografiya işinin inkişafı (1920-1958-ci illər)" adlı namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə etməklə ilk dəfə olaraq Azərbaycan bibliografiyasının meydana gəlməsi və inkişafı tarixini elmi əsaslarla tədqiq edən mütəxəssislərdən birincisi olmuşdur.

O, bir müddət M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında və Mədəniyyət Nazirliyində çalışmış, 1960-cı ildən Kitabxanəşünaslıq və bibliografiya kafedrasında müəllim, 1970-1980-ci illərdə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekanı, 1984-cü ildən 2007-ci ilə qədər Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müdiri vəzifələrini təşkilatçılıq bacarığı və idarəçilik səriştəsi ilə, yüksək peşəkarlıq və məsuliyyətlə icra etmişdir.

Z.H.Əliyev 55 illik elmi-pedaqoji fəaliyyəti ərzində Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində bibliografiyaşünaslıq fənləri üzrə tədris prosesinin yük-

sək səviyyədə təşkili və həyata keçirilməsinə rəhbərlik etmiş, bir sıra dünya ölkələrində qabaqcıl təcrübəni öyrənmiş, bibliografiyaşünaslıq elmi məktəbinin əsas elementlərini yaratmağa nail olmuş görkəmli ziyalıdır.

Yüksək ixtisaslı bibliografiyaşünas kadrların yetişməsi istiqamətində əsaslı işlər görməklə yanaşı, bu sahədə elmi tədqiqat işinə də böyük əhəmiyyət vermişdir. Onun geniş elmi tədqiqatları Azərbaycanda bibliografiyanın tarixinin formalaşması qanunauyğunluqları, bibliografiyanın nəzəri əsaslarının öyrənilməsi, bibliografik fəaliyyətin meydana gəlməsi və inkişafı, onun çoxcəhətli quruluşu, kitabxanalarda bibliografiyalasdırma və bibliografik xidmət prosesinin təşkili metodikası kimi aktual məsələlərə həsr edilmiş, dərslik və dərs vəsaiti, elmi məqalələrdə öz əksini tapmışdır.

Böyük zəhmət nəticəsində müxtəlif illərdə "Azərbaycanda bibliografiya işinin vəziyyəti və inkişafı tarixindən (1945-1956)", "Kitabxanada məlumat-bibliografiya aparatının təşkili", "Təvsiyə bibliografik vəsaitlərin tərtibi metodikası", "Azərbaycan bibliografiyasının tarixi", "Ümumi bibliografiyaşünaslıq" adlı mühüm əsərlər ərsəyə gətirmişdir. Bu əsərlər bibliografiyaşünaslıq üzrə yaranmış istənilən məsələnin həlli üçün bugün də mütəxəssislərin dəfələrlə müraciət etdiyi, sahə üzrə elmi tədqiqatlarda geniş istifadə edilən dəyərli elmi məxəzlərdir.

Professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə bir neçə bibliograf alimlər yetişmiş, müvəffəqiyyətlə namizədlik dissertasiyalarını müdafiə etmiş, bir çox tədqiqatçıların opponenti olmuşdur. Eyni zamanda respublikamızda müxtəlif elm, mədəniyyət, təhsil müəssisələrində, digər idarə və təşkilatlarda, regional informasiya mərkəzlərində çalışan yüksək istisaslı, səriştəli, peşəkar kitabxana-informasiya mütəxəssisləri, bibliografların hər biri bu gözəl insanın, dəyərli alimin yetirmələridir.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının təşkilində Xələfov Əşrəf Teymur oğlunun xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. O, 1959-cu ildən Bakı Dövlət Universitetində müəllim kimi çalışmış, 1968-ci ildən etibarən bibliografiya kafedrasına 10 il ərzində rəhbərlik etmişdir. 1966-cı ildə "V-VIII sinif şagirdlərinin sinifdən kənar mütaliəsinə rəhbərlik (Respublika uşaq və məktəb kitabxanalarının materialları əsasında)" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək, pedaqoji elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. Müxtəlif illərdə çap etdirdiyi "Kütləvi kitabxanalarda gənclərin mütaliəsinə rəhbərlik" (1957), "Mütaliə mədəniyyət haqqında" (1965) kitabların, "Bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslığın bibliografiyası" (1986) adlı dərs vəsaitinin, respublikanın mətbuat orqanlarında dərc olunmuş "Azərbaycan ədəbi bibliografiyası 70 ildə", "Bədii ədəbiyyatın mövzu bibliografiyası", "Ədəbi bibliografiyanın effektivliyi", "Ədəbi bibliografik mənbələr mütəxəssislərə bibliografik xidmətin əsas vasitəsidir", "XX əsr təzkirəçiləri haqqında" və s. bu kimi onlarca elmi məqalələrin müəllifidir. SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinin, Təhsil Nazirliyinin və Həmkarlar İttifaqı orqanlarının fəxri fərmanları ilə təltif edilmişdir. Ə.Xələfov 2008-ci ildə vəfat etmişdir.

Bibliografiya kafedrasının inkişafında xidmətləri olan alimlərdən biri də Bayramov Fərman Aslan oğludur. O 1960-cı ildə ADU-nun kitabxanaçılıq fakültəsini bitirmiş, 1960-1969-cu illər də M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanasındakı metodist və şöbə müdiri vəzifələrində çalışmışdır. 1970-ci ildən ADU-nun kitabxanaçılıq fakültəsində çalışmışdır. "Cəlil Məmməd-quluzadənin ədəbi irsinin nəşri tarixi və yazıçı haqqında bibliografiya" adlı namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək elmi dərəcə almışdır. "Azərbaycan iqtisadiyyatının bibliografiyası", "Milli bibliografiyamızdan biri", "XX əsr Azərbaycan alimləri və bibliografiya", "H.Z. Şirvani yaradıcılığında mütaliə və bibliografiya ya məsələləri" adlı məqalələrin, "Cəlil Məmməd-quluzadə: 1866-1966", "Nəriman Nərimanov: 1870-1970" bibliografik vəsaitin, bir sıra xronikanın müəllifi olmuşdur. "Əmək veteranı" medalı ilə təltif edilmişdir.

Qısa müddət ərzində kafedra təşkil edildi və onun fəaliyyəti nəticəsində tədris olunan fənlərin və aparılan elmi araşdırmaların keyfiyyətinin artırılması müşahidə olunmağa başladı. Ötən əsrin 70-80-ci illərini Bibliografiya kafedrasının tarixində müəllifləşən olaraq qeyd etmək olar. Bu dövrdə kafedraya yeni işçilərin qəbul edilməsi, aspiranturaya perspektivli gənclərin seçilib götürülməsi milli bibliografiyanın tarixi ənənələrinin tədqiqat obyektinə kimi formalaşması ilə nəticələndi. Bəhs edilən dövrdə kafedranın tədris və elmi mərkəz kimi formalaşmasında professional bibliografların ikinci nəslinin nümayəndələri olan Bayram Allahverdiyev, Fərman Bayramov, Aydın Xəlilov, Rəifə Vəzirova və Qəmzə Hacıyeva, üçüncü nəsilə mənsub olan Rəşad Süleymanov, Çimnaz Rüstəmov, Nadir İsmayilov, Sima İsmayilova, Əliyusif Məmmədov, Xuraman Ağayeva və Solmaz Sadıqovanın xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında "Kitabxanalarda bibliografiya işinin təşkili və metodikası" fənninin tədrisi sahəsində əldə edilən nailiyyətlərdən bəhs edərkən Vəzirova Rəifə Əsəd qızının fəaliyyətini qeyd etmək lazımdır. O, Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində 1974-cü ildən 2010-cu ilədək laborant, assistent, baş müəllim vəzifələrində çalışmışdır. 10-dan çox məqalənin, 1 kitabın müəllifidir.

Kafedrada "Xarici bibliografiya", "Ölkəşünaslıq bibliografiyası" fənninin müasir tələblər səviyyəsində tədrisinin təşkilində Hacıyeva Qəmzə Söhbət qızının fəaliyyəti səmərəli olmuşdur. O, 1966-1970-ci illərdə BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təhsil almışdır. Abşeron rayon Partiya Komitəsi Siyasi Maarif Kabinəsində kitabxanaçı (1970-1971), BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında laborant, baş laborant və müəllim (1971-1979) işləmişdir. 1979-cu ildən baş müəllimdir. 2 kitabın, 20-dən çox məqalənin müəllifidir. Kitabxanada ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) üzrə bibliografik fəaliyyət (nəzəri-tarixi, təşkilati-metodiki məsələlər), xarici bibliografiya kitablarının, Türkiyədə milli bibliografiya, müasir dövrdə ölkəşünaslıq bibliografiyasının təşkili və s. məqalələrin müəllifidir.

80-ci illərin sonlarında fakültənin yetirməsi, Biblioqrafiya kafedrasının əyani aspiranturasına daxil olan İsmayilov Nadir İslam oğlu 1987-ci ildə Moskva Dövlət Mədəniyyət İnstitutunun ixtisaslaşdırılmış müdafiə şurasında professor Z.Əliyevin rəhbərliyi ilə "Təbəət üzrə regional kitabxana-biblioqrafiya ehtiyatlarının inkişafı, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları (Azərbaycan materialları əsasında)" mövzusunda dissertasiya işini müdafiə edərək pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi almışdır. Onun I-ci rəsmi opponenti professor A.Xələfov olmuşdur. Nadir İsmayilov 1992-ci ildən dosentdir. Müxtəlif fasilələrlə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində dekan müavini işləmişdir (1994–2003). 2007-ci ildən Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının müdir əvəzi olmuş, 2012-ci ildə kafedra müdiri vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin "Qabaqcıl təhsil işçisi" Fəxri fərmanı ilə təltif olunmuşdur. "Kitabxanalarda biblioqrafiya işin təşkili və metodikası" (2018, həmmüəllif), "Azərbaycanın biblioqrafik vəsaitlər sistemi", "Xarici biblioqrafiya", "Sənədsünaslıq", "Biblioqrafiyaşünaslığın tədrisi metodikası" və s. fənləri tədris edir. 2 monoqrafiya, 10 kitab, 150-ə yaxın məqalənin müəllifidir. 2013-cü ildə onun Almaniya rus dilində "Azərbaycanın kitabxana-biblioqrafiya və informasiya resursları: inkişaf mərhələləri və təkmilləşdirilməsi yolları" monoqrafiyası nəşr edilmişdir. Bir sıra respublika və beynəlxalq konfranslarda iştirak etmişdir. 4 nəfər doktorant və dissertantın elmi məsləhətçisi olmuşdur. 2014-cü ildə BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir. Onun əsərlərinə misal olaraq "Azərbaycan biblioqrafiyasının biblioqrafiyası", "Biblioqrafik tərtibatın metodikası" (R.Vəzirova ilə birlikdə); "Elmi-təbii ədəbiyyatın biblioqrafiyası", "Kitabxanada ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) üzrə biblioqrafik fəaliyyət" (nəzəri-tarixi, təşkilati-metodiki məsələləri) (Q.Hacıyeva ilə birlikdə); "Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi-60: Biblioqrafik məlumat kitabı" (S.Sadiqova ilə birlikdə); "Xəzər dənizi və neft (1954–2002): Biblioqrafik göstərici", "Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal: biblioqrafik göstərici (1997–2008-ci illər)", "Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi: Biblioqrafik göstərici", "M.F.Axundov: biblioqrafik göstərici", "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti" adlı kitabların, "Azərbaycan Respublikası regionlarının kitabxana-informasiya resurslarının bəzi məsələləri" (Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunun nümunəsində) (İ.Bayramova ilə birlikdə); "Görkəmli Azərbaycan aliminin həyat salnaməsi" (A.Xələfovla birlikdə); "Görkəmli elm və təhsil təşkilatçısı" (Prof.A.A.Xələfovun 80 illik yubileyi münasibətilə), "Soraq-biblioqrafiya xidmətinin mahiyyəti və mənbəşünaslığı", "Azərbaycan kitabxana işinin inkişafında yeni mərhələ" (ADA Universitetinin kitabxanasının keçirdiyi beynəlxalq konfransın icmalı), "Библиотечно-библиографические и информационные ресурсы Азербайджана: этапы развития, состояние и пути совершенствования" və s.

Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasında sahəvi biblioqrafiyanın tarixi məsələlərinin tədqiqində Ağayeva Xuraman Telman qızının fəaliyyəti diqqəti cəlb

edir. O, 1978-1983-cü illərdə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əyani şöbəsində təhsil almış və fakültəni fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.

Ağayeva Xuraman Telman qızı 1985-1987-ci illərdə Bakı şəhər Xətai rayon MKS-in M.Ə.Sabiradına kitabxana-klubunda kitabxanaçı işləmişdir. 1987-ci ilin noyabr ayından Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində əvvəlcə laborant, 1992-ci ildən Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının "Biblioqrafik informasiya-axtarış sistemləri" tədris laboratoriyasının müdiri vəzifələrində çalışmışdır. 2002-2007-ci illərdə Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının dissertantı olmuşdur. O, professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə 2009-cu ilin may ayında "Azərbaycanda pedaqoji elmlərin biblioqrafik informasiya təminatı: tarixi, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları" adlı dissertasiya işini müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək 2010-cu ildə pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru elmi adını almışdır.

Dissertasiya işində müəllif Azərbaycanda pedaqoji biblioqrafiyanın yaranmasını tarixi ardıcılıqla araşdırır, sahə üzrə biblioqrafik informasiyanın yaranması, inkişafı və formalaşması mərhələlərini, pedaqogika üzrə biblioqrafik informasiya təminatı sistemini, mövcud olan ümumi xarakterli cari və retrospektiv elmi-köməkçi, tövsiyə, şəxsi biblioqrafik resursu üzə çıxardır, mütəxəssislərin informasiya təminatında onların həm ənənəvi, həm də elektron formalarının rolunu və səmərəliliyini müəyyən edir.

Müəllif pedaqoji elmlərin biblioqrafik informasiya təminatının müasir vəziyyətini elmi dövrüyə daxil edir, çatışmazlıqları aşkara çıxardır, alınan elmi nəticələrin tətbiqi obyektini göstərir. Onun tədqiqatları "Pedaqogika üzrə ədəbiyyatın biblioqrafiyası" (2018) adlı dərs vəsaitində öz əksini tapır.

Xuraman Ağayeva 2011-ci ildən Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının əvvəlcə müəllimi, sonra baş müəllimi, 2016-cı ildən dosent əvəzi, 2019-cu ildən dosenti vəzifələrində çalışır. Fakültənin bakalavr pilləsində "Kitabxanalarda biblioqrafik işin təşkili və metodikası", "Sənədsünaslıq", "Xarici biblioqrafiya", magistratura pilləsində isə "Beynəlxalq biblioqrafik əməkdaşlıq", "Biblioqrafik vəsaitlərin tərtibi metodikası", "Soraq-biblioqrafiya xidmətinin idarə olunması" fənlərini tədris edir.

"Pedaqogika üzrə ədəbiyyatın biblioqrafiyası: Dərs vəsaiti" (2018), "Kitabxanalarda biblioqrafik işin təşkili və metodikası: Dərs vəsaiti" (2018), "Kitabxanalarda biblioqrafik işin təşkili və metodikası: Metodiki vəsait" (2018), 6 proqram və 80-ə qədər respublikamızda və xarici ölkələrdə nəşr olunmuş elmi məqalə və tezinin müəllifi olan Xuraman Ağayeva bir çox respublika və beynəlxalq seminar, simpozium və konfranslarda iştirak etmişdir.

Xuraman Ağayeva fakültənin və universitetin ictimai həyatında yaxından iştirak edir. 2012-ci ildən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Elmi Şurasının Elmi katibikimi səmərəli fəaliyyət göstərir. O, dafələrlə BDU-nun Rektorluğunun fəxri fərmanına layiq görülmüşdür.

Hazırda Xuraman Ağayeva "M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında informasiya menecmentinin xüsusiyyətləri" adlı elmi-tədqiqat işi üzərində çalışır.

Kafedranın məhsuldar əməkdaşlarından olan Sadıqova Solmaz Azay qızı praktiki bibliograf və bibliografiyaşünas olmaqla tarix üzrə fəlsəfə doktoru (2011), dosentir. 1980-1985-ci illərdə BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təhsil almışdır. 1994-cü ildən BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında baş laborant işləmiş, doktorant (qiyabi) olmuş (1995-1999), sonra müəllim (2004-2008) işləmiş, 2008-ci ildən baş müəllim, 2015-ci ildən dosent əvəzi, 2017-ci ildən ona Bibliografiyaşünaslıq kafedrası üzrə dosent elmi adı verilmişdir.

2006-2009-cu illərdə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təlim-tərbiyə üzrə dekan müavini işləmişdir. O, 2011-ci ildə professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə "Azərbaycan mətbuatının (kitab və dövrü nəşrlər) bibliografik repertuarı: tarixi, müasir vəziyyəti və perspektivləri (1959-2000-ci illər)" mövzusunda dissertasiya işini müdafiə etmişdir. Ona Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının FD № 07685 sayılı 3 oktyabr 2012-ci il tarixli (protokol № 28-k) qərarı ilə tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi diplomu verilmişdir.

23.01.2017-ci il tarixdən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi, Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının 335601- "Kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq ixtisası üzrə" dövlət büdcəsi hesabına elmlər doktoru proqramı ilə doktoranturaya qəbul olunmuşdur. "Informasiya cəmiyyəti şəraitində Azərbaycan kitabxanalarında bibliografik fəaliyyətin innovativ formaları və elmi metodları (Azərbaycan Respublikası elmi və sahəvi kitabxanalarının materialları əsasında)" mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində uğurla çalışır.

Magistratura pilləsində "Milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın bibliografiyası" və "Humanitar ədəbiyyatın bibliografiyası", bakalavriatura pilləsində "Bibliografiyaşünaslıq", "Sosial-siyasi informasiya resursları" (Azərbaycan və ingilis bölməsində), "Xarici bibliografiya", Azərbaycan bibliografiyasının tarixi, "Kitabxanalarda bibliografiya işinin təşkili və metodikası" və s. fənləri tədris edir.

Dosent Solmaz Sadıqovanın 2018-ci ildə çapdan çıxmış monoqrafiyası "Azərbaycan milli bibliografiyası global informasiya məkanında" adlanır. Global informasiya məkanında Azərbaycan milli bibliografiyasının yeri, rolu və əhəmiyyətindən bəhs edən monoqrafiya Bakı Dövlət Universitetinin yaradılmasının 100 illik yubileyinə həsr olunmuşdur.

S.Sadıqovanın 2018-ci ildə elmi məqaləsinin biri (Initial resources on socio-political information) xaricdə "European Journal of Humanities and Social Sciences" jurnalında Viennada (ingilis dilində) çap olunmuşdur.

Bakı Dövlət Universitetinin 90 illiyi münasibətilə «Səmərəli elmi-pedaqoji fəaliyyətinə görə» Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin «Fəxri Fərman» ilə təltif olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin fəxri fərmanı ilə təltif edilmişdir.

S.A. Sadıqova 150- dən çox əsərin - 1 qrant qalibi, 27 kitab, 9 fənn proqramı, 22 tezis və 90 məqalənin (o cümlədən 6 məqalə xaricdə çap olunub), 2 dərəcə vəsaitinin müəllifidir, 6 məqalə, 1 proqram və 1 dərəcə vəsaiti ingilis dilində çap olunmuşdur. Yeri gəlmişkən, böyük ehtiramla qeyd etmək lazımdır ki, professor A. Xələfovun elmi metodikası əsasında hazırlanan Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevə həsr edilmiş Dünyanın görkəmli siyasi xadimləri seriyası ilə 3 dildə çap olunmuş bibliografik məlumat kitabının (2003) tərtib edilməsində Solmaz Sadıqovanın da iştirak etdiyini qeyd etmək lazımdır. Bu seriyanın ideya müəllifi professor A. Xələfovdur. Bu seriya ilə bibliografik məlumat kitablarının nəşri son illər ölkəmizdə artıq ənənə halını almışdır.

Azərbaycanda bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq üzrə mütəxəssislərin informasiya təminatında bibliografik resursun inkişaf tarixini tədqiq edən alimlərdən biri də İsmaylova Sima Paşa qızıdır. Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Sima Paşa qızı İsmaylova 1978-ci ildə Kitabxanaçılıq fakültəsini bitirmişdir. Kitabxananın "Ədəbiyyatın elmi sistemləşdirilməsi" şöbəsində böyük kitabxanaçı vəzifəsində çalışmışdır (1978-1981). S.İsmaylova 1981-ci ildən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında çalışır. O, 1988-1992-ci illərdə Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının dissertantı olmuşdur. S.P.İsmaylova 1992-ci ildə həmin kafedraya müəllim, 2006-cı ildə isə baş müəllim vəzifəsinə seçilmişdir. O, 2012-ci ildə professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə "Azərbaycanda ədəbiyyatşünaslıq sahəsində mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatı sisteminin vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları (1965 - 2000-ci illər)" mövzusunda dissertasiya müdafiə etmişdir.

S.P.İsmaylova 100-dən artıq elmi əsərin, o cümlədən 1 monoqrafiya, ("Azərbaycanda bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslığın bibliografiyası: 1965-2000-ci illər"); 2 dərəcə vəsaiti, ("Azərbaycanda bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq üzrə sənəd kütləsi bibliografiyalasdırma obyektini kimi", "Uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın bibliografiyası"); 2 metodik göstəriş ("Uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın bibliografiyası"-qiyabi təhsil alan tələbələr üçün, "Bibliografik evristika"), 12 fənn proqramı, 4 xaricdə nəşr olunmuş məqalənin və 16 tezis müəllifi olmaqla Respublika və Beynəlxalq Elmi Konfransların iştirakçısı olmuşdur.

Sima Paşa qızı İsmaylova gənc nəslin yetişdirilməsindəki xidmətləri və elmin-təhsilin inkişafındakı roluna görə 27.12.2012 -ci ildə BDU-nun rektorluğu və BDU-nun HİK-sədri tərəfindən "Fəxri Fərman"-la təltif edilmişdir.

S.İsmaylova "Sahəvi bibliografiya", "Bibliografiyaşünaslıq", "Uşaq və gənclər üçün informasiya resursları", "Bibliografik evristika", magistratura səviyyəsində isə "Sənədlərlə iş", "Azərbaycan bibliografik vəsaitlər sistemi" ixtisas fənlərindən mühazirə və məşğələ dərslərini tədris edir.

Kafedranın müəllimi Bayramova İradə Ziyadxan qızı 1981-1986-cı illərdə BDU-nun Kitabxanaçılıq fakültəsində təhsil almışdır. O, 2007-ci ildən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi, Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında müəllim vəzifəsində çalışır, 2008-2013-cü illərdə kafedranın dissertantı olmuşdur.

2015-ci ilin 13 mart tarixində "Azərbaycan Respublikasının regionlarının kitabxana-bibliografik informasiya təminatı sistemi:müasir vəziyyəti və perspektivləri (2000-2012-ci illər) (Gəncə-Qazax, Quba-Xaçmaz, Lənkəran iqtisadi regionlarının materialları əsasında) mövzusunda dissertasiya işini müdafiə etmişdir. Onun elmi rəhbəri prof. Xəlil İsmayılov, elmi məsləhətçisi isə dos. Nadir İsmayılov olmuşdur. 2016-cı ildə Bayramova İradə tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə almışdır. Hal-hazırda Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müəllimidir.

Bayramova İradə "Regionların sosial iqtisadi inkişafının kitabxana informasiya təminatı sistemi", "Sənədsünaslıq", "Kitabxanalarda bibliografiya işinin təşkili və metodikası" fənlərini tədris edir.

Bayramova İradə Ziyadxan qızı 4 kitabın, 50-dən çox elminin məqalə və tezisin müəllifidir.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında innovasiyaların təbliğində Məmmədov Əliyusif Məhəmməd oğlunun xüsusi yeri vardır. O, 1978-1983-cü illərdə ADU-nun Kitabxanaçılıq fakültəsində təhsil almışdır. 1978-1982-ci illərdə isə Azərbaycan LKİ MK nəzdində fəaliyyət göstərən İxtira Yaradıcılığı İctimai İnstitutunda təhsil almışdır. 1991-1994-cü illərdə BDU-da əyani aspiranturada təhsil almışdır. 2003-cü ildə ABŞ-da (Blumiqton, İndiana) təsis edilmiş Amerika-Azərbaycan Təhsil və Mədəniyyət fondunun təsisçilərindəndir.

1984-1987-ci illərdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, İctimai Elmlər üzrə Elmi İnformasiya Mərkəzinin Bibliografik tədqiqatlar və nəşrlər, daha sonra İnformasiya Sistemlərinin Avtomatlaşdırılması şöbəsi, baş laborant, 1987-1991-ci illərdə isə Kitabxanaçılıq fakültəsinin Bibliografiya kafedrasının, Bibliografik məlumat-axtarış sistemləri" tədris laboratoriyasının müdiri, 1984-cü ildə "İttifaqneftəməş" İstehsalat birliyinin "Neftəməş" Xüsusi Konstruktur Bürosunun Elmi-texniki informasiya və patent bölməsi, mühəndis, 1995-2006-cı illərdə Kitabxanaçılıq fakültəsinin Bibliografiya kafedrasının müəllimi olmuşdur. 2006-cı ildən indiyə qədər Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında baş müəllim vəzifəsində çalışır. 2004-cü ildən bu günə qədər, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasında çalışır. "Sahəvi bibliografiya" (ingilis dilində), "Azərbaycan kitabxanalarının bibliografik informasiya resursları", "İqtisadiyyatın və ekologiyaının informasiya resursları". "Normativ-texniki və patent sənədləri üzrə informasiya xidməti" adlı fənləri tədris edir.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının gənc müəllimlərindən biri Nəbiyeva Namiyə İntiqam qızı 2015-ci ildə Bibliografiyaşünaslıq ixtisaslaşması üzrə magistratura pilləsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında əvvəlcə laborant vəzifəsinə təyin edilmişdir. O, elə həmin ildə dissertanturaya qəbul olmuş və hazırda "Elektron bibliografik fəaliyyət: Nəzəri-metodiki aspektlərinin tədqiqi (Azərbaycan materialları əsasında) mövzusu üzərində çalışır. Ona pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Nadir İslam oğlu

İsmayılov və ABŞ İndiana Universitetinin professoru Debora Şou elmi rəhbər təyin olunmuşdur.

Nəbiyeva Namiyə İntiqam qızı 2014-cü ildə ingilis dili üzrə beynəlxalq sertifikat olan IELTS sertifikatını almışdır.

N.Nəbiyeva hazırda kafedrada müəllim vəzifəsində çalışır, ingilis və azərbaycan bölmələrində mühazirə, məşğələ və laboratoriya dərsləri aparır.

N. Nəbiyeva 3 elmi məqalənin və 7 tezisin müəllifi olmaqla müxtəlif Respublika və Beynəlxalq Elmi Konfransların iştirakçısı olmuşdur.

Kafedranın gənc üzvlərindən olan Xudiyeva Vəzufə Hüseynağa qızı 1997-ci ildə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əyani şöbəsini bitirib. O, 2016-cı ildən "Bibliografiyaşünaslıq" kafedrasında baş laborant vəzifəsində çalışır. Həmin ildən dissertantdır. "Əli Bəy Hüseynzadə irsinin bibliografik tədqiqi" mövzusunda elmi-tədqiqat işini yekunlaşdırmaq üzrədir. Onun elmi rəhbərləri filologiya elmləri doktoru A.Ə.Kəngərli və dos. N.İ.İsmayılovdur. Müntəzəm olaraq dövrü mətbuatda məqalələr, publisistik yazılarla, Respublika və Beynəlxalq səviyyəli konfranslarda məruzələrlə çıxış edir. Bir kitabın və 20 elmi məqalənin və tezisin müəllifidir. Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Cümhuriyyətin 100 illiyinə həsr etdiyi "Cümhuriyyətə işıq saçan qadınlar" araşdırma yazı müsabiqəsinə məqalə ilə qatılmış və məqalə seçilərək Araşdırma Yazı Toplusuna daxil edilib. Kafedrada saat hesabı qaydada məşğələ və laboratoriya dərsləri aparır.

Müstəqillik illərində kafedranın tədris və elmi həyatında kadr hazırlığında mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir. Belə ki, 1997-ci ildən kafedrada Bibliografiyaşünaslıq ixtisaslaşması üzrə magistr hazırlığına başlanılmışdır. Aparığımız araşdırma göstərir ki, bu ixtisaslaşma üzrə təhsil alan magistrantlar elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində müvəffəqiyyətlə çalışırlar.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində aparılan işlərdir. Bu əlaqələrin ilk elementləri hələ ötən əsrin 50-ci illərindən sonlarında yaranmışdır. Professor M.D.Eyxonqoltsun elmi məsləhətçiliyi ilə Zöhrab Əliyevin namizədlik dissertasiyasını müdafiə etməsi buna parlaq misaldır. Bu proses XX əsrin 70-80-ci illərində daha intensiv xarakter almışdır. Bu əlaqələrin yeni səviyyəyə qalxmasında keçmiş ittifaq miqyasında fakültənin dekanı A.Xələfovun sahə elmi və tədris dairələrində nüfuzunun artması ilə əlaqədar olmuşdur. Bəhs edilən dövrdə Litva Dövlət Universiteti və Moskva Dövlət Mədəniyyət İnstitutunun görkəmli alimləri ilə münasibətlərin qurulması fakültənin şöhrətini artıran səbəblərdən hesab olunmalıdır. 80-ci illərdə kitabxanaçılıq təhsili üzrə ölkə miqyaslı tədbirlərin Bakı Dövlət Universitetində keçirilməsi də prof. A.Xələfovun xidmətləri kimi qeyd olunmaqla yanaşı, dövrün görkəmli bibliograf alimlərinin kafedranın fəaliyyəti, kollektivi ilə tanış olmasına və gələcəkdə onların dissertasiya işlərinin Moskvada müdafiə edilməsində heç şübhəsiz mühüm rol oynamışdır. Müstəqillik illərində bu münasibətlər davam etmiş, fakültədə yüksək ixti-

saslı kadrların hazırlanmasında rus alimləri, o cümlədən, professorlardan O.P.Korsunov və Y.S.Zubov yaxından iştirak etmişlər.

Məlumdur ki, hər bir sahədə elmi mühitin formalaşmasında xüsusi dövrü nəşrlərin müstəsna rolu vardır. Kitabxanaçılıq-informasiya sahəsi üzrə əsaslı dövrü nəşr 1970-1980-ci illərdə çar olunmuş Bakı Dövlət Universitetini "kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" seriyasıdır. 10 il müddətində çap olunan bu seriyada bibliografiya sahəsində onlarla məqalə çap olunmuşdur. Seriyanın yüksək elmi-nəzəri səviyyədə çap olunmasında onun baş redaktoru professor A.Xələfovun xüsusi əməyi olmuşdur. 80-ci illərdə seriya mövzu məcmuələri ilə əvəz edilmişdir. Azərbaycanda müstəqillik illərində bibliografiyaşünaslığın inkişafında 1997-ci ildən bu günə kimi çap edilən "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" (təsisçisi və baş redaktoru professor Xəlil İsmayilovdur) və 2010-cu ildən çap olunan "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" (təsisçisi və baş redaktoru professor A.Xələfovdur) jurnallarını ixtisasın simasını müəyyən edən əsas atributlardan hesab etmək olar. Fakültədə həmçinin, "Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi" (təsisçisi mərhum professor B. Allahverdiyev) və "Kitabşünaslıq və redaktor sənəti" (təsisçisi və baş redaktoru dosent K.Aslan) jurnallarının çapını da elmi tədqiqatların istiqamətləndirilməsi və işıqlandırılmasında mühüm rolunu qeyd etmək lazımdır.

Müasir dövr beynəlxalq münasibətlərdə yeni yanaşmalar tələb edir. Bibliografiyaşünaslıq kafedrası hazırda ABŞ-ın İndiana Universiteti, Litva Milli kitabxanası, Moskva və Sankt-Peterburq Mədəniyyət və İncəsənət universitetləri, Lvov Milli Texniki kitabxanası ilə, o cümlədən bir sıranüfuzlu beynəlxalq və regional analitik informasiya mərkəzləri ilə əlaqələr saxlayır.

Kafedranın fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də tələbələrin istehsalat təcrübələrinin təşkili və keçirilməsidir. Qüvvədə olan Dövlət Standartına görə sonuncu semestr bütünlükdə istehsalat təcrübəsinə həsr olunur. Ölkənin iri kitabxanalarında təşkil edilən bu təcrübələr gələcək məzunların peşə kompetensiyasının formalaşmasında və əmək bazarında layiqli yer tutmasında mühüm rol oynayır. Məlum həqiqətdir ki, elmin inkişafı bilavasitə onun informasiya təminatı ilə üzvi şəkildə bağlıdır.

Məlumdur ki, hər bir kafedrada gənc tədqiqatçıların yetişdirilməsində tələbə elmi dərnəkləri mühüm rol oynayır. Bu baxımdan bibliografiya kafedrası yaranandan onun nəzdində eyni adlı dərnək yaranmışdır. Mübaliğəsiz demək olar ki, kafedranın elmi-pedaqoji heyətinin bütün üzvləri ayrı-ayrı dövrlərdə məhz həmin dərnəyin ən fəal üzvləri olmuşlar. Hazırda dərnəyin rəhbəri dosent Sima İsmayilovadır.

Beləliklə, Bakı Dövlət Universitetinin Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının fəaliyyət göstərdiyi 50 ildən artıq bir dövrü yekunlaşdıraraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, kafedra kiçik kollektivlə işə başlamış 70-80-ci illərdə özünün formalaşma dövrünü keçirmiş, müstəqillik illərində tədris fənlərinin və kadrların sayı artmış, bibliografiyaşünaslığın tədqiqat obyektini genişlənməmiş, yeni tipli gənc kadrların kafedraya cəlb olunması sistemi yaranmışdır. Hesablamalar

göstərir ki, ölkəmizdə bibliografiyaşünaslıq istiqaməti üzrə 20-ə yaxın dissertasiya işi müdafiə edilmişdir. Bu işlərin hazırlanması, aprobasiyası və müzakirəsində kafedra mühüm rol oynamışdır. Son illərdə kafedranın elmi potensialı xeyli yaxşılaşmışdır. Hazırda 8 nəfərdən ibarət olan kollektivin 20-yə yaxın monoqrafiya, tədris ədəbiyyatı, 100-dən çox elmi məqaləsi çap olunmuşdur.

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyin ilk illərində Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi böyük çətinliklərlə üzləşmiş, qəbul planı xeyli azalmışdı. Tələbələrin yeni dərslərlə, dərş vəsaitləri və proqramlarla təmin edilməsi işi olduqca çətinləşmişdi. SSRİ dövründə fakültə tədris planlarını, kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaşünaslığa dair fənn proqramlarını Moskvadan alırdı. Moskva ilə əlaqələr kəsildikdən sonra onları əldə etmək olduqca çətinləşdi. Lakin tezliklə BDU-da aparılan yenidənqurma işləri və islahatlar fakültənin işinə də öz müsbət təsirini göstərməyə başladı. Qəbul planı ilbəil artırıldı, kafedraların kadr potensialı möhkəmləndirildi, yüksək ixtisaslı müəllim kadrları hazırlamaq üçün şərait yarandı. Müstəqillik illərində fakültənin işinin yenidən qurulmasında, fakültə kollektivinin universitetdə aparılan təhsil islahatlarına cəlb edilməsində fakültə dekanlığının və ixtisas kadrlarının fəaliyyəti təqdirəlayiq olmuşdur.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində professor və müəllim kadrların çoxalması, elmi dərəcəsi olan müəllimlərin sayının artması yeni kafedraların açılması üçün şərait yaradırdı. Məhz buna görə də 1990-1991-ci tədris ilində Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfovun təşəbbüsü ilə fakültə rəhbərliyi rektorluğun qarşısında Kitabxanaşünaslıq kafedrasının bazasında yeni Kitabxana fondu və kataloqların təşkili kafedrasının açılması məsələsini qaldırdı. Rektorluq bu məsələyə müsbət münasibətini bildirdi və universitetin böyük Elmi Şurası həmin kafedranın açılması haqqında qərar çıxardı. Beləliklə, Kitabxanaşünaslıq kafedrası iki yerə bölündü. "Kitabxana kataloqları", "Kitabxana fondu" fənlərinin dərsləri və bu fənlərdən dərş deyən müəllimlər - dos. T.F.Quliyev, dos. E.M.Bədəlov, dos. A.Abbasova, dos. A.M.Əliyev, dos. M.M.Həsənov, baş müəllim S.M.Mustafayeva, baş müəllim K.M.Şeyxzamanoğlu Kitabxanaşünaslıq kafedrasından ayrılıb yeni təşkil edilən kafedraya keçirildi. Bu cür bölgü ilk illərdən "Kitabxana fondu" və "Kitabxana kataloqları" fənlərinin tədrisinin yaxşılaşdırılmasına, göstərilən sahələr üzrə elmi tədqiqat işlərinin canlanmasına səbəb oldu.

Kafedranın ilk müdiri vəzifəsinə Kitabxanaşünaslıq kafedrasının dosenti, tarix elmləri namizədi Tacəddin Fərhad oğlu Quliyev seçildi. Vaxtilə Kitabxanaşünaslıq kafedrasının ilk aspirantı olmuş T.F.Quliyev "Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı kitabxanalarının tarixi" mövzusunda dissertasiya müdafiə etmiş, uzun illər həmin kafedrada işləmişdi. Sonrakı illərdə laboratoriya müdiri Elmira Əhmədova, laborant Səfurə Hacıyeva, aspirant Seymur Şeydayev kafedraya müəllim qəbul edilmişlər. Lakin dərs yükünün azalması ilə əlaqədar olaraq sonuncu üç nəfər ixtisara düşmüşlər.

Adları qeyd edilən müəllimlərdən 4 nəfəri kitabxanaşünaslığın müxtəlif sahələri üzrə: "Azərbaycanda Həmkarlar İttifaqı kitabxanalarının tarixi" (dos. T.F.Quliyev); "Kənd əhalisinə kitabxana xidmətinin təşkili (1959-1970)" (dos. E.Bədəlov); "Naxçıvan MR-da kitabxana işinin tarixi (1920-1980-ci illər)" (dos. A.Əliyev); "M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanasının inkişaf meyilləri, fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi (1959-1985)" (dos. A.Abbasova) adlı mövzularda namizədlik dissertasiyaları müdafiə etmişlər.

Kafedra təşkil edildikdən sonra tədris prosesinin təşkili daha da yaxşılaşdı, ixtisas kurslarından mühazirələr oxunmağa, seminar və laboratoriya məşğələləri deyilməyə başladı, elmi tədqiqat işlərində irəliləyişlər oldu. "Kitabxana fondu", "Kataloqların təşkili" fənlərinin ayrı-ayrı bölmələri üzrə ciddi tədqiqatlar aparıldı. Kafedranın müəllimləri tərəfindən bir sıra monoqrafiya, dərs vəsaitləri və proqramlar hazırlanıb nəşr edilməyə başladı.

1996-cı ildə kafedranın müəllimləri tərəfindən hazırlanıb, prof. A.Xələfovun redaktorluğu ilə nəşr edilən "Kitabxana kataloqları" adlı dərs vəsaiti fakültənin tarixində mühüm hadisə sayıla bilər. Respublikamızda ilk dəfə çap olunmuş bu vəsaitdə kitabxana kataloqlarının ayrı-ayrı sahələri ətrafı təhlil edilib işıqlandırılmışdır. Dərs vəsaiti fakültənin tələbələri üçün böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bu cür vəsaitlərin nəşri respublikamızın kitabxanalarında fond və kataloqların təşkili prosesinə, onların müasir şəraitlə ayaqlaşmasına müsbət təsir göstərmişdir.

Kafedranın müəllimləri tərəfindən müxtəlif illərdə ayrı-ayrı sahələr üzrə dərs vəsaitləri hazırlanmışdır. Dos. Tacəddin Quliyevin "Azərbaycanda kitabxanaçılıq işi" (Respublika Həmkarlar İttifaqı kitabxanalarının materialları əsasında: I və II hissələr) (1996, 2004); dos. Mayıl Həsənov və dos. Almaz Abbasovanın «Bədii və incəsənət əsərlərinin bibliografik təsviri qaydaları (1994); dos. T.Quliyev, dos. M.Həsənov və dos. A.Əliyevin "Təbiəşünaslığa dair ədəbiyyatın təsviri, təsnifləşdirilməsi (Metodik vəsait)" (1996); dos. T.Quliyev, dos. A.Abbasova və baş müəllim Sənubər Mustafayevanın "Bibliografik təsvirin tərtibi qaydaları" (1996); baş müəllim S.Mustafayevanın "Normativ-texniki sənədlərin təsviri və təsnifləşdirilməsi" (2001); dos. M.Həsənovun "Kitabxana fondunun formalaşması və idarə edilməsi" (2004); baş müəllim S.Mustafayevanın "Bibliografik təsvirin tərtibi qaydaları (2-ci nəşri)" (2007) adlı dərs vəsaitləri çap edilmişdir.

Qiyabi şöbənin tələbələri üçün dos. A.Əliyevin "Kitabxana fondu" fənni üzrə, baş müəllim S.Mustafayevanın "Kitabxana kataloqları", "Normativ-texniki sənədlərin təsviri və təsnifləşdirilməsi" fənləri üzrə metodik göstərişləri hazırlanmışdır.

Kafedrada tədris edilən fənlərin proqramları da hazırlanıb çap edilmişdir. Belə ki, kafedranın müəllimləri tərəfindən "Kitabxana kataloqları" (1994), dos. T.Quliyev tərəfindən "Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərində (MKS) informasiya-axtarış sistemləri" (2001), "Kataloqlaşdırmanın müasir problemləri" (2003); dos. M.Həsənov tərəfindən "Kitabxana fondu" (2001), "Sənədlə-

rin elmi sistemləşdirilməsi metodikası" (2003); dos. A.Əliyev tərəfindən "Sənədlərin predmetləşdirilməsi, predmet kataloqu və onun avtomatlaşdırılması (seçmə fənni)" (2001), "UOT: quruluşu və tətbiqi prinsipləri" (2003); baş müəllim S.Mustafayeva tərəfindən "Normativ-texniki sənədlərin təsviri və təsnifləşdirilməsi" (2001) fənləri üzrə bakalavr və magistratura pillələri üçün tədris proqramları çap edilmişdir.

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının müdiri, prof. Xəlil İsmayilov tərəfindən 2004-cü ildə Kitabxanaşünaslıq kafedrasında yerinə yetirilən fundamental elmi-tədqiqat işlərindən biri "Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sistemi: 1918-2000-ci illər (tarixi, müasir vəziyyəti və perspektivləri)" mövzusunda müvəffəqiyyətlə müdafiə edilən doktorluq dissertasiyası olmuşdur. Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfovun elmi rəhbərliyi ilə yerinə yetirilən bu elmi-tədqiqat işi milli kitabxanaşünaslıq elmində yüksək əlamətdar hadisə kimi qiymətləndirilmişdir. Bu müdafiə prosesində Azərbaycan mütəxəssisləri ilə yanaşı, görkəmli rus kitabxanaşünas alimləri prof. T.F.Karatigna və prof. A. Q. Altuxova da iştirak etmiş, Xəlil İsmayilovun dissertasiya işinin yüksək elmi-nəzəri və təcrübi əhəmiyyətini şərh edərək əsaslandırmış, bu fundamental tədqiqat işinin kompleks tərəfləri ilə bağlı obyektiv elmi mövqeyə ortaya qoymuşlar. Belə ki, prof. T.F.Karatigna dissertasiyası işinin opponenti kimi elmi-tədqiqat işinə yüksək rəy vermiş, eləcə də, elmi rəhbər prof. A.A.Xələfovun bu prosesdəki fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişdir. Dissertasiya işinin rəyçilərindən olan prof. A.Q.Altuxova tərəfindən də dissertasiya işinə dair əhəmiyyətli elmi yanaşma ortaya qoyulmuş, elmi-tədqiqat işinin nəzəri müddəaları və əsas elmi nəticələri ətrafı şərh edilərək əsaslandırılmışdır. Beləliklə, Xəlil İsmayilov Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən tarix elmləri doktoru elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. O, 2007-ci ildə professor elmi adı almış, 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə "Əməkdar mədəniyyət işçisi" fəxri adına layiq görülmüş, 2013-cü ildə BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü (akademiki) seçilmişdir. Burada qədirşünaslıq namünəonu da qeyd etməliyəm ki, kafedra müdiri, prof. Xəlil İsmayilov tərəfindən 1984-cü ildə Moskva Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində "Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycanda partiya kitabxanaları (tarixi, müasir vəziyyəti və perspektivləri)" mövzusunda müdafiə edilmiş namizədlik dissertasiyasının da elmi rəhbəri Azərbaycanda milli kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin banisi, Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor A.A.Xələfov olmuşdur. Məhz prof. A.A.Xələfov tərəfindən əsas qoyulan milli kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin görkəmli nümayəndəsi kimi, prof. X.İsmayilov Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının müdiri kimi onun inkişafı və məhsuldar fəaliyyəti naminə əhəmiyyətli elmi-pedaqoji və təşkilati iş aparır.

Kafedranın müəllimi Sevda Xələfova 2008-ci ildə "XX əsrin II yarısında Azərbaycanda əhaliyə kitabxana xidmətinin təşkili (1970-1980-ci illər)" mövzusunda (elmi rəhbər prof. X.İ.İsmayilov) dissertasiya işini müdafiə etmiş və "Azərbaycanda dövlət kütləvi kitabxanalar şəbəkəsinin inkişafı (1970-1990)" adlı monoqrafiya nəşr etdirmişdir.

Həmçinin, 2015-ci ildə kafedranın müəllimi Zahidə Rzayeva prof. X.İ.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə "Respublika elmi kitabxanalarının informasiya axtarış sistemlərinin formalaşması mərhələləri" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almış və "Respublika elmi kitabxanalarının informasiya axtarış sistemlərinin formalaşması mərhələləri (1960-2005)" adlı monoqrafiya nəşr etdirmişdir. 2016-cı ildə kafedranın müəllimi Rəşad Qardaşov "Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsili: yaranması, inkişafı və müasir vəziyyəti" (elmi rəhbər prof. X.İsmayilov) mövzusunda dissertasiya işi müdafiə etmiş və "Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsili: yaranması, inkişafı, müasir vəziyyəti" adlı monoqrafiya nəşr etdirmişdir. Bibliografiyaşınaslıq kafedrasının dissertantı İradə Bayramova prof. X.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə 2015-ci ildə "Azərbaycan Respublikası regionlarının kitabxana-bibliografik informasiya təminatı sistemi: müasir vəziyyəti və perspektivləri (2000-2012-ci illər) (Azərbaycan Respublikasının Gəncə-Qazax, Quba-Xaçmaz və Lənkəran iqtisadi regionlarının materialları əsasında)" adlı dissertasiya işini müdafiə etmişdir. Kafedranın daha bir dissertantı, İran İslam Respublikasının vətəndaşı Mitra Dadaşi Nasrin 2015-ci ildə "Təbriz Universiteti kitabxanalarının informasiya axtarış sistemləri (müasir vəziyyəti və perspektivləri)" adlı (elmi rəhbər prof. X.İsmayilov) dissertasiya işi müdafiə edərək tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almışdır. Azərbaycan kitabxanaşınaslığında ilk dəfə olaraq xarici ölkə vətəndaşı tərəfindən məhz Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasında bu elmi tədqiqat işinin yerinə yetirilməsi millik kitabxanaşınaslıq elminin coğrafiyasının genişlənməsi və bu sahə üzrə elmi tədqiqatlara xarici ölkə mütəxəssislərinin maraqlarının formalaşdırılması istiqamətində əlamətdar hadisə kimi qiymətləndirilə bilər. M.Dadaşi Nasrin tərəfindən yerinə yetirilən bu elmi tədqiqat işi Güney Azərbaycanın, xüsusilə, Təbriz şəhərinin mədəniyyət tarixi və kitabxana işi, Təbriz Universitetinin təhsil sistemi fonunda Universitet kitabxanasının fəaliyyəti və rolu, eləcə də, informasiya axtarış sistemlərinin müasir vəziyyəti və perspektivlərinin öyrənilməsi baxımından yüksək səviyyəli, bitkin elmi-nəzəri ümumiləşdirmə kimi səciyyələndirilə bilər.

Kafedranın müdiri, prof. X.İ.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə kafedranın dissertantı, ADA Universiteti Kitabxanasının direktoru Elçin Məmmədov 2016-cı ildə "Müasir elektron kitabxana şəbəkələrinin yaradılması mexanizmlərinin işlənilməsi" mövzusunda dissertasiya işi müdafiə edərək texnika üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almışdır. Bundan əlavə Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının müdiri, prof. X.İ.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə pedaqoji elmlər namizədi Yusif Qaziyev 2017-ci ildə "Azərbay-

canda məktəb kitabxanalarının inkişafı tarixindən" adlı doktorluq dissertasiyasını müdafiə edərək pedaqogika üzrə elmlər doktoru elmi dərəcəsi almışdır.

2018-ci ildə kafedranın dissertantı Oruc Quliyev "Müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasında şəhər əhalisinə kitabxana-informasiya xidməti (Bakı, Gəncə və Naxçıvan kitabxanalarının iş təcrübəsi əsasında)" mövzusunda (elmi rəhbər prof. X.İ.İsmayilov) dissertasiya işini AMEAM.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda müdafiə edərək təsdiq üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasına təqdim etmişdir. Prof. X.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə G.Hacıyeva dissertasiya işini tamamlamış və AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda müzakirədən keçmişdir.

Kafedranın dissertantı olmuş A.Rzayeva prof. X.İ.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə "Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərinin Soruq-Bibliografiya Aparatı: Müasir vəziyyəti və yeniləşməsi (1980-2000)" mövzusunda dissertasiya işini tamamlayaraq kafedraya təqdim etmişdir. Kafedranın digər dissertantı olmuş A.Cabbarova da dissertasiya işini tamamlamaq üzrədir.

Hazırda kafedranın doktorantları D.Məhəmmədli və A.Səfərova prof. X.İsmayilovun elmi rəhbərliyi ilə dissertasiya işini tamamlayaraq kafedraya təqdim etmişdir. 1 nəfər doktorant (A.Şəhəvətova) və 1 nəfər dissertant (U.Manafova) dissertasiya işi mövzusu üzərində işlərini davam etdirməkdədirlər.

2007-ci ildən Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasında magistr hazırlığına başlanılmışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2014-cü il tarixli 95 №-li qərarı ilə təsdiq edilən yeni təsnifatında yer alan 060215 təsnifat indeksinə əsasən kafedraya iki ixtisaslaşma üzrə ("Sənəd resursları və informasiya axtarış sistemləri" və "Kitabxana fondlarının formalaşması və istifadəsi") ixtisaslaşması üzrə yer verilmişdir. Hazırda kafedrada əsasən "Sənəd resursları və informasiya axtarış sistemləri" ixtisaslaşması üzrə kadr hazırlığı həyata keçirilir.

Hazırda kafedrada respublika kitabxanalarında avtomatlaşdırılmış kataloqlaşdırmanın inkişafına, elektron kataloqun yaradılması sahəsində elmi tədqiqat işlərinin aparılmasına diqqət yetirilir. Bununla əlaqədar olaraq kafedranın adı müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq dəyişdirilərək "Kitabxana resursları və informasiya-axtarış sistemləri" adlandırılmışdır. Bu dəyişiklik təkcə kafedranın adında deyil, burada həyata keçirilən işlərin məzmununda da aşkar şəkildə özünü göstərir. Məsələn fənlərin tədrisi zamanı müasir dövrün tələblərinə cavab verən və cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri özündə əks etdirən "Kitabxana-informasiya resurslarının idarə olunması", "Universal Onluq Təsniifat: Quruluşu və tətbiqi prinsipləri", "Kitabxana sənədlərinin mühafizəsi və bərpası", "Sənədlərin bibliografik təsviri, təsnifləşdirilməsi və nəşr standartları" kimi fənlərin tədris planına salınması buna misal ola bilər.

Kitabxana resursları və informasiya-axtarış sistemləri kafedrasında tədris olunan fənlər həm bakalavr, həm də magistratura pillələrini əhatə edir. Bakalavr pilləsində kafedra üzrə aşağıdakı fənlər tədris olunur: "Kitabxana informasiya resursları", "Sənədlərin bibliografik təsviri", "Sənədlərin bibliografik

təsnifləşdirilməsi”, “Normativ-texniki, patent sənədlərinin təsviri və təsnifləşdirilməsi”, “Beynəlxalq kitabxana təsnifatları”, “Kitabxanaların avtomatlaşdırılması. IRBIS proqramı”, “Elektron kataloqlar”, “Məktəb kitabxanalarında məlumat axtarış sistemlərinin təşkili”, “MKS-lərin informasiya təminatı”, “Kitabxanalarda elektron informasiya resursları”, “Elektron informasiya axtarış sistemləri”.

Magistratura pilləsində isə “Kitabxana-informasiya sistemlərinin strukturu və dizaynı”, “Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri fənlərinin tədrisi metodikası”, “Kitabxanalarda sənədlərin mühafizəsi və bərpası”, “UOT-un quruluşu və tətbiqi prinsipləri”, “Sənədlərin analitik-sintetik işlənməsi”, “Kitabxanalarda informasiya ehtiyatlarının idarə edilməsi”, “Sənədlərin elmi sistemləşdirilməsi metodikası” fənləri keçilir.

Kitabxana resursları və informasiya xtarış sistemləri kafedrasında tərəfindən həyata keçirilən daha bir addım 1997-ci ilin oktyabrından fakültədə əməkdaşların, professor-müəllim heyətinin, magistr və doktorantların, eləcə də kitabxana işi sahəsində çalışan və mədəniyyət tarixinin tədqiqatı ilə məşğul olan insanların elmi tədqiqat işlərinin, məqalə və referatlarının çap edilərək ictimaiyyətə çatdırılmasını nəzərdə tutan “Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya” elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnalının (təsisçi və baş redaktor tarix elmləri doktoru, prof. X.İ.İsmayilov) buraxılması oldu. Jurnalda ilk yaradıldığı dövrdən indiyədək 3 bölmə üzrə (Kitabxanaşünaslıq, bibliografiya və kitabşünaslıq) elmi məqalələr nəşr olunur, eləcə də, kitabxanaşünas, bibliografiyaşünas və kitabşünas alimlərinin əlamətdar yubiley yazıları, müvafiq sahələr üzrə nəşr olunan fundamental elmi əsərlər haqqında rəylər və s. işıqlandırılır. Jurnalda xarici ölkə mütəxəssislərinin məqalələri də nəşr olunmaqdadır. Jurnalda əsasən Azərbaycan, rus və ingilis dillərində təqdim olunan məqalələr qabaqcıl dünya elmi nəşrlərinin təcrübəsinə uyğun olaraq, eyni zamanda ingilis və rus dillərində rəzümələrlə birlikdə nəşr olunur. Jurnalın redaksiya heyətinə Azərbaycan mütəxəssisləri ilə yanaşı qabaqcıl xarici ölkə mütəxəssisləri də daxildir. Elmi tərtibatla yanaşı, jurnalın ümumi texniki tərtibatı da yüksək səviyyədədir. Artıq 22 ildir ki nəşr olunan jurnal Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının rəsmi siyahısında qeydiyyatdadır. Ümumiyyətlə, bu jurnalda elmi-mədəni mühitdə ciddi uğur qazanmış, xüsusilə, kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq, informasiya fəaliyyəti və kitabşünaslıq sahəsində elmi tədqiqatların əlaqələndirilməsi və istiqamətləndirilməsində əhəmiyyətli müvqə tutmuşdur.

Kafedranın QHT-lərlə əlaqələri və beynəlxalq əməkdaşlıq. Kafedranın müdiri, prof. X.İ.İsmayilovun fakültənin bir sıra əməkdaşları və respublikanın kitabxana ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birgə təsis etdiyi Azərbaycan Kitabxana İşinin İnkişafı Assosiasiyasının (AKİİA) da, həm Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin, həm də kafedranın kompleks fəaliyyətində böyük rolu olmuşdur. Belə ki, təsis olunduğu vaxtdan dərhal sonra AKİİA dünyanın bir çox ölkələrində fəaliyyət göstərən kitabxana təşkilatları, beynəlxalq təşkilatlar

ilə sıx işgüzar əlaqələr qurmağa başlamışdır. Bunların arasında ilk növbədə ABŞ-ın Azər-baycandakı səfirliyi, Açıq Cəmiyyət institutunun Bakı ofisi, Amerika Kitabxana Assosiasiyasını qeyd etmək olar. Fakültənin bir çox beynəlxalq proqramlarda və layihələrdə yaxından iştirakı məhz AKİİA-nın təşkilatı dəstəyi ilə mümkün olmuşdur. Bu layihə və tədbirlər təkcə universitetdə deyil, bütün respublikada kitabxana işinə fayda gətirmişdir. Belə tədbirlər içərisində 1999-cu ildə ABŞ-ın Azərbaycandakı səfirliyinin təşkilatı və maliyyə yardımı ilə keçirilmiş seminarı qeyd etmək olar. Respublikamızda kitabxana fəaliyyəti ilə bağlı ilk beynəlxalq tədbir olan bu seminara ABŞ-dan, Litvadan və Rusiya Federasiyasından gəlmiş kitabxanaçı mütəxəssislər qatılmışdı. Buraya müasir kitabxana-bibliografik fəaliyyətdə geniş istifadə edilən maşınla oxunan kataloqlaşdırma (MARC) texnologiyaları müzakirə edilmişdir. Xaricdən gələn qonaqlar fakültədə olan tədris prosesi ilə tanış olmuşlar.

Yenə həmin ildə fakültənin alimlərinin və AKİİA-nın təklifi və ABŞ səfirliyinin dəstəyi ilə Bakıda Kitabxanaçılar üçün İnformasiya-resurs və təlim mərkəzi (KİRTM) təsis edilmişdir ki, burada kitabxana işçiləri ilə yanaşı fakültənin əməkdaşları da yeni kitabxana-informasiya texnologiyalarına dair məşğələlərdə iştirak etmişdir. Bu mərkəzin rəhbərləri amerikalı Kitabxana mütəxəssisi Pol Miller və digər mütəxəssislər fakültənin beynəlxalq nüfuz və əlaqələrinin genişlənməsinə öz yardımını göstərmişlər.

Kafedranın və fakültənin beynəlxalq əlaqələrinin inkişafında Avrasiya fondunun dəstəyi ilə həyata keçirilmiş “Qafqaz” Treninq mərkəzinin böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Cənubi Qafqaz Respublikalarında kitabxana işinin kitabxanaçı təşkilatlarının fəaliyyətinin gücləndirilməsinə yönəlmiş bu layihədə bu sahənin mütəxəssisləri üçün yeni tipli interaktiv məşğələlər keçirilmişdir ki, bu işdə də fakültənin əməkdaşlarına amerikalı və gürcü mütəxəssisləri yardım göstərmişlər. Layihə çərçivəsində fakültənin nümayəndəsi, AKİİA-nın prezidenti prof. X.İsmayilov bir neçə dəfə Tbilisi şəhərində olmuş gürcü həmkarlar ilə faydalı görüşlər keçirmişdir.

Həmçinin, kafedranın və fakültənin beynəlxalq əlaqələrinin genişləndirilməsində Avropa Şurasının TƏSİS proqramının çərçivəsində həyata keçirilən “Universitetlərin modernləşməsi” proqramının da böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Bu uzunmüddətli proqram Avropanın inkişaf etmiş ölkələrinin, ilk növbədə Fransa və Belçikanın ali təhsil sahəsində təcrübəsinin öyrənilməsində və MDB ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda tətbiq edilməsini nəzərdə tuturdu. Bu layihə çərçivəsində prof. X.İsmayilov 2001-ci ilin iyulunda Belçikanın Namur şəhərində, 2003-cü ilin mayında isə Fransanın müxtəlif şəhərlərində yerləşən ali məktəblərdə təhsil işinin təşkili ilə yaxından tanış olmuşdur. Bu proqram çərçivəsində fakültənin müəllimi Ə.Məmmədov 2002-ci ilin noyabrında Lion şəhərində yerləşən Milli Ali Kitabxanaçılıq İnformasiya mərkəzində keçirilən təlimlərdə iştirak etmişdir.

Kafedranın və fakültənin yaxından iştirak etdiyi digər bir beynəlxalq layihə ABŞ Dövlət Departamentinin yardımı ilə həyata keçirilmiş BDU və İn-

diana Universitetləri (ABS) arasında əlaqə proqramı olmuşdur. Hər iki universitetin pedaqoji kollektivi arasında əlaqələrin yaradılması, təcrübənin qarşılıqlı öyrənilməsinə yönəlmiş bu layihədə əsasən, AKİİA-nın xətti ilə BDU-nun Tarix, Hüquq, Jurnalistika, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əməkdaşları yaxından iştirak etmişdir. Bu layihə çərçivəsində AKİİA-nın xətti ilə fakültənin müəllimi Ə.Məmmədov 2003-cü ilin yanvar-may aylarında İndiana Universiteti Kitabxana-Informasiya Elmləri məktəbində ixtisasartırma kurslarında olmuşdur. Bu ezamiyyət ərzində o dörd konfransda iştirak etmiş və tezislər dərc etdirmişdir. Bu proqramın tərkib hissəsi kimi 2003-cü ildə İndiana Universitetinin bibliografi Bob Qollart BDU-ya gələrək universitetin və Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin işi ilə yaxından tanış olmuşdur. Bundan əlavə yenə həmin universitetin magistri Meqan Mok Kril də 3 ay ərzində BDU-da olmuş, Amerikaşünaslıq mərkəzində çalışmış, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin tələbələri ilə təlim keçmişdir.

AKİİA dünyanın Kitabxana-informasiya fəaliyyəti sahəsində ən böyük beynəlxalq təşkilatına - IFLA-ya Azərbaycanı üzv kimi qəbul edilmiş ilk təşkilat olmuşdur. AKİİA-nın prezidenti prof. X.İsmayilovun rəhbərliyi altında Azərbaycan nümayəndə heyəti 2001-ci ildə ABS-in Massachusetts Ştatının Boston şəhərində və 2005-ci ildə Norveçin Oslo şəhərində, 2006-cı ildə Cənubi Koreyanın paytaxtı Seul şəhərində keçirilən IFLA-nın illik konfranslarında Azərbaycanın kitabxana ictimaiyyətini təmsil etmişdir. Həmçinin, BDU-nun maliyyə dəstəyi ilə 2003-cü ilin may-iyun aylarında Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekani X.İsmayilovun da iştirak etdiyi BDU-nun 10 nəfər əməkdaşı Boloniya təhsil sisteminin tətbiqi ilə bağlı Fransanın Nitsa Universitetində və Lion şəhərində fəaliyyət göstərən ENSİB Ali Kitabxanaçılıq Məktəbində olmuş və qabaqcıl təcrübənin tətbiqi ilə bağlı proseslərlə əyani tanış olmuşlar.

Eləcə də, 2002-ci ildə AKİİA-nın xətti ilə fakültədə kitabxanaşünaslığa dair son texnologiyalar və qabaqcıl təcrübə metodlarını öyrənmək məqsədilə 7 günlük kurs təşkil edilmiş, bu kursda fakültə əməkdaşlarından prof. A.A. Xələfov, prof. X.İsmayilov, dos. R.Kazımov, dos. N.İsmayilov, b/m. S.Mustafayeva və b. mühazirələr oxumuşlar. Eləcə də, 2012-ci ildə həmin məqsədlə 10 günlük daha bir kurs təşkil edilmiş, fakültənin professor-müəllim heyəti tərəfindən müxtəlif qabaqcıl təcrübə müddəalarına dair mühazirələr deyilmişdir.

Kafedranın Baltıqyanı ölkələrdəki həmkarları ilə də sıx beynəlxalq əlaqələri mövcuddur. 4-11 noyabr 2004-cü ildə Açıq Cəmiyyət İnstitutunun yardımı ilə prof. X.İsmayilovun başçılığı ilə Azərbaycanı təmsil edən nümayəndə heyəti Litvaya səfər etmiş, kitabxanaçılıq işi, kitabxana-informasiya təhsili, peşə təşkilatlarının fəaliyyəti ilə tanış olmuşlar.

Beləliklə, bütün yuxarıda qeyd edilənlər Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının həm Qeyri-Hökumət Təşkilatları ilə optimal əməkdaşlığının, həm də geniş beynəlxalq əlaqələrinin olmasını bir daha sübut edir.

Kitabxana resursları və informasiya-axtarış sistemləri kafedrasının elmi və tədris fəaliyyətində son iki ildə əldə etdiyi ən ciddi nailiyyətləri sırasında kafedra əməkdaşları tərəfindən iki fundamental dərsliyin nəşr etdirilməsidir. Belə ki, prof. X.İ. İsmayilov və baş müəllim S.M. Mustafayeva tərəfindən 2017-ci ildə "Sənədlərin bibliografik təsviri" adlı fundamental dərslik nəşr olunaraq professor-müəllim və tələbə heyətinin, respublikanın kitabxana ictimaiyyətinin istifadəsinə verilmişdir. Prof. X.İ. İsmayilov və baş müəllim Sənubər Mustafayeva tərəfindən "Sənədlərin bibliografik təsnifləşdirilməsi" adlı daha bir dərslik isə 2018-ci ildə nəşr etdirilmişdir ki, bu da kafedranın tədris sistemində əsaslı yer tutan sənədlərin bibliografik təsviri və təsnifləşdirilməsi kimi fənlərin tədrisinin optimallaşdırılmasına, mühazirə və seminar dərsliyinin fundamental mənbə bazasının formalaşdırılması istiqamətində atılan ciddi əməli addım kimi yüksək əhəmiyyət daşıyır.

Son illər kafedranın elmi fəaliyyətində nəzərə çarpan daha bir mühüm məsələ isə kafedra əməkdaşlarının beynəlxalq nüfuzu yüksək olan xarici elmi nəşrlərdə məqalələrlə çıxış etməsidir. Belə ki, buna kafedra əməkdaşlarından dos. S.Xələfova, dos.əvəzi R.Qardaşov, müəllim D.Məhəmmədli kafedranın elmi fəaliyyətinin müxtəlif istiqamətlərinə dair problemlərlə bağlı elmi məqalələrlə beynəlxalq mötəbər informasiya nəşrlərində ayrı-ayrı vaxtlarda çıxış etməsinə misal göstərə bilərik. Bu qeyd etdiyimiz amillər də, kafedranın ümumi reyting balının ildən-ilə yüksəldilməsinə, kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinin dinamik artımına gətirib çıxarır.

Ümumilikdə Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasında yarandığı dövrdən bu günədək 7 monoqrafiya, 13 dərs vəsaiti, 3 dərslik, 1200-dən çox məqalə və tezislər, 45 fənn proqramı çap edilmişdir.

Hazırda 1 nəfər professor, 5 nəfər dosent, 1 nəfər baş müəllim, 1 nəfər müəllim, 1 nəfər laboratoriya müdiri, 1 nəfər baş laborantın çalışdığı Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının təşəbbüsü artıq bir neçə ildir ki, BDU-da tələbələrə respublika elmi konfransının keçirilməsi də kafedranın elmi və tədris fəaliyyətində diqqətəlayiq məsələ kimi qiymətləndirilə bilər. Bu təşəbbüs AKİİA ilə birlikdə həyata keçirilərək tələbələrin elmi işə maraqlarının formalaşdırılması və istiqamətləndirilməsinə yönələn ciddi stimula yarada bilər.

Hazırda kafedranın planlı elmi-tədqiqat işlərinin istiqamətləri arasında aşağıdakılar daxildir:

- Azərbaycan Respublikasında kitabxana resurslarının inkişafı və müasir vəziyyəti;
- Kitabxanalarda informasiya-axtarış sistemlərinin tətbiqi problemləri;
- Regional kitabxana resurslarının yerləşdirilməsi;
- Elektron kataloqlaşdırma;
- Avtomatlaşdırılmış Kitabxana-Informasiya Sistemləri;
- Sənədlərin bibliografik təsviri, təsnifləşdirilməsi.

Beləliklə, Azərbaycan xalqının milli sərvəti olan, ona bir əsrə yaxındır ki, şərfəli xidmət edən doğma Bakı Dövlət Universitetinin təntənəli 100 illiyi ərəfəsində onun ayrılmaz strukturlarından olan Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası üzərinə düşən vəzifələrin həlli və icrası üçün kompleks addımları həyata keçirməyə çalışaraq, doğma Universitetin işinə öz töhfələrini verməyə çalışır.

Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrası. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin göstərişinə əsasən 1962-ci ilin avqust ayında Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Ali və Orta İxtisas Təhsili Komitəsi həmin ili sentyabrın 1-dən Bakı Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsi nəzdindəki Kitabxanaçılıq şöbəsinin əyani və qiyabi bölmələrinin birləşdirilməsi və müstəqil Kitabxanaçılıq fakültəsinin yaradılması haqqında əmr vermişdi. Respublikamızın kitab ticarəti müəssisələrinin yüksək ixtisaslı mütəxəssis kitabşünas-bibliograf kadrlara olan tələbatı nəzərə alınaraq 1963-cü ildə isə Kitabxanaçılıq fakültəsinin nəzdində yeni bir şöbə – Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili şöbəsi təşkil edildi, bununla da Azərbaycan ali kitabşünaslıq təhsilinin əsası qoyuldu.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin qərarı ilə 1963/1964-cü tədris ilində “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” ixtisası üzrə qiyabi və axşam şöbələrinə tələbə qəbulu başlanılmışdır. Kitabxanaçılıq fakültəsinin təcrübəli kollektivinin, respublikamızın görkəmli kitabşünaslarının və kitab ticarəti müəssisələrinin səriştəli mütəxəssislərinin bu mühüm işə cəlb edilməsi qısa müddətdə öz bəhrəsini verdi. Az bir zaman içərisində bu şöbədə kadr hazırlığının təşkili sahəsində mühüm nailiyyətlər qazanıldı. 1968/1969-cu tədris ilində “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” ixtisası üzrə əyani şöbəyə tələbə qəbulunun elan edilməsi elə bu uğurların bariz nümunəsi idi.

1960-1970-ci illərdə BDU-nun Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili şöbəsi milli kitab mədəniyyətinin formalaşmasında, müxtəlif növ kitabların nəşrə hazırlanması məsələlərinin tədrisində, nəşriyyatlarla kitabxanalar arasında əlaqələrin möhkəmləndirilməsində, kitabın oxucular və alıcılar arasında məqsədyönlü şəkildə yayılmasında, nəşriyyatların ali təhsilli kitabşünas, nəşriyyat işçisi və nəşir

Qeyd edək ki, Sovet hakimiyyəti dövründə “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” ixtisası üzrə 800 nəfərdən çox yüksək ixtisaslı kadr hazırlanmışdır.

Məlum olduğu kimi, 18 oktyabr 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti “Azərbaycanın Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı”nı qəbul etdi. Bu sənəd Azərbaycanın müstəqil suveren respublika kimi fəaliyyətinin əsası oldu. Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının dünyada tanınması və beynəlxalq aləmdə özünün layiqli yerini tutması üçün imkan yarandı. Eyni zamanda Azərbaycanın müstəqilliyi ölkədə elm, maarif, mədəniyyət və təhsil sahəsində geniş inkişafın təminatı oldu.

Ölkəmizdə təhsilin inkişafı yeni zəruri ixtisaslar üzrə kadrların hazırlanmasını ön plana çıxardı. 1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanda kitabın nəşri, təbliği və yayılması ilə məşğul olan yüksək ixtisaslı kitabşünas kadrların hazırlanması ciddi zərurətə çevrilmişdi. Bu baxımdan Bakı Dövlət Universitetinə yeni ixtisaslar üzrə tələbələrin qəbulunun təşkilində rektorluğun və o zamankı Kitabxanaçılıq fakültəsinin dekanı professor Abuzər Xələfovun yaxından iştirakını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Belə ki, o, yenidən yuxarı təşkilatlara müraciət edərək, “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” ixtisasına böyük tələbat olduğunu bildirmiş, bu ixtisasa tələbə qəbulunun aparılmasına səy göstərmişdir.

Təsədüfi deyil ki, o vaxt fakültə Elmi Şurasında bu məsələ problem kimi qaldırılmışdı. Elmi Şurada qeyd olundu ki, 1960-1970-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetində kitabşünaslıq və kitab əmtəəşünaslığı üzrə kadrlar hazırlanmış, lakin sonradan ədalətsiz olaraq bu ixtisasa tələbə qəbulu dayandırılmışdır. Bu amili nəzərə alan Kitabxanaçılıq fakültəsinin dekanı, fakültə Elmi Şurasının sədri professor Abuzər Xələfov və başqaları belə bir təkliflə çıxış etdilər ki, Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” ixtisasının yenidən açılmasına, yüksək ixtisaslı kadr hazırlığına böyük ehtiyac vardır. Bu təklifi fakültənin rəhbərliyi və Elmi Şuranın üzvləri yüksək qiymətləndirərək yekdilliklə müdafiə etdilər. Ona görə də Kitabxanaçılıq fakültəsinin dekanlığının BDU rektorluğu qarşısında “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” ixtisası üzrə kadrların hazırlanması ilə bağlı məsələ qaldırması yekdilliklə qərara alındı.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” şöbəsinin bərpa edilməsini məsləhət bildi. Bu şöbənin tədris planını götürmək üçün Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının dosenti B. Allahverdiyev Rusiyaya Moskva şəhərinə ezam olundu. Fakültə dekanı prof. A. Xələfovun rəhbərliyi ilə təşkil edilmiş komissiya BDU-da yaradılacaq “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili” şöbəsi üçün Moskva Dövlət Poliqrafiya İnstitutunun tədris planı əsasında yeni tədris planı işləyib hazırladı. Respublikamızın xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla tərtib olunmuş tədris planı təsdiq edildikdən sonra Kitabxanaçılıq fakültəsinin dekanlığı BDU rektorluğuna və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinə müraciət edərək yeni şöbəyə tələbə qəbulu yerlərinin ayrılmasına nail oldu.

Professor Abuzər Xələfovun yazdığına görə, bu məsələdə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Soveti nəzdində Dövlət Mətbuat Komitəsinin sədri, görkəmli dövlət xadimi və jurnalist Rəşid Mahmudovun xüsusi xidməti olmuşdur. R. Mahmudov kitabşünas kadrlara respublikamızda böyük ehtiyac yaranması və belə kadrların hazırlanmasının zəruriliyi haqqında Azərbaycan hökumətinə müraciət etmiş və Nazirlər Sovetinin bu barədə qərar çıxarmasına nail olmuşdur.

Nəticədə 1991/1992-ci tədris ilində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Soveti ölkəmizdə kitabşünas, nəşriyyat işi və redaktəetmə üzrə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasına böyük zərurət yarandığına görə Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq fakültəsində “Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili”

şöbəsinin yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. Bu qərara əsasən 1991/1992-ci tədris ilində "Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili" ixtisası üzrə tələbə qəbuluna başlandı. Bununla da həmin ixtisas üzrə ali dərəcəli mütəxəssis kadrların hazırlıq səviyyəsinin artırılması, elmi-tədqiqat işlərinin aparılması müvafiq kafedranın təşkilini zərurətə çevirdi. Çünki belə bir kafedranın təşkili nəşriyyatla, kitabın təbliği və yayılması ilə bağlı olan kitabşünaslıq ixtisası üzrə kadrların hazırlanması üçün əsaslı zəmin yarada bilərdi.

1992-ci ildə Kitabxanaçılıq fakültəsinin rəhbərliyi yeni yaradılmış "Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili" şöbəsində tədris prosesini və elmi-metodik işi məqsədyönlü şəkildə qurmaq üçün müstəqil kafedranın yaradılması haqqında BDU-nun rektorluğu qarşısında məsələ qaldırdı. Bunun əsasında BDU-nun Böyük Elmi Şurası 10 fevral 1993-cü ildə Kitabxanaçılıq fakültəsində yeni kafedranın-Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili kafedrasının yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. 21 may 1993-cü il tarixli elana əsasən olunmuş Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili kafedrasının müdiri vəzifəsinə professor Bayram Allahverdiyev seçildi.

Qeyd edək ki, Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının bazasında yaradılmış Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili kafedrasında həmin vaxt 5 əməkdaş çalışırdı: tarix elmləri doktoru, professor Bayram Allahverdiyev; tarix elmləri namizədi, dosent Hacı Həsənov, filologiya elmləri namizədi Rasim Süleymanov, baş müəllim Akif Əsədullayev və laborant Sevda Quliyeva.

1995/1996-cı tədris ilindən başlayaraq Mehmanəli Məmmədov, Ramiz Həmidov, İsmayıl Vəliyev və Nailə Mehralieva kimi yeni kadrların hesabına kafedranın elmi-pedaqoji potensialı daha da möhkəmləndi. Sonrakı illərdə kafedranın tədris prosesinə cümlədən professor Abuzər Xələfov, professor Lyudmila Səmədova, dosent Knyaz Aslan, filologiya elmləri namizədi Şəhla Quliyeva və digər təcrübəli mütəxəssislər də cəlb olundular.

1996/1997-ci tədris ilində "Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili" ixtisası üzrə ilk mütəxəssislər BDU-nu bitirib bakalavr diplomu aldılar.

Kafedranın müəllim kontingenti ilə ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə təminatı mütəxəssis kadrların hazırlanmasına, kitabşünaslıq, nəşriyyat işi və redaktətmə ixtisasları üzrə tədris işinin daha yaxşı təşkilinə, elmi-tədqiqat fəaliyyətinin genişlənməsinə, müasir dövrün tələblərinə cavab verən tədris proqramlarının, dərslərin və dərş vəsaitlərinin tərtibinə əsaslı təsir göstərdi.

Azərbaycan Respublikasının müstəqiliyi və informasiya cəmiyyəti şəraitində nəşriyyat işində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin daha geniş imkanları nəzərə alınaraq BDU-nun Böyük Elmi Şurasının qərarına əsasən "Kitabşünaslıq və kitab ticarətinin təşkili" kafedrası 1997/1998-ci tədris ilindən "Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrası" adlandırılmış, bakalavriatura və magistratura səviyyələrində "Nəşriyyat işi və redaktətmə" ixtisası üzrə kadr hazırlığına başlanılmışdır.

2000-ci illərdə Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının professor və müəllim heyətinin elmi-tədqiqat işlərinin istiqaməti xeyli genişlənməşdir. Res-

publikamızda müxtəlif nəşriyyatların və kitab ticarəti müəssisələrinin iş təcrübəsinin öyrənilməsi, nəşriyyat sistemi sahəsində mövcud olan problemlərin araşdırılması və onların aradan qaldırılması üçün tövsiyə və təkliflərin verilməsi, bütövlükdə nəşriyyat sisteminin inkişafına, kitab nəşri işinin təkmilləşdirilməsinə və kitabın yayılmasına elmi-metodik köməyin göstərilməsi kafedranın məqsədyönlü fəaliyyətinə əyani sübutdur. Bu dövrdə B.Allahverdiyevin "Ümumi kitab tarixi" (2003), İ.Vəliyevin "Ədəbi-bədii və uşaq kitablarının redaktəsi" (2002), "Redaktənin əsasları: Nəzəriyyə və təcrübə" (2002), "Redaktənin əsasları: Redaktənin metodikası" (2003), "Redaksiya-nəşriyyat işinin əsasları" (2004), S.Quliyevanın "Azərbaycan soruq-məlumat ədəbiyyatı: yaranması, müasir vəziyyəti və inkişaf perspektivləri" (2006), Ş.Quliyevanın "Müəllif hüququ" (2008) və s. kimi kitabları mütəxəssislərin marağına səbəb oldu.

Bu illərdə kafedranın professor-müəllim heyəti tədris işi aparmaqla bərabər, bir sıra yeni fənlər üzrə proqramlar, dərsləklər və dərş vəsaitləri hazırlığına xüsusi diqqət ayırmağa başlamışdılar. Onlar kitabşünaslığın tarixi, nəzəriyyəsi və metodik məsələləri, kitabşünaslığın, nəşriyyat işinin, kitab tarixinin və redaktənin aktual problemləri, kitab nəşri, kitab ticarəti, tərcümə ədəbiyyatının nəşri, xüsusilə klassik yazıçıların əsərlərinin nəşrinin öyrənilməsi, yayılması və təbliği, eləcə də kitab tipologiyası və başqa problemlər üzrə araşdırmalar aparır, dəyərli elmi əsərlər, monoqrafiyalar, elmi məqalələr və s. çap etdirirdilər.

Həmin dövrdə kafedra üzrə bakalavriatura səviyyəsində tədris olunan bütün fənlərin metodik göstərişləri də hazırlanmışdır. Məsələn: "Kitabçılıq işinin iqtisadiyyatı" (R.Həmidov, 2000); "Nəşriyyat və kitab ticarətinin biblioqrafiyası" (M.Məmmədov, 2000); "Redaktənin nəzəriyyəsi və təcrübəsi" (İ.Vəliyev, 2001); "Azərbaycan kitab tarixi" (B.Allahverdiyev, 2000); "Ümumi kitabşünaslıq" (B.Allahverdiyev, 2001); "Mətnşünaslığın əsasları" (İ.Vəliyev, 2001); "Nəşriyyat və poliqrafiya işinin əsasları" (İ.Vəliyev, 2001); "Kitabın istehsalı texnologiyası" (İ.Vəliyev, 2001); "Kitab çeşidi işinin nəzəriyyəsi və metodikası" (M.Məmmədov, 2003); "Nəşriyyat işində menecment və marketing" (R.Həmidov, 2004); "Redaktor fəaliyyətinin kompüter təminatı" (Ş.Quliyeva, 2005); "Müəllif hüququ" (Ş.Quliyeva, 2005); "Kitabın təbliği və reklamı" (N.Mehralieva, 2006), "Nəşrin redaktor hazırlığı" (V.Musalı, 2008) və s.

Bundan başqa, həmin illərdə Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının magistratura səviyyəsində də əsas fənlər üzrə bir sıra proqramlar ("Kitabşünaslığın tarixi, nəzəriyyəsi və metodologiyasının əsasları" (B.Allahverdiyev, 2006); "Kitabşünaslığın müasir problemləri" (B.Allahverdiyev, 2006); "Kitab sosial və kütləvi kommunikasiya sistemində" (B.Allahverdiyev, 2006), "Mətn nəzəriyyəsi" (İ.Vəliyev, 2006), "Azərbaycan Respublikasının nəşriyyat sistemi" (B.Allahverdiyev, 2008); "Kitabın texniki redaktə problemləri" (V.Musalı, 2008); "Müxtəlif növ ədəbiyyatın redaktəsi" (Knyaz Aslan, 2009), "Redaksiya-nəşriyyat işində informasiya texnologiyası" (B.Allahverdiyev, 2009); "Nəşriyyat fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi" (Ə.Qasımov, 2009); "Nəşriy-

yat fəaliyyətinin iqtisadi təhlili" (R.Həmidov, 2009) və s. hazırlanmış və çap edilmişdir.

Kafedranın elmi-tədqiqat fəaliyyətində respublikamızın ayrı-ayrı nəşriyyatlarının iş təcrübəsinin, kitab ticarətinin öyrənilib ümumiləşdirilməsi, elmi-metodik nəticələr çıxarılması, nəşriyyat sistemində mövcud olan problemlərin araşdırılması və onların aradan qaldırılması üzrə elmi tövsiyələrin və təkliflərin verilməsi, eləcə də ölkəmizdə nəşriyyat sisteminin inkişaf etdirilməsinə, kitab nəşri işinin təkmilləşdirilməsinə, kitabın yayılmasına elmi-metodik kömək göstərilməsi əsas yer tutur.

Qeyd edək ki, 2012-ci ilin yanvar ayından Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasına Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanında Beynəlxalq İnformasiyalasdırma Akademiyasının həqiqi üzvü, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Knyaz İlyas oğlu Aslan rəhbərlik edir. Dosent Knyaz Aslan eyni zamanda BDU Tədris Metodik Şurası Rəyasət Heyətinin üzvü, BDU TMSŞ yanında tədris vəsaitlərinə nəşr hüququ (qrif) verən Daimi Komissiyanın üzvü, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi Elmi Şurasının üzvü, fakültə Tədris Metodik Şurasının sədri kimi fəallıq göstərir.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi 2012-ci ildə 060205 – "Nəşriyyat işi və redaktəetmə" ixtisası üzrə magistratura səviyyəsinin təhsil proqramını, 2013-cü ildə isə 050205 – "Kitabşünaslıq" ixtisası üzrə bakalavriat səviyyəsinin təhsil proqramını - Ali Təhsil Pilləsinin Dövlət Standartını təsdiq etmişdir. Bununla da 2012-ci ildən Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının fəaliyyətində yeni mərhələ başlamışdır.

Belə ki, "Kitabşünaslıq" ixtisası üzrə bakalavriat səviyyəsinin təhsil proqramına "Nəşriyyat işində marketing", "Nəşriyyat işinin proqram təminatı", "Kalliqrafiyaya giriş", "Əlyazma kitablar", "Kitab yayımı və elektron ticarət", "Müasir dövrdə dünyada və Azərbaycanda kitab nəşri", "Nəşriyyat işi və redaktəetmə" ixtisası üzrə magistratura səviyyəsinin təhsil proqramına isə "Elektron nəşriyyatlar", "Redaktor sənətinin aktual problemləri", "Nəşriyyat-poliqrafiya fəaliyyətinin menecment və marketingi", "Nəşriyyat işində informasiya texnologiyaları və multimedia sistemləri", "Nəşriyyat və informasiya fəaliyyətinin hüquqi təminatı", "Nəşriyyatla kitabxananın qarşılıqlı əlaqələri" və s kimi yeni fənlər daxil edilmiş, onların proqramları və buna uyğun olaraq mühazirə mətnləri hazırlanmışdır.

Hazırda Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının təlim, tədris və tərbiyə işlərini 8 nəfərlik müəllim və laborant heyəti yerinə yetirir. Onlardan 5 nəfəri fəlsəfə doktoru, dosent (Knyaz Aslan, Nailə Mehraliyeva, Şəhla Quliyeva, Ələmdar Bayramov, Rasim Süleymanov); 2 nəfəri fəlsəfə doktoru, müəllim (Sevda Quliyeva, Leyla Abasova); 1 nəfəri baş laborantdır (Ellada Balayeva).

Ümumiyyətlə, 2015-2018-ci illərdə Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrası 050205 – "Kitabşünaslıq" ixtisası üzrə bakalavriat səviyyəsində tədris edilən fənlər üzrə yeni tələblərə uyğun olaraq 20-dən çox proqram hazırlamış və Təhsil Nazirliyinin qriffi ilə nəşr etdirmişdir. Məsələn, "Redaktənin əsasları",

"Texniki redaktə", "Dünya kitab tarixi", "Uşaqədəbiyyatının redaktəsi", "Ədəbi və bibliografik redaktə", "Nəşrin bədii və texniki tərtibatı", "Mətnşünaslıq", "Ədəbi-bədii nəşrlərin redaktəsi", "Nəşrin elmi redaktəsi" (hamısının tərtibçisi K.Aslandır), "Kitabın təbliği və reklamı" (K.Aslan, N.Mehraliyeva), "Azərbaycan kitabşünaslığı" (K.Aslan, R.Süleymanov), "Soraq-məlumat nəşrlər sistemi" (K.Aslan, S.Quliyeva), "Kitabın tipologiyası" (B.Allahverdiyev), "Çəşid işinin nəzəriyyə və metodikası" (Ş.Quliyeva), "Azərbaycan kitab tarixi" (L.Abasova) və digər fənlər üzrə proqramlar hazırlanaraq işıq üzü görmüşdür.

Bununla yanaşı, magistratura səviyyəsi üçün 060205 – "Nəşriyyat işi və redaktəetmə" ixtisaslaşması üzrə "Redaktor sənətinin aktual problemləri", "Müxtəlif ədəbiyyat növlərinin redaktəsi", "Nəşriyyat işində informasiya texnologiyaları və multimedia sistemləri", "Elektron nəşriyyatlar", "Nəşriyyatla kitabxananın qarşılıqlı əlaqələri" (hamısının tərtibçisi K.Aslandır), "Dövri nəşrlərin redaktor hazırlığı" (K.Aslan, N.Mehraliyeva), "Tərcümə ədəbiyyatının redaktə xüsusiyyətləri" (K.Aslan, N.Mehraliyeva), "Kitab kommunikasiya sistemində" (K.Aslan, N.Mehraliyeva), "Mətn nəzəriyyəsi" (K.Aslan, N.Mehraliyeva), "Nəşriyyat və informasiya fəaliyyətinin hüquqi təminatı" (Ş.Quliyeva) və s. fənlərə dair proqramlar nəşr edilmişdir.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası Rəyasət Heyətinin 13 aprel 2012-ci il tarixli (protokol №06-R) qərarı ilə təsdiq edilmiş və Rəyasət Heyətinin 30 oktyabr 2015-ci il tarixli (protokol № 13-R) qərarı ilə əlavələr edilmiş "Azərbaycan Respublikasında elmi və elmi-pedaqoji işçilərə elmi dərəcələrin verilməsi üzrə ixtisasların nomenklaturası"nın "Texnika elmləri" bölməsində 3356.01 indeksi "Kitabşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq" adlandırılmışdır ki, bu da Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının elmi istiqamətinin inkişafına müəyyən təkan vermişdir.

Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının əməkdaşları dünyada və Azərbaycanda kitabın və kitabşünaslığın tarixi, nəzəriyyəsi, metodik məsələləri, kitabın tipologiyası, kitab nəşri, redaktə problemləri, elmi, elmi-kütləvi, iştehsalat-təcrübi, siyasi, rəsmi, tədris, ədəbi-bədii, folklor, soraq-məlumat, dövri mətbuat, reklam nəşrləri və s. üzərində redaktor işinin xüsusiyyətləri, nəşriyyat işinin təşkili və idarə olunması, müəllif hüququ, elektron nəşrlər və elektron nəşriyyatlar, kitab ticarəti, kitab yayımı, müxtəlif ədəbiyyat növlərinin redaktəsi və nəşrə hazırlanması, tərcümə ədəbiyyatının nəşri, kitabın reklamı, təbliği, yayılması və s. kimi mühüm problemlər üzrə ardıcıl elmi tədqiqatlar aparırlar.

Kafedra əməkdaşları son illərdə müasir tələblərə cavab verən tədris-metodik vəsaitlərin hazırlanması və nəşri istiqamətində müəyyən nailiyyətlər qazanmış, xeyli tədris-metodik ədəbiyyatı, o cümlədən 1 ensiklopediya, 4 monoqrafiya, 64 proqram, 4 dərs vəsaiti, 2 kitab, 4 kitabça, eləcə də 200-dən artıq elmi məqalə və tezis çap etdirmişlər. Müəllimlər eyni zamanda son üç dövrdə nüfuzlu beynəlxalq jurnallarda 5 elmi məqalə dərc etdirmişlər.

Kafedra müdiri Knyaz Aslan ölkəmizin tarixində ilk dəfə 2015-ci ildə nəşr olunmuş "Azərbaycan Kitabxana Ensiklopediyası"nın hazırlanmasında tərtibçi və redaktor kimi fəal iştirak etmişdir.

Bununla yanaşı, son illərdə Knyaz Aslan və Rasim Süleymanovun "Azərbaycan kitabşünaslığı", Knyaz Aslan, Şəhla Tahirqızı, Nailə Mehrəliyevanın "Nəşriyyat işi və redaktə məsələləri", Bayram Allahverdiyevin "Kitabın tipologiyası", Bayram Allahverdiyev və Leyla Abasovanın "Mətn nəzəriyyəsi", "Ulu öndər Heydər Əliyevin kitab və kitab nəşri haqqında müdrik fikirləri", Leyla Abasovanın "Boz oğuz" nəşriyyatının yaranması və fəaliyyəti" adlı dərş vəsaitləri, monoqrafiyaları və s. kitabları nəşr olunmuşdur.

BDU-nun illik elmi-tədqiqat hesabatlarında Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrası elm və tədris sahəsində qazandığı nailiyyətlərə görə həmişə reyting cədvəlinin ön sıralarında qərarlaşır.

Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasında elmi-pedaqoji kadrların yetişdirilməsi ən əsas amillərdən biridir. Belə ki, 17 fevral 2015-ci ildə kafedranın dissertantı İradə Hacı qızı Ələsgərova "Azərbaycan kitabının bədii və texniki tərtibat məsələləri" mövzusunda dissertasiya işini (elmi rəhbər prof. B.V.Allahverdiyev) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya 5 noyabr 2014-cü il tarixli 194 №-li əmri ilə Bakı Dövlət Universiteti nəzdində yaradılmış Birdəfəlik Dissertasiya Şurasında müdafiə etmiş, 3356.01 "Kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabşünaslıq" ixtisasında tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almışdır.

Daha sonra 17 dekabr 2015-ci ildə kafedranın dissertantı Leyla Qabil qızı Abasova "Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatının – "Azərənş" in yaranması və fəaliyyəti" mövzusunda dissertasiya işini (elmi rəhbər prof. B.V.Allahverdiyev) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının 03 iyun 2015-ci il tarixli 144 №-li əmri ilə Bakı Dövlət Universiteti nəzdində yaradılmış Birdəfəlik Dissertasiya Şurasında müdafiə etmiş, 3356.01 "Kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabşünaslıq" ixtisasında tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almışdır.

2018-ci ildə BDU-nun Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrası elmi-pedaqoji kadrların yetişdirilməsinə də öz töhfəsini verməyə çalışmışdır. Belə ki, kafedra müdiri dos. K.Aslan Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının doktorantı Sevdə Elman qızı Səfərovanın 3356.01 - "Kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabşünaslıq" ixtisasında tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün "Müstəqillik illərində Azərbaycanda dərsliklərin nəşri təhsil islahatlarının əsas amili kimi (2001-2011-ci illər)" mövzusunda təqdim etdiyi dissertasiya işinin elmi rəhbəri olmuşdur. Bu dissertasiya işinin kafedrada ilkin və son müzakirələri təşkil edilmiş, daha sonra 2018-ci ilin sentyabr ayında onun müdafiəsinə razılıq alınması üçün və Birdəfəlik Dissertasiya Şurasının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasına Bakı Dövlət Universiteti rektorunun məktubu göndərilmişdir.

Hazırda "Nəşriyyat işi və redaktəmə" ixtisası üzrə II kursada 3 nəfər, I kursda isə 4 nəfər magistrant təhsil alır.

Eyni zamanda, son illərdə Knyaz Aslanın "Azərbaycanda nəşriyyat işinin aktual problemləri", "Redaktənin aktual problemləri: müasir xüsusiyyətlər, məqsəd və vəzifələr, texnoloji tələblər", "Redaktor fəaliyyətinin əsas istiqamətləri", "Redaktə prosesinin müasir xüsusiyyətləri", B.Allahverdiyevin "Azərbaycanda kənd təsərrüfatı kitabının tipologiyasının yaranması və inkişafı", "Mətnin quruluşu, növ müxtəlifliyi və təhlili", N.Mehrəliyevanın "Dünya ədəbiyyatının Azərbaycan dilinə tərcüməsi və nəşri", Ə.Bayramovun "Azərbaycanda özəl nəşriyyat sistemi", "Müasir nəşriyyat sisteminə elektron nəşr texnologiyalarının yeri", "Azərbaycanda kitab yayımının ümumi məsələləri", Ş.Quliyevanın "Nəşriyyat fəaliyyətində jurnal nəşrinin aparatına dair", R.Süleymanovun "Azərbaycan kitab nəşrinin inkişaf tarixində Heydər Əliyev mərhələsi", "Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycanda milli dərsliklər, dərş vəsaitlərinin hazırlanması və nəşri məsələləri" və s. kimi elmi məqalələri mövcud sahədəki boşluqların doldurulması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının nəzdində "Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi" dərşəyi (rəhbər fəlsəfə doktoru Leyla Abasova) fəaliyyət göstərir. Kafedranın hər bir müəllimi tədris ili ərzində fakültənin Tələbə Elmi Cəmiyyəti xətti ilə 2-3 tələbənin maraqlı mövzularda çıxışlarına rəhbərlik etmişdir. Cari tədris ilində "Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi" dərşəyinin 5 iclası keçirilmiş və 15 məruzə dinlənilmişdir.

Kafedra əməkdaşlarından dos. K.Aslanın, dos. Ə.Bayramovun, dos. N.Mehrəliyevanın, dos. Ş.Quliyevanın, dos. R.Süleymanovun, fəl. dok. S.Quliyevanın, fəl. dok. L.Abasovanın rəhbərlik etdiyi tələbələr TEC-in konfranslarında Azərbaycanda kitabşünaslığın mühüm elmi-təcrübi məsələləri, kitab tarixi, nəşriyyat işinin müasir vəziyyəti, nəşriyyatların informasiya-kommunikasiya texnologiyaları ilə təchizi və s. kimi aktual məruzələrlə maraqlı çıxışlar etmişlər.

2018-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrası üzrə aparılan elmi-tədqiqat işlərinin nəticələri bilavasitə kitabşünaslıq təhsili üzrə bakalavr və magistr pilləsi üzrə tədris prosesinin təkmilləşməsinə, elmi cəhətdən yeniləşməsinə yönəlidir. Alınmış ən mühüm elmi nəticələr ölkənin iri dövlət və qeyri-dövlət nəşriyyatlarının fəaliyyətlərinin daha da yaxşılaşdırılmasına kömək məqsədilə tövsiyə şəklində təqdim olunur.

Hazırda Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının müəllim heyəti "Kitabşünaslıq" elmi istiqaməti üzrə "İnformasiya cəmiyyəti şəraitində Azərbaycanda kitabşünaslığın, kitabçılıq işinin, nəşriyyat-poliqrafiya fəaliyyətinin müasir vəziyyəti və inkişaf istiqamətləri" kompleks problemi üzərində elmi-tədqiqat aparır. Müasir dövrdə Azərbaycanda kitab nəşrinin və redaktəmənin xüsusiyyətlərinin araşdırılması, kitabşünaslıq elminin qarşısında duran əsas vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi, kitab nəşri və redaktə sahəsində qarşıya çıxan mühüm problemlərin elmi-təcrübi baxımdan məqsədyönlü həll variantlarının

əsaslandırılması, zəruri təklif və tövsiyələrin ümumiləşdirilməsi kafedranın fəaliyyətində prioritet hədəf, məqsəd və vəzifələrdir.

Dünyada və Azərbaycanda kitab nəşrinin inkişaf konsepsiyası və əsas təmayülləri, redaktənin tarixi təcrübəsi və ənənələri, mətn üzərində redaktə işinin mühüm xüsusiyyətləri, redaktor düzəlişlərinin növləri, redaktə prosesində nöqsanların aradan qaldırılması yolları, mətnin dil və üslubu üzərində redaktə işinin elmi prinsipləri, müəllif əlyazmasında fakt materialının dəqiqləşdirilməsi qaydaları, əlyazmanın kompozisiyası üzərində redaktə işinin prinsiplərini, kitab aparatı üzərində redaktor işinin istiqamətləri, dərindən mənimsəməklə kitabları nəşrə hazırlamaq, redaktə etmək, onlar üzərində işləmək vərdişlərinə yiyələnir. Azərbaycanda kitab nəşrinin və redaktəetmənin xüsusiyyətlərinin araşdırılması, kitabşünaslıq elminin qarşısında duran əsas vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi, kitab nəşri və redaktə sahəsində qarşıya çıxan mühüm problemlərin elmi-təcrübi baxımdan məqsədyönlü həll variantlarının əsaslandırılması, zəruri təklif və tövsiyələrin ümumiləşdirilməsi kafedranın fəaliyyətində prioritet hədəf, məqsəd və vəzifələrdir.

Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrası son illərdə Türkiyə, Rusiya, Ukrayna, İran və digər ölkələrin müvafiq ali məktəbləri və kafedraları ilə beynəlxalq əməkdaşlığın qurulması və inkişafı sahəsində müəyyən işlər görmüşdür.

Kafedra Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin "Azərbaycan" nəşriyyatı, AMEA-nın "Elm" nəşriyyatı, M.Füzuli adına Respublika Əlyazmalar İnstitutu, N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzi, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası, Azərbaycan Milli Kitabxanası ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində işləmiş, birgə elmi tədbirlərdə, o cümlədən elmi konfranslarda iştirak etmişdir.

Eyni zamanda kafedra son illərdə Türkiyə, Rusiya, Ukrayna, İran və digər ölkələrin müvafiq ali məktəbləri və kafedraları ilə beynəlxalq əməkdaşlığın qurulması və inkişafı sahəsində müəyyən işlər görməyə səy göstərir.

"Kitabşünaslıq" ixtisasının hazırkı dövrün tələbatına uyğun şəkildə yeniləşməsində Avropa ali məktəblərinin, o cümlədən Almaniyada fəaliyyət göstərən İohan Höte adına Frankfurt Mayn Dövlət Universitetinin, eləcə də MDB ölkələrindəki ali təhsil ocaqlarının, xüsusilə İvan Fyodorov adına Moskva Dövlət Mətbuat Universitetinin təcrübəsindən geniş istifadə edilmişdir.

Müstəqillik illərində Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının kadr hazırlığı sahəsindəki fəaliyyəti həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət cəhətdən yaxşılaşmış, bakalavriatura və magistratura təhsil pillələri üzrə kitabşünaslıq və nəşriyyat işi sahəsində 500-dən çox kadr hazırlanmışdır. Bu kadrların hazırlanmasında kafedranın müəllim heyəti və universal ixtisasların cəmləşdiyi Bakı Dövlət Universitetinin yüksək maddi-texniki bazası çox mühüm rol oynayır. Bunu bütövlükdə Azərbaycanda kitabçılıq işi, kitab nəşri, nəşriyyat işi və redaktəetmə sahəsinin inkişafına dövlət qayğısı və diqqətin əyani təzahürü kimi dəyərləndirmək olar.

Hazırda Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının məzunları respublikamızın dövlət və qeyri-dövlət nəşriyyat-poliqrafiya müəssisələrində, kitab yayımı və kitab ticarəti müəssisələrində, kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən qəzet, jurnal, radio, televiziya və internet şəbəkələrində, onlayn mediada səmərəli fəaliyyət göstərirlər. Onlar ölkəmizdə kitab nəşrinin, kitabın təbliğinin və yayımının, müxtəlif nəşrlərin redaktəsinin, ümumiyyətlə, kitab mədəniyyətinin formalaşmasına və inkişafına müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə mühüm töhfələr verir, doğma universitetin şöhrətini həmişə uca tuturlar. Bir çoxunun elmlər namizədi (fəlsəfə doktoru) və ya elmlər doktoru elmi dərəcəsi almış həmin mütəxəssislərin əksəriyyəti hazırda nəşriyyat-poliqrafiya sahəsində çalışır, milli kitab mədəniyyətinin inkişafında xüsusi rol oynayır.

Tədris, metodiki və elmi işə kömək məqsədilə kafedranın müəllim heyətinin köməyi ilə 2008-2018-ci illərdə "Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi" adlı elmi-nəzəri və təcrübi jurnal çap edilmişdir.

Bundan başqa, 2015-ci ildə dosent Knyaz Aslanın təsisçiliyi və baş redaktorluğu ilə kafedrada "Kitabşünaslıq və redaktor sənəti" adlı ikinci bir elmi-nəzəri və təcrübi-metodik jurnal da fəaliyyətə başlamışdır. İndiyə qədər 8 nömrəsi işıq üzü görən bu jurnalda kitabşünaslıq, kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq, informatika, kitab nəşru, redaktə məsələləri, eləcə də dilçilik, rəsəmlilik və s. kimi sahələrə dair yüzə yaxın elmi məqalə dərc edilmişdir. Onu da qeyd edək ki, Bakı Dövlət Universitetinin Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrası 2015-ci ildən "Kitabşünaslıq və Redaktor Sənəti" adlı elmi-nəzəri və təcrübi-metodik jurnal nəşr etdirir. Jurnal Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır (Şəhadətnamə № 4021, 01.12.2015). Jurnal 18.10.2018-ci il tarixində Beynəlxalq ISSN Mərkəzi (Paris, Fransa) tərəfindən ISSN (ISSN-L) 2617-6939 sayılı nömrə ilə ardı davam edən nəşrlərin beynəlxalq reyestrinə daxil edilmişdir.

Kafedra əməkdaşlarından 2 nəfəri – dos. K.Aslan, və dos. R.Süleymanov "Azərbaycan Respublikasının Qabaqcıl təhsil işçisi" adına layiq görülmüş, eləcə də müəllimlərin əksəriyyəti dəfələrlə Təhsil Nazirliyinin, Respublika Azad Həmkarlar Komitəsinin, BDU-nun Fəxri Fərmanları ilə təltif edilmişlər.

Fakültətin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri. 70 il müddətində Kitabxanaçılıq informasiya fakültəsi 7 mindən çox yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamışdır. Beləki, 1952-1961-ci illər ərzində fakültəni əyani və qiyabi şöbə üzrə 250 nəfərə yaxın kadr bitirmişdir. Bunlardan 200-ü əyani şöbənin, 50-i isə qiyabi şöbənin payına düşür. Müstəqil kitabxanaçılıq fakültəsi yaranandan yəni 1962-1970-ci ilə kimi fakültəni bitirən məzunların sayı 450 nəfər olmuşdur. Onların təhsil formaları aşağıdakı kimidir: Əyani şöbənin 217 nəfər, qiyabi şöbənin 202 nəfər, axşam şöbəsinə 31 nəfər. Növbəti 10 illikdə yəni 1971-1980-ci illərdə fakültənin məzunlarının sayı 800-ü keçmişdir. Bundan 50 %-dən çoxu əyani şöbənin payına düşmüşdür. Axşam şöbəsində qəbulun artması məzunların sayına da təsir göstərmişdir. Həmin dövrdə 200-dən çox axşam şöbəsinə kadr hazırlanmışdır.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin inkişafının mühüm mərhələlərdən biri XX əsrin 80-ci illəri hesab edilir. Məhz bu dövrdə fakültədə kadr hazırlığı əvvəlki onilliklə müqayisədə 2 dəfədən çox artaraq 2000-dən çox olmuşdur. Bu dövrdə əyani və qiyabi şöbələrdə məzun buraxılış sayı etibarilə demək olar ki, bərabər olmuşdur.

Müstəqillik illərində Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin kadr hazırlığı sahəsində fəaliyyəti həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət cəhətdən yaxşılaşdırılmışdır. Yalnız 1991-1996-cı illərdə fakültənin 1200-dən çox məzununu olmuşdur. Fakültənin maddi-texniki bazasının və elmi-pedaqoji kadr təminatı sisteminin yaxşılaşdırılması 1997-ci ildə çoxpilləli təhsil sisteminə keçidini yeni mərhələsinin başlanğıcı oldu. Fakültədə ayrı-ayrı ixtisaslar üzrə magistr pilləsi üzrə kadr hazırlığına başlanmışdır. Son 10 ildə Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsində bütün pillələr üzrə 2300-ə yaxın kadr hazırlanmışdır. Bunlar təhsilin əyani və qiyabi formasında həyata keçirilmişdir. Hazırda fakültədə bakalavr pilləsi üzrə 430 tələbə təhsil alır. Onlardan 279 nəfəri əyani, 151 nəfəri qiyabi şöbəsinin tələbələridir. Magistr pilləsində 40 nəfər magistrant təhsil alır. Onlardan 23 nəfəri əyani, 17 nəfəri qiyabi təhsil alır. Fakültədə 3 aspirant və 8 dissertant elmi fəaliyyətini davam etdirir. Fakültədə tədrisin düzgün və elmi formada təşkilində fakültə metod şurası və fakültə elmi şurası fəaliyyət göstərir.

Bakalavr pilləsi üzrə HS 151700 kitabxanaşünaslıq-bibliografiyaşünaslıq, HS-061000 kitabşünaslıq istiqamətində, magistratura üzrə HSM 150017 kitabxanaşünaslıq, HSM 150020 bibliografiyaşünaslıq, HSM 150023 kitabxana fondlarının formalaşması və istifadəsi, HSM 060005 nəşriyyat işi və redaktə etmə ixtisası üzrə kadr hazırlanır.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında, elmi tədqiqat və metodiki işlərin aparılmasında, pedaqoji kadrların seçilib yerləşdirilməsində 1962-ci ildən yaradılan Fakültə Elmi Şurasının rolu böyükdür.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Elmi Şurası fəaliyyət göstərdiyi 58 il müddətində şərəfli bir yol keçmiş fakültənin tarixində həlledici ol oynamışdır. Fakültədə elə bir tədris, elm və tərbiyə işi olmamışdır ki, Fakültə Elmi Şurasının müzakirəsindən kənarda qalsın. Şura fakültə tədris planının, fənn proqramlarının, metodik vəsaitlərin, ixtisas kursu, seçmə kurs və ixtisaslaşma proqramların, istehsalat təcrübəsi proqramlarının müzakirə və təsdiqində, elmi-tədqiqat işlərinin istiqamətinin müəyyənəşdirilməsində, dissertasiya işi və diplom işi mövzularının təsdiqində fakültənin ali orqanı kimi mühüm işlər görür. Həmçinin Şura fakültədə təlim-tərbiyə işlərinin məqsədyönlü aparılmasına, tədris prosesinin keyfiyyətinin daha da yüksəlməsinə istiqamət verir. Dekan və fakültəyə qəbul edilən bütün müəllimlər Şurada seçilməli olduqlarından professor müəllim heyətinin komplektləşdirilməsində, seçilib yerləşdirilməsində Şurasının rolu olduqca böyükdür. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Elmi Şurası respublikamızda kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslığa dair yeganə elm mərkəzi olduğundan burada tez-tez kitabxana işi-

nin inkişafına, əhaliyə kitabxana xidmətinin aktual problemlərinə dair məsələlər müzakirə edilir, məruzələr dinlənir, elmi tövsiyələr hazırlanır.

60-70-ci illərdə Elmi Şuranın fəaliyyətində əsas yerlərdən birini müstəqil Kitabxanaçılıq fakültəsi üçün fərdi tədris planının təsdiqi tutmuşdur. Belə plan 70, 80, 90-cı illərdə üç dəfə tərtib və təsdiq edilmişdir. Bunlar o zaman ittifaq miqyasında keyfiyyətli planlar kimi qiymətləndirilmişdir. 90-cı illərdə fakültənin Elmi Şurası Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanununa əsasən bütün fənn proqramlarının təzədən işlənilib hazırlanmış variantlarını müzakirə və təsdiq etmişdir. Məlum olduğu kimi yüksək ixtisaslı kadrların hazırlığının strategiyası hesab edilən tədris planlarının hazırlanması və tətbiqi dövrün tələblərinə, elmi-texniki tərəqqinin səviyyəsinə və ixtisasın gələcək perspektivlərinə əsaslanır. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi mövcud olduğu 70 il ərzində 9 tədris planından istifadə edilmişdir. İlk tədris planı 1947-ci ildə tərtib edilmişdir. Bu plan keçmiş sovetlər birliyində ilk universitet tədris planı idi. 1955-ci ildə kitabxanaşünas-bibliograf ixtisası üzrə ilk Universitet tədris planı tətbiq edildi. 1970-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin yeni tədris planı təsdiq edildi. 1984-cü ildə ilk dəfə olaraq ölkə üzrə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin tədris planı təsdiq edildi. Azərbaycanın müstəqilliyi illərində təhsil qanunun tələblərinə uyğun olaraq bakalavr pilləsi üzrə tədris planı işlənilib hazırlandı.

Kollektiv 1990-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq ilk növbədə fakültədə tədris edilən bütün fənn proqramlarını yenidən işləməyə başladı. Proqramların yenidən işlənməsi, bəzi proqramların isə yenidən tərtib edilməsi olduqca məsuliyyətli idi. Bütün proqramlar suverenliyin qarşısına qoyduğu tələblərə cavab verməli, milli ideologiyamıza uyğun yenidən işlənməli, bəşəri sərvətlərlə zənginləşməli idi. Proqramların məzmunundan kommunist ideologiyasının çıxarılması, yeni demokratik əsasda işlənilməsi tələb edilirdi.

Yeni iqtisadi və siyasi sistemin təşəkkül tapdığı bir zamanda başlıca söhbət kitabxana işi sahəsində mövcud prinsiplərin yeniləşdirilməsindən və qismən dəyişdirilməsindən deyil, onların köklü surətdə təzədən formalaşdırılmasından gedirdi. Bu da hər şeydən əvvəl keçmiş totalitar rejimdən, sosializm quruculuğu illərindən miras qalmış kitabxanaların ideologiyalaşdırılması, sinflik, partiyalılıq kimi antielmi və qeyri-humanist prinsiplərin rədd edilməsini, onun dünyəvi, humanist prinsiplərlə əvəzlənməsini tələb edirdi.

Bakı Dövlət Universiteti kitabxanaçılıq fakültəsinin kollektivi müstəqillik illərində Azərbaycan tarixində ilk dəfə olaraq orijinal milli dərsliklər, dərs vəsaitləri, monoqrafiyalar yazıb çap etdirməyə müvəffəq oldu.

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi və informasiya cəmiyyəti şəraitində kitabxana işində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin daha geniş imkanlara malik olduğu nəzərə alınaraq, 2003-cü ildə fakültənin adının dəyişdirilməsi və "Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi" qoyulması təşəbbüsü irəli sürüldü. Bu təşəbbüsü həyata keçirmək üçüncü tədris planına informatikaya, informasiya texnologiyasına, kitabxana işinin komplekt-

ləşdirilməsinə dair yeni fənlər salındı. Beləliklə, Kitabxanaçılıq fakültəsinin tədris planına "Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsinin əsasları", "Kitabxana iqtisadiyyatı", "Kitabxana və informasiya texnologiyası", "Kitabxanaçılıq informatikası", "Kitabxana marketinqi", "Kitabxana menecmenti" və s. kimi tamamilə yeni predmetlər daxil edildi. Bundan sonra BDU rektoru Kitabxanaçılıq fakültəsinin "Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi" adlandırılması haqqında əmr imzaladı.

Kitabxanaçılıq-informasiya ixtisasının hazırkı dövrün tələbatına uyğun şəkildə yenilənməsində ABŞ-ın İllinoys və Urbana-Şampeyn universitetlərinin, Fransanın Nitsa Universitetinin Lion Ali Məktəbinin, Belçikanın Namur Ali Kitabxanaçılıq Məktəbinin, eləcə də Rusiya ali məktəblərinin təcrübələrindən geniş istifadə edilmişdir.

Son dövrlərdə Bakı Dövlət Universitetində həyata keçirilən islahatlar Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsindən də yan keçməmiş, fakültənin kadr potensialı xeyli möhkəmlənmiş, cavan kadrların rəhbər vəzifələrə işə cəlbə edilməsi, öz elmi yaradıcılıq fəaliyyəti ilə fərqlənən dosent Azad Qurbanov dekan, dosent Knyaz Aslan Kitabxanaşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının müdiri, dosent Elçin Əhmədov isə Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri vəzifəsinə irəli çəkilmişlər.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində tədris işinin səmərəli təşkilində böyük rolunu elmi-metodik iş daha da canlanmış, yeni dərsliklər və dərs vəsaitləri ilə təminat sahəsində xeyli dönüş yaranmışdır.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq təhsili üzrə elmi-tədqiqat mərkəzi kimi formalaşmışdır. Fakültədə elmi-tədqiqat işləri aşağıdakı istiqamətlərdə həyata keçirilir:

1. Namizədlik və doktorluq dissertasiya işlərinin hazırlanması və müdafiəsi
2. Monoqrafiyaların çap edilməsi
3. Müvafiq sahələr üzrə tədris metodik nəşrlərin hazırlanması və çap edilməsi
4. Elmi və elmi-kütləvi xarakterli məqalələrin yazılması və dərc edilməsi

Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq üzrə elmi fikrin ilk mərkəzi 1947-ci ildə yaradılmış "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" kafedrası olmuşdur. Bu proses əvvəlcə tədris materiallarının hazırlanması ilə başlamış, 60-70-ci illərdə ciddi tədqiqatlara davam etmişdir. Qeyd olunan sahələrin müstəqil elmi istiqamət kimi formalaşması Kitabxanaçılıq fakültəsinin ilk ali ixtisas təhsilli müəllimlərin fədakar elmi əməyini nəticəsində mümkün olmuşlar.

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, 70 ildə fakültənin əməkdaşlarının 3500-dən çox elmi əsəri çap olunmuşdur. Kafedralar üzrə aparıcı mövqə Kitabxanaşünaslıq kafedrasına məxsusdur. Belə ki, bəhs edilən dövrdə Kitabxanaşünaslıq kafedrasının əməkdaşlarından 1800-dən çox müxtəlif xarakterli elmi işi çap olunmuşdur. Bibliografiyaşünaslıq kafedrası üzrə əməkdaşların 500-ə yaxın əsərin çap olunduğu müəyyən olunmuşdur. Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasında professor-müəllim heyətinin 800-ə yaxın əsəri işıq üzü görmüş-

dür. Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasında isə bu rəqəm 1200-ü keçmişdir. Kitabxanaşünaslıq kafedrası üzrə aparılan tədqiqatların nəticəsi olaraq qədim dövrdən zamanımıza qədər Azərbaycan kitabxana işinin tarixi kompleks şəkildə öyrənilmişdir. Eyni zamanda ayrı-ayrı sahəvi kitabxanaların yaranması, inkişaf mərhələləri, müxtəlif regionlarda kitabxana işinin tarixi və təşkil məsələləri, müxtəlif kitabxana proseslərinin təşəkkülü və inkişaf qanunauyğunluqları müstəqil tədqiqat işlərinin obyektinə çevrilmişdir. Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq üzrə elmi tədqiqat işlərinin təkili və istiqamətləndirilməsi sahəsində Əməkdar elm xadimi t.a. x. elmləri doktoru, professor A.A. Xələfovun xüsusi xidmətləri olmuşdur. Onun rəhbərliyi ilə son 60 ildə Azərbaycan milli kitabxanaşünaslıq elmi məktəbi formalaşmışdır. Yüksək ixtisaslı kitabxanaşünas alimlər korpusunun formalaşması da məhz kitabxanaşünaslıq kafedrasının fəaliyyəti ilə bilavasitə əlaqədar olmuşdur. Bu tədqiqatların nəticəsində professor A.A. Xələfovun 350-yə yaxın elmi əsərləri çap olunmuşdur. Nəticə etibarilə Azərbaycanda Həmkarlar ittifaqı Kitabxanalarının, Naxçıvan Muxtar Respublikasında, Dağlıq Qarabağ vilayətində kitabxana işinin, partiya kitabxanalarının, kitabxanalarının metodik təminat sisteminin, kənd əhalisinə kitabxana xidmətinin, neft sənayesi üzrə mütəxəssislərə kitabxana-informasiya xidmətinin, muşaq və məktəb kitabxanalarının, kitabxanalarası abonementin, ayrı-ayrı kitabxanaların kompüterləşdirilməsi tarixinin və müasir vəziyyətinin tədqiqi məhz bu kafedranın elmi-tədqiqat fəaliyyətinin nəticəsi olaraq həyata keçirilmişdir.

Bibliografiyaşünaslıq üzrə elmi fikrin mərkəzi kimi Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin müvafiq kafedrası xüsusi mövqeyə malikdir. Kafedranın əməkdaşlarının elmi tədqiqat istiqaməti Azərbaycan bibliografiyasının tarixinin, təşkil və idarə olunmasının müəyyənləşdirilməsi, mövcud bibliografik resurslardan səmərəli istifadənin optimallaşdırılmasına təsir edən konsepsiyanın hazırlanmasından ibarətdir. Bu istiqamətdə aparılan tədqiqatların bir qismi Azərbaycan bibliografiyasının tarixinin köklü şəkildə öyrənilməsi ilə bağlıdır. Tədqiqatların digər istiqaməti ayrı-ayrı kitabxana və informasiya oranlarının fəaliyyətinin öyrənilməsi və ümumiləşdirilməsi ilə əlaqədardır. Son illərdə Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında aparılan tədqiqatların ayrıca istiqaməti kimi bibliografik resursların yerləşməsi və ondan səmərəli istifadə məsələlərinin tədqiqıdır. Kafedranı professor-müəllim heyətinin yaradıcılığının kəmiyyət xarakteristikası baxımından təhlili göstərir ki, Əməkdar mədəniyyət işçisi, professor Zöhrab Əliyev, görkəmli bibliograf alim Əşrəf Xələfov, dosent Nadir İsmayılov və başqaları daha səmərəli fəaliyyət göstərmişlər. Professor Zöhrab Əliyevin yaradıcılığında mərkəzi mövzu Azərbaycaan bibliografiyasının tarixinin tədqiq edilməsidir. O, bu istiqamətdə dissertasiya müdafiə etmiş, bir neçə dərslik və dərs vəsaiti, onlarla elmi məqalə çap etdirmişdir. Dosent Əşrəf Xələfov isə Azərbaycan ədəbi bibliografiyasını onun ilk qaynaqları olan təzki-rələrin bibliografik informasiya mənbəyi kimi tarixini və mahiyyətini tədqiq edən nüfuzlu alimdir. Dosent Nadir İsmayılovun elmi-tədqiqat fəaliyyəti Azər-

baycının kitabxana-bibliografiya resurslarının təşəkkülü, inkişafı, yerləşməsinin müasir vəziyyəti və ondan səmərəli istifadə edilməsi ilə bağlıdır.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin aparıcı kafedralarından biri də "Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri" kafedrasıdır. Kafedranın elmi tədqiqat istiqaməti kitabxanaların informasiya resurslarının tədqiqi və ondan istifadənin səmərəli yollarının müəyyən edilməsidir. Bu istiqamətdə tədqiqatların təşkili sahəsində tarix elmləri doktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü, professor Xəlil İsmayilovun fəaliyyətini də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Onun bu istiqamətdə 200-dən çox elmi əsəri işıq üzü görmüşdür. Bu əsərlər monoqrafiya, dərslik, dərs vəsaiti və elmi məqalələr şəklində nəşr olunmuşdur.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin kafedralarından biri də "Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi" kafedrasıdır. Kafedranın elmi-tədqiqat istiqaməti Azərbaycan kitab mədəniyyətinin tarixi və müasir vəziyyətinin öyrənilməsi, nəşriyyat işinin təşkili məsələlərinin tədqiq edilməsidir. Bu istiqamətdə aparılan tədqiqatlarda mərhum professor Bayram Allahverdiyevin fəaliyyəti daha çox diqqəti cəlb edir. Onun yaradıcılığında orta əsr Azərbaycan kitabının xüsusiyyətləri, Azərbaycan texniki kitabının tarixi və s məsələlər mühüm yer tutur. Onun 150-dən çox müxtəlif xarakterli əsərləri çap olunub. Kafedranın mərhum professoru İ.Vəliyev, dosent N.Mehrəliyeva, dosent K.Aslan, elmlər namizədi Ş.Quliyeva kafedranın elmi-tədqiqat istiqamətinin ayrı-ayrı problemlərinə dair məhsuldar elmi-pedaqoji fəaliyyət göstərirlər.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində tələbələrin elmi-tədqiqat vərdişlərinin formalaşmasında Tələbə Elmi Cəmiyyəti mühüm rol oynayır. Fakültənin TEC özündə 4 dərəcəni birləşdirir. "Kitabxanaşünaslıq", "Bibliografiyaşünaslıq", "Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri" və "Kitabşünaslıq". Fakültədə TEC-in 70 illik fəaliyyətinin təcrübəsi göstərir ki yüksək ixtisaslı kadr korpusunun hazırlığında bu qurum çox mühüm rol oynayır.

Hələ 1949-cu ildə "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" kafedrası nəzdində ilk dərnək "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" dərəcəyi yarandı. 1962-ci ildə müstəqil Kitabxanaçılıq fakültəsi yarananda məhz həmin dərəcənin bazasında Tələbə Elmi Cəmiyyəti təşkil olunmuşdur. 60 və 70-ci illərin ikinci yarısından etibarən fakültə Tələbə Elmi Cəmiyyətinin yaxın əlaqələri yaratmağa başlamış və sonrakı dövrlərdə bu proses daha dinamik xarakter almışdır. Fakültə TEC-i Moskva, Sankt-Peterburq, Kiyev, Daşkənd Mədəniyyət İnstitutları ilə Vilnüs Dövlət Universitetinin, Tiflis Pedaqoji Universitetinin müvafiq şöbələri ilə əlaqədar bu dövrdə yaranmış, fakültənin tələbələri sonrakı dövrlərdə həmin institut və universitetlərin təşkil etdiyi Elmi Konfranslarında müvəffəqiyyətlə çıxış etmiş və eləcə də, BDU-nun Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsinin təşkil etdiyi konfranslarda həmin institutun tələbələrin fəal iştirak etmişdir. Belə ki, 1982-ci ildə BDU nun kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin təşkil etdiyi Beynəlxalq Konfransda fakültənin tələbələri ilə yanaşı qeyd olunan Universitet və institutların tələbələri də yaxından iştirak edir. Fakültədə

TEC-in xətti ilə tələbələr həm də hələ 70-ci illərdə ənənə halını almış Respublika Tələbə Elmi Konfransında da fəallıq göstərmiş və çox mühüm göstəricilərə imza atmışlar.

Azərbaycanın müstəqillik illərində fakültədə TEC-in fəaliyyəti yeni dövrün tələblərinə uyğun qurulması dərəcələrdə məruzələrin müzakirəsi ilə yanaşı elmi disputlar, olimpiada və müsabiqələrin keçirilməsi və s. üsullar geniş istifadə olunur. Hal-hazırda bakalavr və magistr pilləsi üzrə TEC-in 160-dan çox üzvü vardır.

Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi beynəlxalq əlaqələr sahəsində zəngin təcrübəyə malikdir. Fakültə fəaliyyətə başladığı ilk vaxtlardan etibarən keçmiş SSRİ-nin nüfuzlu elm, təhsil mərkəzləri ilə əlaqələr yaratmağa başlamış və bu əlaqələr tədrisin keyfiyyətinin və mütəxəssis hazırlığının səviyyəsinin yüksəldilməsinə müsbət təsir göstərir. Fakültənin Moskva Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin, Sankt-Peterburq Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin, Daşkənd Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin, Vilnüs Dövlət Universiteti, Tbilisi Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Kitabxanaçılıq fakültəsi ilə sıx elmi əlaqələri və əməkdaşlıq olmuşdur. Bu elmi əlaqələrin yaradılmasında və inkişafında böyük rol və müstəsna xidmətləri olan alimlər arasında prof. Abuzər Xələfov, prof. Zöhrab Əliyev, professor Xəlil İsmayilov, professor Bayram Allahverdiyev, dosent Rasim Kazımovun və başqalarının xüsusi rolu olmuşdur.

Kitabxanaçılıq və informasiya fakültəsi Respublika daxilində də müvafiq elm, təhsil və mədəniyyət ocaqları ilə sıx elmi əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərmişdir. Bu baxımından fakültənin M.F.Axundov adına Milli Kitabxanası, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası, Prezident Kitabxanası və digər Respublika əhəmiyyətli kitabxanalarla əlaqələri daim inkişaf edir. Fakültənin bu əlaqələri, xüsusilə də Respublikada dövlət müstəqilliyi bərpa edildikdən sonra daha da intensivləşmişdir.

Fakültənin məzunları demək olar ki Azərbaycan Milli Kitabxanasından başlamış kənd kitabxanalarına qədər bütün kitabxana şəbəkələrdə müvəffəqiyyətlə çalışmaqdadırlar. Respublikanın bütün kitabxana müəssisələrində elmi, elmi-texniki, xüsusi, kütləvi kitabxanalarda rəhbər işlərdə, mühüm elmi vəzifələrdə çalışan məzunlarımız ən dərin biliyi, professionalığı, yüksək elmi intellektual səviyyəsi və böyük vətəndaşlığı ilə fərqlənir.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi Respublikada yaranmış belə bir ictimai fikirlə fəxr edə bilər ki, bu fakültənin yetişdirmələri öz elmi dünyagörüşü, intellektual səviyyəsi, professionalığı, yüksək mədəniyyət və dərin biliyi ilə fərqlənirlər. Bunun səbəbi isə fakültə tələbələrinin sosial mənşəyindən, tələbələrin əksəriyyətinin sadə zəhmətkeş balaları olması ilə bilavasitə bağlıdır. Bu fikirlə qismən razılaşmaq olsada, tələbələrin yüksək ziyalı kimi yetişməsinin əsas səbəbini fakültədə olan ciddi təhsil intizamında, tələbələrə qarşı obyektivlikdə, ayrı-seçkilik olmamasında, tədris prosesinin yüksək səviyyədə təşkilində fakültədə mühazirə oxuyan bütün müəllimlərin, həm ixtisas həm də digər elmi

fənlərdən dərs deyən müəllimlərin vicdanlı zəhmətində, işçi kollektivinin əmək intizamında və sağlam ictimai mühitdə axtarmaq lazımdır.

Doğrudan da kitabxanaçılıq fakültəsinin məzunları sırasında elmlər doktoru, professor, elmlər namizədi, dosent, görkəmli yazıçılar, şair, ictimai və dövlət xadimləri, Milli Məclisin üzvləri, jurnalistlər, hüquq mühafizə orqanları əməkdaşları, inzibati işçilər, ayrı-ayrı nazirliklərdə müvəffəqiyyətlə çalışan kadrlar çoxdur. Fakültənin kollektivi həmişə tanınmış yetirmələri, görkəmli məzunları ilə fəxr edir, onlarla müntəzəm yaradıcılıq əlaqələri saxlayır, maraqlı görüşlər keçirir. Məzunların istehsalatda, ictimai həyatında özlərinə layiqli yer tutması, mədəniyyətimizin inkişafında aparıcı qüvvələrindən birinə çevrilməsi, sosial tərəqqidə yaxından iştirak etməsi fakültə kollektivinin iftixarı və şərəfidir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı

1. Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı // "Azərbaycan" qəz., Bakı, 2007, 21 aprel.
2. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu // "Azərbaycan" qəzeti, 1999, 14 mart.
3. "Mədəniyyət haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Xalq qəzeti, 1998, 18 aprel.
4. Nəşriyyat işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (30 may 2000-ci il) // Azərbaycan Respublikasının Qanunlar Külliyyatı. III kitab. – Bakı: Qanun, 2001. – S. 522-526.
5. Aslan K., Qurbanov A. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi – 65 // Kitabxanaşünaslıq və informasiya, 2012, №3 (9), s.12-34.
6. Aslan K. kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının inkişaf tarixi, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-B., 2019.-№1(28).-s.139-160
7. Əliyev Z.H. Azərbaycan bibliografiyasının tarixi:Dərslik/redaktoru: N.İ.İsmayılov.-Bakı:Bakı Universiteti nəşriyyatı,2007.-190 s.
8. Əhmədov E.Y. Kitabxanaşünaslıq kafedrası (1947-2019-cü illər)// Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-B., 2019.-№1(28).-s.94-110.
9. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi – 60: Biblioqrafik məlumat kitabı. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2008, 274 s.
10. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi: Biobiblioqrafik lüğət. Bakı: Mütərcim, 2012, 220 s.
11. Xələfov A. Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili. Bakı, 1998,124 s.
12. Xələfov A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri (müləhizələr, təkliflər və proqnozlar). B., 2006, 106 s.
13. İsmayılov X.İ. kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası BDU-nun 100 illiyi ərəfəsində// Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-B., 2019.-№1(28).-s.126-138
14. İsmayılov X. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi (1918-2000): Monoqrafiya. B., 2000, 440 s.

15. İsmayılov X. Kitabxana menecmentinin əsasları: dərs vəsaiti. Bakı, 2005, 199 s.
16. İsmayılov X., İsmayılov N. Kitabxanaçılıq fakültəsi 50 ildə // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, təcrübi jurnal.-B., 1997.-№1.-8-17.
17. İsmayılov X, Məmmədov Ə. Azərbaycanın kitabxana mütəxəssisləri İFLA-nın konfransında ildə // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, təcrübi jurnal.-B., 2001.-№2.-133-139.
18. İsmayılov N.İ. Biblioqafiyaşünaslıq kafedrası// Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-B., 2019.-№1(28).-s.111-125.
19. Qardaşov R.Ə. Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsili (yaranması, inkişafı və müasir vəziyyəti).-Bakı: Mütərcim, 2018.-188 s

Nadir İsmayilov

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
nadir_ismayil56@mail.ru

Bibliografiyaşünaslıq kafedrası-50

Xülasə: Məqalədə BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının yarandığı tarixi şərait, kafedranın tədris, elmi-tədqiqat və beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində fəaliyyəti, onun formalaşmasında xidmətləri olan görkəmli alimlər haqqında, keçdiyi 50 il haqqında ümumiləşdirilmiş təsəvvür yaradılmasına əsas göstərilmişdir.

Кафедра библиографоведения-50

Резюме: Статья посвящена истории кафедры Библиографоведения БГУ, деятельности кафедры в области преподавания, исследований и международного сотрудничества, а также обобщения вкладов видных ученых, служащих в ее становлении.

Department of bibliographical-50

Abstract: The article is devoted to the history of Bibliographic science Department of BSU, the activities of the department in the field of teaching, research and international cooperation, as well as summarizing the contributions of eminent scientists serving in its development.

Açar sözlər: BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrası, təşkili, formalaşması, müasir fəaliyyəti.

Ключевые слова: Кафедра Библиографоведения БГУ, организация, образование, современная деятельность.

Keywords: Bibliographic science Department of BSU, organization, education, modern activities.

Azərbaycanda kitabxanaçılıq və informasiya ixtisasının yaranması və inkişafının qurucusu olan Əməkdar elm xadimi, professor Abuzər Xələfovun yaradıcılığında qırmızı xətlə keçir. Onun yaradıcılığında kitabxanaçılıq təhsili elmi və pedaqoji fenomen kimi kompleks təhlil olunmuş, fakültənin Bakı Dövlət Universitetində yaradılması və akademik mühitə inteqrasiyasının strategiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsinə bilavasitə rəhbərlik etmişdir. [1,2,10] Məlumdur ki, kitabxanaçılıq və informasiya ixtisasının arxitekturasında bibliografiya fənləri ailəsinin müstəsna yeri vardır. Tədqiqatlar göstərir ki, bibliografik fəaliyyət müstəqil peşə sahəsinə çevrilənə kimi böyük bir tarixi inkişaf yolu keçmişdir. Onun tarixinin qədim Şumer kitabxana mədəniyyəti ilə əlaqəli olması artıq elm tərəfindən müəyyən edilmişdir. E.ə. III minillikdə şumer kitabxanasının kataloqlarının yaradılması bütövlükdə informasiya mədəniyyəti, o cümlədən onun tərkib hissəsi olan bibliografik informasiyanın bünövrəsinin qoyulmasının ilk tarixi faktı kimi görkəmli alimlər tərəfindən qəbul olunmuşdur. Bibliografik informasiyanın kitabxanalarda yaradılması prosesi sonralar da davam etmişdir. Assuriya çarı Aşşurbanipalın e. ə. VI əsrdə fəaliyyəti

yət göstərən kitabxanasının sistemli kataloqunun yaradılması bibliografik informasiyanın inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. Ellinizm dövründə Misirin ən böyük kitabxanası olan İskəndəriyyə kitabxanasının kitabxanaçısı Kallimaxın tərtib etdiyi cədvəl bibliografik informasiyanın həddlərinin genişləndirilməsi baxımından keyfiyyətcə yeni mərhələnin əsasını qoymuş oldu. Bu əsərin müəllifi onu kitabxananın fondu ilə məhdudlaşdırmamış, yunan ədəbiyyatını nümunələrin saxlanma yerindən asılı olmayaraq bibliografik göstəriciyə daxil etmişdir.

Bibliografik fəaliyyətin inkişafında yeni mərhələ qərbdə biobibliografik lüğət, şərqdə təzkirə janrının yaranması olmuşdur. Azərbaycanda bəyaz, cüng, təzkirələr bibliografik informasiyanın əsas daşıyıcılarından biri kimi orta əsrlərdən başlayaraq bu günə kimi inkişaf etməkdədir. Bu baxımdan Sam Mirzə, Səfəvi Əhdi Bağdadi, Sadiq bəy Sadiqi, Lütvəli bəy Azər, Seyid Əzim Şirvani, Məhəmmədli Təbriyyə və onlarla görkəmli söz adamlarının yaratdıqları təzkirələr bu gün də öz elmi əhəmiyyətini saxlamaqdadır. Orta əsrlərdən başlayaraq sənəd kommunikasiya sisteminin mürəkkəbləşməsi, bibliografik informasiyanın yeni istiqmətlərinin yaranması və bibliografik fəaliyyətin elmi metodlarının təşəkkülü və tədricən inkişafı ilə nəticələnmişdir. Axtarış, kommunikasiya və qiymətləndirmə funksiyalı bibliografik vəsaitlər sisteminin yaranması və formalaşması XIX əsrdən etibarən ümumdünyaprosesinə çevrilmişdir. Bəhs edilən dövrdə və XX əsrin 50-ci illərinə kimi Azərbaycanda bibliografiya mədəniyyətinin daşıyıcıları görkəmli ziyalılar - Abbasqulu ağa Bakıxanov, Mirzə Kazım bəy, Firudin bəy Köçərli, Mirzəbala Məhəmmədzadə, Aleksandr Baqri, Məmmədəmin Əfəndiyev və başqaları mühüm rol oynamışlar. [5] Baş verən bu proseslərin nəticəsində bibliografik fəaliyyətin mahiyyətinin dərk edilməsi, onun elmi metodlarının yaradılması zərurəti müxtəlif elm və fəaliyyət sahəsinin adamlarının epizodik məşğul olduğu sahədən professional fəaliyyətə keçidin baş verməsinə şərait yaratmışdır. Beləliklə, əməli bibliografik fəaliyyətin nəzəriyyəsi, metodikası, tarixi və təşkili problemlərinin öyrənilməsinə ciddi ehtiyac bibliografiyaşünaslıq elminin və ali təhsilli bibliograf kadrların hazırlanması sisteminin yaranmasına gətirib çıxarmışdır. XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq dünyada kitabxanaçılıq və bibliografiya dərəcələri, kursları, orta ixtisas məktəbləri və nəhayət ali təhsil üzrə müvafiq ixtisaslar yaranmağa başladı. Lakin həyata keçirilən bu səviyyəli tədbirlər cəmiyyətin informasiya təminatını təşkil edən informasiya təhlil fəaliyyətinin metodologiyası və metodikasını bilən yüksək ixtisaslı kadr hazırlığı sisteminin yaradılmasını həyati zərurətə çevirdi.

Beləliklə, Azərbaycanda 1947-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanaçılıq şöbəsinin yaranması ilə professional bibliograf kadrların hazırlanmasının əsası qoyuldu. Şöbənin təşkilində xalqımızın görkəmli ziyalısı Süleyman Rəhimovun müstəsna xidmətləri olduğunu Əməkdar elm xadimi professor A.A.Xələfov çox yüksək qiymətləndirmişdir. Şöbədə tədrisin və sahə üzrə elmi-tədqiqat işinin təşkili məqsədilə kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrası yaradıldı. Kafedranın təşkil edilməsi sonrakı illərdə onun respublikada ki-

kitabxanaşünaslıq və bibliografiya üzrə elmlərkəzə çevrilməsinə zəmin yaratdı. Kafedranın ilk müdürü milli bibliografiyanın inkişafında xüsusi yeri olan Əliheydər Qəhrəmanov təyin edildi. Kitabxanaçılıq şöbəsinin ilk məzunlarının kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasına işə qəbul edilməsi onun 1962-ci ildə müstəqil fakültəyə çevrilməsində əsas rol oynadı. Fakültənin ilk dekanı da məhz şöbənin ilk məzunlarından olan, ömrünü bu sahənin inkişafına həsr edən Abuzər Xələfov seçildi. Kitabxanaçılıq fakültəsinin Bakı Dövlət Universitetində yaranması kitabxanaşünaslıq və bibliografiya elminin və kitabxanaşünaslıq məktəbinin formalaşması tarixi hadisə olaraq onun gələcək taleyini demək olar ki, qəti şəkildə həll etdi. Fakültədə ixtisas fənlərinin tədris planında xüsusi çəkisinin artması və sahə üzrə elmi-tədqiqat işlərinin aparılması zərurəti dekanı A.Xələfovun təşəbbüsü və gərgin əməyi və yenidən formalaşmağa başlayan kollektivin dəstəyi nəticəsində 1968-ci ildə bibliografiya kafedrasının yaradılması ilə nəticələndi. [2] Kafedranın ilk əməkdaşları Zöhrab Əliyev, Əşrəf Xələfov, Bayram Allahverdiyev, Hacı Həsənov və Fərman Bayramov olmuşdur. Kafedranın ilk müdürü milli bibliografiyanın təzkiyə janrının tarixi ənənələrinin ilk tədqiqatçılarından biri olan, o zamanlar Dövlət kitabxanasında elmi işlər üzrə direktor müavini işləyən tanınmış ziyalı Əşrəf Teymur oğlu Xələfov təyin edildi.

1956-cı ildə kitabxanaşünaslıq və bibliografiya ixtisası üzrə ilk dəfə əyani aspiranturaya qəbul olunan Zöhrab Əliyevin rəhbəri də Əliheydər Qəhrəmanov olmuş, onun vəfatından sonra (1959) Sankt-Peterburq Mədəniyyət və İncəsənət İnstitutunun alimi M.D.Eyxonqoltsun elmi məsləhətçiliyi ilə 1963-cü ildə "Azərbaycanda bibliografiya işinin inkişafı (1920-1958-ci illər)" adlı namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə etməklə ilk dəfə olaraq Azərbaycan bibliografiyasının meydana gəlməsi və inkişafı tarixini elmi əsaslarla tədqiq edən mütəxəssislərdən birincisi olmuşdur.

O, bir müddət M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında və Mədəniyyət Nazirliyində çalışmış, 1960-cı ildən Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya kafedrasında müəllim, 1970-1980-ci illərdə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekanı, 1984-cü ildən 2007-ci ilə qədər Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müdürü vəzifələrini təşkilatçılıq bacarığı və idarəçilik səriştəsi ilə, yüksək peşəkarlıq və məsuliyyətlə icra etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar Mədəniyyət işçisi, Professor Z.H.Əliyev 55 illik elmi-pedaqoji fəaliyyəti ərzində Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində bibliografiyaşünaslıq fənləri üzrə tədris prosesinin yüksək səviyyədə təşkili və həyata keçirilməsinə rəhbərlik etmiş, bir sıra dünya ölkələrində qabaqcıl təcrübəni öyrənmiş, bibliografiyaşünaslıq elmi məktəbinin əsas elementlərini yaratmağa nail olmuş görkəmli ziyalıdır.

Yüksək ixtisaslı bibliografiyaşünas kadrların yetişməsi istiqamətində əsaslı işlər görməklə yanaşı, bu sahədə elmi tədqiqat işinə də böyük əhəmiyyət vermişdir. Onun geniş elmi tədqiqatları Azərbaycanda bibliografiyanın tarixinin formalaşması qanunauyğunluqları, bibliografiyanın nəzəri əsaslarının öy-

rənilməsi, bibliografik fəaliyyətin meydana gəlməsi və inkişafı, onun çoxcəhətli quruluşu, kitabxanalarda bibliografiyalasdırma və bibliografik xidmət prosesinin təşkili metodikası kimi aktual məsələlərə həsr edilmiş, dərslik və dərs vəsaiti, elmi məqalələrdə öz əksini tapmışdır.

Böyük zəhmət nəticəsində müxtəlif illərdə "Azərbaycanda bibliografiya işinin vəziyyəti və inkişafı tarixindən (1945-1956)", "Kitabxanada məlumat-bibliografiya aparatının təşkili", "Tövsiyə bibliografik vəsaitlərin tərtibi metodikası", "Azərbaycan bibliografiyasının tarixi", "Ümumi bibliografiyaşünaslıq" adlı mühüm əsərlər ərsəyə gətirmişdir. Bu əsərlər bibliografiyaşünaslıq üzrə yaranmış istənilən məsələnin həlli üçün bu gün də mütəxəssislərin dəfələrlə müraciət etdiyi, sahə üzrə elmi tədqiqatlarda geniş istifadə edilən dəyərli elmi məxəzlərdir.

Professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə bir neçə bibliografik alimlər yetişmiş, müvəffəqiyyətlə namizədlik dissertasiyaları müdafiə etmiş, bir çox tədqiqatçıların opponenti olmuşdur. Eyni zamanda respublikamızda müxtəlif elm, mədəniyyət, təhsil müəssisələrində, digər idarə və təşkilatlarda, regional informasiya mərkəzlərində çalışan yüksək istisaslı, səriştəli, peşəkar kitabxana-informasiya mütəxəssisləri, bibliografların hər biri bu gözəl insanın, dəyərli alimin yetirmələridir.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının təşkilində Xələfov Əşrəf Teymur oğlunun xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. O, 1959-cu ildən Bakı Dövlət Universitetində müəllim kimi çalışmış, 1968-ci ildən etibarən bibliografiya kafedrasına 10 il ərzində rəhbərlik etmişdir. 1966-cı ildə "V-VIII sinif şagirdlərinin sinifdənkənar mütaliəsinə rəhbərlik (Respublika uşaq və məktəb kitabxanalarının materialları əsasında)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək, pedaqoji elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. Müxtəlif illərdə çap etdirdiyi "Kütləvi kitabxanalarda gənclərin mütaliəsinə rəhbərlik" (1957), "Mütaliə mədəniyyəti haqqında" (1965) kitabların, "Bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslığın bibliografiyası" (1986) adlı dərs vəsaitinin, respublikanın mətbuat orqanlarında dərc olunmuş "Azərbaycan ədəbi bibliografiyası 70 ildə", "Bədii ədəbiyyatın mövzu bibliografiyası", "Ədəbi bibliografiyanın effektivliyi", "Ədəbi bibliografik mənbələr mütəxəssislərə bibliografik xidmətin əsas vasitəsidir", "XX əsr təzkiyəçiləri haqqında" və s. bu kimi onlarca elmi məqalələrin müəllifidir. SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinin, Təhsil Nazirliyinin və Həmkarlar İttifaqı orqanlarının fəxri fərmanları ilə təltif edilmişdir. Ə.Xələfov 2008-ci ildə vəfat etmişdir.

Bibliografiya kafedrasının inkişafında xidmətləri olan alimlərdən biri də Bayramov Fərman Aslan oğludur. O, 1960-cı ildə ADU-nun kitabxanaçılıq fakültəsini bitirmiş, 1960-1969-cu illər də M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanasında baş metodist və şöbə müdürü vəzifələrində çalışmışdır. 1970-ci ildən ADU-nun kitabxanaçılıq fakültəsində çalışmışdır. "Cəlil Məmmədquluzadənin ədəbi irsinin nəşri tarixi və yazıçı haqqında bibliografiya" adlı namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək elmi dərəcə almışdır. "Azər-

baycan iqtisadiyyatının bibliografiyası”, “Milli bibliografiyamızdan biri”, “XX əsr Azərbaycan alimləri və bibliografiya”, “H.Z. Şirvani yaradıcılığında mütaliə və bibliografiya məsələləri” adlı məqalələrin, “Cəlil Məmmədquluzadə: 1866–1966”, “Nəriman Nərimanov: 1870–1970” bibliografik vəsaitin, bir sıra xronikanın müəllifi olmuşdur. “Əmək veteranı” medalı ilə təltif edilmişdir.

Qısa müddət ərzində kafedra təşkil edildi və onun fəaliyyəti nəticəsində tədris olunan fənlərin və aparılan elmi araşdırmaların keyfiyyətinin artması müşahidə olunmağa başladı. Ötən əsrin 70–80-ci illərini Bibliografiya kafedrasının tarixində müəllimlər tərəfindən inkişaf dövrü kimi qiymətləndirmək olar. Bu dövrdə kafedraya yeni işçilərin qəbul edilməsi, aspiranturaya perspektivli obyektlər seçilib götürülməsi milli bibliografiyanın tarixi ənənələrinin tədqiqat obyektinə kimi formalaşması ilə nəticələndi. Bəhs edilən dövrdə kafedranın tədris və elmi mərkəz kimi formalaşmasında professional bibliografların ikinci nəslinin nümayəndələri olan Bayram Allahverdiyev, Fərman Bayramov, Aydın Xəlilov, Rəifə Vəzirova və Qəmzə Hacıyeva, üçüncü nəsillə mənsub olan Rəşad Süleymanov, Çimnaz Rüstəmov, Nadir İsmayilov, Sima İsmayilova, Əliyusif Məmmədov, Xuraman Ağayeva və Solmaz Sadıqovanın xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında “Kitabxanalarda bibliografiya işinin təşkili və metodikası” fənninin tədrisi sahəsində əldə edilən nailiyyətlərdən bəhs edərkən Vəzirova Rəifə Əsəd qızının fəaliyyətini qeyd etmək lazımdır. O, Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində 1974-cü ildən 2010-cu ilədək laborant, assistent, baş müəllim vəzifələrində çalışmışdır. 10-dan çox məqalənin, 1 kitabın müəllifidir.

Kafedrada “Xarici bibliografiya”, “Ölkəşünaslıq bibliografiyası” fənninin müasir tələblər səviyyəsində tədrisinin təşkilində Hacıyeva Qəmzə Söhbət qızının fəaliyyəti səmərəli olmuşdur. O, 1966–1970-ci illərdə BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təhsil almışdır. Abşeron rayon Partiya Komitəsi Siyasi Maarif Kabinəsində kitabxanaçı (1970–1971), BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında laborant, baş laborant və müəllim (1971–1979) işləmişdir. 1979-cu ildən baş müəllimdir. 2 kitabın, 20-dən çox məqalənin müəllifidir. Kitabxanada ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) üzrə bibliografik fəaliyyət (nəzəri-tarixi, təşkilati-metodik məsələlər), xarici bibliografiya kitablarının, Türkiyədə milli bibliografiya, müasir dövrdə ölkəşünaslıq bibliografiyasının təşkili və s. məqalələrin müəllifidir.

80-ci illərin sonlarında fakültənin yetirməsi, Bibliografiya kafedrasının əyani aspiranturasına daxil olan İsmayilov Nadir İslam oğlu 1987-ci ildə Moskva Dövlət Mədəniyyət İnstitutunun ixtisaslaşdırılmış müdafiə şurasında professor Z.Əliyevin rəhbərliyi ilə “Təbət üzrə regional kitabxana-bibliografiya ehtiyatlarının inkişafı, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları (Azərbaycan materialları əsasında)” mövzusunda dissertasiyasını müdafiə edərək pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi almışdır. Onun I-ci rəsmi oponenti professor A.Xələfov olmuşdur. Nadir İsmayilov 1992-ci ildən

dosentdir. Müxtəlif fasilələrlə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində dekan müavini işləmişdir (1994–2003). 2007-ci ildən Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müdür əvəzi olmuş, 2012-ci ildə kafedra müdiri vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin “Qabaqcıl təhsil işçisi”, Fəxri fərmanı ilə təltif olunmuşdur. “Kitabxanalarda bibliografiya işinin təşkili və metodikası” (2018, həmmüəllif), “Azərbaycanın bibliografik vəsaitlər sistemi”, “Xarici bibliografiya”, “Sənədsənəşünaslıq”, “Bibliografiyaşünaslıq tədrisi metodikası” və s. fənləri tədris edir. 2 monoqrafiya, 10 kitab, 150-ə yaxın məqalənin müəllifidir. 2013-cü ildə onun Almaniyada rus dilində “Azərbaycanın kitabxana-bibliografiya və informasiya resursları: inkişaf mərhələləri və təkmilləşdirilməsi yolları” monoqrafiyası nəşr edilmişdir. Bir sıra respublika və beynəlxalq konfranslarda iştirak etmişdir. 4 nəfər doktorant və dissertantın elmi məsləhətçisi olmuşdur. 2014-cü ildə BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaslandırma Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir. Onun əsərlərinə misal olaraq Azərbaycan bibliografiyasının bibliografiyası, “Bibliografik tərtibatın metodikası” (R.Vəzirova ilə birlikdə); “Elmi-təbii ədəbiyyatın bibliografiyası”, “Kitabxanada ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) üzrə bibliografik fəaliyyət” (nəzəri-tarixi, təşkilati-metodik məsələləri) (Q.Hacıyeva ilə birlikdə); “Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi-60: Bibliografik məlumat kitabı” (S.Sadıqova ilə birlikdə); “Xəzər dənizi və neft (1954–2002): Bibliografik göstərici”, “Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübə jurnalı: bibliografik göstərici (1997–2008-ci illər)”, “Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi: Bibliografik göstərici”, “M.F.Axundov: bibliografik göstərici”, “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti” adlı kitabların, “Azərbaycan Respublikası regionlarının kitabxana-informasiya resurslarının bəzi məsələləri” (Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunun nümunəsində) (İ.Bayramova ilə birlikdə); “Görkəmli Azərbaycan aliminin həyat salnaməsi” (A.Xələfovla birlikdə); “Görkəmli elm və təhsil təşkilatçısı” (Prof.A.A.Xələfovun 80 illik yubileyi münasibətilə), “Soraq-bibliografiya xidmətinin mahiyyəti və mənbəşünaslığı”, “Azərbaycan kitabxana işinin inkişafında yeni mərhələ” (ADA Universitetinin kitabxanasının keçirdiyi beynəlxalq konfransın icmalı), “Библиотечно-библиографическое и информационные ресурсы Азербайджана: этапы развития, состояние и пути совершенствования” və s.

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında sahəvi bibliografiyanın tarixi məsələlərinin tədqiqində Ağayeva Xuraman Telman qızının fəaliyyəti diqqətə cəlb edir. O, 1978–1983-cü illərdə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əyani şöbəsində təhsil almış və fakültəni fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.

Ağayeva Xuraman Telman qızı 1985–1987-ci illərdə Bakı şəhər Xətai rayon MKS-in M.Ə.Sabir adına kitabxana-klubunda kitabxanaçı işləmişdir. 1987-ci ilin noyabr ayından Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində əvvəlcə laborant, 1992-ci ildən Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının “Bibliografik informasiya-axtarış sistemləri” tədris laboratoriyasının müdiri vəzifələrində çalışmışdır. 2002–2007-ci illərdə Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının dissertantı olmuşdur.

O, professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə 2009-cu ilin may ayında "Azərbaycanda pedaqoji elmlərin bibliografik informasiya təminatı: tarixi, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları" adlı dissertasiya işini müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək 2010-cu ildə pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru elmi adını almışdır. [3]

Dissertasiya işində müəllif Azərbaycanda pedaqoji bibliografiyanın yaranmasını tarixi ardıcılıqla araşdırır, sahə üzrə bibliografik informasiyanın yaranması, inkişafı və formalaşması mərhələlərini, pedaqogika üzrə bibliografik informasiya təminatı sistemini, mövcud olan ümumi xarakterli cari və retrospektiv elmi-köməkçi, tövsiyə, şəxsi bibliografik resursu üzə çıxardır, mütəxəssislərin informasiya təminatında onların həm ənənəvi, həm də elektron formalarının rolunu və səmərəliliyini müəyyən edir.

Müəllif pedaqoji elmlərin bibliografik informasiya təminatının müasir vəziyyətini elmi dövrüyə daxil edir, çatışmazlıqları aşkara çıxardır, alınan elmi nəticələrin tətbiqi obyektini göstərir. Onun tədqiqatları "Pedaqogika üzrə ədəbiyyatın bibliografiyası" (2018) adlı dərs vəsaitində öz əksini tapır.

Xuraman Ağayeva 2011-ci ildən Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının əvvəlcə müəllimi, sonra baş müəllimi, 2016-cı ildən dosent əvəzi, 2019-cu ildən dosenti vəzifələrində çalışır. Fakültənin bakalavr pilləsində "Kitabxanalarda bibliografik işin təşkili və metodikası", "Sənədşünaslıq", "Xarici bibliografiya", magistratura pilləsində isə "Beynəlxalq bibliografik əməkdaşlıq", "Bibliografik vəsaitlərin tərtibi metodikası", "Soraq-bibliografiya xidmətinin idarə olunması" fənlərini tədris edir.

"Pedaqogika üzrə ədəbiyyatın bibliografiyası: Dərs vəsaiti" (2018), "Kitabxanalarda bibliografik işin təşkili və metodikası: Dərs vəsaiti" (2018), "Kitabxanalarda bibliografik işin təşkili və metodikası: Metodiki vəsait" (2018), 6 proqram və 80-ə qədər respublikamızda və xarici ölkələrdə nəşr olunmuş elmi məqalə və tezis müəllifi olan Xuraman Ağayeva bir çox respublika və beynəlxalq seminar, simpozium və konfranslarda iştirak etmişdir.

Xuraman Ağayeva fakültənin və universitetin ictimai həyatında yaxından iştirak edir. 2012-ci ildən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Elmi Şurasının Elmi katibikimi səmərəli fəaliyyət göstərir. O, dəfələrlə BDU-nun Rektorluğunun fəxri fərmanına layiq görülmüşdür.

Hazırda Xuraman Ağayeva "M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında informasiya menecmentinin xüsusiyyətləri" adlı elmi-tədqiqat işi üzərində çalışır.

Kafedranın məhsuldar əməkdaşlarından olan **Sadiqova Solmaz Azay qızı** praktiki bibliograf və bibliografiyaşünas olmaqla tarix üzrə fəlsəfə doktoru (2011), dosentir. 1980-1985-ci illərdə BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təhsil almışdır. 1994-cü ildən BDU-nun Bibliografiyaşünaslıq kafedrasında baş laborant işləmiş, doktorant (qiyabi) olmuş (1995-1999), sonra müəllim (2004-2008) işləmiş, 2008-ci ildən baş müəllim, 2015-ci ildən dosent

əvəzi, 2017-ci ildən ona Bibliografiyaşünaslıq kafedrası üzrə dosent elmi adı verilmişdir.

2006-2009-cu illərdə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təlim-tərbiyə üzrə dekan müavini işləmişdir. O, 2011-ci ildə professor Z.Əliyevin elmi rəhbərliyi ilə "Azərbaycan mətbuatının (kitab və dövrü nəşrlər) bibliografik repertuarı: tarixi, müasir vəziyyəti və perspektivləri (1959-2000-ci illər)" mövzusunda dissertasiya işini müdafiə etmişdir. [11] Ona Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının FD № 07685 sayılı 3 oktyabr 2012-ci il tarixli (protokol № 28-k) qərarı ilə tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi diplomu verilmişdir.

23.01.2017-ci il tarixdən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi, Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının 335601- "Kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq ixtisası üzrə" dövlət büdcəsi hesabına elmlər doktoru proqramı ilə doktoranturaya qəbul olunmuşdur. "Informasiya cəmiyyəti şəraitində Azərbaycan kitabxanalarında bibliografik fəaliyyətin innovativ formaları və elmi metodları (Azərbaycan Respublikası elmi və sahəvi kitabxanalarının materialları əsasında)" mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində uğurla çalışır.

Magistratura pilləsində "Milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın bibliografiyası" və "Humanitar ədəbiyyatın bibliografiyası", bakalavriatura pilləsində "Bibliografiyaşünaslıq", "Sosial-siyasi informasiya resursları" (Azərbaycan və ingilis bölməsində), Xarici bibliografiya, Azərbaycan bibliografiyasının tarixi, "Kitabxanalarda bibliografiya işinin təşkili və metodikası" və s. fənləri tədris edir.

Dosent Solmaz Sadiqovanın 2018-ci ildə çapdan çıxmış monoqrafiyası "Azərbaycan milli bibliografiyası global informasiya məkanında" adlanır. Qlobal informasiya məkanında Azərbaycan milli bibliografiyasının yeri, rolu və əhəmiyyətindən bəhs edən monoqrafiya Bakı Dövlət Universitetinin yaradılmasının 100 illik yubileyinə həsr olunmuşdur.

S.Sadiqovanın 2018-ci ildə elmi məqaləsinin biri (Initial resources on socio-political information) xaricdə "European Journal of Humanities and Social Sciences" jurnalında Viennada (ingilis dilində) çap olunmuşdur.

Bakı Dövlət Universitetinin 90 illiyi münasibətilə «Səmərəli elmi-pedaqoji fəaliyyətinə görə» Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin «Fəxri Fərmanı» ilə təltif olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin fəxri fərmanı ilə təltif edilmişdir.

S.A.Sadiqova 150- dən çox əsərin - 1 qrant qalibi, 27 kitab, 9 fənn proqramı, 22 tezis və 90 məqalənin (o cümlədən 6 məqalə xaricdə çap olunub), 2 dərs vəsaitinin müəllifidir, 6 məqalə, 1 proqram və 1 dərs vəsaiti ingilis dilində çap olunmuşdur. Yeri gəlmişkən, böyük ehtiramla qeyd etmək lazımdır ki, professor A. Xələfovun elmi metodikası əsasında hazırlanan Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevə həsr edilmiş Dünyanın görkəmli siyasi xadimləri seriyası ilə 3 dildə çap olunmuş bibliografik məlumat kitabının (2003) tərtib edilmə-

N. Nəbiyeva 3 elmi məqalənin və 7 tezisnin müəllifi olmaqla müxtəlif Respublika və Beynəlxalq Elmi Konfransların iştirakçısı olmuşdur.

Kafedranın gənc üzvlərindən olan **Xudiyeva Vəzifə Hüseynağa qızı** 1997-ci ildə Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əyani şöbəsini bitirib. O, 2016-cı ildən "Bibliografişünaslıq" kafedrasında baş laborant vəzifəsində çalışır. Həmin ildən dissertantdır. "Əli Bəy Hüseynzadə irsinin bibliografik tədqiqi" mövzusunda elmi-tədqiqat işini yekunlaşdırmaq üzrədir. Onun elmi rəhbərləri f.f.d A.Ə.Kəngərli və dos. N.İ.İsmayilovdur. Müntəzəm olaraq dövrü mətbuatda məqalələr, publisistik yazılarla, Respublika və Beynəlxalq səviyyəli konfranslarda məruzələrlə çıxış edir. Bir kitabın və 20 elmi məqalənin və tezisnin müəllifidir. Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Cümhuriyyətin 100 illiyinə həsr etdiyi "Cümhuriyyətə işıq saçan qadınlar" araşdırmayazı müsabiqəsinə məqalə ilə qatılmış və məqalə seçilərək Araşdırma Yazı Toplusuna daxil edilib. Kafedrada saat hesabı qaydada məşğələ və laboratoriya dərsləri aparır.

Müstəqillik illərində kafedranın tədris və elmi həyatında kadr hazırlığının mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir. Belə ki, 1997-ci ildən kafedrada Bibliografişünaslıq ixtisaslaşması üzrə magistr hazırlığına başlanılmışdır. Aparığımız araşdırma göstərir ki, bu ixtisaslaşma üzrə təhsil alan magistrantlar elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində müvəffəqiyyətlə çalışırlar.

Bibliografişünaslıq kafedrasının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində aparılan işlərdir. Bu əlaqələrin ilk elementləri hələ ötən əsrin 50-ci illərindən sonlarında yaranmışdır. Professor M.D.Eyxonqoltsun elmi məsləhətçiliyi ilə Zöhrab Əliyevin namizədlik dissertasiyasını müdafiə etməsi buna parlaq misaldır. Bu proses XX əsrin 70-80-ci illərində daha intensiv xarakter almışdır. Bu əlaqələrin yeni səviyyəyə qalxmasında keçmiş ittifaq miqyasında fakültənin dekanı A.Xələfovun sahə elmi və tədris dairələrində nüfuzunun artması ilə əlaqədar olmuşdur.

Bəhs edilən dövrdə Litva Dövlət Universiteti və Moskva Dövlət Mədəniyyət İnstitutunun görkəmli alimləri ilə münasibətlərin qurulması fakültənin şöhrətini artıran səbəblərdən hesab olunmalıdır. 80-ci illərdə kitabxanaçılıq təhsili üzrə ölkə miqyaslı tədbirlərin Bakı Dövlət Universitetində keçirilməsi də prof. A.Xələfovun xidmətləri kimi qeyd olunmaqla yanaşı, dövrün görkəmli bibliograf alimlərinin kafedranın fəaliyyəti, kollektivi ilə tanış olmasına və gələcəkdə onların dissertasiya işlərinin Moskvada müdafiə edilməsində heç şübhəsiz mühüm rol oynamışdır. Müstəqillik illərində bu münasibətlər davam etmiş, fakültədə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında rus alimləri, o cümlədən, professorlardan O.P.Korsunov və Y.S.Zubov TF Karatqina yaxından iştirak etmişlər.

Məlumdur ki, hər bir sahədə elmi mühitin formalaşmasında xüsusi dövrü nəşrlərin müstəsna rolu vardır. Kitabxanaçılıq-informasiya sahəsi üzrə əsaslı dövrü nəşr 1970-1980-ci illərdə çar olunmuş Bakı Dövlət Universitetini "kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" seriyasıdır. 10 il müddətində çap olunan bu se-

riyada bibliografiya sahəsində onlarla məqalə çap olunmuşdur. Seriyanın yüksək elmi- nəzəri səviyyədə çap olunmasında onun baş redaktoru professor A.Xələfovun xüsusi əməyi olmuşdur. 80-ci illərdə seriya mövzu məcmuələri ilə əvəz edilmişdir. Azərbaycanda müstəqillik illərində bibliografişünaslığın inkişafında 1997-ci ildən bu günə kimi çap edilən Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya (Təsisçisi və baş redaktoru professor Xəlil İsmayilovdur) və 2010-cu ildən çap olunan kitabxanaşünaslıq və informasiya (Təsisçisi və baş redaktoru professor A.Xələfovdur) jurnallarını ixtisasın simasını müəyyən edən əsas atributlardan hesab etmək olar.

Müasir dövr beynəlxalq münasibətlərdə yeni yanaşmalar tələb edir. Bibliografişünaslıq kafedrası hazırda ABŞ-ın İndiana Universiteti, Litva Milli kitabxanası, Moskva və Sankt-Peterburq Mədəniyyət və İncəsənət universitetləri, Lvov Milli Texniki kitabxanası ilə, o cümlədən bir sıra nüfuzlu beynəlxalq və regional analitik informasiya mərkəzləri ilə əlaqələr saxlayır.

Kafedranın fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də tələbələrin istehsalat təcrübələrinin təşkili və keçirilməsidir. Qüvvədə olan Dövlət Standartına görə sonuncu semestr bütünlükdə istehsalat təcrübəsinə həsr olunur. Ölkənin iri kitabxanalarında təşkil edilən bu təcrübələr gələcək məzunların peşə kompetensiyasının formalaşmasında və əmək bazarında layiqli yer tutmasında mühüm rol oynayır. Məlum həqiqətdir ki, elmin inkişafı bilavasitə onun informasiya təminatı ilə üzvi şəkildə bağlıdır.

Məlumdur ki, hər bir kafedrada gənc tədqiqatçıların yetişdirilməsində tələbə elmi dərnəkləri mühüm rol oynayır. Bu baxımdan bibliografiya kafedrası yaranandan onun nəzdində eyni adlı dərnək yaranmışdır. Mübaligəsiz demək olar ki, kafedranın elmi-pedaqoji heyətinin bütün üzvləri ayrı-ayrı dövrlərdə məhz həmin dərnəyin ən fəal üzvləri olmuşlar. Hazırda dərnəyin rəhbəri dosent Sima İsmayilovadır.

Beləliklə, Bakı Dövlət Universitetinin Bibliografişünaslıq kafedrasının fəaliyyət göstərdiyi 50 ildən artıq bir dövrü yekunlaşdıraraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, kafedra kiçik kollektivlə işə başlamış 70-80-ci illərdə özünün formalaşma dövrünü keçirmiş, müstəqillik illərində tədris fənlərinin və kadrların sayı artmış, bibliografişünaslığın tədqiqat obyektini genişləndirmiş, yeni tipli gənc kadrların kafedraya cəlb olunması sistemi yaranmışdır. Hesablamalar göstərir ki, ölkəmizdə bibliografişünaslıq istiqaməti üzrə 20-ə yaxın dissertasiya işi müdafiə edilmişdir. Bu işlərin hazırlanması, aprobasiyası və müzakirəsində kafedra mühüm rol oynamışdır. Son illərdə kafedranın elmi potensialı xeyli yaxşılaşmışdır. Hazırda 8 nəfərdən ibarət olan kollektivin 20-yə yaxın monoqrafiya, tədris ədəbiyyatı, 100-dən çox elmi məqaləsi çap olunmuşdur.

Tarixə dönməz nəzər saldıqda məlum olur ki, istər kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin yaradılması və istərsə də onun ayrı-ayrı kafedralarının təşkilində professor Abuzər Xələfovun polu həlledici olmuşdur. O, Kafedraların yaradılmasını ümumi işin tərkib hissəsi hesab etmişdir. Onun yaradıcılığı ilə dərinədən tanış olanlar yaxşı bilir ki, ilk əsərlərindən başlayaraq bibliografiya

işinə həmişə yüksək qiymət vermiş, onu elmi informasiya fəaliyyətinin bünövrəsi hesab etmişdir. İkinci tarixi bir həqiqəti də söyləməyi özümə mənəvi borc bilirəm ki, bibliografişünaslıq istiqaməti üzrə müdafiə edilən elə bir dissertasiya işi yoxdur ki onun mövzusunun müəyyən edilməsində, müzakirəsinin təşkilində və müdafiəsində professor A.Xələfovun həlledici xidmətləri olmasın. Belə bir faktı xüsusi olaraq qeyd etməliyəm ki, müstəqillik illərində kafedra üzrə təşkil edilən dissertasiya işlərinin müdafiəsində Abuzər müəllim ixtisaslaşdırılmış müdafiə şurasının sədri kimi həmişə xeyirxah və tələbkər mövqedə olmuşdur.

Ədəbiyyat

1. Xələfov.A.A. Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili.-Bakı:BDU nəşriyyatı,1998.-110 s.
2. Xələfov.A.A. Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı.-B.:Maarif,1987.-137 s.
3. Ağayeva.X.T. "Azərbaycanda pedaqoji elmlərin bibliografik informasiya təminatı: tarixi, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları".
4. Bayramova.İ.Z. "Azərbaycan Respublikasının regionlarının kitabxana-bibliografik informasiya təminatı sistemi:müasir vəziyyəti və perspektivləri (2000-2012-ci illər) (Gəncə-Qazax, Quba-Xaçmaz, Lənkəran iqtisadi regionlarının materialları əsasında).
5. Əliyev.Z.H. Azərbaycan bibliografiyasının tarixi:Dərslik/redaktoru: N.İ.İsmayılov.-Bakı:Bakı Universiteti nəşriyyatı,2007.-190 s.
6. İsmayılova.S.P. Azərbaycanda ədəbiyyatşünaslıq sahəsində mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatı sisteminin vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları (1965-2000-ci illər).
7. İsmayılov.N.İ "Təbabət üzrə məhəlli kitabxana-bibliografiya ehtiyatlarının inkişafı, müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları (Azərbaycan materialları əsasında)".
8. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi-60: Bibliografik məlumat kitabı.-B.:BUN, 2008.-273 s. (S.Sadiqova ilə birlikdə).
9. Rəsim Əhməd oğlu Kazımov [Mətn] bibliografik göstərici/ tərt.-red.: Kəmalə Məmmədova.-Bakı: Elm, 2017.-100 s.
- 10.Sadiqova S.A. Abuzər Xələfov: Bibliografik məlumat kitabı.-B.:Nağıl Evi nəşriyyatı, 2011.-342 s.
- 11.Sadiqova S.A "Azərbaycan mətbuatının (kitab və dövri nəşrlər) bibliografik repertuarı: tarixi, müasir vəziyyəti və perspektivləri (1959-2000-ci illər)".

VİRTUAL MÜHİTDƏ KİTABXANALARIN KOMPLEKTLƏŞDİRİLMƏSİ PROBLEMLƏRİ

XƏLƏFOVA SEVDA ABASQULU QIZI

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası, dosent

Virtual mühitdə kitabxanaların komplektləşdirilməsi problemləri

Xülasə:Məqalə "Universitetdəxili 50+50 grant programı" çərçivəsində işlənmişdir.Məqalədə virtual mühitdə kitabxanaların elektron resurslarla komplektləşməsi işinin təşkilindən, elektron sənədlərlə komplektləşdirmənin əsas xüsusiyyətlərindən, komplektləşmədə seçmə probleminin əhəmiyyətindən bəhs edilir. Həmçinin kitabxana fondlarının elektron resurslarla komplektləşmə mənbələri haqqında məlumat verilir.

Проблемы комплектования библиотек в виртуальной среде

Резюме: В статье рассказывается об организации работы комплектования библиотек с электронными ресурсами в виртуальной среде, об основных особенностях комплектования с электронными документами, о значении проблемы отбора в комплектовании. А также дается информация об источниках комплектования библиотечных фондов с электронными ресурсами.

Problems of completing libraries in a virtual environment

Summary: The article describes the organization of the acquisition of libraries with electronic resources in a virtual environment, the main features of integration with electronic documents, the importance of the problem of selection in acquisition. And also provides information about the sources of acquisition of library funds with electronic resources.

Açar sözlər: virtual mühit, kitabxana fondları, komplektləşdirmənin xüsusiyyətləri, elektron resurslar, seçmə üsulu, komplektləşdirmə mənbələri

Ключевые слова: виртуальная среда, библиотечные фонды, особенности комплектования, электронные ресурсы, проблемы отбора, источники комплектования

Keywords: virtual environment, library funds, features of acquisition, electronic resources, selection problems, sources of acquisition

Kitabxanaların müasir inkişafı və onların funksiyalarının genişlənməsi istifadəçilərə təqdim olunan resursların tərkibindən və xidmət növlərindən asılıdır. İnformasiya texnologiyalarının aktiv tətbiqi kitabxana fəaliyyətinin bütün sferalarında əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Kitabxana resurslarının tərkibi və ya istifadə hüququ verilən şəbəkə elektron resurslarının siyahısı komplektləşmə prosesində formalaşır.

Kitabxana fondlarının ənənəvi komplektləşdirilməsində ədəbiyyatın alınması əvvəlcədən planlaşdırılır. Belə halda komplektləşdirmə mənbələri kitabxana kollektoru, əlaqədar kitab mağazaları, dövri nəşrlərin əlaqədar abunə agentliyi və məlum olmayan ayrı-ayrı şəxslərin və təşkilatların müəyyən kitabxanaya verdiyi kitab hədiyyələridir. Virtual mühitdə isə kitabxana fondlarının

elektron nəşrlər, elektron sənədlər və digər bu kimi elektron resurslarla kompleksləşdirilməsi mənbələri və üsulları *xeyli* fərqlidir.

Elektron mühitin sənəd massivinin formalaşması proseslərinə təsiri kompleksləşdirmənin funksiya və texnologiyalarının qismən dəyişməsində özünü göstərir. Fondların formalaşmasının müasir şərtlərinin öyrənilməsi terminoloji sistemin qeyri-mükəmməlliyini ortaya çıxardı. Komplektləşdirmənin obyekt və subyektləri, təmin olunması texnologiyaları üçün birmənalı anlayışların olmaması normativ sənədlərin (standartların) hazırlanmasını tələb edir.

Komplektləşdirmə – kitabxananın vəzifəsi, tipi, profili və oxucuların maraq və sorğularına uyğun olaraq fondun çap əsərləri və digər sənədlərlə planlı və müntəzəm surətdə tamamlanması, eyni zamanda öz aktuallığını itirmiş materiallardan təmizlənməsi deməkdir.

Virtual mühitdə "Komplektləşdirmə" anlayışı isə nəinki fonda daxil edilən obyektlərə, eləcə də uzaq məsafədə olan elektron resurslara da şamil edilir. Elektron mühitdə yeni kompleksləşdirmə obyektlərinin və sənəd əldə etmə üsullarının meydana çıxması kompleksləşdirmə prosesi haqqında ənənəvi təsəvvürləri genişləndirdi. Kitabxana tərəfindən istifadəçilərə təqdim olunmaq üçün sənədlərin pulla, mübadilə yolu ilə və ya hədiyyə olaraq alınması sənədlərin mülkiyyətə götürülməsi və elektron sənədlərə giriş hüququnun alınması kimi yollarla həyata keçirilir.

Onlayn şəbəkə sənədləri dedikdə, kitabxananın informasiya-kommunikasiya şəbəkələri vasitəsilə informasiya istehsalçılarından müqavilə, saziş və ya lisenziyalı razılaşma yolu ilə aldığı elektron sənədlər başa düşülür. Yəni kitabxananın giriş hüququ əldə etdiyi elektron sənədlər fondun tərkibində müvəqqəti saxlanma vahidi kimi qəbul edilir. Faktiki olaraq kitabxana sənədlərin özünə sahib olmur, sadəcə, sənədlərlə xidmət etmək hüququ əldə edir.

Kitabxanaşınasların fikrincə, uzaq məsafədəki elektron sənədlərin fonda aid olması məsələsi hələ də mübahisəlidir. Burada əsas ziddiyyət əsas fond və xarici resurslar üçün müxtəlif qorunma və istifadə üsullarındadır. Kitabxana lisenziyalı elektron sənədləri sahiblik hüququnda əldə edir. Açıq girişi olan elektron sənədlərdən istifadə müqavilə öhdəlikləri ilə tənzimlənmiş və onlar birtərəfli qaydada sahibi tərəfindən təqdim olunur. Y.N.Stolyarov uzaq məsafədəki sənədlər üçün "müvəqqəti fond" anlayışını təklif edir. Sənədin mənsəbluğu əsasında kitabxana daimi və müvəqqəti fondlara bölünür. Müvəqqəti fond dedikdə, ümumi istifadə üçün nəzərdə tutulan uzaq məsafədəki sənədlərin müəyyən qaydaya əsasən toplanması nəzərdə tutulur. Daimi fonda isə kitabxananın mülkiyyətində olan və ictimai istifadə üçün nəzərdə tutulan sənədlər qorunub saxlanılır. Daimi fond istənilən daşıyıcıda olan sənədləri, o cümlədən lokal girişi olan və daşıya bilən elektron sənədləri ehtiva edir. Müvəqqəti fondun ayrılması xarici resursların saxlayıcısı kimi onun xüsusiyyətlərini və statusunu müəyyənləşdirməyə imkan verəcək. Açıq girişi olan və hər hansı kitabxananın mülkiyyətində olmayan sənədlərin statusu məsələsi isə hələ də həll olunmamış qalır.

Elektron sənədlərin kompleksləşdirilməsinin xüsusiyyətlərini aşağıdakı əlamətlərə görə qruplaşdırmaq olar:

• kitabxanaların mülkiyyətində (lokal girişli və ya daşıyıcılarda) olan sənədlər;

- uzaq məsafədəki xarici sənədlər;
- istifadə hüququ əldə olunanlar (lisenziyalı resurslar);
- açıq istifadə üçün yerləşdirilənlər.

Elektron sənədlərin və digər əlaqədar resursların (məsələn, bibliografik məlumat bazaları, elektron kataloqlar, veb-saytlar və s.) əsas kompleksləşdirmə mənbəyi internet resurslarıdır. Bu texnologiyadan istifadə etdikdə, tez-tez yeniləşdirilən, əlavələr edilən və pulsuz yayılan elektron sənəd növlərinin kompleksləşdirilməsi əlverişli deyil. Belə halda əlaqədar elektron sənəd növünün və massivinin vaxtaşırı aktuallaşdırılmasını həmin resursu istehsal etmiş qurumun öz üzərinə qoymaq, resurs dair bibliografik və ünvan məlumatlarını isə ya kitabxananın məxsusi elektron kataloquna, ya da xüsusi registrinə (istifadə üçün tövsiyə olunan informasiya resurslarının siyahısı) daxil etmək daha məqsəda uyğundur.

İnternetdə olan pullu informasiya resurslarından kitabxana fondlarının kompleksləşdirilməsinin hazırda istifadə edilən ən kütləvi üsulu istifadə üçün lisenziyanın (pul ödəmə əsasında bağlanan müqavilə) alınması, istifadə ediləcək elektron sənədlərin bibliografik yazılarının tərtibi və internet şəbəkəsi vasitəsilə kitabxananın oxucularına təqdim olunmasıdır. Bu üsul xeyli maliyyə və əmək sərfi tələb edir. Çünki bu prosədə bir sıra hüquqi və təcrübi məsələlər zaman etibarilə təkmilləşdirilməlidir. Bununla kompleksləşdirilən elektron materiallar fiziki olaraq sahibkarın, yəni informasiya təchizatçısının ixtiyarında qalır, kitabxanalar isə alınmış lisenziyanın şərtlərindən asılı olaraq onlardan müvəqqəti və ya daimi istifadə hüququna malik olur.

İstər ənənəvi kitabxanaların, istərsə də virtual məkanda elektron kitabxana fondlarının kompleksləşdirilməsinin vacib problemlərindən biri əlaqədar kitabxananın profilinə uyğun olan yüksək keyfiyyətli sənədlərin seçilməsidir. Bəzi mütəxəssislər qeyd edir ki, elektron sənədlərin kompleksləşdirilməsində seçmə üsulunun istifadəsi qismən lazımdır. Bu üsul ancaq optik disklərdə buraxılan nəşrlər üçün tətbiq edilməlidir; digər uzaqlaşdırılmış elektron informasiya resurslarının kompleksləşdirilməsində isə seçmə aparmaq gərəksizdir. Çünki həmin resursların tərkibi və məzmunu tez-tez dəyişir və aktuallaşdırılır, yeniləşdirilir, əlavə edilir və s.

Digər qrup mütəxəssislər isə kompleksləşdirmə üçün çap əsərlərində olduğu kimi, elektron nəşrlərin və sənədlərin seçilməsini vacib hesab edirlər. Onların argumentləri aşağıdakı fikirlərlə əsaslandırılır:

1. Müraciət (axtarış, istifadə) üçün çoxlu sayda elektron informasiyalar təqdim olunur, onların adları və sayı sürətlə artır. Buna görə də seçmədə səhvlərin olması ehtimalı artır.

KİTABXANA İSTEHSALININ TEXNOLOJİ HAZIRLIĞI

Zahidə Rzayeva

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Kitabxana istehsalının texnoloji hazırlığı

Xülasə: Məqalədə kitabxana istehsalı anlayışı, kitabxana istehsalının nəzəri və texnoloji məsələləri haqqında elmi ümumiləşdirmə verilir. Kitabxana texnologiyasının istehsal problemləri, istehsalın zəruri parametrləri, texnoloji modelin realizəsi məsələləri şərh edilir. Eləcə də, məqalədə kitabxana istehsalının texnoloji hazırlığının modifikasiyası qurulur.

Технологическая подготовка библиотечного производства

Резюме: В статье дается научное обобщение концепции библиотечного производства, теоретических и технологических проблем библиотечного производства. Рассмотрены проблемы производства библиотечной технологии, необходимые параметры производства, реализация технологической модели. Также статья модифицирует технологическую подготовку библиотечного производства.

Technological preparation of library production

Summary: The article gives a scientific summarization of the concept of library production, theoretical and technological issues of library production. Problems of production of library technology, necessary parameters of production, realization of technological model are explained. Also, the article modifies the technological preparation of library production.

Açar sözlər: kitabxana, sənəd, informasiya resursu, texnologiya, model, istehsal, alət, üsul, vasitə

Ключевые слова: библиотека, документ, информационный ресурс, технология, модель, производство, инструмент, метод, инструмент

Key words: library, document, information resource, technology, model, production, tool, method, tool

İstehsalın "texnoloji hazırlığı" anlayışı sənaye texnologiyasından götürülmüşdür. Kitabxana istehsalının texnoloji hazırlığı – kitabxananın müəyyən edilmiş kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinə malik lazımı həcmdə informasiya məhsulu və xidmətlərinin hazırlanması üçün vacib olan təminedicə vasitələr və texnoloji sənədlərin tam komplekti ilə təmin edilməsi üzrə tədbirlərin toplusu kimi şərh edilə bilər.

İstehsalın texnoloji hazırlığı nəticəsinin əsasında onun texnoloji hazırlığı, məhsulun, xidmətin hazırlanması və reallaşdırılmasının texnoloji prosesinin texnoloji sənədləşmənin tələblərinə tam uyğun gəlməsi baxımından texnoloji intizamın gözlənilməsi üçün şəraitin yaradılması durur.

İstehsalın texnoloji hazırlığı aşağıdakı məsələləri həll edir:

1. Məhsulun, xidmətin texnolojiiliyinin təmin edilməsi;

2. Uzaqlaşdırılmış şəbəkə resursları getdikcə daha çox ikinci növ sənədlərlə təqdim olunur. Məsələn, referatlar, annotasiyalar, tezislər və s. Təcrübələr göstərir ki, referatların çox hissəsi əsasında ilkin nəşrin (orijinalının) məzmun keyfiyyətini dəqiq müəyyən etmək çətindir.

3. Sürətlə artan elektron resurslar tam şəkildə elektron variantda dərc edilir. Onlar üçün referatlaşdırma metodları və mexanizmi işlənməmişdir.

Deyilən səbəblərə görə elektron kitabxanalara açıq web-saytların kəmiyyətini deyil, seçmə yolu ilə onların komplektləşdirmə keyfiyyətini artırmağa çalışırlar. Elektron informasiyaların komplektləşdirmə mənbələrinin seçilməsində peşəkar kitabxanacının aparıcı rolunu əvəz edən başqa bir vasitə yoxdur. Qeyd edək ki, kitabxanacının vacib funksiyalarından biri təkcə komplektləşdirmə prosesində deyil, həmçinin sənədlərin təkrar komplektləşdirilməsində, ədəbiyyatın fondan çıxarılmasında və depozitar fondun təşkilində seçmə aparmaqdır.

Elektron sənədlərin komplektləşdirilməsi ümumi komplektləşdirmə prosesinin tərkib hissəsidir. Xarici elektron resursların seçimi zamanı əsas tələblər onların əlçatırılığı, xidmətin ödəniş xərclərinin effektivliyi və kontentin unikallığındadır. Seçim zamanı aşağıdakıların qiymətləndirilməsi vacibdir:

- texniki (administrativ) funksiyalar;
- lisenziya şərtləri;
- resursun məzmun xarakteristikalarına görə keyfiyyəti;
- resursun funksional xarakteristika üzrə keyfiyyəti;
- istifadə şərtləri (kitabxanada, istifadəçinin iş yerində);
- resursa olan tələbat (statistik göstəricilər).

Xarici elektron resurslarla kitabxana fondlarının komplektləşdirilməsi zamanı əsasən) pulsuz, yəni hamı üçün açıq olan şəbəkə resurslarından; b) portativ informasiya daşıyıcılarından; c) pullu şəbəkə resurslarından istifadə olunur. Kitabxana pulsuz şəbəkə resurslarından istifadə etməklə öz fondunu komplektləşdirərsə, yəni hazır biblioqrafik məlumat bazasını öz elektron fondunda - məxsusi serverində (elektron saxlayıcısında) mühafizə etmək istəyirsə, sənəd sahibindən təqribi razılıq almalı, onun saytında heç bir pul ödəmədən sadəcə olaraq qeydiyyatdan keçməlidir. Fondun portativ informasiya daşıyıcılarında olan kitab, jurnal və digər növ sənədlərlə komplektləşdirilməsi kağız sənədlərdə olduğu kimidir. Kitabxanaların pullu şəbəkə resursları ilə komplektləşdirilməsində isə lisenziyaləşdirmə üsulundan istifadə edilir. Lisenziya müqaviləsi informasiya təchizatçısı, sahibi ilə onun tələbatçısının əlaqələndirilməsidir. Lisenziya ilə elektron informasiyanın istifadəsinə müxtəlif şərtlər və məhdudiyyətlər qoyulur (məsələn, istifadə yeri, istifadəçi yerinin miqdarı, istifadənin yoxlanılması, arxivləşdirmə (ehtiyat surətin yaradılması), arxiv materiallarına müraciət və s.

Texnolojilik dedikdə, hazırlanma prosesi üçün mümkün olan və istehsalda, istifadədə xərcləri minimuma endirən məhsul və xidmətlərin məcmusu başa düşülür.

Sənayedə istehsal, istismar və təmir texnolojiliyi mövcuddur. Onların hər biri istehsal, istismar və təmir işlərində bütün növ xərclərin azaldılması ilə xarakterizə olunur. Prosesin digər variantı ilə müqayisədə tələb olunan keyfiyyət və etibarlılıq parametrlərində daha çox qənaətliliyi olan variant texnoloji variant hesab edilir. Kəmiyyət baxımından sənayedə texnolojiyin qiymətləndirilməsi üçün göstəricilərin xüsusi sistemi tətbiq edilir. Texnolojiyin bu göstəricilərindən bəziləri kitabxana istehsalında tətbiq edilir:

İşin (əməyin) ağırlığı, ağırlığın xüsusi çəkisi, texnoloji maya dəyəri, maddi tutumu, maddi tutumun xüsusi çəkisi. *İşin (əməyin) ağırlığı* – məhsul və xidmətin istehsalına ayrılan iş vaxtının ümumi sərfi;

Ağırlığın xüsusi çəkisi – məhsul vahidinin istehsalına ayrılan vaxt sərfi;

Maya dəyəri – istehsal, məhsul və xidmətin reallaşdırılmasına ayrılan bütün sərfiyyatların pulla ifadə olunması;

Texnoloji maya dəyəri – məhsul və xidmət istehsalının texnoloji proseslərini həyata keçirmək üçün xərclərin məbləği ilə təyin edilən, maya dəyərinin tam bir hissəsi;

Maddi tutum məhsulun və xidmətin istehsalı üçün vacib olan maddi resursların sərfidir.

Maddi tutumun xüsusi çəkisi məhsul vahidinə olan xərclərdir.

2. *Texnoloji proseslərin işlənilməsi* tip və qrup şəkilli texnoloji proseslərin seçimi, layihələşdirilməsi, standartlaşdırılması, həmçinin texnoloji sənədləşmənin tərtibini nəzərdə tutur.

3. *Təminədi vasitələrin layihələşdirilməsi və yaradılmasına* istehsal vasitələrinin (texniki, linqvistik, proqram) unifikasiyası, xüsusi vasitələrin işlənilməsi və hazırlanması daxildir.

4. *İstehsalın texnoloji hazırlıq prosesinin təşkili və idarə edilməsinə* isə istehsalın texnoloji hazırlıq işlərinin planlaşdırılması, normativ, texnoloji metodiki sənədlərin işlənilməsi və təsdiqi, texnoloji xidmət strukturunun təkmilləşdirilməsi, texnoloji hazırlıq proseslərinin avtomatlaşdırılması aid edilir. İstehsalın texnoloji hazırlığının məzmununu onun layihələşdirilməsi və istifadəsi (istismarı) mərhələlərində xarakterizə edək.

İstehsalın texnoloji hazırlığı – özünün layihələşdirilmə və yenidən təşkil olunma mərhələlərində istehsal sisteminin qurulmasını, planlaşdırılan məhsul və xidmətlərin nəzərdə tutulmuş müddət və minimal xərclərlə müəyyən edilmiş zaman ərzində istehsalı üçün şəraitin yaradılmasını təmin edir. Kitabxana istehsalının da aid edildiyi çox nomenklaturalı istehsalın layihələşdirilməsində onun ən vacib xüsusiyyətlərindən biri olan yenidən qaydaya salınma, elastikliyi xüsusiyyəti formalaşır.

Təşkil olunmuş istehsalın istismarı mərhələsində texnoloji hazırlıq planlaşdırılan məhsul və xidmətlərin istehsalı prosesində resurslardan, eləcə də vasitələrdən optimal istifadəni təmin edir.

Kitabxananın texnoloji xidməti. Kitabxananın texnoloji xidməti – kitabxana istehsalının texnoloji hazırlığı və təşkilini, informasiya məhsulları və xidmətlərinin yeni çeşidinin mənimsənilməsini, informasiya texnikasının müasir vasitələrinin imkanlarından istifadəyə əsaslanan informasiya texnologiyalarının kitabxana praktikasına tətbiqini təmin edir.

Texnoloji xidmətlərə innovasiyalı layihələrin reallaşdırılmasına istiqamətlənən, kitabxananın müvəqqəti yaradıcı kollektivinin və ya ixtisaslaşdırılmış struktur alt bölmələrinin real alternativini kimi baxıla bilər.

İnnovasiyanın hansı xarakterə (çəşid, texnoloji, idarə) malik olmasından asılı olmayaraq bu xarakterlərin hər birində texnoloji tərkib daha çox üstünlük təşkil edir.

Texnoloji innovasiyaların işlənməsində və tətbiqində aşağıdakıları bil-mək olduqca önəmlidir:

1. Təşkilati və texnoloji sistemlər bir-biri ilə konseptual baxımdan uyğunlaşmalıdırlar.

2. Yeni texnologiyaların tətbiqi – əməkdaşların yeni iş şəraiti ilə bağlı müsbət motivlərini (əsaslarını) və razılıqlarını təmin etməlidir.

3. Əməkdaşların özləri texnoloji sistemlərin yaradılması, inkişafı və təkmilləşdirilməsində fəal iştirak etməlidirlər.

4. İnnovasiyalı texnoloji layihələr kitabxananın inkişafının strateji planına daxil edilməlidir.

Savadlı texnoloqa tənqidi, konstruktiv, innovasiyalı düşüncə tərzı xasdır. Eyni zamanda, yalnız iri kitabxanalar ixtisaslaşdırılmış struktur altbölmələri kitabxana administrasiyası yanında texnoloji şöbə və ya xidməti yaratmaq imkanına malikdir.

Belə ki, Novosibirsk şəhərində fəaliyyət göstərən Dövlət Kütəvi Elmi-texniki Kitabxananın texnoloji xidməti kitabxananın struktur altbölmələrinin nümayəndələrinin daxil olduqları Texnoloqlar Şurası kimi fəaliyyət göstərir. Bu xidmət kompüter-informasiya və ənənəvi kitabxana-bibliografiya texnologiyalarının texnoloji müşayiətini həyata keçirir. Onun fəaliyyətinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

- Kitabxananın əsas texnoloji proseslərinin nizama salınması və planlı şəkildə təkmilləşdirilməsi, onların fəaliyyətinin stabilliyinin təmin edilməsi;

- Kitabxana, informasiya işlərinin normalaşdırılması və qabaqcıl texnologiyaların təşkilı problemlərinin elmi proqnozu və strateji baxımdan işlənilməsi;

- Kitabın və tələblərin keçdiyi yol üzrə avtomatlaşdırılmış sistemlərin yaradılması və tətbiqi sahəsində vahid texnoloji siyasətin həyata keçirilməsi;

- Texnologiya və normalaşdırma məsələlər üzrə struktur altbölmələrin istehsal əlaqələrinin koordinasiyası.

Texnoloqun, baş texnoloqun ştat vahidini funksional şöbələrin (məs.: kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbəsinin və ya elmi-metodiki şöbənin) aparıcı mütəxəssisləri və ya direktor müavinlərindən birinin tutması halı situasiyalar içərisində daha çox rast gəlinəndir.

Kitabxana fəaliyyətinin texnoloji layihələşdirmə, normativ, metodiki və texnoloji təminat funksiyalarını, kitabxana texnoloji proseslərinin təşkilini bir qayda olaraq, kitabxananın şöbə, sektor və digər struktur altbölmələrinin müdirləri (özlərinin səlahiyyətləri çərçivəsində) icra edirlər.

Kitabxana tərəfindən hansı texnoloji xidmət fəaliyyəti variantının seçilməsindən asılı olmayaraq (ixtisaslaşdırılmış texnoloji alt bölmənin yaradılması və ya "texnoloji" funksiyaların şöbələrdə və istehsal xidmətləri arasında bölüşdürülməsi), razılaşdırılmış texnoloji strategiya və taktikanın vacibliyi danılmazdır. Texnoloji məqsədyönlülük prinsipi kitabxananın informasiya məhsulları və xidmətlərinin çeşid dəyişikliyi, kitabxana proseslərinin texnoloji təchizatı, yeni sənəd növləri ilə komplektləşdirmə, daxili verilənlər bazasının formalaşdırılması və xarici verilənlər bazasının əldə edilməsi, kitabxananın təşkilati-funksional təşkili, kitabxana heyətinin ixtisasının artırılması, yaxud dəyişdirilməsi ilə bağlı olan fəaliyyətinin və inkişafının əsas məsələlərinin həllində mühüm prinsip hesab edilir.

Kitabxana fəaliyyətinin texnoloji təminatının əhəmiyyətini dərk etdikdən sonra biz gündəlik kitabxana təcrübəsində texnoloji biliyə kifayət qədər tələbatın olmaması faktını etiraf etməliyik. Bu fakt, nəinki kitabxana mütəxəssislərinin peşəkar mentalitet xüsusiyyətləri, eləcə də texnoloji məsələlərin həllinin çox ağır olması ilə əlaqədardır. Onların içərisindən texnoloji xidmətin gündəlik də olmasa, dövrü olaraq həll etməli olduğu və taktiki qrupa aid edilən bəzi məsələləri sadalayaq:

- Texnoloji proseslərin əməliyyat təhlili;
- Texnoloji proseslərin normativ-metodiki təminatının qiymətləndirilməsi
- Texnoloji marşrutun qurulması;
- Kitabxana istehsalının resurs bazasının qiymətləndirilməsi;
- Texnoloji proseslərin normalaşdırılması;
- Kitabxana istehsalının ağırlığının qiymətləndirilməsi;
- İnformasiya məhsulları və xidmətlərinin maya dəyərinin hesablanması;
- İstehsal edilən məhsul və xidmətlərin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi;
- Texnoloji proseslərə nəzarət.

Əgər nəzərə alsaq ki, bu məsələlər kitabxana fondunun formalaşdırılması və təşkili, soruq-axtarış aparatının yaradılması və aktualaşdırılması, kitabxana istifadəçilərinə xidmətlə əlaqədar olan əsas istehsal fəaliyyətinə əlavə olaraq həll edilirsə, o zaman spesifik texnoloji funksiyaların icrası üçün avtomatlaşdırılmış texnologiyadan istifadənin vacibliyi reallığa çevrilir. Texnoloji təyinatlı daxili verilənlər bazasının, texnoloqun avtomatlaşdırılmış işçi yerinin yaradılması gündəlik kitabxana əməyinin həcminə və keyfiyyətinə ciddi ziyan vurmadan texnoloji tələblərin müasir səviyyəsinə qalxmaya imkan verəcəkdir.

Keyfiyyət menecmentinin texnoloji tərkibi Keyfiyyətin təmin olunması – informasiya məhsulları və xidmətlərinin istehsalında tələb olunan xarakteristikaların formalaşdırılması prosesi və nəticəsi, həmçinin informasiya məhsullarının mühafizəsi, yayılması və istifadəsində bu xarakteristikaların dəstəklənməsi prosesidir.

Keyfiyyətin təmin olunma konsepsiyası üç baza amilinin nəzərə alınmasına əsaslanır:

- Maddi baza (resurslar, istehsal vasitələri, binalar, infrastruktur, məxaric materialları və s.);
- İstifadəçilərin sorğu və tələbatlarının keyfiyyətli təmin edilməsində və effektiv işdə maraqlı olan ixtisaslaşdırılmış şəxsi heyət;
- Düşünülmüş təşkilati struktur və müəssisənin (təşkilatın, xidmət müəssisəsinin) düzgün idarə edilməsi (istehsalın, şəxsi heyətin, innovasiyaların, keyfiyyətin və digər sahələrin strateji və operativ idarə olunması).

Gördüyümüz kimi, istehsal edilən məhsul və xidmətlərin keyfiyyətinin təmin olunması üçün kitabxananın əsas texnoloji alt bölmələrinin əhəmiyyəti artıq özünü konseptual səviyyədə göstərməkdədir.

Keyfiyyətin idarə olunması məhsulun və xidmətlərin tələb olunan keyfiyyətinin təmin olunması məqsədilə istehsal prosesinə göstərilən təsirdir. Kitabxananın texnoloqları və texnoloji xidməti keyfiyyətin idarə olunmasının bütün mərhələlərində vacib subyektlər hesab olunurlar:

1. Məhsul və xidmətlərin perspektivli nomenklaturası haqqında qərarların qəbul edilməsi və onların istehsalı üçün texniki və texnoloji şəraitin hazırlanması;
2. İstehsal hazırlığın yoxlanılması, təşkilati məsuliyyətin və istehsal funksiyalarının bölüşdürülməsi;
3. Məhsulun hazırlanması və ya xidmətin göstərilməsi prosesi;
4. Nöqsanların aradan qaldırılması, gələcəkdə üzə çıxacaq nöqsanlara yol verməmək üçün dəyişikliklərin istehsal prosesinə daxil edilməsi və onlara nəzarət;
5. Keyfiyyət üzrə uzunmüddətli planların işlənilməsi.

Beləliklə, kitabxananın keyfiyyət menecmenti sisteminin tətbiqinə hazırlığı mərhələsində onun texnoloji xidməti – istehsal və təmin edici proseslərin əməliyyat təhlilinə, alqoritmləşdirilməsinə, əməliyyatların sənədləşdirilməsinə (fəaliyyət üsullarına); keyfiyyətə daxili və xarici nəzarətin keçirilməsi üçün rəqlamentlər sisteminin işlənilməsinə; qiymətləndirmə obyektlərinin üç qrupu üzrə keyfiyyətin əsas xarakteristikalarının seçiminə; 1) proseslər; 2) məhsullar; 3) sistem (kitabxana)) görə məsuliyyət daşıyır.

Kitabxanada keyfiyyətin menecmenti sisteminin reallaşdırılması mərhələsində texnoloji xidmət aşağıdakıları təmin edir: keyfiyyətə nəzarət (yeni proseslərin layihələşdirilməsinə, məhsul və xidmətlərə nəzarət, sənədlərə, sorğulara, avadanlıqlara, istehsal vasitələrinə, materiallara giriş; məhsul və xidmətlərin istehsalı prosesinə əməliyyat nəzarəti, fəaliyyətin aralıq nəticələrinə nəzarət, məhsul və xidmətlərin keyfiyyətinə yekun nəzarət); şəxsi heyətin təlimi (ixtisasın artırılması, yeni istehsal funksiyalarının icrası üçün kadrların təkmil-

ləşdirilməsi), keyfiyyətin təmin olunması üzrə tədbirlərin işlənilməsi və reallaşdırılması (yol verilən uyğunsuzluqların aradan qaldırılması üzrə korrekte tədbirləri, səbəblərin aradan qaldırılması üzrə xəbərdarlıq tədbirləri, potensial uyğunsuzluqların aradan qaldırılması və onların yaranmasının qarşısının alınması üzrə profilaktik tədbirlər).

Kitabxananın informasiya məhsulları və xidmətlərinin keyfiyyətinin təmin olunması üzrə əlavə tədbirlər aşağıdakılardır:

Standartlaşdırma – qarşılıqlı əvəz edilmənin, proqram-texniki və informasiya uyğunluğunun, kitabxananın məhsul və xidmətlərinin keyfiyyətinin təmin edilməsi, kitabxana istehsalının effektivliyinin yüksəldilməsi məqsədilə informasiyanın təqdim edilməsinin, kitabxana, informasiya fəaliyyətinin və kitabxana texnologiyası komponentlərinə qoyulan tələb qaydalarının vahid formasının müəyyənləşdirilməsi və tətbiqi. İnformasiya məhsulu və xidməti keyfiyyətinin təmin edilməsi məqsədilə kitabxanalar məhsulun və xidmətin tələbatçılıq xarakteristikasını (tələbatçıya istiqamətlənmiş informasiya), işlərin yerinə yetirilmə texnologiyasının təsvirini (istehsalçı üçün texnoloji rəqlamenti) nəzərdə tutan lokal standartları işləyib hazırlaya bilərlər;

Sertifikatlaşdırma – kitabxanaların informasiya bazarında uğurlu fəaliyyət göstərməsi üçün şəraitin yaradılması, tələbatçıların keyfiyyətli informasiya məhsulları və xidmətlərində düzgün seçim etməsinə təsir göstərmək məqsədilə kitabxana-informasiya məhsullarının, xidmətlərinin, proseslərinin, keyfiyyət sistemlərinin, sənədləşmənin müəyyən edilmiş tələblərə uyğunluğunun təsdiqlənməsi. İnformasiya məhsulları və xidmətlərinin, həmçinin digər obyektlərin sertifikatlaşdırılması ilkin mərhələlərdə kitabxana tərəfindən könüllü şəkildə həyata keçirilir və keyfiyyətin müəyyən səviyyəsinin təminatı sayılır. Bu iş xüsusi (müstəqil) orqan – sertifikatı mərkəzi tərəfindən həyata keçirilir və rəsmi sənədin (uyğunluq sertifikatı), eləcə də xüsusi nişanın (uyğunluq nişanın) verilməsini nəzərdə tutur.

Lisensiyalaşdırma – proqramlara, normativ tələblərə və standartlara rüayət edilməsi ilə müəyyən fəaliyyət növünün (məs: nəşriyyat, təhsil və s.) həyata keçirilməsi üçün sahibkar subyekt (kitabxana) hüququna malik olmaq.

Markalama – istehsalçının istehsal olunan məhsulun keyfiyyətinə görə daşıdığı məsuliyyəti göstərən xüsusi simvolun (loqotip, əmtəə nişanı, xidmət nişanı) kitabxana-informasiya məhsullarına vurulması.

Etimadnama – sahibkar subyektin (kitabxananın) statusunun təsdiqi, tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətin (məs: elmi, təhsil və s.) bu tip müəssisələrin işinin məzmununa, səviyyəsinə və keyfiyyətinə dövlət tərəfindən qoyulan tələblərə uyğunluğunun qəbul edilməsi. Beləliklə, kitabxana-informasiya məhsulları və xidmətləri keyfiyyətinin idarə edilməsi ilə bağlı aparılan çoxplanlı və məzmunlu iş, kitabxana texnoloqlarının fəal 287 iştirakı, çox zaman isə texnoloji xidmətin aparıcı rolu və təşəbbüslərlə həyata keçirilir.

Texnoloji təyinatlı normativ - soraq verilənlər bazası çoxlu sayda nizamlayıcı, hesabat xarakterli və digər sənədlərdə səpələnmiş texnoloji informasi-

yanın üzə çıxarılması, onun ixtisaslaşdırılmış normativ - soraq verilənlər bazasında (NSVB) yerləşdirilməsi, hiss olunacaq dərəcədə idarəedici effekt vermiş olur.

Texnoloji təyinatlı normativ-soraq verilənlər bazasının tərkibinə aşağıdakı fayllar daxil edilə bilər:

- “İnformasiya məhsulları və xidmətləri” – kitabxana tərəfindən istehsal olunan məhsulların və tələbatçılara təqdim edilən xidmətlərin nomenklaturası;

- “Struktur altbölmələri” – kitabxananın struktur altbölmələrinin siyahısı (əməkdaşların sayı və tərkibi göstərilməklə);

- “İcraçılar” – kitabxana işçilərinin vəzifələrinin və dərəcələrinin (kateqoriyalarının) siyahısı (əməkdaşların vəzifə məvəciblərinin və ya iş vaxtı normalarının dəyəri göstərilməklə);

- “Texnoloji əməliyyatlar” – ayrı-ayrı texnoloji proseslərə aidiyyətli nöqtəyi-nəzərdən strukturlaşdırılmış texnoloji əməliyyatların nomenklaturası (hər əməliyyata sərf olunan vaxt norması göstərilməklə);

- “İnformasiya resursları” – informasiya axtarışı üçün əldə edilməsi mümkün olan mənbələrin: soraq, biblioqrafik və informasiya nəşrlərinin kataloqu; ənənəvi və elektron kataloqlar; daxili və xarici verilənlər bazası və s;

- “Rəqləmətləşdirici sənədlər” – kitabxana istehsalı üçün aktual olan təşkilati, normativ, metodiki, texnoloji sənədlərin kataloqu;

- “Texnoloji vasitələr” – mövcud olan avadanlıqların və texniki vasitələrin kataloqu (onların parametrik xarakteristikaları və kitabxananın struktur altbölmələri üzrə bölgüsü göstərilməklə) və s. İdarəetmə sənədləri, yəni təşkilati, normativ, metodiki, texnoloji, plan, hesabat, kadr sənədləri və s., eləcə də kitabxananın soraq-axtarış aparatının tərkibini xarakterizə edən biblioqrafik informasiya, qüvvədə olan nizamlayıcı sənəd tiplərinin (standartların, normativlərin, qərarların, təlimatların və s.) siyahısı normativ-soraq verilənlər bazasının formalaşması üçün ilkin verilənlərin mənbəyi hesab edilir.

Texnoloji proseslərin əməliyyat təhlili məsələlərinin reallaşdırılması, onların normativ-metodiki və resurs təminatının qiymətləndirilməsi – müvafiq fayllara müntəzəm baxış, konkret məhsulun və xidmətin istehsalı üçün aktual olan məlumatların seçilməsi metodu ilə həll edilir.

Normativ-soraq verilənlər bazasının proqram təminatı – texnoloji prosesin əməliyyat tərkibi, nizamlayıcı sənədlər və resurs təminatı (sənəd resursları, texniki vasitələr, icraçılar) haqqında arayışı formalaşdırmağa və çap etməyə imkan verir.

Operoqram şəklində marşrutun qurulması üçün texnoloq, “Texnoloji əməliyyatlar”, “Struktur altbölmələri”, “İcraçılar” fayllarını gözədən keçirərək, çap zamanı qrafiki formaya çevrilməsi üçün tələb olunan verilənləri seçir.

Struktur altbölmələri ayrı-ayrı məhsul və xidmətlər üzrə işlərin həcmimin normalaşdırılması zamanı “Texnoloji əməliyyat” faylı kitabxanada qəbul olunmuş vaxt, hazırlamaların əməliyyat və kompleks normalarının soraq nəşri kimi çıxış edə bilər.

Kitabxana istehsalının ağırlığının qiymətləndirilməsi, informasiya məhsulları və xidmətlərinin maya dəyərinin hesablanması ilə bağlı hesab məsələlərinin həlli üçün normativ-soraq verilənlər bazasının istifadəçisinin hər bir texnoloji əməliyyat üçün yerinə yetirilən (və ya planlaşdırılan) işlərin həcmi qeyd etmək və icraçının vəzifəsini, dərəcəsini göstərməsi kifayət edir. Yekun arayışlarda ağırlığın və maya dəyərinin hesablanması, əməliyyat üzrə göstəriləcək, bütünlükdə məhsul və xidmət üzrə yekunlaşacaqdır.

İstehsal olunan məhsul və xidmətlərin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi, texnoloji proseslərə cari və yekun nəzarət məsələlərinin həlli, mürəkkəb texnoloji sənədləşmə (texnoloji sxemlər, texnoloji kartlar və s.) üçün normativ-soraq verilənlər bazasına yeni fayllar ("İnformasiya məhsulları və xidmətlərinin keyfiyyət göstəriciləri", "Buraxılış formatları" və s.) əlavə edilməli, proqram təminatı planında tamamlanmalıdır.

Normativ-soraq verilənlər bazasının yaradılması və təcrübi baxımdan istismarı üzrə aparılan eksperimentlər, yanaşmanın məhsuldarlığını və onun, kitabxananın xidməti verilənlər bazasının tərkibinə daxil edilməsinin praktiki məqsədyönlüyünü təsdiq edir.

Texnoloji əməliyyatlı normativ-soraq verilənlər bazası – kitabxana proseslərinin rəasional təşkili və idarə edilməsi üçün vacib olan və kifayət edən niəzamlayıcı informasiyanı birləşdirir. Bu, operativ, taktiki və strateji texnoloji qərarların qəbul edilməsinin keyfiyyətə başqa səviyyəsini qəbul etmiş olur. Kitabxananın texnoloji xidməti üçün xidmət növlərinin çeşid müxtəlifliyi, servis prosesində struktur altbölmələrinin və ayrı-ayrı icraçıların fəaliyyəti, məhsul və xidmətlərin hər birinin resurs təminatının səviyyəsi, kitabxana-texnoloji proseslərinin iqtisadi effektivliyi aspektində kitabxanayı, servis sistemi kimi obyektiv qiymətləndirmək baxımından real imkan yaranmış olur. İnformasiya məhsulları və xidmətləri istehsalının resurs bazası kimi kitabxananın sənəd fon- 290 dunun, onun soraq-bibliografiya aparatının, daxili və xarici verilənlər bazasının qiymətləndirilməsi, bu planda daha məhsuldar mənbələri və kitabxana texnologiyasının sənəd təminatında mümkün boşluqları üzə çıxarmağa imkan verəcəkdir. İstehsal olunan məhsul və xidmətlərə nəzərən mövcud texniki vasitələrin və avadanlıqların inventarlaşdırılması iş yerlərinin yüklənməsini qiymətləndirməyə, kitabxananın texniki təchizatı səviyyəsini optimal səviyyə ilə müqayisə etməyə imkan verəcəkdir.

Normativ-soraq verilənlər bazasına daxil edilən verilənlərin işlənilməsi əsasında kitabxananın informasiya məhsulları və xidmətlərinin reklam prospektləri, istifadəçilər üçün çeşid arayışları, kitabxana heyətinin professional təhsili və ixtisaslarının artırılması proqramları formalaşa və kitabxananın istehsal proseslərinin modernləşdirilməsi haqqında bildiriş qərarları qəbul edilə bilər.

Ədəbiyyat

a) Azərbaycan dilində

1. İsmayilov X.İ. Kitabxana - informasiya texnologiyaları: Dərs vəsaiti.-B.: Nurlan Nəşriyyatı Poliqrafiya Mərkəzi, 2009.- 312s.
 2. İsmayilov X.İ. Kitabxanaların idarə edilməsinin müasir problemləri: Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal.-2009.-№1.-s.27-39.
 3. İsmayilov, X.İ. Kitabxana menecmentinin əsasları: Dərs vəsaiti.-B.: BDU nəşr-tı, 2005.- 199s.
 4. İsmayilov X.İ. Kitabxana informasiya texnologiyaları: Dərs vəsaiti.- Bakı, 2009.- 310 s
 5. İsmayilov X.İ. Kitabxana işinin təşkili və idarə edilməsi: Dərs vəsaiti.-Bakı: "Nurlar", 2010.-328 s.
 6. Rüstəmov A.M., Məmmədov M.Ə. Sənəd-informasiya daşıyıcıları: tədris-metodik vəsait.-B.,2010.-284 s.
- ### b) rus dilində
7. Суслова, И.М. Менеджмент в современной библиотеке: Науч.- метод. пособие/ И.М.Суслова, В.В.Кармовский.- М.: Либерия, 2004.
 8. Шира, Д. Х. Введение в библиотековедение: Основные элементы библиотечного обслуживания/ Д. Х. Шира.- М., 1983. -256 с. ? / И. Тикунова // Библиотечное дело. – 2008. – N 6. – С. 23-26.
 9. Шрайберг, Я.Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий [Текст] /Я.Л. Шрайберг // науч. и тех. б-ки, 2002.- №1.- С.25-47.
 10. Швецова-Водка, Г.Н. Классификация компьютерных библиографических ресурсов [Текст]/ Г.Н. Швецова-Водка // Мир библиогр.- 2001.- №2.- С.14-21.

NOT NƏŞRLƏRİNİN BİBLİOQRAFİK TƏSVİRİ

Санубар Мустафаева

Старший преподаватель кафедры библиотечные ресурсы и информационно-поисковые системы

Библиографическое описание нотных изданий

Резюме: В статье рассмотрены совокупность библиографических сведений о нотном издании, его составной части или группе изданий, приведенным по установленным правилам и предназначенных для идентификации издания и общей его характеристики. В статье также дается характеристика областей и элементов библиографического описания для нотных изданий.

Not nəşrlərinin bibliografik təsviri

Xülasə: Məqalədə not nəşrləri, onların tərkib hissələri haqqında məlumat verilir, not nəşrlərinin idetifikasişdırılması və ümumi xarakteristikası üçün nəzərdə tutulan qaydalar göstərilir. Məqalədə həmçinin not nəşrlərinin təsvirinin sahə və ünsürləri də xarakterizə edilmişdir.

Bibliographic description of notebooks

Summary: The article discusses a set of bibliographic information about the music publication, its constituent part or group of publications given according to the established rules and intended to identify the publication and its general characteristics. The article also describes the areas and elements of the bibliographic description for musical editions.

Açar sözlər: Notlar, not nəşrləri, not nəşrlərinin təsviri

Ключевые слова: Ноты, нотные издания, описание нотных изданий

Key words: Notes, note publications, description of notes publications.

Нота (лат. *nōta* — «знак», «метка») в музыке — это графическое обозначение звука музыкального произведения, один из основных символов современной музыкальной нотации. Вариации в изображении ноты, а также сочетания с другими символами позволяют задать такие характеристики обозначаемого нотой звука, как высоту, длительность и порядок исполнения по отношению к другим звукам.

Слово «Ноты» имеет несколько значений. В качестве множественного числа от слова нота оно может указывать: Нота (музыка) — графическое обозначение звука музыкального произведения, один из основных символов современной музыкальной нотации; Музыкальные звуки — звуки, соответствующие нотным знакам.

В следующих значениях слово «Ноты» употребляется только во множественном числе: Музыкальная нотация — нотная грамота («С нашим педагогом дети осваивают ноты раньше, чем алфавит»); Нотная запись — графическая запись музыкального произведения с использованием нотных знаков («Ноты Берга легко узнать по изобилию динамических

обозначений»); Нотное издание — книга, содержащая нотную запись (Ноты продаются в книжном магазине).

Ноты — это документ, большую часть объема которого занимает запись музыки в виде нотных знаков или буквенно-цифрового обозначения. Они могут быть одночастными (однотомными) или многочастными (многоотомными), опубликованными (нотные издания) и неопубликованными. Наряду с нотной записью в документе может присутствовать литературный (словесный) текст, изображения, звукозаписи.

К нотным изданиям относят:

Музыкальные произведения с литературным текстом или без него. Сюда относятся инструментальные сочинения, где словесный текст может быть представлен лишь эпитафией или программой; вокальные и спенические сочинения, написанные на литературные сюжеты, в которых текст имеет не менее важную роль.

1) Песенники, где запись музыки приведена над текстовыми строками в виде буквенно-цифрового обозначений:

2) Сборники народных песен или других фольклорных материалов, где большая часть песен имеет нотную запись;

3) Авторские сборники стихов и песен, в которых музыкальные произведения имеют значительно больший объем, чем поэтические;

4) Учебные пособия для обучения музыке, содержащие как нотный, так и словесный текст, но словесный текст в них носит методический характер. К этой категории относятся школы и самоучители игры на инструментах, учебники пения, сборники задач по гармонии, сольфеджио, материалы с нотными образцами для изучения истории и теории музыки;

5) Труды научно-исследовательского характера, где объектом исследования являются музыкальные произведения, а словесный текст выполняет роль справочного аппарата по отношению к ним. К этой категории относятся сборники народных песен или других фольклорных произведений, снабженные указателями, комментариями, вступительными статьями и т. д.

Объектами библиографической записи могут быть также: ноты, опубликованные в книге, журнале и т. п.; издания изобразительного характера (открытки, плакаты и т. п.), содержащие нотную запись; Рукописные, ксерокопированные и другие неопубликованные ноты. (5, с. 125)

Источниками информации для составления библиографической записи на нотное издание является издание в целом и источники вне издания.

Главным источником информации является титульная страница и сведения перед нотным текстом. Другие элементы нотного издания (нотный текст, предисловие, послесловие, комментарии и т. д.) могут дополнять главный источник информации различными данными. Сведения, сформулированные на основе анализа текста этих источников, записывают в квадратных скобках. Источник информации указывают в примечании.

Источниками информации в нотах являются также следующие элементы: оборот титульного листа, обложка, сведения перед выпускными данными, текст издания (литературный или нотный), первая и последняя страницы издания.

Кроме установленных стандартами сокращений, рекомендуется применять сокращения музыкальных терминов и других слов, встречающихся при составлении записи на музыкальные произведения – в Списке сокращений, приложенном к данной части.

В зависимости от структуры различают одноуровневую и многоуровневую запись. Одноуровневую библиографическую запись составляют на одночастные ноты, она содержит один уровень. Одноуровневая запись также может быть составлена на многочастные ноты.

В библиографической записи на ноты используют в качестве основных и дополнительных точек доступа (9, с. 88)

- заголовок, содержащий имя лица
- заголовок, содержащий наименование организации
- унифицированное заглавие
- заглавие

В заголовке приводят имя одного лица, независимо от количества имен, указанных в объекте записи. Если в объекте записи указаны два автора, соединенные знаком тире, в заголовке приводят имя первого автора. (5, с. 127)

В источнике информации:	В записи:
Узеир Гаджибеков	Гаджибеков, У. Концерт [Ноты]:

Имя автора в заголовке приводят на русском языке или языке библиографирующего учреждения.

В заголовке записи на нотное издание указывают следующих лиц: автора оригинала музыки (композитора), автора-исполнителя, автора или автора-составителя учебного пособия по музыке, автора книги научно-исследовательского характера, объектом исследования которой являются помещенные в ней музыкальные произведения, автора записи или творческой переработки произведений народного творчества. Все перечисленные категории лиц указывают в заголовке, если титульная страница имеет авторское оформление

Шуберт, Ф. Неоконченная симфония

Имя автора музыки приводят в заголовке записи, даже если на титульной странице указано наименование музыкального коллектива, а имя композитора приведено в других элементах издания. В заголовке может быть приведен автор творческой переработки произведения другого лица

Если среди двух авторов имеются подлинный и мнимый автор, и это установлено по справочным источникам, в заголовке приводят имя подлинного автора, независимо от его местоположения в издании. В све-

дениях об ответственности приводят имена в той форме, в какой они даны в источнике информации.

В заголовке приводят название музыкального коллектива, ответственного за создание произведения. Заголовок применяют только в том случае, когда имена композиторов не указаны.

В качестве идентифицирующих признаков в наименовании коллектива могут быть приведены даты, родственные связи, географические названия и т.п.

Муслим Магомаев (композитор, дед)
Муслим Магомаев (певец, внук)
Шуберт, Франц (отец; 1797-1828)
Шуберт, Франц (сын; 1808-1878)

Унифицированное заглавие в записях на музыкальные произведения обеспечивает возможность идентифицировать само произведение или его воплощения, изданные под разными названиями.

Унифицированное заглавие применяют в качестве дополнительной точки доступа в записях на:

- авторские музыкальные произведения с различными вариантами заглавий;
- народные и революционные песни;
- государственные и национальные гимны, если необходима типизация их заглавий.

Унифицированное заглавие для авторских музыкальных произведений применяют по правилам

Если произведение имеет различные варианты заглавия или различные воплощения (обработки, аранжировки и т. п.), выбирают форму унифицированного заглавия, максимально приближенную к заглавию, присвоенному произведению автором, либо наиболее распространенную.

В источнике информации:	В записи:
Моцарт, Вольфганг Амадей Турецкий марш	Моцарт, Вольфганг Амадей Рондо в турецком стиле
Соната для двух фортепиано	Соната для 2 фортепиано

Если произведение опубликовано на разных языках, в качестве унифицированного заглавия выбирают заглавие на русском языке или языке оригинала.

Если заглавие произведения слишком длинное, в качестве унифицированного заглавия выбирают первые слова заглавия.

В качестве дополнительной точки доступа для государственных и национальных гимнов, опубликованных под разными заглавиями, принимают унифицированное заглавие, состоящее из слов «гимн» («государственный гимн») и краткого или общепринятого названия страны. Слова «государственный гимн» приводят, если есть уверенность в том, что гимн действительно является государственным.

В источнике информации: Австрийский гимн Государственный гимн Азербайджанской Республики Государственный гимн Российской Федерации	Перед основным заглавием: Гимн Австрии Государственный гимн Азербайджанской Республики Государственный гимн Российской Федерации
---	---

При отсутствии сведений для формирования заголовка или при решении не применять заголовок, в качестве основной точки доступа выступает заглавие.

Заглавие в качестве основной точки доступа используют для произведений, автор которых не указан; для произведений, созданных четырьмя и более авторами; для сборников произведений разных авторов и сборников произведений народного творчества и т. п.

Заглавие в качестве основной точки доступа используют для государственных и национальных гимнов даже при наличии имени автора музыки и литературного текста.

Область заглавия и сведений об ответственности

Область заглавия и сведений об ответственности содержит основные сведения о нотном издании (музыкальном произведении): собственно заглавие, присвоенное произведению автором, составителем или издателем, общее обозначение материала, группу сведений, дополняющих заглавие, и сведения о лицах (коллективах) и организациях, участвовавших в создании произведения и подготовке его к публикации.

Предписанными источниками информации для области заглавия и сведений об ответственности являются титульная страница, обложка, оборот титульного листа и сведения перед нотным текстом. Для дополнительной информации используют сведения перед выпускными данными, нотный и словесный текст издания, а также источники вне издания.

Типовое заглавие может состоять из слов, обозначающих жанр, темп, форму произведения или вид издания. Порядковый номер музыкального произведения всегда является частью основного заглавия. Средства исполнения, сведения об опусе и т. п., грамматически связанные с типовым заглавием, считаются составной частью основного заглавия.(9,с.101)

Аллегро
Песенник
Сольфеджио
Концерт № 23

Тематическое (характерное) заглавие музыкального произведения часто содержит прилагательное перед типовой частью заглавия, а также любые слова, раскрывающие содержание произведения, его тематику. Заглавие может состоять из первых слов литературного текста (в этом случае кавычки, приведенные в источнике, опускают).

Песни военных лет, 1941–1945

Сложное заглавие, состоящее из нескольких предложений, которые могут являться названиями музыкальных жанров или разделов сборника.

Сонатины. Рондо. Вариации

Тематическое (характерное) заглавие, грамматически связанное с другими элементами описания (именами авторов, средствами исполнения, тональностью и т. д.).

6 детских пьес для фортепиано на абхазские темы

Заглавие отрывка (части) из произведения. В качестве основного заглавия приводят название отрывка, которое стоит перед названием произведения и предшествующим ему предлогом «из» (или его эквивалентами на других языках – “aus”, “de”, “from” и т. д.). При отсутствии предлога его формулируют.

Общее обозначение материала для нотных изданий приводят по правилам, употребляя термин [Ноты] или его эквиваленты. Элемент приводят даже при наличии слова «ноты» в заглавии произведения.

Ноты-буквы[Ноты]

Сведения, относящиеся к заглавию приводят по правилам.

Другое заглавие. К этой категории относят второе заглавие, присвоенное произведению композитором, издателем, или бытующее в музыкальных кругах. В источнике информации оно часто бывает приведено в кавычках и круглых скобках. Эти знаки препинания сохраняют в записи. Слова в другом заглавии не сокращают.

Тематика, содержание, назначение издания.

Голос детворы [Ноты] : чуваш.нар. песни для детей

Музыкальный жанр, форма, вид музыки могут быть грамматически связаны с другими сведениями, относящимися к заглавию.

Киноники [Ноты] : причастные стихи на весь год

Ода [Ноты] : вечернее размышление о Божием величестве при случае великого северного сияния

Тональность произведения приводят в записи, если она указана в любом источнике, но при необходимости тональность может быть определена на основании анализа нотного текста. Обозначение тональности

записывают так, как оно указано в нотном издании (вместе с предлогом, если он присутствует).

Симфония соль минор № 40

В произведениях музыкально-сценических жанров (опера, балет, оперетта и т. д.), при наличии в источнике информации сведений о форме изложения нотного текста, средства исполнения допускается не указывать. Также средства исполнения не приводят в учебных изданиях (сольфеджио, хрестоматиях по истории музыки, учебниках музыки и т. д.) и в тех случаях, когда средства исполнения вошли составной частью в основное заглавие.

Каменный гость [Ноты] : опера в 3 д. – Партитура

Музыкальный букварь [Ноты] : для мл.возраста

Следует различать средства исполнения оригинала произведения и средства исполнения его обработки (переложения, инструментовки, аранжировки, транспозиции и т. д.). Средства исполнения оригинала указывают в сведениях, относящихся к заглавию, информацию об обработке – в сведениях об ответственности. Если в источнике информации нет указаний о переработке произведения, имеющиеся данные о средствах исполнения записывают в сведениях, относящихся к заглавию.

Диапазон голоса указывают при составлении записи на сольные вокальные произведения. Сведения о диапазоне приводят после сведений о средствах исполнения. При отсутствии указания диапазона в источнике информации, его формулируют на основе просмотра вокальной строчки и записывают в квадратных скобках. Звуки диапазона обозначают латинскими буквами, октавы – арабскими цифрами.

Диапазон не приводят, если в источнике информации есть указание на характер голоса (высокий, средний, низкий, бас, тенор и т. д.); также его не указывают в записях на детские песни.

Жаворонок [Ноты] : для голоса с фп. : [e¹–f²]

Сведения, относящиеся к заглавию, допускается не приводить, если они совпадают с аналогичными сведениями, помещенными в области серии.

Сведения об ответственности приводят по правилам. Группы сведений об ответственности в нотах рекомендуется записывать в том порядке, как это указано ниже.

Сведения об авторах оригинала музыки, учебного пособия. Эти сведения являются обязательными. Имя автора записывают так же, как в источнике информации, с уточнением его роли («музыка...», «автор музыки...», «сочинение...», «сочинил...», «положил на ноты...», «мелодия...» и т. д.) или без уточнения. Могут быть приведены имена всех авторов, указанных в предписанном источнике. Число авторов может быть сокращено.

Сонаты [Ноты] : для фп. / В. Моцарт

Музыка [Ноты] : учеб. для учащихся 2 кл. / Е. Д. Критская, Г. П. Сергеева, Т. С. Шмагина

Сведения об авторах творческой переработки оригинала произведения, т. е. сведения о переложении, обработке, редакции, доработке, окончании, сочинении каденций, записи произведений народного творчества, переводе литературного текста и т. д., приводят после имен авторов музыки и литературного текста в том виде, как они даны в источнике информации.

Сведения о лицах и организациях, ответственных за подготовку издания к печати и создание справочного аппарата.

3. Область издания

Область издания содержит информацию об изменениях и особенностях данного издания по отношению к предыдущему изданию того же произведения. (4, с. 6.)

.- Новая версия

.- 2-я ред.

4. Область специфических сведений

Область специфических сведений применяют в записи на музыкальные произведения. Она содержит элемент, называемый «форма изложения нотного текста». Сведения области приводят по общим правилам.

Область является обязательной при составлении записи на сценические, симфонические, вокально-симфонические, хоровые и прочие музыкальные произведения, где возможны разные формы изложения нотного текста (партитура, дирекцион, голоса, клавиры и т. д.).

Партитура

Партитура и голоса

Хоровая партитура

5. Область выходных данных

Область содержит сведения о месте и времени публикации и изготовления нотного издания, а также о его издателе и изготовителе. Элементы области приводят по общим правилам.

Место издания приводят по правилам.

Место печатания, указанное в нотах, не рассматривается в качестве места издания и не заменяет его.

Имя издателя (распространителя) или наименование издательства приводят по правилам. Словосочетания «нотное издательство», «нотиздательство» опускают.

: Нот.б-ка «Экономик» (А. Соколовой)

: Музсектор Госиздата

6. Область физической характеристики

Элементы области приводят по правилам. Предписанным источником информации является нотное издание в целом.

Специфическое обозначение материала и объем

Нотное издание может быть опубликовано в виде одной физической единицы (книги, листа) и нескольких физических единиц (партитур, партий, тетрадей, листов).

Правила приведения сведений в нотном издании, опубликованном в виде одной физической единицы

. – [35 с.]

. – С. 35–90

. – 135 с., 1 л. портр.

В изданиях, опубликованных в виде нескольких физических единиц, общее количество партий, партитур, дирекционных, листов и т. д. указывают перед специфическим обозначением материала. Специфические обозначения физических единиц разделяют запятой. Количество страниц приводят в круглых скобках.

. – 1 партит. (15 с.), 2 парт.

. – 2 партит. (22, 22 с.)

7. Область серии

В области серии также могут быть помещены сведения о многотомном нотном издании, если запись составляют на отдельный том под его частным заглавием. При этом в качестве основного заглавия серии приводят заглавие многотомного издания. В сведениях, относящихся к заглавию серии, приводят данные, также относящиеся к многотомному изданию в целом. В сведениях об ответственности приводят имена лиц, ответственных за все многотомное издание. В качестве номера выпуска серии записывают номер отдельного тома, тетради и т. п. (9, с. 108)

– (Избранные сонаты : для фп. / Людвиг ван Бетховен ; под ред. Б. Гольденвейзера ; тетр. 2)

В записи на нумерованные отрывки из сценических многочастных произведений в области серии приводят заглавие всего произведения; в качестве выпуска серии – номер отрывка.

. – (Борис Годунов : опера в 4 д. с прологом / М. П. Мусоргский ; под ред. Павла Ламма ; № 5)

8. Область примечания

Примечания могут относиться к отдельным областям и элементам описания или характеризовать нотное издание в целом. Наиболее часто встречаются следующие примечания. (9, с. 116–120)

Примечания к отдельным областям и элементам описания: примечания к области заглавия и сведений об ответственности; примечание о вариантах заглавия, имеющих в объекте записи; примечание о средствах исполнения.

примечание об именах лиц, не указанных в предыдущих областях описания;

примечания к области издания; примечания к области специфических сведений; примечания к области физической характеристики; примечания к области серии; примечания к изданию в целом; примечание о тираже.

9. Область стандартного номера (или его альтернативы) и условий доступности

Международный стандартный номер. В иностранных нотных изданиях наряду с ISBN применяют Международный стандартный номер нотного издания (International Standard Music Number – ISMN). Его приводят в записи в форме, указанной в издании. Международный стандартный номер может быть приведен с поясняющими сведениями, приведенными в круглых скобках, например: (vol. 1) и т. д.

. – ISMNM-003-02786-9

Издательский номер. Если в нотном издании нет Международного стандартного номера, то в качестве его альтернативы допускается приводить издательский номер (если он присутствует в документе). Перед цифровым или буквенным обозначением издательского номера приводят слова «Изд. №». Приведение издательского номера в записи факультативно. Если издательский номер совпадает с номером доски, то слова «Изд. №» в записи опускают, а сам номер рассматривают как номер доски.

. – Изд. № 4547а

Номер доски. Его приводят после Международного стандартного номера или издательского номера. В нотных изданиях номер доски находится в нижней части каждой страницы, под нотным текстом. Номер доски приводят в форме, данной в источнике, с предшествующими словами «Н. д.». Если буквенная часть номера доски совпадает с инициалами издателя, ее опускают. Несколько номеров досок разделяют запятой. Первый и последний номер доски, если они идут подряд, соединяют знаком тире.

. – Н. д. 56778

. – Н. д. Л. 221 А

. – Изд. № 3116. – Н. д. 9296

Литература

1. AZS 754-2013. Bibliografik yazı. Bibliografik təsvir [Mətn]: Ümumi tələblər və tərtib qaydaları. – Bakı: Metrologiya və Patent üzrə Dövl. Komitəsi, 2013. – 60 s.
2. Аналитико-синтетическая переработка информации [Текст]: Учебник. – СПб.: Профессия, 2013. – 336 с.
3. ГОСТ 7. 80 – 2000. Библиографическая запись. Заголовок [Текст]: Общие требования и правила составления. – Минск, 2000. – 8 с.
4. ГОСТ 7.1 – 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание [Текст]: Общие требования и правила составления. – М.: Изд-во стандартов, 2004. – 48 с. – (Межгосударственный стандарт).
5. İsmayilov, X.İ. Sənədlərin bibliografik təsviri [Mətn]: Dərslik / X.İ. İsmayilov, S.M. Mustafayeva. – Bakı: Mütətcim, 2017. – 214 c.

6. Калирина, Г. П. Составление стандартной библиографической записи на книги.-М.,2006.-167 с.
7. Mustafayeva, S.M. Biblioqrafik təsvirə dair ilk Milli Dövlət Standartı [Mətn] // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-2015.- №.1.- S. 90-100.
8. Российские правила каталогизации [Текст]:Ч.1:Основные положения и правила / Рос. библи. ассоц.,Межрегион. ком. по каталогизации; авт. коллектив: Н. Н.Каспарова (рук.) [и др.].-М., 2005.-242 с.
9. Российские правила каталогизации [Текст]:Ч. 2.Специальные правила каталогизации отдельных видов документов / Рос. библи. ассоц., Межрегион. ком. по каталогизации; авт. коллектив: Н.Н.Каспарова (рук.) [и др.].-2005-255 с.

ELEKTRON KATALOQDA İNFORMASIYA AXTARIŞININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ (Məntiqi operatorların iştirakı ilə)

Qardaşov Rəşad Əhməd xan oğlu

*Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının
dosent əvəzi*

Bakı, BDU, Azərbaycan, qardashov@inbox.ru

Elektron kataloqda informasiya axtarışının həyata keçirilməsi (Məntiqi operatorların iştirakı ilə)

Xülasə: Məqalədə elektron kataloqda informasiya axtarışının strategiyasının formaları haqqında məlumat verilmişdir. Elektron kataloqla ənənəvi kataloqların axtarış strategiyası arasında mövcud olan fərqlər konkret nümunələr əsasında şərh edilmişdir. Burada həmçinin bulev axtarış üsulu, məntiq operatorlarının quruluşu və onların axtarışa verdiyi töhfələr müqayisəli formada ümumiləşdirilmişdir.

Форма стратегии поиска информации в электронном каталоге (с участием логическим оператором)

Резюме: В статье исследованы формы стратегии поиска информации в электронных каталогах. Здесь излагаются принципиальные различия между традиционных и электронных каталогах на конкретных примерах. А также анализируется поисковая форма булев, логические операторы и их структуры и данные им вклады в этом процессе.

Stratigraphy form of searching information in an elastic catalogue (with logical operator)

Summary: In article is investigated forms of strategy of information search in electronic catalogs. Here are stated principal distinctions between traditional and electronic catalogs on concrete examples. And also is analyzed the search forms of Boolev, logical operators and their structures and the deposits given them in this process.

Açar sözlər: elektron kataloq, bulev axtarış üsulu, məntiq operatorları, informasiya dilləri, elektron sənəd

Ключевые слова: электронный каталог, поисковая форма булев, логические операторы, информационные языки, электронный документ

Keywords: electronic catalogue, search forms of Boolev, logical operators, informational languages, electronic document

Giriş: Kitabxana kataloqları kitabxana fondunun tərkibinin öyrənilməsində müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Kataloqların məlumat və tövsiyə funksiyalarının köməyi ilə bu proses tam reallaşır.

Ümumi halda götürsək, "informasiya axtarışını" "məlumat axtarışından" fərqləndirmək lazımdır. İnformasiya axtarış dedikdə tədqimat vahid ixtiyari şəkildə formalaşdırılmış sənədlərdə olan strukturlaşdırılmış informasiya axtarışı başa düşülür. Axtarış predmeti kimi istifadəçinin axtarış sorğusunda qeyri-formal ifadə edilən informasiya tələbatı çıxış edir. [1,98]

İnformasiya axtarışı elektron kataloqda ənənəvi kataloqdan fərqli olaraq müxtəlif formalarda aparılır. Buraya sərlövhə, müəlliflə yanaşı, açar sözlər, terminlər, sənədin növü, tipi, janrında daxil etmək olar. Bu sadalanan faktorlarla yanaşı elektron kataloqda həmçinin məntiqi operatorların da iştirakı ilə axtarış aparmaq mümkündür. Bu məqalədə elektron kataloqda məntiqi operatorların köməyiylə axtarış strategiyası barədə ətraflı məlumat verilir.

Məsələnin qoyuluşu: Elektron kataloqda axtarış zamanı axtarılan informasiyanın elektron formada olması ən vacib nüanslardan biridir. Elektron sənədlərin yaranması və inkişafı heçdə çap əsərlərinin az olması və yox olması demək deyildir. Sosial informasiya məqsədləri, konkret istifadəçi təyinatları müxtəlif olsada onlar bir formadan digərinə asanlıqla çevirə bilərlər. Hazırda dünya nəşriyyatı məhsullarının çox hissəsini çap əsərləri təşkil edir. [4,25]

İşin əsas məqsədi elektron kataloqda axtarış strategiyasına yaxından bələd olmaqdır. Elektron kataloqda məntiqi operatorların iştirakı və bu operatorların köməyiylə informasiya axtarışının tam və qüsursuz həyata keçirilməsi barədə bu məqalədə konkret nümunələr əsasında məlumat verilmişdir. Bu məsələlərin ətrflı şərhı qarşıda duran əsas vəzifələrdən biridir.

Məsələnin izahı: Bildiyimiz kimi ənənəvi kataloq kartoçkası sənəd haqqında aşağıdakı məlumatlar kompleksini özündə ehtiva edir:

• Ya fiziki şəxsin, yaxud da kollektivin identifikasiyası üçün zəruri dəqiqləşdirmələrlə müəllifin başlığı;

• Lazımi istinadlarla başlıq;

• predmet rubrikaları və təsnifat indeksləri;

• oxucu və hədəf təyinatı, nəşrin dili haqqında məlumatlar;

• sənəd haqqında digər məlumatlar və konkret nəşrin oxucusuna kömək edən çıxış məlumatları (o cümlədən, son vaxtlar sənədin mövcudluğu forması – elektron və ya mətn forması haqqında meydana çıxan məlumatlar) və s. Buradan məlum olur ki, kitabxana kataloqunun kartoçkalarının bir tipi yox, bir neçəsi, məhz “plana uyğun müəşəkkil, bir-birini tamamlayan, qarşılıqlı asılı, müxtəlif aspektlərdə kitabxana fondlarının tərkibi və məzmununu açan kitabxana kataloqlarının məcmusu kimi başa düşülən kataloqlar sistemi hesab edilir”

Tərkibinə görə hər hansı bir kitabxananın kataloqları digərindən bir çox faktorlardan asılı olaraq fərqlənə bilər. Lakin bir qayda olaraq ənənəvi tipə üç növ kataloq: əlifba, sistemli və predmet kataloqları aid edilir. İnkişaf etməkdə olan elektron kataloqun azından özünün proqram imkanlarından istifadə edərək müasir axtarış vəzifələrini həll etməlidir. Ən ümumi şəkildə **informasiya axtarışının** “müəyyən informasiyanın əvvəlcədən verilmiş əlamətlərə görə (o cümlədən sənədlərin, onların hissələrinin və ya məlumatların) istənilən növ daşıyıcılarda massivlərdən və qeydlərdən” tapılması, seçilməsi və verilməsi kimi tərfi elektron kataloqun əsas məzmununu təşkil edir.

İstifadəçi elektron kataloqa müraciət edərkən ona nə lazım olduğu haqda şəxsi fikrə malikdir və tələblərin təbii dildə ifadə edilməsi ona kataloqa birbaşa daxil edilə bilən lap tamamlanmış ifadə kimi görünür. Lakin avtomatlaşdırıl-

mış axtarış rejimində oxucu tələblərinin işlənməsinin bir sıra xüsusiyyətləri vardır, xüsusilə də, bu və ya digər informasiya axtarış dilləri və s. çərçivəsində axtarış terminlərinin təqdim olunması üsuluna müəyyən məhdudiyyətlər qoyulur. Sorğunun axtarış obrazının ifadə edilməsinin keyfiyyətindən axtarışın nəticələri – verilmiş sorğuya uyğun gələn (*relevant*) sənədlərin sayı və ya sorğunun məzmununa cavab verməyən (*qeyri-relevant*) sənədlərin sayı əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Başqa sözlə, həm sənədin, həm də oxucu sorğusunun məzmunu axtarış sisteminin dilinə çevrilməlidir. Sorğunun axtarış obrazında sənədin axtarış obrazının sorğunun axtarış obrazı ilə müqayisəsi prosedurunun avtomatlaşdırmasını mümkün edir.

Ona görə müasir elektron kataloq sistemi axtarışın tamlığı və dəqiqliyinin artırılması üçün bir sıra vasitələr verir. Onlardan biri Bul məntiqi əməliyyatlarının axtarış təlimatı, sənədin axtarılması üzrə əlamətlərdən ibarət olan sorğunun məntiqi ifadəsinin qurulması zamanı istifadə olunmasıdır. *Bul məntiqi* – ingilis riyaziyyatçısı Corc Bul tərəfindən işlənilib hazırlanmış məntiqi təfəkkür sistemidir. Ondan o vaxt istifadə olunur ki, axtarış sorğusu birdən daha çox anlayışı ehtiva edir. Üç əsas məntiqi əməliyyat vardır – AND (və), OR (və ya), NOT (yox). Bu əməliyyatlar axtarış zamanı sənədin SAO-sunda terminin (LV) olması və ya olmamasını tələb edir. Bu məntiqi operatorların izahı aşağıdakı kimi verilmişdir.

Məntiqi operatorlar:

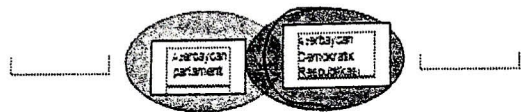
OR (və ya)___ Sənəddə heç olmazsa iki və ya hər ikisinin olmasını tələb edir. Nəticə olaraq verilmiş sənədlərin sayını artırır.

AND (və)___ Hər iki terminin olmasını tələb edir. Nəticə olaraq verilmiş sənədlərin sayını azaldır.

NOT (yox)___ Terminin olmamasını tələb edir. Nəticə olaraq verilmiş sənədlərin sayını azaldır, ancaq lazım olanı itirmək riski vardır. [6,72]

Operatorların köməyiylə həyata keçirilən informasiya axtarışını belə təsvir etmək olar:

Məsələn bizə Azərbaycan parlamentinə dair məlumat lazımdır. Əgər bu axtarış təlimatı aşağıdakı kimi yazılıbsa: Azərbaycan parlamenti + Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti- bu zaman Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti dövründə parlamentə dair ədəbiyyatlar və axtarış sorğuları ekrana çıxacaqdır. ADR dövründə parlamentə aid əsərlər yəni hər iki adın birgə işləndiyi sorğular çıxacaqdır. Deməli, Azərbaycan parlamenti yox eləcə də ADR dövründə parlamentə aid nəticələr də olacaqdır. Qrafik olaraq axtarışın nəticəsini şəkil 1-də görmək olar:

Şək.1. "VƏ YA" ya məntiqi operatorunun istifadəsi

Beləliklə, siz informasiya tələbatınıza uyğun olmayan açıq-aşkar izafi informasiya aldınız. Deməli, axtarış təlimatı düzgün qurulmamışdır. Belə strategiya kəşisməyən anlayışlar, məsələn, **fəlsəfə+psixologiya və ya rüşvətxorluq+ələ almaq** kimi müxtəlif anlayışlar haqqında ədəbiyyat lazım olanda münasib ola bilər. Ancaq çox vaxt sorğular daha konkret xarakterə malik olur və axtarış zamanı bir neçə əlamətlərin uzlaşmasını tələb edir.

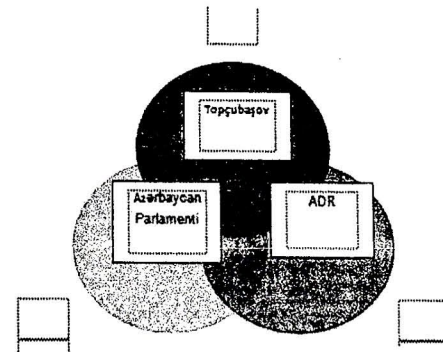
Əgər Azərbaycan parlamentiAzərbaycan Demokratik Respublikası istifadə olunsaydı daha optimal olardı. Bu isə o deməkdir ki, anlayışların hər ikisinin bir yerdə olduğu sorğular veriləcəkdir.

Şək.2. "VƏ" məntiqi operatorunun istifadəsi

Tutaq ki, sizi Topçubaşov deyil və yaxud ADR dövründə parlament deyil, abcaq Azərbaycan parlamenti maraqlandırır. Bu zaman axtarış belə verilməlidir: Azərbaycan parlamenti *ADR* Topçubaşov

Bu zaman nəticədə nə Azərbaycan Demokratik Respublikası nə də Topçubaşov haqqında məlumat çıxacaqdır. (Şək.3)

Şək.3. "YOX" məntiqi operatorunun istifadəsi

Beləliklə, bir də təkrar edək. Məntiqi "VƏ YA" (əlamət+əlamət) axtarış zamanı sorğunun axtarış obrazındayalnız birinci yaxud da ikinci əlamətin, ya da hər iki əlamətin bir yerdə daxil olduğu bir çox sənədləri birləşdirir. Məsələn, ancaq "Azərbaycan parlamenti" əlaməti ilə 8, ancaq "ADR" əlaməti ilə 12, hər iki əlamətin daxil olduğu sənədlərdən – 5-i tapılacaq, özü də sonuncular verilməyə ancaq bir dəfə daxil ediləcəklər, deməli, verilmənin ümumi nəticəsi $8+12+5=25$ -ə bərabər olacaq. Axtarış təlimatında əlamətlərin yerini dəyişsək də, axtarışın nəticələri dəyişməz. Sıra ilə yan-yanı durmuş bir neçə "4" əməliyyatı soldan sağa yazılışı qaydası ilə yerinə yetirilir.

Məntiqi "VƏ" (əlamət*əlamət) axtarış zamanı yalnız o sənədləri birləşdirir ki, onların axtarış obrazlarında həm bu, həm də o birisi vardır. Tutaq ki, əvvəlki nümunədə verilmiş 25 sənəddən yalnız 5-ində hər iki əlamət var – elə bu da bu vəziyyətdə yekun verilməsi olacaqdır. Əvvəlki axtarış seansının nəticəsində alınmış yerdə qalan 20 QB *informasiya səs-küyünü* təşkil edir.

"YOX" əməliyyatı(əlamət^əlamət) sizə maraqsız olan əlamətləri verilmədən çıxarır. Sözüün çıxarılmasının axtarışın nəticəsinə təsirini qeyd etmək zəruridir. Əgər seçmə öz həcminə görə balacadırsa, onda oxucu onu tamamilə

nəzərdən keçirə və hansı sənədlərin onun üçün daha vacib olduğuna qərar verə bilər. Başqa bir variant da mümkündür: axtarış nəticələrinə baxışın dəqiqləşdirilmiş axtarış təlimatı ola bilər. Belə olan halda söhbət *axtarış strategiyasından* gedir. Axtarış elə bil bir neçə mərhələyə bölünür, özü də hər növbəti gələn özündən əvvəlkinin nəticələrini dəqiqləşdirməlidir. Məsələn, relevant sənədlərin sorğunun axtarış obrazındangötürülmüş axtarış əlamətlərini əlavə etmək olar. Xronoloji çərçivələri dəqiqləşdirmək, açar sözlərin ifadələrini dəyişmək, daha geniş rubrika və s. seçmək olar.

Bir neçə yan-yana durmuş simvollar soldan sağa yazılışı qaydasında oxunur. Müvafiq olaraq elə həmin qaydada da axtarış aparılır. Məntiqi əməliyyatların yerinə yetirilməsi qaydası bu cürdür: "VƏ", "VƏ YA", "YOX". Yerinə yetirilmə qaydasını adı cəbrdə olduğu kimi, dəyirmi mötərizələr qoyaraq dəyişmək olar. Məsələn, həm neft, həm də qaz yataqları haqqında ədəbiyyat tapmaq üçün axtarış təlimatını belə tərtib etmək olar: $a * b + a * c + a * (b + c)$ hesab qaydasına analoji olaraq **yataq\$ * neft\$ + yataq\$ * qaz\$** və ya daha kompakt: **yataq\$ * (neft\$ + qaz\$)**. [5,73]

Belə olan halda sorğunun axtarış obrazından "yataqlar" sözüne **ya** "neft", **ya** "qaz" sözləri, **ya da** onların hər ikisi ilə bir yerdə **uzlaşmada** rast gəlinən bütün sənədlər tapılacaq.

Elektron kataloqun axtarışın məhsuldarlığının artırılmasının, məsələn, söz formalarının LV-nin bir hissəsinin, əksərən suffikslərin və sonluqların kəsilməsi yolu ilə sadələşdirilməsi kimi digər vasitələrinə də malikdir. Kəsilmə nəticəsində alınmış bütün söz formaları sorğunun axtarış obrazının müqayisəsində ekvivalent hesab olunur. Belə ki, axtarış təlimatında **genetika** sözünü sağtərəfli kəsilmə ilə göstərərək, istifadəçi nəticədə *genetika*, *genetikanın*, *genetika ilə*, *genetik*, *genetikin* və s. leksik vahidlərlə kitablar əldə edəcək. Elektron kataloqların çoxunda sağtərəfli kəsilmə qəbul olunmuşdur, ancaq bəzi elektron kataloqlar soltərəfli (LV-nin əvvəlinin) kəsilməyə də icazə verirlər. Terminlərin qeyri-rasional kəsilməsi qeyri-relevant sənədlərin verilməsinə səbəb ola bilər. Məsələn, ticarətdə reklamın tətbiq olunması barədə informasiyanın axtarışı zamanı belə bir axtarış təlimatı tərtib olunmuşdu: **reklam\$ * ticarət\$**. Digərləri içərisində sorğuya cavab olaraq, ticarətdə reklamasiya haqqında kitablar da verilmişdir. [5,73]

Axtarışın bu variantında uğursuzluqların yetərinə çox vaxt səbəbi terminlərin yanlış uzlaşması (koordinasiya) olur. Məsələn, oxucunun "Müxtəlif dövlətlərin maliyyə sistemi" sorğusuna cavab olaraq beləbir axtarıştəlimatı tərtib olunmuşdu: **maliyyə \$ * sistem \$**.

Nəticə: Nəticə olaraq onu qeyd edə bilərik ki, bu operatorların köməyi ilə həyata keçirilən axtarış avtomatlaşdırılmış sistemlərə həsr olunmalıdır. Bu avtomatlaşdırılmış sistemlərdə aşağıdakı müddəalar nəzərə alınmalıdır:

- İnformasiya axtarış dillərinin təsnifatı
- Elektron kataloqun arxitektura quruluşu (lokal, qlobal, korporativ)

– Axtarış operatorları ilə verilənlər bazasında uyğunluq və uzlaşma probleminin həlli

– Sorguların ifadə edilməsi keyfiyyətləri

Fikrimizə bu müddəaların nəzərə alınması və qüsursuz yerinə yetirilməsi məntiq operatorlarının köməyi ilə axtarışı tam və dolğun yerinə yetirməyə imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Rüstəmov Ə., Mustafayeva N. Avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemləri və şəbəkələri, Bakı, 2007, 235
2. Rüstəmov Ə. Elektron kataloqlaşdırma metodologiyası. Monoqrafiya, B.: Uniprint, 2011.-276s.
3. Cəfərov C. Kitabxana-informasiya xidmətində elektron kataloq. Monoqrafiya. Bakı, 2012
4. Xələfova S. "Elektronkataloqinformasiyaaxtarış sistemində". Metodik göstəriş. Bakı, 2010
5. Воройский, Ф.С. Информатика. Новый систематизированный словарь-справочник. Вводный курс по информатике и вычислительной технике в терминах / Ф.С. Воройский. – М.: Либерия, 2001. – С.73
6. Воройский, Ф.С. Информатика. Новый систематизированный словарь-справочник. Вводный курс по информатике и вычислительной технике в терминах / Ф.С. Воройский. – М.: Либерия, 2001. – С.72.
7. Соколинский, Е.К. Разработка прикладного программного обеспечения для предоставления и использования библиографических и других информационных ресурсов российских библиотек в онлайн-режиме через сеть Интернет ОРАС'Р / Е.К.Соколинский // Информационный бюллетень РБА. – СПб., 1997. – № 8. – С.176

TƏSNİFAT CƏDVƏLLƏRİNDƏ "ELM" VƏ "TEKNİKA"YA DAİR ƏDƏBİYYATIN TƏSNİFLƏŞDİRİLMƏSİNİN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

Səhla Hüseynova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının müəllimi

*Təsnifat cədvəllərində "Elm" və "Texnika"ya dair ədəbiyyatın
təsnifləşdirilməsinin bəzi məsələləri*

Xülasə: Məqalədə Azərbaycan Respublikasının kitabxanalar şəbəkəsində istifadə olunan UOT və KBT-nin aparıcı şöbələrindən sayılan "Elm" və "Texnika"ya dair ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi məsələləri öz əksini tapmışdır. Belə ki, təsnifat sistemində xüsusi yer tutan adı şəkildən şöbələrin əhəmiyyəti və oxucular üçün faydalı olması kimi xüsusiyyətlər məqalədə xüsusi qeyd olunur.

*Some types of classification of literatures in Science
and Technic in classifier tables*

Summary: The article covers the issues of the literature on Science and Technique, which is considered one of the leading pillars of UOT and KBT, used in the library network of the Republic of system and the usefulness of readers are highlighted.

**Некоторые вопросы классификации литературы по «Науке»
и «Технике» в классификационных таблицах**

Резюме: В статье рассматриваются вопросы, связанные с составлением литературы по теме «Наука» и «Техника», которая является одним из ведущих отделов UOT и KBT, используемым в библиотечной сети Азербайджанской Республики. Поэтому детали системы классификации, такие как важность разделов и полезность читателей В статье конкретно упоминается.

Açar sözlər: UOT, KBT, elm, texnika, təsnifat, təsnifləşdirmə, komplektləşmə

Key words: UOT, KBT, science, technique, classification, complement

Ключевые слова: UOT, KBT, наука, техника, классификация, классификация, завершение

Giriş. Elm-texniki tərəqqinin yüksək səviyyəyə çatdığı, bütün dünyada çox ciddi sosial-iqtisadi dəyişikliklərin baş verdiyi bir dövrdə cəmiyyəti informasiyasız təsvir etmək qeyri-mümkündür. Məhz bu amillər informasiya tələbatının xarakterinin, məzmununun, istiqamətinin dəyişməsinə hərtərəfli təsir göstərir. İnformasiya həmişə, xüsusilə cəmiyyətin bütün fəaliyyət sahələrində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müasir cəmiyyətin informasiya cəmiyyəti adlandırılması da təsadüfi deyil. Bəşəriyyət həmişə informasiyanı toplamış, qorumuş və yaymışdır. İnsan, onun genetik kodu informasiya daşıyıcısı və eyni zamanda informasiya qoruyucusudur.

Yaşadığımız dövrdə informasiyanın qorunub saxlanıldığı və təbliğ olunduğu yer kitabxanalardır. Məhz kitabxanalar informasiya daşıyıcıları toplayıb

mühafizə edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutlardır.

Məsələnin qoyuluşu. İctimai məzmuna malik olan, cəmiyyətin bütün təbəqələrini əhatə edən kitabxana fondlarının bəşəriyyətin elmi, bədii, istehsalat fəaliyyəti prosesində yaranan biliklər xəzinəsi olmaqla özünün elmlik prinsipi-ni qoruyub saxlayır. Məlum olduğu kimi, müəyyən bir sənəd, hər hansı bir çap məhsulu insanların praktiki fəaliyyətinin, biliyinin bir və ya bir neçə sahəsini əks etdirir. Sənədlə bilik arasında xüsusi mənə bağlılığı vardır ki, bununla da kitabxana-bibliografiya informasiya axtarış dillərinin elmlər təsnifatından asılılığını müəyyən etmək olar. Bu asılılıq onunla əlaqələndirilir ki, informasiya-axtarış dillərində bölmələrin yerləşdirilməsi qaydaları kortəbii deyil, elmi biliklərin təsnifləşdirilməsi əsasında yerləşdirilmişdir. Buna müvafiq olaraq kitabxana-bibliografiya informasiya axtarış dillərində elmlərin ardıcılığı, onların hüdudu və digər elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsi elmlər təsnifatına uyğun müəyyənləşdirilmişdir. Kitabxana təsnifatənən yaranma tarixini öyrəndikcə məlum olur ki, təsnifatlarda bu və ya digər dövrün elmi bilikləri tam əks etdirilmişdir. Belə ki, dövrün ictimai-siyasi vəziyyətinə uyğun olaraq müxtəlif elmlər inkişaf etmişdir. Elmi inkişafı, onlarla kəşf və ixtiraların müxtəlif kitabxanada əks olunması kitabxanaların da profilinin dəyişməsinə, orada əks olunana ədəbiyyatın müəyyən qayda üzrə düzlülüşünü tələb edir. Məhz bu sahədə fəaliyyət göstərən kitabxanalar elmin bu və ya digər sahələrini düzgün təsnifləşdirmək məqsədilə elmlər təsnifatı adlı-təbii təsnifat deyilən bir təsnifat yaratdılar. Bu təsnifatda elmlər arasındakı qarşılıqlı əlaqə çoxaspektlidir və dinamik şəkildə əks etdirir. Ona görə də elmlər təsnifatı kitabxana təsnifatı sxeminin yalnız elmi əsasına xidmət göstərir. Onların qurulması isə müxtəlifdir.

Məsələnin izahı. Elmin, texnikanın və istehsalın inkişafı ilə əlaqədar olaraq sənəd kütləsi artmış, mütəxəssislərin informasiyaya elmi tələbatı dərinləşərək mürəkkəbləşmişdir. Bu informasiya tələbatını yerinə yetirən kitabxana işində təsnifləşdirmə çap əsərlərinin müxtəlif əlamətlərinə görə sistemləşdirilmişdir. Kitabxana-bibliografiya və elmi məlumat daşıyıcıları təsnifləşdirilərkən onların məzmunu əsas əlamət kimi götürülür. Müasir dövrdə elmi-texniki tərəqqidə iki əsas proses daha çox nəzərə çarpır. Birincisi, elmlər getdikcə dəqiqləşir, fərdiləşir, yəni hər hansı elm sahəsinə çevrilir. İkinci proses elmlərin inteqrasiyasıdır, yəni elmlər arasında əlaqə yaranır. Bir elmin metodu başqa bir elm sahəsində tətbiq olunur, bir neçə elm bir-biri ilə birləşib yeni elm yaradır. Bütün bunlar öz əksini çap əsərlərində tapır. Bu cür çap əsərlərindən biri də elm və texnikaya dair ədəbiyyatın kitabxanalarda təbliğ olunmasıdır.

Həmişə məlum olduğu kimi kitabxanaların ilk dərəcə ədəbiyyatla təmin olunması məhz "elm" adlanan bölmənin təsnifləşdirilməsindən ibarətdir. Bu nöqteyi-nəzərdən elmlər təsnifatının formalaşması diqqətəlayiqdir. Müəyyən bir sənəd, müəyyən bir çap məhsulu insanların praktiki fəaliyyətinin, biliyinin bir və ya bir neçə sahəsini əks etdirir. Sənədlə bilik arasında xüsusi mənə bağlılığı vardır ki, bununla da kitabxana-bibliografiya informasiya axtarış dil-

lərinin elmlər təsnifatından asılılığını müəyyən etmək olar. Bu asılılıq onunla əlaqələndirilir ki, informasiya-axtarış dillərində bölmələrin yerləşdirilməsi qaydaları kortəbii deyil, elmi biliklərin təsnifləşdirilməsi əsasında yerləşdirilmişdir. Buna müvafiq olaraq kitabxana-bibliografiya informasiya-axtarış dillərində elmlərin ardıcılığı, onların hüdudu və digər elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsi elmlər təsnifatına uyğun müəyyənləşdirilmişdir. Bu təsnifatda elmlər arasında ki qarşılıqlı əlaqə çoxaspektli və dinamik şəkildə əks etdirir.

Hələ qədimlərdən elmi ədəbiyyatın təsnifləşdirilməsi və kompleksləşdirilməsi yalnız elm adlanan bölmədə yerləşdirilməklə Fizika-təbiət haqqında, Məntiq-insanların öyrənilməsi haqqında, Etika- insanın xoşbəxtliyi haqqında elm kimi öyrənilirdi. Orta əsrlərdə elmlər təcrübi elmlər və nəzəri elmlər adı ilə qruplaşdırılmışdır. Elmlər təsnifatının bu dövrü haqqında uzun-uzadı məlumat verməyə ehtiyac yoxdur. Lakin elmlər təsnifatının ən parlaq və qiymətli dövrü XVII əsrdə Fransis Bekonun təsnifatında elmlərin sistemləşdirilməsi və təsnifləşdirilməsi dövrüdür. Onun təsnifatında bütün elmlər 3-elmi başlanğıc altında: tarix, poeziya, fəlsəfə bağlılığı altında verilmişdir.

Ümumiyyətlə, XIX əsrə qədər bütün elmlər müxtəlif elmlərin adı altında verilməklə nəzəri mahiyyət kəsb edirdi. Lakin XIX əsrdə elmin təcrübi əhəmiyyəti artdıqca texniki elmlərə olan tələbat artırdı. Bu da texnikanın son nailiyyətlərini əks etdirməklə ədəbiyyatın təsnifləşdirilməsini həyata keçirdi. Təcrübi elmlərə tələbat artdıqca yeni elm sahələri, əsasən texnikaya dair ədəbiyyatın nəzəri və kompleksləşdirilməsi xüsusi yer tuturdu.

M.Düinin təsnifatında elmlər ayrı-ayrı şöbələrdə verilərsə də, 6-cı bölmə texnologiya şöbəsi adlanır.

Elmlər təsnifatında KBT-nin öz yeri vardır. Belə ki, KBT-nin fəlsəfi-metodoloji əsasını obyektivlik və inkişaf perspektivləri əsasında elmlərin təsnifləşdirilməsi təşkil edir. Burada təkcə elmlər deyil, elmlər vasitəsilə öyrənilən obyektlər sistemi də nümayiş etdirilmişdir. Burada "elm" adlı həm müxtəlif elmlərin daxilində, həm də ayrıca bölmə kimi verilmişdir. Texnika-Texniki elmlər bölməsi (X/O) də təsnifatın 8-ci şöbəsində öz əksini tapmışdır. "Elm" adlanan bölmə isə (Y) "Mədəniyyət və maarif" bölmələri ilə birlikdə verilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, KBT cədvəllərinin hazırda təkmilləşdirilmiş variantları hazırlanmışdır. Belə ki, 3-cü şöbə-texnika, 7-ci şöbə -elm adlanır. KBT-də 3-cü şöbə "Texnika. Texniki elmlər" adlanır. Texnika-yunan sözü olaraq mənası mahir, sənət, ustalıq, bacıcılıq deməkdir. Texnika istehsal proseslərinin yerinə yetirilməsində və cəmiyyətin istehsal əlaqədar olmayan tələblərinin ödənilməsində istifadə üçün yaradılan vasitələr məcmusudur. İctimai istehsalın inkişafı boyu bəşəriyyətin əldə etdiyi təcrübə və biliklər texnikada öz maddi təəcəssümünü tapmışdır. Texnikanın əsas vəzifəsi-insan əməyini yüngülləşdirmək məqsədilə onun istehsal funksiyalarını qismən və ya tamamilə əvəz etməkdir. Texnikanın köməyi ilə təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə olunur, yerin dərinlikləri, dünya okeanı, hava və kosmik fəza mənimsənilir.

Maddi və mənəvi nemətlərin yaradılmasında əmək predmetlərinə təsir göstərmək, enerji əldə etmək, onu çevirmək və ötürmək, təbiətin və cəmiyyətin inkişaf qanunlarını tədqiq etmək, təbiətin və cəmiyyətin inkişaf qanunlarını tədqiq etmək, rabitə yaratmaq, informasiya toplamaq, saxlamaq, emal etmək və ötürmək, cəmiyyəti idarə etmək, məişət xidməti göstərmək və s. texnikada istifadə olunur. Texnikanın inkişafı elmi-texniki tərəqqi üçün mühüm şərtidir. Müasir texnikanın ən böyüknailiyyətləri təbiətinə uyğunluğun mühüm kəşflərinə əsaslanır.

Müasir dövrdə texnikanın inkişafı modernləşdirmənin surəti, istehsalın texniki vasitələrinin daha da təkmilləşdirilməsi ilə əvəz olunması, məmulatların maksimum standartlaşdırılması, elektronika, radiotexnika, kimya texnologiyası, aviasiya, kosmik texnikanın, növə texnikası, avtomatik idarəetmə və tənzimləmə sistemlərinin, lazer və hesablama texnikasının və s. intensiv inkişafı ilə xarakterizə olunur.

XX əsrdə texnikanın inkişafında ən mühüm istiqamətlərdən biri bir çox sahələrdə avtomatlaşdırılmış sistemlərin yaradılmasıdır. Texnikanın inkişafında xarakterik istiqamət-zehni əməyin yüngülləşdirilməsi və onun məhsuldarlığının yüksəldilməsi üçün effektiv texniki vasitələrdən istifadədir. Elektronika və kibernetikanın inkişafı, hesablama maşınlarının təkmilləşdirilməsi, kompüterlərin yaradılması insanın yalnız idarəetmə funksiyalarının deyil, həm də məntiqi funksiyalarının, yəni onun zehni fəaliyyətinin funksiyalarının maşınlarla həvalə edilməsi üçün zəmin yaradır.

Təhsil sistemi, mədəniyyət və məişətdə daima inkişaf edən texnika müxtəlif vasitələrin təsiri altında dəyişikliyə uğrayır. Kino, radio və televiziya, yeni-yeni incəsənət növləri meydana çıxır və onların geniş xalq kütlələrinə çatdırılması bütün bəşəriyyətin mədəniyyətinə dərin təsir göstərir. Texniki-təlim vasitələrinin yaranması və yayılması orta və ali məktəblərdə təhsil prosesinin effektivliyini yüksəldir.

Bir sıra müəkkəb və bəha başa gələn yeni texnika növlərinin inkişafı yeni elmi-texniki nəticələr əldə etmək üçün bir ölkənin deyil, bir neçəsinin elmi idarələrinin birlikdə səy və fəaliyyət göstərməsini tələb edir.

Texnika şöbəsində texniki elmlərə aid vasitələr öz əksini tapmışdır. Belə ki, bu ədəbiyyatda texniki elmlər öz əksini tapmışdır ki, bu da proses və hadisələri istehsal baxımından öyrənir. Texnika şöbəsində bu sahəyə dair nəzəri ədəbiyyat: proses və hadisələri istehsal baxımından öyrənən ədəbiyyat öz əksini tapmışdır. Belə ki, texniki elmlərdən sayılan fizika, mexanika və digər nəzəri elmlər mexaniki və fiziki hadisələri ümumiyyətlə öyrənir. Bu texniki elmlər seriyasına aiddir. Konkret texnikada şöbəsində bu hadisələr texnoloji proseslərin tətbiqi baxımından öyrənir.

İstehsalın təşkilinə dair kitabxanalarda isə texnika şöbəsində kitabxanaların təsnifləşdirilməsi xüsusi təyinedicilər vasitəsilə (-3) işarə edilir. Şöbədə aşağıdakı yarım bölmələr verilmişdir:

a) Materiallarının quruluşu, tərkibi haqqındaməlumat verən kitablar 30.3. Xammal. Materiallar. Materialşünaslıq bölməsində əks olunmuşdur. Ayır-ayrı material növlərinin quruluşu, tərkibi xüsusiyyətləri haqqında bəhs edilən nəşrlər həmin materialların texnologiyasına dair bölmələrdə öz əksini tapır. Məsələn, sintetik materialların istehsalı texnologiyasına dair ədəbiyyat kimyəvi texnologiya indeksi altında yerləşdirilir. Bu cür ədəbiyyat 3-cü şöbənin -3 tipik bölgüsü vasitəsilə əks etdirilir.

b) Maşınlar, cihazlar, avadanlıqlar haqqında bəhs edən nəşrlər insan texnikası bölməsində əks olunmuşdur.

Ümumiyyətlə götürdükdə "Texnika" şöbəsində ədəbiyyat ardıcıl olaraq aşağıdakı kimi düzülmüşdür:

Texnika və texniki elmlər ümumilikdə:

30. Xammal. Materiallar. Materialşünaslıq.

31. Energetika

32. Radioelektronika

33. Dağ-mədən işi

34. Materialların texnologiyası, Maşınqayırma. Cihazqayırma

35. Kimya texnologiyası. Kimya istehsalı

36. Ərzaq istehsalı

37. Poliqrafiya, Ağac texnologiyası Yüngül sənaye istehsalı. Foto-kinotexnika.

38. İnşaat

39. Nəqliyyat

Təsnifat cədvəlindəki bütün elm və bilik şöbələrini təsnifləşdirərkən "elm" adlanan şöbənin də təsnifatını vermək lazımdır. Elmin, mədəniyyətin və maarifin cəmiyyətin inkişafındakı xüsusi rolu olmuş, dünyada bu elmlərin inkişafına dair küllü miqdarda kitablar yazılmışdır. Təsnifatda 70/79-Mədəniyyət. Elm. Maarif adlanır. Bu şöbənin daxili quruluşu belədir:

71-ci bölmədə mədəniyyətin nəzəriyyəsinə dair kitablar əks etdirilir.

72- elmşünaslığa, elmin tarixinə dair nəşr edilmiş kitablar;

73- elmi informasiya fəaliyyətinə dair ədəbiyyat;

74- xalq təhsili, pedaqoji elmlərə dair ədəbiyyat;

75- bədən tərbiyyəsinin nəzəriyyəsi və metodikasına dair ədəbiyyat;

76- "Mətbuat" bölməsinə dair ədəbiyyat;

77- Asudə vaxtda sosial-mədəni fəaliyyət;

78-Kitabxana işi. Kitabxana şünaslıq. Bibliografiya

79-Təbiət abidələrinin, tarix və mədəniyyətin qorunmasına dair ədəbiyyat öz əksini tapmışdır.

Həmişəməlumdur ki, elmin, texnikanın inkişaf etdiyi bir dövrdə, iqtisadi və siyasi sistemin təşəkkül tapdığı bir şəraitdə ictimai elmlər kimi humanitar elmlərin də insan şəxsiyyətinin formalaşmasında xüsusi rolu vardır. Elmi ədəbiyyatdan məlum olduğu kimi elm-inkişaf edib müəkkəb sosial sistemlər qrupuna daxil olmaqla müxtəlif mənşəli elementlərin dialektik məcmuunu əks etdirir. Lakin "elm" sisteminin makrostrukturunu müəyyənləşdirmək və onun

əhatə dairəsini təxminən də olsa sərhədləndirə bilmək üçün indiyə qədər öyrənilmiş olan faktlar da yetərlidir.

Elmlərin təsnifatı və onun təşkilatlanması prosesiylə sıx surətdə əlaqədardır. Belə ki, elm vahid, bütöv koqnitiv sistem kimi (idrakı) formalaşmadığına, bir çox xüsusi elmləri, fənləri, ixtisasları tədqiqat istiqamətlərini özündə birləşdirdiyinə görə və bu sahələr arasında hələ kifayət dərəcədə məsafə olduğuna görə, əvvəlcə onların hər birinin ayrılıqda strukturlaşmasına və institutlaşmasına ehtiyac olur. Xüsusən, hər bir elm adamının özünün tədqiqat apardığı dar ixtisas sahəsində bütün dünya miqyasında görülən işlərdən xəbərdar olması şərtidir. Hər bir yeni elmi nəticə müvafiq sahədəki biliklər sisteminə daxil edilməli və bu birlik daxilində hamının ümumi sərvətinə çevrilməlidir. Əslində söhbət elmlərin və ya fənlərin, ixtisasların koqnitiv institutlaşması prosesindən gedir. Lakin bu proses gec-tez müvafiq sosial institutlaşma ilə tamamlanmalıdır.

Müasir dövrdə elmin tədqiqi iki istiqamətdə aparılır:

1. "Elm" anlayışın tətbiq etmək zərurətini doğurmuş tələblərin dəqiqləşdirilməsini və bu zərurətə müvafiq olaraq "elm" anlayışının həcmi, əhatə dairəsinin müəyyənəşdirilməsi.

2. Elm haqqında əvvəlki təsəvvürlərin mümkün qədər dolğun əhatə edilməsi.

Bu istiqamətlərdə məntiq ilə tarixin vəhdətinin spesifik təzahürü öz ifadəsini tapmış olur. Elmin araşdırılması prosesində meydana çıxan digər metodoloji problemlər ictimai tərəqqi kimi olduqca geniş bir hadisəni təmsil edən müxtəlif anlayışların qarşılıqlı münasibətlərinin araşdırılması ilə bağlıdır. Tamliqına baxmayaraq, elmin, ictimai tərəqqinin müxtəlif tərəflərdən öyrəniləbiləcək özünəməxsus daxili strukturu var. İctimai tərəqqidə elmi tədqiqatın məntiqi strukturu elə olmalıdır ki, istifadə olunan anlayışlar bir-birini tamamlaya və ictimai inkişafın daxili tamliqını əks etdirə bilsin.

Nəticə. Elmi biliklər bir sistem kimi formalaşdığı vaxtdan başlanır. Yeni elə bir vaxtdan ki, birincisi, bu vaxta qədər toplanmış biliklər sisteminə daha obyektiv gerçəklikdən yeni faktiki material gözləmədən yeni bilik almaq imkanı yaranır, başqa sözlə, mövcud biliklər sistemi özü-özünü inkişaf etdirmək keyfiyyəti əldə edir. Elmin özünü inkişaf sisteminin olması, onun müasir dövrdə araşdırılmasını da aktuallaşdırır.

Müasir dövrdə elmi səciyyələndirən ən mühüm xüsusiyyət kimi informasiya və bilik əsas götürülür. Lakin istər informasiyanın biliyə çevrilməsi, istərsə də biliyin elmə çevrilməsinə gedən yol çox çətin və mürəkkəbdir.

Bütün bu deyilənlərdən bir daha aydın olur ki, Azərbaycan respublikasında fəaliyyət göstərən kitabxana sistemlərində bəyəl xalq təsnifat sistemləri sayılan UOT-un və KBT-nin tətbiqi və təkmilləşdirilməsi prosesi uğurla həyata keçirilir.

Nəticə etibarən qeyd etməliyəm ki, Azərbaycan Respublikasının istər elmi, istərsə də kütləvi kitabxanalarında sənədlərin sistemləşdirilməsi, katologlaşdırılması üçün təsnifat cədvəllərinin təkmilləşdirilməsi, orada əks olunan ədəbiyyatın müvafiq indeksə görə yerləşdirilməsi çox vacib və əhəmiyyətli bir

ışdır. Belə ki, kitabxanalarda ədəbiyyatın təsnifat sistemində uyğun yerləşdirilməsi, oxucu kontingentinin lazımı ədəbiyyatla təmin olunması məhz həmin kitabxanalarda ədəbiyyatın düzgün indeksləşdirilməsindən asılıdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. İsmayilov X. Kitabxana və informasiya texnologiyaları: Dərs vəsaiti. /X.İ.İsmayilov.-Bakı, Nurlar, 2009.-312s.
2. İsmayilov X, Mustafayeva S. Sənədlərin bibliografik təsnifləşdirilməsi.-Bakı: BDU, 2018.-234s.
3. Kitabxanaşünaslıq: Kitabxana kataloqları: Dərs vəsaiti/A. Xələfovun red. ilə.-Bakı: BDU nəşriyyatı, 1996.-210s.
4. Mustafayeva S.M. Kitabxana-bibliografiya təsnifatı: Yeniliklər və dəyişikliklər /S.M. Mustafayeva // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-2009.-№2.-s.82-93.
5. Mustafayeva S.M. Müasir təsnifat sistemləri və onların tətbiqi// S.M. Mustafayeva// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-2012.№2,s.38-62.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ REGIONLARINDA OXUCULARA BİBLİOQRAFİK-İFORMASIYA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ

İradə Bayramova

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının müəllimi, Tarix üzrə
fəlsəfə doktoru irade8@rambler.ru

*Библиотечно-информационное обслуживание читателей в регионах
Азербайджанской Республики*

*Резюме: В статье анализируются библиотечно-информационных
обслуживание читателей в регионах Азербайджанской Республики, о
также проявление заботы государства в этой области, о роле
библиотек в повышение интеллектуально-культурного развития уровня
населения.*

*Of location library – information service of readers in regions Azerbaijan
Republic*

*Summary: In this article analyses the situation of location of library-
information service of readers in regions Azerbaijan Republic. At the same
time, in this sector deals with the increasing of libraries because of
development of people's intellectual-cultural level, the reflection of state's care
to it.*

*Açar sözlər: Elektron-bibliografik xidmət, kitab, elektron kitabxana, elektron
katalog;*

Ключевые слова: Электронные-библиографические

услуги, книги, электронный-библиотека, электронный каталог;

*Keywords: Electronic bibliographic services, books, electronic library,
electronic catalog;*

Giriş

Respublikanın sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni inkişafında, demokratiyanın və milli özünüdərkən, Azərbaycan dövlətçiliyinin, milli azərbaycançılıq ideologiyasının təbliğində insanların ümumbəşəri sərvətləri olan kitabxanaların qarşısına əhəlinin yüksək kitabxana-informasiya xidməti ilə təmin edilməsi kimi mühüm bir vəzifə qoyulmuşdur. İnkişaf etmiş cəmiyyətin tələblərinə uyğun olaraq kitabxanaların əhəlinin informasiya təminatını keyfiyyətlə yerinə yetirməsi üçün, təkcə ənənəvi kataloqlar deyil, həm də elektron kataloqlar və elektron kitabxanalardan istifadə etmək vacibdir.

Ənənəvi kataloqdan fərqli olaraq elektron kataloq oxucuya axtarılan ədəbiyyat haqqında geniş məlumat-ədəbiyyatın nüsxələrinin sayı, istifadə üçün «azad» nüsxələrin sayı, cari anda fondada olmayan nüsxələrin vəziyyəti, kimdə olması, nə vaxt qaytarılacağı və s. informasiyalar verir. Elektron kataloq kitabxanalararası bibliografik informasiya mübadiləsinə təmin edir. Elektron kataloq həmçinin hər bir kitabxananın «imicini» formalaşdırır. Kitabxananın yüksək nüfuz və reytingə malik olması üçün elektron kataloq zəngin məlumat bazasına

və mükəmməl axtarış aparatına malik olmalıdır. Məhz bununla kitabxana coğrafi uzaqlıqdan asılı olmayaraq özünə dünyanın istənilən ölkəsində oxucu cəlb edərək xidmət göstərə bilər. Elektron kitabxanalar müasir dövrün əsas tələbi olub, cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu səbəbdən elektron kitabxanaların təşkili hər ölkənin informasiya siyasətinin tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Elektron kitabxanalar informasiya mübadiləsi sistemlərinin, virtual informasiya mühitinin yaradılmasına, distant təhsilin inkişafına, cəmiyyətin peşə və ümumi mədəniyyət səviyyəsinin artmasına xidmət edir. Onun vasitəsilə oxucular dünyanın istənilən nöqtəsindən 24 saat müddətində kitabxananın informasiya ehtiyatından istifadə edə bilərlər. (3.s.17-19)

Əsas hissə

"Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda kitabxana fondunun ictimai istifadə məqsədi ilə kitabxananın vəzifələrinə uyğun şəkildə formalaşmış çap əsərləri və digər məlumat daşıyıcılarının məcmusundan ibarət olduğu qeyd edilir. Tələbatçıların informasiya tələbatının ödənilməsi üçün kitabxana xidməti abonement, qiraət zalı, kitabxanalararası və beynəlxalq abonement, bibliografiya, elmi-texniki informasiya, fərdi və kütləvi, yazılı və şifahi, stasionar və qeyri-stasionar, qiyabi, kompleks vasitələrlə təşkil edilir. Tələbatçılara kitabxana xidməti göstərmək- kitabxana sərvətlərinin, dünya ədəbiyyatı nümunələrinin etibarlı şəkildə toplanması, qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılmasından, onların əhali arasında geniş təbliğindən, bəşəri dəyərlərə yiyələnmək, müstəqil və yaradıcı düşüncənin vətəndaş yetişdirilməsinə fəali yardım etməkdən ibarətdir. Kitabxanalar tələbatçıların məlumat əldə etmək azadlığını təmin etməli, kitabxana fondlarından tam istifadə etməsi üçün hər cür şərait yaratmalıdırlar (2).

Kitabxana-informasiya sahəsinin gələcək inkişaf perspektivinə böyük önəm verən, Azərbaycan Respublikası Prezidenti 16 yanvar 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq "Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin strukturu-nun və idarəedilməsinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" fərman imzaladı. Həmin fərmanda ölkə Prezidenti Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin fəaliyyətini optimallaşdırmaq, strukturu və idarə edilməsini daha da təkmilləşdirərək, Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyindəki kitabxanaların ləğv edilməsini və Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində yeni, mütərəqqi və ölkənin bütün ərazisini əhatə edəcək kitabxana sisteminin yaradılması, habelə mədəniyyət və təhsil xidmətləri göstərən qurumların (mədəniyyət mərkəzləri, klublar, musiqi məktəbləri, rəsm qalereyası və s.) fəaliyyətində səmərəliliyin artırılması məqsədilə təkliflər hazırlanması üçün Komissiya yaradılmasını, yaradılan Komissiyanın beynəlxalq təcrübəni nəzərə almaqla, təkliflərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təqdim etməsini göstərdi. Informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının imkanları, habelə mövcud tələbat nəzərə alınmaqla, ölkədə kitabxana sisteminin yenidən qurulması, təqdim olunacaq təkliflər əsasında ölkədə yeni kitabxana sistemi formalaşanədək Azərbaycan Res-

publikası Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyindəki mövcud kitabxanaların öz fəaliyyətini davam etdirməsini;

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarının bu fərmana uyğunlaşdırılması ilə bağlı təkliflərini üç ay müddətində Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təqdim etməsi üçün göstəriş verilmişdir(4).

"Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə "Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il 19 fevral tarixli 1506-VQD nömrəli Qanununun tətbiqi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən fərman imzalanmışdır. Qanunun tətbiq edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə Azərbaycan Respublikası qanunlarının və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarının "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğunlaşdırılması ilə bağlı təkliflərini üç ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilməsinə göstəriş verilmişdir(4).

"Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı" kitabxana-informasiya sahəsinin yeni inkişaf konsepsiyasını əks etdirməklə, informasiya xidmətinin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, elektron-informasiya fondlarının təşkil olunması, elektron kataloq, elektron kitabxanaların yaradılması və s. işlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tuturdu(1).

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi Kollegiyasının 8 noyabr 2018-ci il 6/1 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi sistemindəki Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərindəki "Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi haqqında Nümunəvi Əsasnamə"də deyilir: MKS-lərəyni sistemə daxil olan kitabxanaları vahid strukturda özündə künnüllü birləşdirəndə dövlət mədəniyyət sistemində və dövlətin mülkiyyətinə daxil olan mədəniyyət təsisatıdır. MKS-lər öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, "Mədəniyyət haqqında" və "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi haqqında Əsasnaməni, Nazirliyin əmr, qərar, sərəncam və Kollegiya qərarlarını, Bakı Şəhər Mədəniyyət Baş İdarəsi və ya regional mədəniyyət idarəsinin əmr, qərar, sərəncam və digər normativ hüquqi aktları, habelə bu Əsasnaməni rəhbər tutur. MKS-lərin tərkibinə şəhər (rayon) Mərkəzi Kitabxanası, şəhər kitabxana filialları, qəsəbə kitabxana filialları və kənd kitabxana filialları daxildir. MKS-lər hüquqi və mülkiyyət formalarından asılı olmayaraq vətəndaşların habelə bütün əhəlinin onun fondundan və xidmətlərindən istifadə etmələrinə imkan verir. MKS-in fəaliyyətinin predmeti-informasiya, elm, mədəni-maarif və təhsil işidir. Bu işə ilk növbədə fondun formalaşdırılması, elmi cəhətdən işlənməsi və mühafizəsi, kitabxanalardan istifadə edənlərə kitabxana-informasiya və sorğu bibliografiya xidmətlərinin göstərilmə-

si, kitabxanalararası və Beynəlxalq Kitabxanalararası Abonementin təşkili, kitabxanaların elmi və metodik təminatı daxildir. MKS-də fondun komplektləşdirilməsi, sistemləşdirilməsi, onun mühafizə edilib saxlanması təmin edilməklə, informasiya tələbatçılarına kitabxana-informasiya, bibliografiya, virtual xidmətlər göstərilir. Kitabxana fondlarına daxil olan kitablardan, digər informasiya mənbələrindən, müxtəlif informasiya daşıyıcılarından əhalinin kütləvi istifadəsini təşkil edir. Eyni zamanda ənənəvi və elektron kataloq, kartotekalar, elektron kitabxanalar, informasiyanın əks etdirilməsi, axtarışı və istifadəsi üçün, elektron vasitələri əhatə edən informasiya- axtarış sistemini yaradır. Bibliografik göstəriciləri və informasiya nəşrlərini həm müstəqil şəkildə, həm də başqa müəssisələrlə birlikdə hazırlayır və nəşr edir (5).

MKS-lər əhalinin bütün təbəqələrinin kitabxana-informasiya xidmətinə həyata keçirməklə, informasiyadan sistemli istifadəni təşkil edir, şəxsiyyətlərin peşə, təhsil, fasiləsiz təhsil və ümumi mədəni inkişafının artırılmasına kömək edir. Kitabxanalar informasiya tələbatçılarından kitabxananın fonduna daxil olan yeni ədəbiyyat haqqında mütəmadi məlumatlandırılmasını, oxucu sorğularının nəzərə alınmasını, sorğuları daha dolğun ödəmək üçün elektron-informasiya daşıyıcılarından geniş şəkildə istifadəsinin təşkil olunmasını, sənəd informasiya resurslarının qorunub saxlanılmasını və yayılmasını təmin edir(5).

Informasiya əsərində durmadan artan sənəd kütləsi içərisində dolğun informasiya almaq üçün informasiya tələbatçıları bibliografik xidmətə müraciət edir. Bibliografik xidmət bütün kitabxanalarda həyata keçirilir. Bütün digər kitabxanalarda olduğu kimi MKS-də də soraq-bibliografiya aparatı bibliografik fəaliyyətin əsas bazası hesab edilir. Kompüter texnologiyası ilə təmin olunmuş kitabxanalarda MKS-in soraq bibliografiya aparatının məzmunu daha da zənginləşir.

MKS-də hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin təbliği ilə bağlı "Yaddan çıx-maz Qarabağ", "Dağlıq Qarabağ" "Qarabağ müharibəsi" adlı kartotekalar, əla-mətdar və tarixi günlərə, görkəmli şəxsiyyətlərin yubileylərinə həsr olunmuş kartotekalar yaratmaqla kitabxananın saytında yerləşdirmək, diyarşünaslıqla bağlı materialları rəqəmsallaşdırmaq və onları elektron daşıyıcılara köçürmək, oxucuların sorğuları əsasında bibliografik arayışların operativ və keyfiyyətli yerinə yetirilməsinə nəzarət etmək informasiya tələbatının keyfiyyətli ödənil-məsinə şərait yaradır. Tələbatçıların ümumi və şəxsi təhsilinə kömək məqsədi ilə "Informasiya günləri", sərgi-baxış təşkil etməklə kitabxananın xidmətindən istifadəsi təmin edilir.

MKS-lərə daxil olan yeni soraq və bibliografik nəşrlərlə tanışlıq, fonda daxil olan yeni ədəbiyyat haqqında tələbatçılara məlumat vermək, avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemində axtarış aparmaq, elektron resurslarla, kitabxanaların saytı ilə iş verdişləri aşılamaq, xüsusi ilə region kitab-xanalarında-regionu öyrənmək üçün təşkil edilən tədbirlərdə təsvir olunan xəbərlə-rin, hadisələrin xroniki ardıcılığı və xronikanın sonunda ədəbiyyat siyahısının

təqdim edilməsi informasiya tələbatının yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilmə-sində mühüm əhəmiyyət daşıyır.

MKS-də informasiyalar ənənəvi çap məhsulları ilə bərabər elektron for-mada da təqdim olunur. Kitabxanalar internet şəbəkəsinə qoşulmaqla, tələbat-çılar üçün ümumaçıq informasiya məkanı formalaşır. Xidmət prosesində elek-tron sənədlər və elektron kataloqlar, elektron poçt və s. istifadə olunur. Kitab-xanalarda informasiya əsrinin tələblərinə uyğun müxtəlif növlü, məzmunlu sənədləri mühafizə edən elektron informasiya daşıyıcılarının hazırlanması, sis-temləşdirilməsi, mühafizə edilməsi vacib yer tutur. Bütün bunlar elektron ki-tabxanaların yaradılmasında və elektron kitabxana-informasiya təminatının təş-kilində istifadə olunur. Ənənəvi kitabxanalar kitabxanalararası abonement, öl-kədaxili və beynəlxalq kitab mübadiləsi baxımından sənəd-informasiya sistemi olmuşdur. Elektron kitabxanalar informasiya tələbatçılarından vaxt itgisi olma-dan informasiya tələbatının yüksək keyfiyyətlə ödənilməsinə həyata keçirir. Belə ki, tələbatçı kitabxanaya gəlmədən istənilən coğrafi ərazidən kitabxana-nın elektron resurslarından birbaşa istifadə etmək imkanına malik olur. Elek-tron kitabxanalar vasitəsi ilə qiymətli və nadir nüsxəli ədəbiyyatdan istifadə et-mək mümkündür. Elektron kitabxanalar həmişə açıq olur və bununla da ənə-nəvi kitabxanalardan daha üstün xidmət keyfiyyətinə malik olur. Lakin elek-tron kitabxanalarla informasiya tələbatçısının sorğuları yüksək şəkildə həyata keç-sə də, bəzən kompyuter sisteminin işi dayandıqda, rabitə xətti ləng və eti-barsız olduqda və s. elektron kitabxanalarda ciddi problemlər yarana bilər.

Elektron kataloqlar informasiya sisteminin kitabxanalararası və avtomatlaşdırılmış əlaqələrin yaradılmasında və istifadəsində mühüm rol oynayır. Elek-tron kataloqların təbiiqi informasiya tələbatçısını bibliografik-informasiyanı istənilən vaxtda, istənilən yerdən almaqla kifayətlənmir, həm də müxtəlif ki-tabxanalarda mövcud olan qiymətli nəşrlərlə tanış edir.

Hazırda kitabxanalar inkişaf etmiş informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq, müxtəlif növ çap məhsullarının saxlayıcısı kimi yox, həm də av-tomatlaşdırılmış xidmət sistemini özündə cəmləşdirməklə informasiya tələbat-çılarından tələbatlarını yüksək keyfiyyətlə ödəyən informasiya müəssisələri kimi fəaliyyət göstərməlidirlər.

Kitabxanaların saytlarında informasiya istifadəçilərinin maraq dairəsinə uyğun olaraq, materiallar yerləşdirilir: "Yeni ədəbiyyat", "Ən çox oxunanlar", "Elektron nəşrlər", müxtəlif elm sahələri və diyarşünaslıq üzrə məlumat baza-ları, kitabxanada keçirilən tədbirlər, regionda baş verən yeniliklər və s. Saytlar-da həmçinin, kitabxanaya yeni daxil olmuş kitablar, dövrü nəşrlər haqqında da informasiyalar yerləşdirilir. Ölkənin ictimai-siyasi və mədəni həyatında baş verən hadisələrə, əlamətdar tarixi günlərə, elm, təhsil, mədəniyyət, incəsənət, iqtisadiyyat və s. sahələrə aid kitabxanalara daxil olan qəzet və jurnallar araş-dırılaraq, onların tam mətni elektron kataloqda yerləşdirilir və analitik məlu-mat bazaları yaradılır. Beləliklə, informasiya tələbatçılarına həm çap formasın-da, həm də kitabxanaların saytı vasitəsi ilə operativ məlumat verilir (6).

Respublikanın bütün regionlarında əhalinin informasiya xidmətinə həyata keçirən regional Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri fəaliyyət göstərir. Hər bir MKS-in tərkibində Mərkəzi kitabxana və onun filialları regionlarda yaşayan əhalinin yüksək keyfiyyətli informasiya xidməti ilə təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Ölkənin iqtisadi rayonlarında fəaliyyət göstərən Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərində əhalinin informasiya təminatının həyata keçirilməsini bir-neçə rayon MKS-nin nümunəsi əsasında araşdıracağıq:

Gəncə-Qazax iqtisadi regionu üzrə Gəncə şəhərində əsası 1934-cü ildə qoyulmuş Mərkəzi Kitabxananın bazası əsasında 1976-cı ildə Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi yaradılmışdır. MKS-in nəzdində Uşaq şöbəsi, 25 kitabxana filialı fəaliyyət göstərir. Kütəvi kitabxanaların informasiya resurslarının həcmi 404,3 min nüsxə təşkil edir. Ümumiyyətlə, Gəncə şəhər kitabxanalarının kitabxana fondunun həcmi 3 milyon nüsxədən çoxdur. MKS-də ümumi fondun 192712 nüsxəsi Azərbaycan dilindədir. Mərkəzi Kitabxananın şöbələri belədir: 1) Abonement bölməsi; 2) Oxu zalı; 3) Metodik və bibliografiya şöbəsi; 4) Kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbəsi; 5) İnformasiya – resurs şöbəsi; 6) İncəsənət şöbəsi; 7) Komplektləşdirmə və kitablaşma şöbəsi; 8) Uşaq şöbəsi (7).

Gəncə MKS-də diyarşünaslığa dair fondların yeni materiallarla zənginləşdirilməsi məqsədi ilə yerli yazıçılarla əlaqə saxlanılır və hər il fonda yeni nəşr edilən ədəbiyyat daxil olur. Mərkəzi kitabxananın Oxu zalında ictimai əsaslarla xidmət göstərən və əhalinin bütün təbəqələrinə pulsuz xidmət göstərən "Hüquqi mərkəz" yaradılmışdır. Mərkəzi Uşaq kitabxanasında da "Uşaq hüquq mərkəzi" yaradılmışdır. Mərkəzdə uşaq oxuculara hüquq ədəbiyyatı təbliğ edilir, onları dünyəvi hüquq mədəniyyəti ilə tanış edirlər. Gəncə MKS-də Azərbaycan regionları üzrə "Gəncə və Gəncəlilər", "Kitab abidələri" adlı məlumat bazaları yaradılmış və MKS-in saytında yerləşdirilmişdir. Mərkəzi kitabxanada şəhərdə nəşr edilən yerli qəzet və jurnallarda dərc olunan diyarşünaslığa dair materialların bibliografik uçotu aparılır və elektron versiyası işlənir. Qərb regionu üzrə metodik mərkəz olan Gəncə MKS-ə yeni daxil olan kitablar İRBİS-64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya proqramı ilə işlənir. Bu proqrama uyğun olaraq, "Yeni kitablar", "Retro kitablar", "Notlar", "CD, DVD", dövrü mətbuat üçün "Elektron karteteka" və "Diyarşünaslıq" bazaları yaradılmışdır. Gəncə şəhər MKS-də, 2008-ci ildə Amerika Mərkəzi yaradılmışdır. MKS-də əvvəl "Regional kitabxanaların inkişaf proqramı" layihəsi, sonra isə "Regional Kitabxanaların Məlumat Mərkəzi" fəaliyyət göstərmişdir. Şəhərdə 1981-ci ildə yaradılmış AMEA-nın Regional Elmi Mərkəzi də fəaliyyət göstərir. Gəncə Mərkəzi kitabxanasının fondunda Elektron kataloq, Virtual kitablar, Resurslar da var. Resurslara "Bibliografik göstəricilər", "Bibliografik yaddaş", "Fondumuza daxil olan kitabların siyahısı", "Metodiki vəsaitlər" və s. aiddir. Kitabxanaya Dövrü mətbuat, Kitab abidələri, AZLIBNET, Azərbaycan kitabxanaları internetdə, Normativ hüquqi-sənədlər və s. daxil olmuşdur. Kitabxanaya edilən virtual

sifarişlərin sayı-1526 olmuşdur. Gəncə MKS-də 11.04.2019-cu il tarixində görkəmli yazıçı Çingiz Abdullayevin 60 illik yubileyi ilə bağlı tədbir keçirilərək, "Çağdaş Azərbaycan dedektivi" adlı sərgi təşkil edilmişdir. Görkəmli yazıçının əsərlərinin bir çox dünya xalqlarının dilinə tərcümə edilməsinə zərər çatdırılmışdır. 1952-ci ildə yaradılmış Gəncə MKS-nin 1 saylı filialı da əhalinin informasiya təminatının həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Kitabxananın 3000 nəfər oxucusu var. MKS-in 2 saylı filialı 1940-cı ildə təşkil edilmişdir. Kitabxananın Nizami rayonunda yaşayan əhalinin informasiya təminatının həyata keçirilməsində çox böyük rolun var. Belə ki, kitabxananın xidmət ərazisində Gəncə Dövlət Universiteti, bir çox məktəblər və idarə-müəssisələr var. MKS-in 24 nömrəli filialında görkəmli dramaturq, publisist Nəcəf bəy Vəzirovun anadan olmasının 165 illiyi münasibəti ilə tədbir keçirilmişdir. Gəncə MKS-in Uşaq şöbəsi 1946-cı ildə yaradılmışdır. Fondunda ensiklopediyalar, lüğətlər, məlumat kitabları, elmin müxtəlif sahələrini əhatə edən uşaq kitabları və bədii ədəbiyyat üstünlük təşkil edir. Hazırda kitabxananın 22872 nüsxə fondu, 3000 nəfər oxucusu var. Kitabxanaya gələnlərin sayı 13492 nəfər, kitab verilişi 60000 nüsxə olmuşdur. 02.04.2019-cu ildə Aprel döyüşləri şəhidlərinin xatirəsinə həsr edilmiş "Aprel döyüşləri-bizim şanlı qələbəmizdir" başlığı altında tədbir keçirilmişdir (7).

Aran iqtisadi rayonuna daxil olan Kürdəmirdə ilk kitabxana 1935-ci ildə təşkil olunub. 1979-cu ildə bu kitabxananın bazası əsasında mərkəzləşdirilmişdir. Hazırda MKS-in nəzdində 1 Mərkəzi Kitabxana, 3 şəhər, 2 qəsəbə və 41 kənd kitabxana filialı fəaliyyət göstərir. Mərkəzi kitabxananın 6 şöbəsi var: 1) Oxuculara xidmət şöbəsi oxu zalı ilə birlikdə fondunda olan ədəbiyyat, dövrü mətbuat, kataloq və kartoteka vasitəsi ilə oxucu sorğularının ödənilməsi işini həyata keçirir; 2) Metodika və bibliografiya şöbəsi MKS-in əhatə etdiyi filiallara metodiki xidmət işini həyata keçirməklə, il ərzində aktual mövzulara və yubileyi keçiriləcək şəxslərə, habelə əlamətdar və tarixi günlərə dair metodik məktub, tövsiyələr hazırlayıb kitabxana filiallarına göndərir; 3) Kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbəsi elektron kataloq, elektron kitabxana, elektron kartoteka yaradılması işlərini həyata keçirir; 4) İnformasiya-resurs şöbəsi kitabxananın veb-saytının idarə olunmasını, şəbəkənin antivirus proqramının, habelə lokal və internet şəbəkəsinin fəaliyyətini təşkil edir, nəzarət funksiyasını həyata keçirir. Şöbə kitabxananın elektron kitabxanasının yaradılması, nəşrlərin elektron formaya çevrilməsi işini təmin edir; 5) Komplektləşdirmə və Kitablaşma şöbəsi vahid fondun komplektləşdirilməsi prosesini həyata keçirir. Kitabxana fondu komplektləşdirilərkən ərazi profili, oxucu sorğuları nəzərə alınır. Şöbə yeni daxil olan ədəbiyyatların elmi və texniki cəhətdən işlənilərək kitabxana filiallarına çatdırılmasını təşkil edir; 6) Uşaq şöbəsi aşağı yaş qrupundan olan oxuculara, məktəbli oxuculara kitabxana xidməti həyata keçirir. Şöbə uşaqların mütaliə bacarıqlarının və mütaliə vərdislərinin inkişafına, informasiya axtarmaq, seçmək və informasiya ilə işləmək bacarıqlarının

rıqlarının formalaşmasına,oxu mədəniyyətinin tərbiyə olunmasına kömək edəcək kitabxana fondundan istifadəsinə şərait yaradır.

İnformasiya əsrinə yaşadığımız müasir dövrdə informasiya mənbələrinədən ötürülən çoxsaylı informasiya resurslarının yaradılması, saxlanılması, yenedən işlənməsi və informasiya istifadəçilərinə xidmət edilməsini təmin edən müasir kitabxanalar cəmiyyət üzvlərinin intellektual potensialının artmasına çox böyük təsir göstərir. Cəmiyyət üzvlərinin informasiya təminatının həyata keçirilməsi,ölkə kitabxanalarının dünya informasiya məkanına inteqrasiya etməsi kitabxana-informasiya sahəsinin inkişafında əsas yer tutur (7).

Bakı şəhərinin Xəzər rayon Mərkəzi kitabxanasında inzibati rayonda yaşayan əhəlinin informasiya təminatının həyata keçirilməsi üçün, 2012-ci ildə yaradılmış informasiya -resurs şöbəsinə kitabxananın Veb-saytı yaradılmış, lokal və internet şəbəkəsinin fəaliyyəti təşkil edilmişdir. Kitabxanada il ərzində ələmətdar tarixi hadisələr, anım günləri, kitab təqdimatları, o cümlədən "Azərbaycanda insan hüququ və azadlığı", "Doğma torpaq Qarabağ", "Azərbaycan mənim vətənimdir" və s. kimi tədbirlər keçirilmişdir (8).

Bakı şəhərinin Sabunçu rayon MKS-nin əsası 1904-cü ildə Ramana kəndində qoyulmuşdur. 2011-ci ildən MKS kimi fəaliyyət göstərir. Kitabxanada tələbatçıların sayı 76782 nəfərdir. Mərkəzi kitabxananın 6 şöbəsi var. Kitabxananın bütün şöbələri o cümlədən Metodika və bibliografiya şöbəsi filial kitabxanalarına metodiki köməklik etməklə, həm də kitabxana işinə dair aktual problemlər üzrə seminarlar, müşavirələr, elmi-praktik konfranslar keçirir. Kitabxananın fondunun komplektləşdirilməsini, kitabışləmə və kataloq sisteminin təşkilini həyata keçirən komplektləşdirmə və kitabışləmə şöbəsi, mərkəzi kataloq sistemi üzrə ədəbiyyatın sistemləşdirilməsinə, yeni ədəbiyyatın vaxtında filiallara çatdırılmasına nəzarət edir. İnformasiya-resurs şöbəsi kitabxananın Veb-saytının idarə olunması, operativ yenilənməsi, lokal və internet şəbəkəsinin fəaliyyətini təşkil edir, nəzarət funksiyasını həyata keçirir. Kitabxanaya daxil olan informasiya mənbələrini kitabxananın saytında yerləşdirir və tələbatçıların istifadəsinə verir. Mərkəzi kitabxanada mütəmadi olaraq, müxtəlif tədbirlər, metodik vəsaitlər, katotekalar, stendlər və sərgilər təşkil olunur. Diyarşünaslıq mövzusunda "Odlar yurdu-Vətənim Azərbaycan", "Sabunçu-qədim neft diyarı", hərbi vətənpərvərlik mövzusunda "Azərbaycanın döyünən ürəyi-Qarabağ" adlı sərgilər, Aprel döyüşündə şəhid olmuş qəhrəman oğullarımızın şəkillərindən ibarət "Qəhrəman Azərbaycan oğulları" adlı stend, ümummilli lider Heydər Əliyevə həsr olunmuş "Xalq üçün yaşayan ömür", yeni alınmış kitablardan ibarət "Dünya ədəbiyyatından seçmələr", uşaqlara həsr olunmuş "Bizim nağıl boğcamız" adlı sərgiləri göstərmək olar (9).

Nəticə

MKS-də informasiyalar ənənəvi çap məhsulları ilə bərabər elektron formada da təqdim olunur. Kitabxanalar internet şəbəkəsinə qoşulmaqla, tələbatçılar üçün ümumaçıq informasiya məkanı formalaşır. Xidmət prosesində elektron sənədlər və elektron kataloqlar, elektron poçt və s. istifadə olunur. Kitab-

xanalarda informasiya əsrinin tələblərinə uyğun müxtəlif növlü,məzmunlu sənədləri mühafizə edən elektron informasiya daşıyıcılarının hazırlanması, sistemləşdirilməsi, mühafizə edilməsi vacib yer tutur. Bütün bunlar elektron kitabxanaların yaradılmasında və elektron kitabxana-informasiya təminatının təşkilində istifadə olunur. Ənənəvi kitabxanalar kitabxanalararası abonement, ölkədaxili və beynəlxalq kitab mübadiləsi baxımından sənəd-informasiya sistemi olmuşdur. Elektron kitabxanalar informasiya tələbatçıların vaxt itgisi olmadan informasiya tələbatının yüksək keyfiyyətlə ödənilməsinə həyata keçirir. Belə ki, tələbatçı kitabxanaya gəlmədən istənilən coğrafi ərazidən kitabxananın elektron resurslarından birbaşa istifadə etmək imkanına malik olur. Kitabxana kataloqunun hər kitabxananın fondunun məzmununu əhatə etdiyi məlumdur. Bu baxımdan deyə bilərik ki, kitabxana-informasiya tələbatçılarına xidmət səviyyəsi də məhz kataloqların məzmunundan daha zəngin olmasından da asılıdır. İnformasiya əsrinə istər-istəməz informasiyaların artması və köhnəlməsi, ənənəvi kitabxanaların elektron kataloqlarla əvəz edilməsi prosesini sürətləndirir. Elektron kataloqların ənənəvi kataloqlardan fərqli olaraq tələbatçının sorğularının daha dolğun həyata keçirilməsini təmin etməsidir. Eyni zamanda elektron kataloqlar kitabxana fondlarının, informasiya mənbələrinin daha etibarlı qorunmasını da təmin edir. Elektron kataloqlar bu gün artıq bütün dünyada tətbiq olunan UNIMARK formatı əsasında həyata keçirilir. Qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizdə yalnız bir-neçə kitabxana istisna olmaqla, iqtisadi regionlarda o cümlədən ölkənin bir-çox kitabxanalarında bu proses ləng gedir. Ölkə kitabxanalarında elektron kataloqların yaradılması gələcəkdə elektron kitabxanaların yaradılmasına və əhəlinin informasiya təminatının daha dolğun həyata keçirilməsinə təkan verəcəkdir (10).

Ədəbiyyat

1. «Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı» // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcürbi jurnal.- 2008.- № 2.-S.6-29.
2. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu//Azərbaycan.-1999.-14 mart.
3. Xələfov A.A., Qurbanov A.İ. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları: Dərslik. İkinci nəşr, əlavə və dəyişikliklərlə.-Bakı:"Bakı Universiteti Nəşriyyatı", 2016.-328 s.
4. mct.gov.az/az/ ümumi-xeberler.
5. mct.gov.az/medias/media/other/419/kitabxana-esasname.
6. http://anl.az/down/enene&innovasiyalar.
7. http://www.google.com/search.
8. http://khazar.cls.az/more/text/
9. http://sabunçu.cls.az/more/text/
10. http://cls.az/front/51/az/more/text/

RUS BƏDİİ ƏDƏBİYYATININ TƏRCÜMƏSİ VƏ NƏŞRİ TARİXİNDƏN(1920-ci ilə qədər)

Mehrəliyeva Nailə Müzəffəq qızı
Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Rus bədii ədəbiyyatının tərcüməsi və nəşri tarixindən (1920-ci ilə qədər)

Xülasə: Məqalədə ölkəmizdə 1920-ci ilə qədər rus bədii ədəbiyyatının tərcümə məsələləri işıqlandırılmışdır. Bu tərcümələrin həyata keçirilməsində iştirak edən Azərbaycanın tanınmış tərcüməçiləri də tədqiqatə cəlb edilmişdir. Həmçinin burada rus bədii ədəbiyyatının nəşri tarixi araşdırılmış bir çox maraqlı faktlar üzə çıxarılmışdır. Məqalədə ümumilikdə tərcümə məsələləri ilə bağlı da maraqlı məlumatlar əldə etmək mümkündür.

Перевод и печать русской художественной литературы (до 1920 г.)

Резюме: В статье рассматриваются вопросы перевода русской художественной литературы до 1920 года в нашей стране. В данном исследовании дана информация об известных азербайджанских переводчиках, участвующих в реализации этих переводов. Также здесь была исследована история публикации художественной русской литературы и многие интересные факты были раскрыты. В статье также можно приобрести интересную информацию о проблемах перевода.

Translation and printing of Russian art literature (until 1920)

Summary: The article deals with the translation of Russian literature until 1920 in our country. Famous Azerbaijani translators involved in the implementation of these translations are involved in the given research. Additionally, the history of the publication of Russian literature was investigated here and many interesting facts were revealed. The article also allows you to purchase interesting information about translation problems.

Açar sözlər: tərcümə, tərcüməçi, rus bədii ədəbiyyatı, Azərbaycan ədəbiyyatı, uşaq ədəbiyyatı, nəşriyyat, jurnal.

Ключевые слова: перевод, переводчик, русская художественная литература, азербайджанская литература, детская литература, издательство, журнал.

Key words: translation, translator, Russian literature, Azerbaijani literature, children's literature, publishing house, magazine.

Giriş. Keçmiş sovet ittifaqına daxil olan respublikaların, o cümlədən Azərbaycan respublikasının ədəbiyyatının inkişafında rus ədəbiyyatının rolu xüsusilə böyükdür. Sovetlər dönməsində dövlət rəhbərliyi və qayğısı ilə inkişaf edən bədii ədəbiyyat böyük rus xalqının fəal köməyi, xüsusən rus dilinin beynəlxalq qüdrəti sayəsində milli çərçivələri qırır, ümumxalq malı olur. Ayrı-ayrı xalqların yaratdığı, o cümlədən Azərbaycan xalqının gözəl sənət əsərləri rus dili vasitəsilə müxtəlif dillərə tərcümə olunur, xalqlar bu zəngin ədəbiyyatla öz milli ədəbiyyatları kimi yaxından tanış olurlar.

Buna görə də dünya xalqlarının milli mədəniyyətində tərcümə ədəbiyyatı çox mühüm sahələrdən birini təşkil edir. Tərcümə ədəbiyyatı xalqlar arasında ki mədəni əlaqələrin sıxlaşmasına səbəb olur, onların dostluq və əməkdaşlığını daha da möhkəmləndirir.

Qeyd edək ki, Azərbaycan ədəbiyyatının elə görkəmli nümayəndələri vardır ki, onların əsərləri rus dilinə tərcümə olunandan sonra bir çox xarici dillərə də tərcümə edilmişdir. Rus bədii ədəbiyyatı daim Azərbaycan oxucularının rəğbətini qazanmışdır. Onlar daim Mayakovskinin, Furmanovu, A.Ostrovski, A.Tolstoy, Makarenkonu, Tixonovu, Surkovu, Simonovu, Tvardovskini, Pavlenkonu, K.Fedvini, B.Polevoyu, Babaevskini və başqalarını öz doğma yazıcıları kimi sevir və mütləq edirlər.

L.N.Tolstoyun "Qafqaziya əsirləri" adlı əsəri Əli Fəhmi tərəfindən 1912-ci ildə doğma dilimizə çevrilmişdir.

Məsələnin qoyuluşu. Qeyd etmək lazımdır ki, Tolstoy qələminin qüdrəti, onun sənətkarlığı hələ keçən əsrdən Azərbaycanın S.M.Qənizadə, F.Köçəri, R.Əfəndiyev və başqa müəllim və şairlərinin diqqətini özünə cəlb etmişdi. Bir çox azərbaycanlının böyük yazıçı ilə məktublaşması, bu və ya digər əsərinin tərcüməsinə ədibdən icazə almaları məlum faktlardır. Hələ keçən əsrin axırlarında Tolstoyun "Əvvəlinci şərabçı" pyesi Sultan Məcid Qənizadə tərəfindən tərcümə edilmişdir [7, 11].

Şair Abbas Ağa Nazir Tolstoyun "İnsana çoxmu yer lazımdır?" əsərini nəzmlə tərcümə etmək üçün müəllifin icazəsini almışdır. Hələ keçən əsrdə L.N.Tolstoyun "Yeni əlifba" kitabına daxil olan kiçik hekayələrlə S.Ə.Şirvaninin tanış olduğunu deyə bilərik. Tolstoyun dərsliyindən xəbərdar olan S.Ə.Şirvani "Siçan və balası" təmsilində eynilə Tolstoyda verilən əhvalatı nəzmə çəkmişdir. "Xoruz və çaqqal" təmsilində də eyni hadisələr tülkü ilə tetra quşu arasında baş verir. Fərq təkə ondadır ki, Seyid Əzim "Xoruz və çaqqal"ın axırında ona daha ciddi mənə vermiş, dini və din xadimlərini ələ salmışdır. Tolstoyun əsərindəki tülkü itin adını eşitcək qaçır. Seyid Əzimdə isə çaqqal itin gəlməsini xoruzdan eşidən kimi dəstəmaz almaq bəhanəsilə əkilir [7, 11-12].

Yaxud Sabirin "Yalançı çoban"ı eynilə Tolstoyun "Birinci sinif üçün qiraət kitabı"nda verilən "Yalançı" hekayəsini nəzmlə deyilmiş formasıdır. Həmçinin Sabirin "Qoca bağban" şeiri də Tolstoyun "Yeni əlifba" kitabında kiçik oxu materialı kimi verilmişdir. Hər ikisindən çıxarılan əxlaqi nəticə də eynidir [7, 12].

XX əsrin əvvəllərində, xüsusilə 1905-ci il birinci rus inqilabından sonra, yəni Azərbaycanda yeni ədəbiyyatın və jurnalların yarandığı illərdə L.N.Tolstoyun bir sıra əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə edilib, ayrıca kitab halında buraxılmışdır. Bunlardan başqa böyük rus yazıcısının bəzi əsərləri də Bakıda çıxan jurnallarda çap edilmişdi [7, 12].

1907-ci ildən başlayaraq L.Tolstoyun Bakı nəşriyyatlarında 15-dən artıq kitabı Azərbaycan dilində çapdan buraxılmışdır: "İnsana çoxmu yer lazımdır?", "Bir-birinizə məhəbbət ediniz" (tərcümə edən: Qafur Rəşad Mirzəza-

də), "Tanrıyamı, yaxud qaranamı xidmət etməlidir?" (tərcümə edən: Ə.A.Həsənzadə), "Allah həqiqəti görər, tez aşkar etməz" 1909-cu il çapını müəllim Ağahəsən Güləhmədov tərcümə etmiş və "Kaspi" mətbəəsində çap etdirmişdir. 1912-ci ildə isə Rəsulbəy Tahirov tərəfindən "Allah haqqı görər, amma tez aşkar etməz" adı ilə tərcümə olunmuş və Həşimbəy Vəzirovun "Səda" mətbəəsində çap edilmişdir [7, 12].

L.N.Tolstoyun Azərbaycan dilinə tərcümə edilən ilk böyük həcmli əsəri "Əvvəlinci şərabçı"dır. Bu əsərin Azərbaycanda tamaşaya qoyulmasında, kitab halında yayılmasında azərbaycanlı-ziyalıların və xüsusilə əsərin tərcüməçisi yazıçı-müəllim S.M.Qənizadənin xüsusi rolu olmuşdur. Tərcüməçi S.M.Qənizadə kitabı yazdığı geniş müqəddimədə oxucuya istiqamət verir, Şərqi ən böyük alim və filosoflarının, ədiblərinin fikirlərindən istifadə edərək Tolstoyun əsərlərinin bədii dəyərini geniş şərh edir [37, 12].

L.N.Tolstoy Azərbaycanda ən çox yayılan və sevilən rus sənətkarlarındandır...Azərbaycan dilinə L.N.Tolstoyun ilk dəfə uşaq hekayələri tərcümə olunub nəşr edilmişdir. Azərbaycanda ilk ibtidai dərsləklərin yaranmasında, Azərbaycan uşaq bədii nəsrinin təşəkkülündə Tolstoyun uşaq əsərlərinin mühüm rolu olmuşdur [8, 51].

Azərbaycan məktəbləri üçün ilk dəfə yazılan dərslük "Vətən dili"dir. Dərsləyin I hissəsi 1882-ci ildə Tiflisdə "Kəşkül" mətbəəsində nəşr edilmişdir. Həmin kitaba on yeddi hekayə salınmışdır ki, bunlardan dördü L.N.Tolstoydan tərcümə edilmişdir. Sonralar hazırlanan "Vətən dili" dərsləyinin II hissəsində (Tiflis 1888-ci il) Tolstoydan edilən tərcümələrin sayı 10-a qaldırılmışdır. Bu kitablardan sonra Azərbaycan dərsləklərinə L.N.Tolstoyun uşaq hekayələrinin daxil edilməsi ənənə şəklini almışdır [8, 51-52].

...Birinci dünya müharibəsi zamanı Azərbaycanda L.N.Tolstoyun "Cümləmizin allahı birdir", "Üç sual", "Bir-birinizə məhəbbət ediniz", "Əhadişi-qüdsiyyə", "Zəruri-təbəddülət", "Əhtirafı şölə ikən xamış etməsən, daha söndürə bilməzsən", "İnsanlar nə ilə yaşayırlar", "İlyas", "Dirlik yolu", "Ətiraf" kimi mürtəcə ruhlu əsərləri tərcümə olunub, geniş yayılsın deyə onların bəzisi qəzet və jurnal səhifələrində, bəziləri isə ayrıca kitabça halında bir neçə dəfə çap olunmuşdur [8, 52].

"İlyas" hekayəsi təkcə Tolstoy irsini, onun həyatını dərk etmək nöqteyi-nəzərindən yox, həm də müasir insanın, bizim hər birimiz həyatın fəlsəfəsini bəndə kimi Allah qarşısında borcumuzu və varlığımızın mənasını anlamaqda ibrətamiz əhəmiyyət daşıyır.

1909-cu ildə Ağalı Cavadzadə (Rəqib) həmin qəbildən olan "Üç sual" hekayəsini özünün yararsız mövzuları ilə nəşr etdirmişdir. 1910-cu ildə "Səda" qəzetində L.N.Tolstoyun ingilis dilindən tərcümə edilən "Məhəmmədin Qurana daxil olmamış hədisləri" adlı kitabı yazdığı müqəddimə və kitabdakı hədislər çap olunmuşdur [8, 52].

1912-ci ildə Bakıda ədibin belə xarakterli "Dörd hekayə" kitabı çap olunmuşdur.

1914-cü ildə "İqbal" qəzetində Tolstoyun "Ətiraf" adlı əsəri nəşr edilmişdir. Məlumdur ki, L.N.Tolstoy mürtəcə fikirlərinin təliminə "Ətiraf"la başlamışdır. Bu əsərdən sonra o, həmin fikirləri müntəzəm yaymış və təbliğ etdirmişdir. Ədibi o vaxtlar hər yerdə təbliğ edənlər çox halda bu əsərə əsaslanmışlar. "Ətiraf" əsərini Azərbaycan dilinə M.Ə.Rəsulzadə tərcümə etmişdir [8, 52].

Böyük sənətkarın Azərbaycan dilinə tərcümə olunan ilk səmali əsəri "İnsana çoxlu torpaq lazımdır" hekayəsidir. 1894-cü ildə onu A.Əfəndiyev, 1908-ci ildə Abdulla, Həşim və Tağı adlı üç şagird, 1909-cu ildə Abbas Ağayev (Nazir) tərcümə edib nəşr etdirmişlər. Ədibin bu qəbildən olan "Yumurtada boyda buğda dənəsi" (1903) adlı hekayəsinin isə Abbas Minasazov tərcümə edib nəşr etdirmişdir [8, 53].

1904-cü ildə C.Məmmədquluzadə Tolstoyun "Zəhmət, ölüm və naxoşluq" hekayəsini tərcümə edib "Şərqi-Rus" qəzetində nəşr etdirmişdir.

Bəhs olunan dövrdə Azərbaycanda L.N.Tolstoyun "Bəhə oturur" (1910), "Allah haqqı görər, ancaq tez aşkar etməz" (1906; 1908; 1910; 1912); "Fransuza", "Fəhlə Yemelyan və boş baraban" (1912), "Zavalı insanlar" (1914) və s. bədii əsərləri tərcümə olunub müxtəlif vaxtlarda nəşr olunmuşdur.

Eyni zamanda inqilabdan əvvəl yazıcının mövzusunun Qafqaz həyatından götürdüyü "Qafqaz əsiri" hekayəsi ilk dəfə, "Hacı Murad" povestinin isə bir hissəsi tərcümə edilib Azərbaycan dilində nəşr edilmişdir.

İnqilabdan əvvəl L.N.Tolstoyun Azərbaycan dilinə bir sıra publisist məqalələri də tərcümə olunub nəşr edilmişdir. "Tanrıyamı, yoxsa Qaranamı xidmət etməlidir" (1907), "Kişinin və övrətin vəzifələri" (1907), "Biz nə etməliyik" (1908), "Bu doğrudanmı belə olmalıdır" və s. məqalələri buna misal ola bilər [285, 53].

L.N.Tolstoy əsərlərinin Azərbaycan dilində geniş vüsətlə çapı müharibədən sonrakı dövrə aiddir. Ədibin Ə.Babayeva tərəfindən tərcümə edilmiş "Kiçik hekayələr" kitabı 15 min tirajla 1945-ci ildə "Uşaqgəncnəşr" tərəfindən çap edilmişdir [285, 55].

L.N.Tolstoyun dünya şöhrəti qazanmış "Hərb və sülh" romanının 4 cildə Azərbaycan dilində nəşrinə 1948-ci ildə başlanmış, 1953-cü ildə isə sonuncu cildi oxuculara çatdırılmışdır. Bu gözəl əsər "Azərnəşr" tərəfindən yüksək poliqrafik tərtibatla, qalın karton cildə, şəkilli və əsərin məzmununu əks etdirən gözəl illüstrasiyalarla nəfis şəkildə nəşr edilmişdir. "Hərb və sülh" romanının I cildi M.Arifin tərcüməsi ilə 15 min tirajla 1948-ci ildə, II cildi 1951-ci, III və IV cildlər isə 1953-cü ildə nəşr olunmuşdur [8, 55].

Məhz bəhs oluna illərdə ədibin "Anna Karenina" romanının 4 cildə Azərbaycan dilində cəmi bir ildə (1950) "Uşaqgəncnəşr" tərəfindən çap olunması, dahi rus klassiki L.N.Tolstoyun yaradıcılığına Azərbaycan ədəbi ictimaiyyətinin verdiyi yüksək qiymət idi. "Anna Karenina" romanını Ə.Məmmədcanlı və C.Məcnunbəyov tərcümə etmişlər. Gördüyü kimi az müddətdə, gözəl tərtibatla ədibin iki böyük əsəri Azərbaycan dilində birlikdə 100 min tirajla çap

olunmuşdur. Bütün bunlar Azərbaycan ədəbiyyatının rus klassiki L.N.Tolstoy yaradıcılığı ilə qırıılmaz tellərlə bağlı olduğuna əyani sübut idi [8, 55].

1951-ci ildə L.N.Tolstoyun "Dirilmə" romanı da Azərbaycan dilində 2 cildə "Uşaqgəncnəşr" tərəfindən, hər cildi 10 min tirajla nəşr edilmişdir. Romanı M.Rəfili, C.Məcnunbəyov və M.Rzaquluzadə tərcümə etmişlər [8, 55].

Bu illərdə ədibin "Kiçik hekayələr" kitabı (kitaba "Bulka – Şir və kiçik – Köpək bəhği – Tullanma – Pişik balası – Yanğın iti – Fil-Qaranquş" və s. uşaq hekayələri daxil idi) 10 min tirajla (1950), "Sevastopol hekayələri" 10 min tirajla (1953), "Uşaqlıq və ilk gənclik" 10 min tirajla (1955) "Uşaqgəncnəşr" tərəfindən nəfis şəkildə çap olunmuşdur.

1956-1965-ci illərdə L.Tolstoyun Azərbaycan dilində 5 adda 90 min tirajla kitabı nəşr olunmuşdur. Ədibin S.Rzayevanın tərcümə etdiyi "Balacalar üçün hekayələr" 30 min tirajla (1956), M.Hacıyevin tərcümə etdiyi "Aelita" 15 min tirajla (1956), C.Məcnunbəyovun tərcümə etdiyi "Gənclik" 15 min tirajla (1956), M.Əfəndiyevin tərcümə etdiyi "Hacı Murad" povesti 20 min tirajla (1959), M.Rzaquluzadə və Y.Əzimzadənin tərcümə etdikləri "Baldan sonra" 10 min tirajla (1960) "Uşaqgəncnəşr" tərəfindən gözəl tərtibatla nəşr edilmişdir [8, 55].

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində yaşayıb yaratmış əvəzsiz söz ustası olan L.N.Tolstoyun mədəniyyət və ədəbiyyat xadimlərimizlə birbaşa ünsiyyəti və yazışmaları, onun Şərq mədəniyyətinə, islama və müqəddəs "Quran"a münasibəti, qafqazlıların Rusiya imperiyasına qarşı əzmkarlıqla duruşunu əks etdirən məşhur "Hacı Murad" povestinin ortaya çıxması faktı hələ ötən əsrin 80-ci illərindən etibarən L.N.Tolstoyun əsərlərinin dilimizə tərcüməsi və nəşri ilə nəticələnməmişdi.

...L.N.Tolstoyun zəngin və maraqlı həyatı, realist əsərləri uzun müddətdir ki, ədəbiyyatşünasları, yazıçı və alimləri, o cümlədən Azərbaycan maarifçi ziyalılarının, xüsusilə müəllim və yazıçıların diqqətini cəlb etmişdir. Bu baxımdan Ə.Tağıyevin "L.Tolstoyun pedaqoji görüşləri" (1957), A.Alməmədovun "L.N.Tolstoy və Azərbaycan ədəbiyyatı" (1972), Ə.Bağırovun "L.N.Tolstoy və Azərbaycan" (1974) nəşr olunmuş elmi-tədqiqat xarakterli kitabları məhz Tolstoy yaradıcılığına böyük rəğbətin təmsalıdır [8, 55-56].

Bütün bunlarla yanaşı – müəllim və başqa ziyalılarımız dövrü mətbuat səhifələrində L.N.Tolstoyun əsərləri, həyatı haqqında onlarca məqalə dərc etdirmişlər.

1965-1975-ci illərdə Azərbaycan dilində L.N.Tolstoyun əsərləri nisbətən az nəşr nəşr olunmuşdur [8, 56].

1975-ci ildə "Azərnəşr" böyük yazıçı L.N.Tolstoyun 14 cildə seçilmiş əsərlərinin nəşrinə başlamışdır. Bu nəşr ədibin yaradıcılığının daha çox hissəsi ilə Azərbaycan oxucularını təmin etməyə imkan verəcəkdir. Həmin il nəşriyyat C.Məcnunbəyovun tərcüməsi ilə 1 cildi 20 min tirajla çap etmişdir. Birinci cildə "Uşaqlıq" və "İlk gənclik" daxil edilmişdir. Nəşriyyat 1976-cı ildə II və III cildləri, 1977-ci ildə isə IV və V cildləri nəşr etməyi planlaşdırmışdır. Nə-

dənsə II cild yalnız 1977-ci ildə 20 min tirajla nəşr edilmişdir. II cildə "Hərəkət və Sülh" romanının bir hissəsi daxildir [8, 56].

Bəhs olunan illərdə ədibin uşaqlar üçün yazdığı məşhur "Üç ayı" nağılı 25 min tirajla (1975), "Şir və it" 15 min tirajla (1976) "Gənclik" nəşriyyatı tərəfindən çap olunmuşdur [8, 56].

Göründüyü kimi, L.N.Tolstoyun bir çox əsərləri, xüsusilə uşaq hekayələri dəfələrlə, "Dirilmə" romanı və "Hacı Murad" povesti isə iki dəfə Azərbaycan dilində nəşr olunmuşdur [8, 56].

Ümumiyyətlə, 1920-1977-ci illər ərzində böyük rus yazıçısı L.N.Tolstoyun Azərbaycan dilində 39 adda 399 min 500 tirajla kitabı nəşr olunmuşdur [8, 56].

Məsələnin həlli. Hansı yol ilə bədii tərcümə Azərbaycan ədəbiyyatının və ədəbi dilinin inkişafına kömək edir? Söz yox ki, bədii tərcümədə ən yaxşı üsul olan yaradıcılıq, sənətkarlıq yolu ilə. Çoxdan sübut olunmuşdur ki, bədii tərcümə işi yaradıcılıq işidir. Bunu necə başa düşmək lazımdır? Axı tərcüməçi müəyyən bir müəllif və əsərlə əlaqədardır, tərcüməçinin qarşısında yüksək bədii qiymətə malik kimi bir əsər vardır, o, orijinala tabedir, ondan aslıdır, sərbəst hərəkət edə bilməz. Belə olan surətdə tərcüməçini necə yaradıcı və sənətkar hesab etmək olar? Onun sənətkarlığı, yaradıcılığı nədən ibarət olmalıdır?

Yaradıcı tərcüməçidə iki xüsusiyyət olmalıdır. Əvvəlcə, o, öz işini ürək-dən sevməli, onu ehtiraslə, ilhamla görməlidir. Tərcümə etdiyi əsərə və onun müəllifinə laqeyid, soyuqqanlı olmamalıdır. Əsərini tərcümə etdiyi yazıçı ilə öz arasında daxili təmas nöqtələri tapmalı, məhz bu yazıçını və onun bu əsərini tərcümə etmək həvəsini və ilhamını özündə yaratmağa müvəffəq olmalıdır.

Tərcümə işini ehtiraslə, ilhamla görmək – yaradıcı tərcüməçi üçün müəhim şərtədir. Lakin bu yeganə şərt deyildir. İkinci daha mühüm bir şərt var ki, o da tərcüməçinin öz işinə yüksək bir şüurda, sənətkarlıq məsuliyyəti və tələbi ilə yanaşmasıdır. Əgər tərcüməçi götürdüyü əsərin tərcüməsinə bir yazıçı kimi yanaşırsa, onun yaradıcılıq zəhmətinə də qatılmalıdır. Hər bir yazıçı öz əsərini yazmağa başlamadan əvvəl onun materialını toplayıb, planını tutduğu kimi, tərcüməçi də əsəri tərcüməyə başlamadan əvvəl onu diqqətlə öyrənməli; yaradıcılıq nöqtəyi-nəzərindən tədqiq etməlidir. Yəni qarşısındakı yazıçının sənətkarlıq prinsipləri ilə, tərcümə ediləcək əsərinin məzmunu, ideyası, üslubu, bədii xüsusiyyətləri, obrazları ilə yaxından tanış olmalıdır.

"Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti redaksiyasında tərcümə məsələlərinə həsr edilmiş (15 mart 1975-ci il) axırıncı söhbətdə akad.A.Axundov bədii tərcümə ilə məşğul olanları iki qismə ayırmışdır: sənətkar tərcüməçilər, bir də peşəkar tərcüməçilər. Sənətkar tərcüməçi deyəndə o, xüsusi bədii yaradıcılıq istedadı, yüksək yazıçılıq, şairlik qabiliyyəti olanları; peşəkar tərcüməçi deyəndə isə ümumiyyətlə, dilləri bilən, lakin özləri bədii əsərlər yazmaqla az məşğul olan, yaxud heç məşğul olmayan mütəxəssisləri nəzərdə tutur. A.Axundovun bölgüsü həqiqəti əks etdirməkdədir.

Tərcüməçiləri üç qrupa bölənlər də vardır:

1) alim-tədqiqatçı tərcüməçilər, başqa sözlə sənətkar tərcüməçilər;

- 2) peşəkar tərcüməçilər;
- 3) müxtəlif dilləri bilən tərcüməçilər.

Məlumdur ki, sənətkar tərcüməçi tərcümə etdiyi əsərin mənsub olduğu xalqın dilini, ədəbiyyat tarixini, həyat tərzini, millət kimi formalaşma tarixini lazımi səviyyədə bilir. Belə tərcüməçilərin əməyi həmişə səmərəli olmuş, yaxşı nəticələr vermişdir.

Müxtəlif dilləri (3-4 dili bilənlər) bilən tərcüməçilər də tərcümə sənətinə xüsusi yer tuturlar.

Doğrudur, bizdə tərcümə işinə əlavə və yüngül bir gəlir mənbəyi kimi baxan, qabağına gələn əsəri birinci sətrindən o yana oxumamış tərcüməyə başlayanlara da rast gəlmək olur. Bunun nəticəsində bəzən lazımsız tərcümələr də əmələ gəlir. Ancaq biz belə halları tənqid edirik və ümumi iş üçün səciyyəvi hesab etmirik.

Yaradıcı tərcüməçi bizdə ideal deyildir, belələri vardır və onların sayı getdikcə artmaqdadır.

Cəfər Cəbbarlının vaxtilə, Şekspirdən etdiyi tərcümələrə belə yaradıcı sənət kimi yanaşdığı bizə çox yaxşı məlumdur. "Hamlet"-in tərcüməsi üzərində Cəbbarlı xüsusi bir sənət əsəri yaratmışdır.

Səməd Vurğun da "Evgeni Onegin" romanını yaradıcı, sənətkar bir şair kimi, böyük rus şairinin ölməz əsərini yaşayaraq, duyaraq tərcümə etmişdir. "Evgeni Onegin" Puşkinin gözəl, realist, eyni zamanda tərcümə cəhətdən ən çətin əsəridir. Əlbəttə, şair buna gərgin bir yaradıcılıq əməyi nəticəsində müvəffəq olmuşdur. Lakin iş yalnız bunda deyildir. Əsl yaradıcılıq işi orasıdır ki, Səməd Vurğun Puşkinin poeziyasını, onun mənə gözəlliyini, şairin əks etdirdiyi zəngin həyat lövhələrini, canlı və real dialoqları, yaratdığı insan xarakterlərini, təsvir etdiyi təbiət mənzərələrini, lirik haşiyələrdə verdiyi mühakimələri, qüvvətli realist detalları gözəl və sadə Azərbaycan dilində əks etdirə bilmişdir.

Mirzə İbrahimovun rus və Qərb ədəbiyyatından bir sıra gözəl tərcümələri vardır. Bunlardan ən təzəsi Çernişevskinin "Nə etməli?" romanıdır. "Nə etməli?" həm öz mövzu, ideyası və həm də bədii xüsusiyyətləri etibarilə fərqlənən bir romandır. Tərcüməçi bu xüsusiyyətləri öyrənmiş və romanı müvəffəqiyyətlə Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. O, qətiyyətlə orijinalın hərfinə əsir olmamış, mexaniki tərcümədən çəkinmişdir. Elə buna görə də, romanın tərcüməsi çox təbii, aydın, xüsusən dialoqları real və həqiqi çıxmışdır.

Bizdə, nəsr əsərlərinin tərcüməsində də bir böyük nöqsan vardır ki, o da orijinalın "əsərlərindən" xilas ola bilməməkdir. Mirzə İbrahimov bu nöqsanı düzəltməyə maksimum dərəcədə çalışmışdır.

Şair Rəsul Rzanın Mayakovskinin əsərlərinin tərcüməsi üzərində yaradıcılıq yolu ilə çalışdığı bizə məlumdur. Mayakovski poeziyasının ideal zənginliyini və forma yeniliyini Azərbaycan oxucularına mümkün qədər orijinala müvafiq bir şəkildə çatdırmaq üçün şair bütün yaradıcılıq imkanlarından istifadə etmişdir. Rəsul Rza Mayakovskinin poeziyasını yaxşı bilir, onun yaradıcılıq prinsipi ilə, sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə tanışdır. İllərdən bəri Mayakovski ilə

məşğul olan Rəsul Rza böyük şairin sənət laboratoriyasına yol tapmışdır və buna görə də Mayakovskidən etdiyi tərcümələr oxuculara yüksək bədii-ideya təsiri bağışlayır.

Yazıçı Ənvər Məmmədخانlının da tərcümələri müvəffəqiyyətli, yaradıcı tərcümə hesab edilməlidir. Onun tərcümə etdiyi "Anna Karenina" və Maksim Qorkinin avtobiografik povestləri orijinala yaxın olmaqla bərabər, səlis və təbii bir dilə malikdir.

Yaradıcılıq yolu ilə işləyən tərcümələrdən Beydulla Musayev də qeyd etmək lazımdır. Mümkün qədər mexaniki tərcümədən qaçan, Azərbaycan dilinin təbiiyyətini, gözəlliyini qorumağa çalışan və eyni zamanda tərcümə etdiyi əsərin bədii-ideya məzmununu düzgün ifadə etməyə çalışan Beydulla Musayev ən yaxşı peşəkar tərcüməçilərdəndir. Onun Tolstoydan, Qoqoldan, tatar yazıçısı Bəşirovdan etdiyi tərcümələr buna ən yaxşı misaldır.

Əgər Beydulla Musayev Dostoyevskidən tərcümələrində qəhrəmanların gərgin psixoloji aləmi və dramatik vəziyyətləri ilə bizi sarsıda bilirsə, o məhz yaradıcı tərcüməçidir. Bu sözləri eyni ilə Hüseyn Şərifin M.Qorkidən, M.Mirkişiyevin Ostrovskidən tərcümələri haqqında da demək olar.

Nəticə. Ümumiyyətlə, böyük və qüdrətli rus ədəbiyyatı Azərbaycan xalqının ədəbiyyatını gündən-günə zənginləşdirir, nəinki Azərbaycan xalqının, bütövlükdə bütün xalqların qarşısında yeni-yeni mədəniyyət və sənət abidələri nümayiş etdirir. Tərcüməçilər bu böyük və tükənməz sənət xəzinəsinin ilk təbliğatçılarıdır.

Bədii tərcümə işinə gündəlik qayğı artırmaq, tənqidi gücləndirmək, bədii tərcümənin nəzəri problemləri ilə məşğul olmaq, nəşriyyatların və redaktorların məsuliyyətini artırmaq, tərcüməçilər arasında təcrübə mübadiləsinə genişləndirmək yolu ilə biz bu sahədəki nöqsanları aradan qaldıra bilməklə bərabər, kitab nəşri, kitab mədəniyyəti, o cümlədən tərcümə işi sahəsində inkişafa nail ola bilirik və olmuşuq da.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (12 noyabr 1995-ci il) // Azərbaycan Respublikasının Qanunlar Külliyyatı. III kitab. Bakı: Qanun, 2004, s.331-375.
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 2004-cü il 12 yanvar tarixli sərəncamı // "Xalq qəzeti", Bakı, 2004, 13 yanvar.
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə 2004-cü il ildə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısı // "Respublika" qəz., 2004, 13 yanvar.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında" 2004-cü il 27 dekabr tarixli sərəncamı // "Xalq qəzeti", 2004, 28 dekabr.

5. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında" 2007-ci il 24 avqust tarixli sərəncamı // "Xalq qəzeti", Bakı, 2007, 25 avqust.
6. Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin Respublikada tərcümə işinin vəziyyəti və onu yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında qərarı // "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəz., 1983, 20 may.
7. Alməmmədov A. Lev Nikoloyeviç Tolstoy və Azərbaycan // "Ulduz" jurnalı, Bakı, 1978, №9, s.11-14
8. Süleymanov R.İ. L.N.Tolstoyun əsərləri Azərbaycan dilində // Elmi əsərlər: Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya ser. /ADU, Bakı, 1978, №1, s.51-57.

SAHƏ ENSİKLOPEDİK LÜĞƏTLƏRİN QURULUŞ TƏHLİLİ

Elməddin Behbud

Bakı Dövlət Universitetinin dissertantı

Sahə ensiklopedik lüğətlərin quruluş təhlili

Xülasə: Məqalədə sahə ensiklopediyalarından bəhs olunur. Burada müstəqillik illərində respublikamızda nəşr edilən sahə ensiklopedik lüğətləri tədqiqatə cəlb edilmiş, onların quruluş təhlili verilmişdir. Müəllif tərəfindən müəyyən edilmişdir ki, müstəqillik illərində sahə ensiklopedik lüğətlərin nəşri sahəsində irəliləyiş olsa da bir çox nöqsanlar və çətinliklər də vardır. Ən çox diqqət çəkən qane edici olmayan məsələlərdən biri isə bu cür mühüm nəşrlərin tirajının az olmasıdır.

Анализ структуры отраслевых энциклопедических словарей

Резюме: В статье дана информация о полевых энциклопедиях. Здесь были изучены полевые энциклопедические словари, опубликованные в нашей стране за годы независимости, а также объясняется их структурный анализ. Автор отметил, что, несмотря на прогресс в издании полевых энциклопедических словарей за годы независимости, существуют много недостатков и трудностей. Одной из наиболее примечательных проблем является небольшой тираж таких важных публикаций.

Analysis of the structure of industry encyclopedic dictionaries

Summary: The article gives information about field encyclopedias. Here were studied the field encyclopedic dictionaries published in our country during the years of independence, and their structural analysis is also explained. The author noted that, despite the progress in the publication of field encyclopedic dictionaries for the years of independence, there are many shortcomings and difficulties. One of the most remarkable problems is a small number of copies of such important publications.

Açar sözlər: sahə ensiklopediyaları, ensiklopedik lüğətlər, mövzu soraq kitabları, Azərbaycan, çap, oxucu.

Ключевые слова: полевые энциклопедии, энциклопедические словари, тематические книги, Азербайджан, принтеры, читатели.

Key words: field encyclopedias, encyclopedic dictionaries, theme (topic) books, Azerbaijan, publication, readers.

Giriş. Azərbaycanda sahə ensiklopediyalarının, ensiklopedik lüğətlərinin, mövzu soraq kitablarının nəşri sahəsində son illərdə diqqətəlayiq tədbirlər həyata keçirilmiş, çox sayda sahə ensiklopediyaları çapdan buraxılaraq oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Məqalədə biz ən çox son dövrlərdə çap olunmuş nəşrlərin quruluş təhlilinə xüsusi diqqət yetirməyə çalışacağıq.

Məsələnin qoyuluşu və həlli. 2002-ci ildə Həsərət Həsənovun "Mütərcim" nəşriyyatında çap edilmiş "Azərbaycan şəxs adlarının izahlı-etimoloji lüğəti" kitabı daha mükəmməl nəşr sayıla bilər. 500 tirajla çap olunmuş kitabın redaktoru Sevil Ağabəyova, nəşriyyat redaktoru Əliş Mirzallı, rəyçilər isə

fə vermişdir. Bu kitab hər hansı tərcümə və yaxud siyasi terminlər lüğəti deyil, sahə ensiklopediyası olmaqla, oxucunu maraqlandıran məsələləri dolğunluqla, aydın şəkildə şərh edir. Burada oxucular siyasi terminlərin yalnız mənası ilə deyil, həm də onların geniş izahı ilə tanış ola bilərlər. Kitab 500 tirajla nəşr olunub.

2009-cu ildə A.R.Şərifov, T.C.Rəsulov, M.V.Nurəliyevin birgə müəllifliyi ilə "Təhsil" NPM-də çapdan buraxılan "Ensiklopedik texniki lüğət" də hidrometeorologiya, geologiya, okeanologiya, limnologiya, hidrologiya, potamologiya və bir sıra digər sahələri əhatə edən 3000-dən artıq termin yer alıb. Ensiklopediyada geniş arayış verilən terminlərlə yanaşı qısa izahla müşahidə edilənlər də var. Nəşrdə eyni zamanda "Əlavələr" adı ilə "Su təsərrüfatı obyektləri", "Magistral kollektorlar" və s. başlığı altında bir sıra məlumatlar da verilib. Yüz bir sxem və şəkilin də əksini tapdığı nəşr 316 səhifədən ibarətdir [5, 316]. Texniki sahəyə aid belə bir önəmli nəşrin cəmi 200 tirajla nəşri onun əsas qüsurlu cəhəti sayıla bilər.

"Azərbaycan kinosu": ensiklopedik lüğət Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2008-ci il 4 avqust tarixli, 2961 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş "Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı"na uyğun olaraq 2017-ci ildə 284 səhifə həcmində "Elm və təhsil" nəşriyyatında çap edilmişdir.

Nəşrin titullarından sonra ümummilli lider Heydər Əliyevin nitqi verilməmişdir: "Bəşəriyyət qarşısında kinonun xidməti böyükdür. Amma bizim xalqımızın inkişafı yolunda Azərbaycan kinosunun xidməti əvəzsizdir" [6, 3].

Ensiklopedik lüğətin 4-cü səhifəsində Azərbaycan Kinosu Güntünün təsis edilməsi haqqında 2000-ci il 18 dekabr tarixli Heydər Əliyevin sərəncamı və 5-ci səhifədə isə "Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında İlham Əliyevin 2008-ci il 4 avqust tarixli sərəncamı tam mətni ilə oxuculara təqdim edilmişdir [6, 4-5].

Ensiklopedik lüğətin 6-cı səhifəsindən 9-cu səhifəyədək "Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı" tam mətni ilə nəşrə daxil edilmişdir [6, 6-9].

"Azərbaycan kinosu. Ensiklopedik lüğət" – kino sənətinin tarixi və müasir vəziyyətini yığcam şəkildə işıqlandıran elmi-soraq nəşri kimi təqdirəlayiqdir. İki cildlik ensiklopedik lüğətdə Azərbaycan kinematografiyasının tarixi, estetik prinsipləri, kino qurumları haqqında "Azərbaycan kinematografiyası", "Azərbaycanfilm" və digər məqalələrdə söhbət açılmışdır. Nəşrdə eyni zamanda film istehsalı ilə məşğul olan dövlət və özəl studiyalar, şirkətlər, səhmdar cəmiyyətləri və respublikamızın kino işçiləri – rejissorlar, ssenaristlər, operatorlar, rəssamlar, bəstəkarlar, səs operatorları, aktyorlar, film direktorları, prodüserlər və başqaları haqqında məlumat verilib.

Nəşrdə kino sənətinin bütün növləri və janrları üzrə, beynəlxalq ümumtifaq kinofestivalları, kino kadrları hazırlayan ali təhsil müəssisələri, əsas kino terminləri barədə məlumatlar vardır. Sənətkarlar haqqında danışılarkən onların

yaratdıqları filmlərin adları çəkilir və istehsal illəri göstərilir. Mükafatlar barədə məlumatlar bir qayda olaraq yalnız bioqrafik məqalələrdə xatırlanır.

Ensiklopedik lüğət iki cildədən ibarətdir. Hər cildə fotoşəkillər yerləşdirilmişdir. Nəşrin əvvəlində qeyd olunur ki, ensiklopedik lüğətin hazırlanmasında Rusiya və Azərbaycan ensiklopediyalarının təcrübəsindən faydalanmışlar. "Azərbaycan kinosu. Ensiklopedik lüğət" mədəniyyət və incəsənət sahəsində işləyən mütəxəssislər, təhsil alan tələbələr və kinosevərlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Nəşrin 12-ci səhifəsində [6, 12] "Ensiklopedik lüğətdən necə istifadə etməli" adlı məqalə təqdim edilmişdir və burada oxuyuruq:

"Ensiklopedik lüğətdəki məqalələr əlifba sırası ilə düzülmüşdür. Məqalələrin adları (ilk iri hərfi sözlər) qara şriftlə yığılır və əsasən, tək halda verilir (məsələn, "OBYEKTIV", "VIDEOFILM" və s.). Elmi terminologiyaya uyğun olaraq məqalə adları cəm halda da verilə bilər (məsələn, "OPTİK VƏ VİZUAL EFEKTLƏR", "EKTRAN FORMALARI" və s.). Əgər adlar mətnə təkrar olunursa, belə halda adın ilk hərfi və ya hərfləri yazılır (məsələn, "TİTR" məqaləsində - T., "TRİLLER" məqaləsində isə Tr., "TARIXİ FILM" məqaləsində - T.f.) Kitabın II cildində yerləşdirilmiş filmlərin əlifba göstəricisində (filmoqrafiyada) filmlərin və yaradıcı heyətin adlarının hansı səhifədə olması göstərilir.

Tərcüməyi-hal məqalələrində soyad və addan sonra xadimin doğulduğu və vəfat etdiyi tarix mötərizədə yazılmışdır: məsələn, Əfəndiyev İsmayıl Mahmud oğlu (10.08.1910-30.05.1967).

Bəzən məzmun təkrarlığına yol verməmək üçün "bax" sistemindən istifadə olunur (məsələn, BAKI KİNOSTUDİYASI) – bax: "Azərbaycanfilm k/st".

Nəşrin dizayneri Zəhid Məmmədov, texniki redaktoru Yadigar Bağirova, korrektor Nailə Hacıyevadır.

Ensiklopedik lüğətin üz qabığı möhkəm kartondan və üzərində kini çəkişlərini həyata keçirən kameranın şəkli verilmişdir. Çox təəssüf hissilə qeyd edək ki, nəşrin tirajı 500-dür. Bu cür fundamental nəşrlərin tirajının çox olması çox əhəmiyyətli məsələlərdən biridir.

S.D.Əliyev, C.Ə.Nəcəfov, R.Ə.Əliyev, Y.V.Şəkərliyeva, A.H.Ənsərova, G.Ə.Vəliyevanın müəllifliyi ilə "Tibbi biologiya terminlərin izahlı lüğəti" "Müəllim" nəşriyyatında 2010-cu ildə 418 səhifə həcmində 500 tirajla nəşr olunmuşdur. Bu lüğət "Tibbi biologiya və genetikə" fənni tədris proqramının tələbləri əsasında Azərbaycan Tibb Universitetinin və Respublikanın digər ali məktəblərinin tibb fakültələrində təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulub. Bu fənnə olan yüksək tələbat onunla bağlıdır ki, müasir biologiya həkimlər üçün xüsusilə gənc mütəxəssislər üçün tükənməz məlumat mənbəyidir və onların ixtisasının artırılması üçün zəruridir [7, 418].

Bu lüğət "Tibbi biologiya və genetikə" fənni ilə bağlı lazımi məlumat əldə etmək üçün vəsəitdir. Nəzəri və təcrübi tibb üçün vacib olan əsas bölmələrə yer ayrılıb.

Lüğətdə verilən məqalələrin (referat) əsas məqsədləri tələbələrin genetik proseslərin müxtəlif quruluş səviyyəsində, irsiyyət və dəyişkənlik prosesləri ilə tanış etmək və nəticədə onların dünyagörüşünün artırmasını və fənni anlayışlı öyrənilməsinə kömək etməkdir.

Bu lüğətin əsas məqsədlərindən biri də "Tibbi biologiya və genetika" fənnində işlədilən terminlərin tam siyahısını göstərməkdir.

"Tibbi bioloji terminlərin izahlı lüğəti"ndə müasir biologiyanın əsas bölmələrinə aid: sitologiya və genetika, orqanizmlərin çoxalması, irsiyyət və dəyişkənlik, irsiyyətin qanunauyğunluqları, inkişafın biologiyası, an-tropologiya, parazitologiya və insanın parazitologiyası, tibbi genetika, molekulyar, gen və xromosom xəstəlikləri və s. aid terminlər və anlayışlar verilmişdir.

Lüğətə 2000-dən artıq referat daxil edilmişdir. Bu referatlarda 2500-dən çox istifadə olunan terminlər nümunələrlə və qeydlərlə göstərilib. Lüğətin istifadəsini asanlaşdırmaq üçün terminlərin izahlı lüğəti tərtib olunub.

2016-cı ildə nəşr olunan mühüm nəşrlərdən biri də A.A.Əlizadə və E.M.Səmədovun müəllifliyi ilə "İslam: tarix, fəlsəfə və hüquq" ensiklopedik lüğəti 308 səhifə həcmində, 70x100 1/16 formatında oxuculara təqdim edilmişdir.

Fəl.ü.e.d.İlham Məmmədşadovun elmi redaktorluğu ilə çap edilən "İslam: tarix, fəlsəfə və hüquq" ensiklopedik lüğətdə kəlam, hədis, fəlsəfə, təfsir və digər islami elmlərə aid anlayış, kateqoriya, hadisə və şəxsiyyətlər müasir şərh və izahlarla oxucuların ixtiyarına verilmişdir. Ensiklopedik lüğətin mətnlərinin hazırlanmasında mötədillik əsas götürülmüş, heç bir təriqətə, məzhəbə və ya əqidəyə üstünlük verilməmişdir. Bütün anlayışlar haqqında qısa, konkret və obyektiv məlumat verilmişdir. Ümumiyyətlə, ensiklopedik lüğət İslam elmləri haqqında ümumi təsəvvürün formalaşması üçün geniş məlumat vasitəsi kimi nəzərdə tutulmuşdur. Əlbəttə, bütün İslam irsini ensiklopedik lüğətdə əhatə etmək mümkün deyildir. Bu səbəbdən də, ensiklopedik lüğətdə mövzular ümumiləndirilərək aşağıdakı şəkildə verilmişdir:

- Məhəmməd peyğəmbər, onun əhli-beyti və səhabələrinin həyat yolları;
- İslamda əqidə, hüquq və məənəviyyət məktəbləri;
- Təriqətlər və dini cərəyanlar;
- İslamın tarixi, kəlamı və fəlsəfəsi.

Sözügedən ensiklopedik lüğətdə 700-dən çox böyük və kiçik məqalələr yer almışdır. Məqalələrdə tarixi hadisələr həm hicri, həm də miladi təqvimləri ilə göstərilmişdir. Burada birinci hicri, sonra isə miladi tarix göstərir (32/653 il kimi). Bəzi hallarda isə tarixi hadisələr yalnız miladi təqvimlə göstərilmişdir. Məqalələrdə kursiv olaraq göstərilən söz və ifadələr kitabda eyni adlı məqalənin mövcudluğundan xəbər verir. Ensiklopedik lüğətin quruluşunda da yeniliklər vardır. Burada bütün termin və anlayışlar həm əlifba sırası, həm də mövzular üzrə verilmişdir. Eyni zamanda, nəşrin sonunda məqalələr mövzular üzrə təsnif edilmişdir.

Məlumdur ki, Azərbaycanda bu ensiklopedik lüğətdən öncə İslam ensiklopedik lüğəti müxtəlif müəlliflər tərəfindən də hazırlanaraq nəşr edilmiş-

dir. Belə ki, bu nəşrlər əsasən rus dilindən tərcümə olunmuş kiçik tutumlu "İslam – Qısa məlumat kitabçası" (Bakı, 1989), digəri isə Z.Bünyadovun "Məzhəblər və təriqətlər" (Bakı, 1977) kitabıdır. Bundan başqa "Qısa İslam Ensiklopediyası: İslama dair 1001 termin və xüsusi ad" (Bakı, 2012-2013) adlı böyük həcmli və çoxcildli ensiklopediya işıq üzü görmüşdür. Ayrıca qeyd etmək lazımdır ki, fil.ü.e.d. G.B.Baxşəliyevanın redaktorluğu ilə Rusiyada nəşr edilmiş "İslam. Ensiklopedik slovar" (Moskva, "Nauka", ORVL, 1991) kitabının tərcüməsi əsasında "İslam ensiklopedik lüğəti" (Bakı, "Elm", 2013) kitabı dərc olunmuşdur. Bu qeyd etdiyim nəşrlər öz dövrləri üçün olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edən elmi vasitələr hesab edilirlər. Nəşr edilən "İslam: tarix, fəlsəfə və hüquq" ensiklopedik lüğəti isə bu nəşrlərlə müqayisədə yuxarıda göstərilən fərqli xüsusiyyətləri ilə seçilir.

Nəşrin 287-299-cu səhifələrində "Lüğətin mövzular üzrə quruluşu" başlığı altında bölmə verilmişdir. Burada "Allah və onun birliyi", "Axirət olayları", "Mələklər", "Şeytanlar və cinlər", "Günahlar və onlardan təmizlənmə" və s. mövzular üzrə məlumat almaq mümkündür [8, 287-299].

Nəşrin sonunda təqdim edilən ədəbiyyat siyahısından məlum olur ki, ensiklopedik lüğətin hazırlanmasında müxtəlif dillərdə çap edilən (Azərbaycan, türk, ingilis, rus, ərəb, fars) ədəbiyyatlardan istifadə edilmişdir. Lakin çox təəssüf hissi ilə qeyd edək ki, bu cür mühüm nəşrin tirajı çox az, 250 nüsxə olmuşdur.

Nəticə. Ümumiyyətlə, apardığımız tədqiqat nəticəsində məlum olur ki, müstəqillik illərində səhəvi ensiklopedik lüğətlərin çapı iri həcmdə müxtəlif dövlət və özəl nəşriyyatlar tərəfindən həyata keçirilmişdir. Təbii ki, lakin təəssüf hissi ilə qeyd edə bilərik ki, bu cür mühüm nəşrlərin tirajı çox azdır.

Ədəbiyyat:

1. Həsənov H. Azərbaycan şəxs adlarının izahlı – etimoloji lüğəti. Bakı: Mütərcim, 2002, 228 s.
2. Diplomatiya: ensiklopedik lüğət / elmi red.-lar: prof. R.Zeynalov, prof. H.Həbibbəyli, Bakı: Diplomat, Bakı: Diplomat, 2005, 580 s.
3. Məmmədov Q. Xəlilov M. Ensiklopedik ekoloji lüğət. Bakı: Elm, 2008, 728 s.
4. Politologiya: Ensiklopedik lüğət. Bakı: Günəş, 2000, 832 s.
5. Şərifov A.R. və b. "Ensiklopedik texniki lüğət", Bakı: "Təhsil", 2009, 316 s.
6. Azərbaycan kinosu ensiklopedik lüğət. I cild. Bakı: Elm və təhsil, 2017, 284 s.
7. Əliyev S.D. və b. Tibbi bioloji terminlər izahlı lüğəti, Bakı: Müəllim, 2010, 418 s.
8. Əlizadə A.A., Səmədov E.M. İslam, tarix, fəlsəfə, hüquq. Bakı, 2016, 308 s.

“NAŞİR” JURNALININ NƏŞRİ, TƏRTİBATI VƏ QURULUŞ TƏHLİLİ (İlk sayı əsasında)

Leyla Abasova

tarix üzrə fəlsəfə doktoru Bakı Dövlət Universitetinin
Kitabşünaslıq və nəşriyyat işikafedrasının müəllimi

“Naşir” jurnalının nəşri, tərtibatı və quruluş təhlili

Xülasə: Məqalədə “Təhsil” nəşriyyatının çapdan buraxdığı “Naşir” jurnalından bəhs olunur. 2013-cü ilin mart-aprel aylarında “Naşir” jurnalının birinci nömrəsi işıq üzü görür. Bu jurnal yüksək poliqrafik tərtibatla, yaradıcı kollektivin əməyi nəticəsində nəfis bir şəkildə oxuculara təqdim olundu. “Naşir” jurnalı qısa zamanda oxucuların sevincinə səbəb olur və həyatına rəng qatararaq, rəngarəngliyi ilə zövq oxşayaraq bütün kitabseverlərin sevimli jurnalına çevrilir.

Публикация и анализ журнала “Нашир”

Резюме: В статье упоминается журнал «Нашир», издаваемый издательством «Техсил». Первый номер журнала «Нашир» опубликован в марте-апреле 2013 года. Этот журнал был представлен читателям в изысканном виде благодаря высокому полиграфическому дизайну совместной творческой работе.

Основателем журнала был Общественный Союз Издателей и Полиграфистов Азербайджана. Следует отметить, что Общественный Союз Издателей и Полиграфистов Азербайджана был основан в 2012 году по инициативе Бахруза Ахундова. Первым председателем союза был Бахруз Ахундов из союза было более 40 членов.

Журнал «Нашир» сыграл большую роль в продвижении и распространении книги в Азербайджане, а также повлиял на развитие издательской и полиграфической промышленности. Но из-за материальных трудностей продолжить публикацию журнала не удалось. Очень печально, что опубликовано только 12 номеров журнала. Поэтим причинам автор считает целесообразным представить краткий обзор первого номера журнала «Нашир» читателю.

Publication and analysis of the magazine “Nashir”

Summary: The article gives information about the magazine “Nashir” published by the publishing house “Tehsil”. The first publication of the journal “Nashir” was published in March-April 2013. This magazine was presented to readers in a refined form due to high polygraphic design and great collective work.

The founder of the magazine was the Public Union of Publishers and Polygraphists of Azerbaijan. It should be noted that the Public Union of Publishers and Polygraphists of Azerbaijan was founded in 2012 on the initiative of Bahruz Akhundov. The first chairman of the union was Bahruz Akhundov and there were more than 40 members.

“Nashir” played a major role in promoting and distributing of books in Azerbaijan, and also influenced the development of the publishing and printing

industry. However, due to material difficulties the publication of the journal was impossible. It is very sad that only 12 issues of the magazine have been published. For these reasons, the author considers it expedient to present a brief review of the first issue of the journal “Nashir” to the readers.

Аçar sözlər: jurnal, Bəhrüz Axundov, oxucu, nəşriyyat, poliqrafiya, kitab, nəşr.
Ключевые слова: журнал, Бахруз Ахундов, читатель, издатель, полиграфия, книга, издание.

Key words: journal, Bahruz Akhundov, reader, publisher, polygraphy, book, edition.

Giriş. Jurnalın təsisçisi Azərbaycan Naşirlər və Poliqrafçılar İctimai Birliyi olmuşdur. Qeyd edək ki, Azərbaycan Naşirlər və Poliqrafçılar Birliyi Bəhrüz Axundovun təşəbbüsü ilə 2012-ci ildə təsis edilmişdir. 40-dan çox üzvü olan bu birliyin ilk sədri də Bəhrüz Axundov olmuşdur.

Bəhrüz Axundovun bu birliyin yaradılmasında əsas məqsədi Respublikada kitab mədəniyyətinin daha da yüksəlməsinə, kitabın ictimai həyatımızdakı mühüm rolunun bərpa olunmasına, onun nüfuzunun, yüksək adının özünə qaytarılmasına əməli köməklik göstərmək, Azərbaycan kitabının dünyada daha çox tanınmasına öz töhvəsini verməkdən ibarət olmuşdu.

“Naşir” jurnalı çap olunması ilə Azərbaycan kitabının təbliğində və yayılmasında böyük rol oynamaqla bərabər, nəşriyyat və poliqrafiya sahəsinin inkişafına da öz təsirini göstərmiş oldu. Lakin maddi çətinliklər baxımından, jurnalın nəşrini davam etdirmək mümkün olmadı. Çox təəssüf hissi ilə qeyd edək ki, “Naşir” jurnalının cəmi 12 nömrəsi işıq üzü görmüşdür. Müəllif məqalədə məhz bu mövcud səbəblərdən “Naşir” jurnalının birinci nömrəsinin qısa icmalını da oxuculara təqdim etməyi məqsəduyğun hesab edir.

Məsələnin qoyuluşu. 2013-cü ilin mart-aprel aylarında “Naşir” jurnalının birinci nömrəsi işıq üzü görür. Bu jurnal yüksək poliqrafik tərtibatla, yaradıcı kollektivin əməyi nəticəsində nəfis bir şəkildə oxuculara təqdim olundu. “Naşir” jurnalı qısa zamanda oxucuların sevincinə səbəb olur və həyatına rəng qatararaq, rəngarəngliyi ilə zövq oxşayaraq bütün kitabseverlərin sevimli jurnalına çevrilir.

Jurnalın təsisçisi Azərbaycan Naşirlər və Poliqrafçılar İctimai Birliyi olmuşdur. Qeyd edək ki, Azərbaycan Naşirlər və Poliqrafçılar Birliyi Bəhrüz Axundovun təşəbbüsü ilə 2012-ci ildə təsis edilmişdir. 40-dan çox üzvü olan bu birliyin ilk sədri də Bəhrüz Axundov olmuşdur.

Bəhrüz Axundovun bu birliyin yaradılmasında əsas məqsədi Respublikada kitab mədəniyyətinin daha da yüksəlməsinə, kitabın ictimai həyatımızdakı mühüm rolunun bərpa olunmasına, onun nüfuzunun, yüksək adının özünə qaytarılmasına əməli köməklik göstərmək, Azərbaycan kitabının dünyada daha çox tanınmasına öz töhvəsini verməkdən ibarət olmuşdu.

Bu ali məqsədlərə nail olmaq üçün nəşriyyat və poliqrafiya müəssisələrinin işinin daha da canlandırılmasına, mövcud imkanlardan istifadə edərək ki-

tablirin və digər çap məhsullarının nəşr və çap keyfiyyətlərinin daha da yüksəldilməsinə təkan vermək, nəşriyyat və poliqrafiya sahəsinin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik bazasının daha da möhkəmləndirilməsi və yenilənməsinin təmin etmək, müasir texnologiyaların, xammal və materialların respublikaya gətirilməsini asanlaşdırmaq məqsədilə müvafiq dövlət orqanları qarşısında məsələlər qaldırmaq və yeni təkliflərlə çıxış etmək, müəlliflik hüququ və digər əqli hüquqların daha işlək olması və onlara əməl olunması üçün maarifləndirmə işlərində müvafiq təşkilatlarla əməkdaşlıq etmək, eləcə də ölkədə, xüsusilə regionlarda kitab yayımı və satışı şəbəkələrinin genişləndirilməsi üçün yerli icra orqanları və müvafiq qurumlarla daim iş aparmaq, habelə xaricdə fəaliyyət göstərən nümayəndələrimiz, diasporumuz və ayrı-ayrı vətənpərvər-yaradıcı soydaşlarımızla sıx əlaqələr yaratmaq bizim gündəlik işimizə çevrilməlidir.

2017-ci il 12 yanvar tarixində salamnews.org saytında Bəhrux Axundovla "Respublikada nəşriyyat və poliqrafiya sahəsində görülməli işlər çoxdur" adlı müsahibə dərc edilmişdir. Bu yazıda B.Axundov Birliyin yaranma tarixinə və gördüyü işlərə nəzər salaraq əsas problemlərdən biri Poliqrafiya ilə bağlı qanunun qəbul edilməsi məsələsinə toxunur. O qeyd edir ki, "...Fərəhli haldır ki, ölkədə poliqrafiya ilə bağlı qanun hazırlanır. Öminəm ki, bu qanunun qəbulundan sonra ümumtəhsil müəssisələrinin keyfiyyətli dərslərlə və ekoloji baxımdan təmiz dərslərlə təminatı ilə, poliqrafiya və nəşriyyat işçilərinin sosial təminatı və digər məsələlərin təkmilləşdirilməsi prioritet xarakter alacaq. Konkret olaraq "Təhsil"ə gəlincə, deməliyəm ki, yüzdən çox kadrın iş müddətində bütün fəaliyyət – nəhərmə sistemi, əməkhaqqı səviyyəsi, istirahət və məzuniyyət qrafiki, iş şəraitinin səviyyəsinə nəzarət və digər məsələlərdə şəffaflıq kollektivdə ümumi ab-havaya müsbət təsir göstərir. Deyərdim ki, yüksək peşəkarlıqla yanaşı, dediyim qayğılar da arzuolunan nəticələri təmin edən səbəblərdəndir. Adi bir misal: Pircəlik yolu ilə ekoloji baxımdan yolverilməz, çox ucuz materiallardan dərslər və dərslər vəsaiti "istehsal edib" fidan balalara satan vurdugu ziyanı təsəvvür edirsinizmi? Bax, haqqında danışdığım qanunun qəbulu belə mühüm məqamların qarşısına sədd çəkmək üçün çox vacibdir. Kollektivimiz isə öz növbəsində, hər yeni dərslər il ərzində qarşısında duran vəzifələri layiqincə yerinə yetirir".

Məsələnin izahı. "Nəşir" jurnalının nəşrində əsas məqsəd son illərdə Azərbaycanın ümumi inkişafı fonunda sönük görünən kitabın ali nüfuzunun bərpa edilməsinə yardım etmək, nəşriyyat-poliqrafiya müəssisələrinin işinin daha da yüksəldilməsinə, onların əlaqələrinin möhkəmləndirilməsinə, ölkədə kitab yayımının artmasına təkan vermək, tanınmış yazıçılarımızın görünməyən, bilinməyən tərəfləri ilə oxucuları daha yaxından tanış etmək, gənc qələm sahiblərinin yaradıcılıq yollarına işıq salmaq, kitab mədəniyyətinin təbliği və oxucu zövqünün formalaşmasına kömək etmək idi. Jurnalın əsas vəzifəsi söz sənətinə, kitaba olan sevgini daha da artırmaq, Azərbaycan kitabının dünya miqyasında təbliğinə zəmin yaratmaq olmuşdur.

Jurnalın Baş redaktoru Gülnar Məsimli, redaktorları Sevinc Nuruqızı, Samirə Rəhmanova, yazarlar Mustafa Çəmənli, Füzulu Əsgəri, Əli Nağıyev, müxbirlər, Təranə Vahid, Rəna Kərimova, Xatuna Mahmud, Nərim Nöqtə, Sevinc Mürvətqızı, rəssam Gündüz Ağayev, bədii və texniki redaktor Abdulla Ələkbərov, korrektorlar Ülker Şahmurova, Aida Quliyeva, Aruz Məmmədli, art dizayner Aqil Əmrahov, fotoqraf Təhmasib Mehdiyev, Rac Steven, reklam meneceri Şəhriyar Fərəcov olmuşdur.

Jurnal bütünlükdə kitabçılıq işi, kitab mədəniyyəti, kitab tarixi, başqa sözlə desək, çapçılıq, mətbəə, nəşriyyat işi və xüsusilə də, mütaliyə ilə bağlı olan bütün maraqlı məlumatları özündə əks etdirir.

Jurnalın birinci nömrəsinin 5-ci səhifəsində "Baş redaktordan" adlı maraqlı yazı oxuculara təqdim olunur. Redaktor yazıya Məhəmməd Füzulinin sözləri ilə başlayır: *Xəlfə ağzın sirrini hər dəm qılır izhar söz,*

Bu nə sirdir kim olur hər ləhzə yoxdan var söz!

Redaktor bu beytdən sonra davam edir: "Dahi Füzulinin təbircə desək, mədəniyyətin, biliyin, əxlaqın ölçüsü sözdür. Bütün varlıqların mahiyyətini bəlli edən sözlərdən hörülən kitablarımız da elə varlığın mükəmməl tərənnümüdür. Bu məqamda Lev Tolstoyun "Yaxşı kitab ağıllı insanla söhbət kimidir" kəlamı yada düşür. Düşünürük ki, dəyərli oxucularımızla məhz jurnalımız vasitəsilə söhbət və fikir mübadiləsi apara biləcəyik [2, 5].

Dərginin "Nəşir xəbər", "Nəşir sözü", "Tarixi yarıdanlar, tarixi yaşadanlar", "Söz diridir", "Qonağımız", "Ağ-qara" (redaktəsiz), "Vərəqlərin söhbəti", "Mən də varam", "Deyincə sənət", "Qayda-qanun", "Çərçivə" və s. daimi rubrikaları vasitəsi ilə bir-birindən maraqlı mövzularla tanış olmaq imkanı var.

Bütövlükdə qeyd etmək olar ki, jurnalın redaksiya heyəti öhdəsinə götürdüyü məsuliyyətlə işlə qısa zamanda əziz oxuculara dəyərli bir töhvə verə bilər. Məlum məsələdir ki, cəmiyyətimizin bəşəri və sağlam düşüncəli olmasını istəyiriksə, hökmən kitablarla dostluğumuzu daimi etməli və bu dostluğu möhkəm münasibətlər zəminində qurmalıyıq. "Nəşir" jurnalının da, bu nöqtəyi-nəzərdən elmi rol və əhəmiyyəti böyük olmuşdur.

Jurnalın 6 və 7-ci səhifələrində xəlf yazıçısı Elçin Əfəndiyevin, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm naziri Əbülfəz Qarayevin, 525-ci qəzetin Baş redaktoru, Yazıçılar Birliyinin katibi Rəşad Məcidin, Azərbaycan Respublikasının Ukraynadakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri Eynulla Mədətlinin, Azərbaycan Respublikasının Təhsil naziri Misir Mərdanovun, Millət vəkili, AMEA-nın müxbir üzvü Nizami Cəfərovun, Millət vəkili, AMEA-nın mübir üzvü Bəxtiyar Əliyevin, Bakı Dövlət Universitetinin Jurnalistikasının nəşriyyəsi və təcrübəsi kafedrasının müdiri Cahangir Məmmədlinin, Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyinin sədri Kamran İmanovun, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Vəqif Abbasovun "Nəşir" jurnalının ilk sayının işıq üzü görməsi ilə bağlı olaraq təbrik çıxışları dərc olunmuşdur.

“Naşir” jurnalının birinci sayında ən maraqlı yazılardan biri “Əlahəzrət kitab” adlı müsahibədir. Bu yazıda “Təhsil” nəşriyyatının direktoru Bəhrux Axundovun kitab haqqında fikirləri olduqca qiymətli: “...Kitab özümü dərk edəndən bəri duyduğum, sevdiyim və qarşısında hər an ehtiramla baş əydiyim ən mötəbər varlıqdır. Ümumiyyətlə, kitab, mənə, bəşəriyyətin ən böyük kəşfi, sivilizasiyanın onurğa beynidir. Mən də çox xoşbəxtəm ki, ömrümün ən qiymətli 32 ilini məhz kitab nəşrinə, çapına sərf etmişəm.

Müasir dövrimizdə kitab artıq mənəvi həyatımızın rəhninə çevrilmişdir. Bunu daha yaxşı anlamaq üçün bir anlıq təsəvvür edin ki, dünyada mövcud olan bütün kitablar yox olub. Onda nə baş verər, həyatımız nəyə çevrilər, biz necə yaşarıq? Bəşəriyyətin minilliklərlə yaratdığı bugünkü sivilizasiya nə günə düşər?...

Hər şey kitabdan başlayır: təhsil, elm, mədəniyyət, inkişaf, sivilizasiya. Ona görə də sahib olduğumuz müsbət hər şey üçün kitaba minnətdar olmalıyıq”.

Müsahibə zamanı Bəhrux Axundov “Sizcə naşir kimdir?” – sualına maraqlı cavab verir:

“Yaxşı sualdır. Təbii ki, hər bir xalqın tarixini yaradanlar onun yetişdirdiyi ən zəkali insanlar, əzmkar liderlər, tarixi şəxsiyyətlər və onlara inanıb arxasınca gedən xalqın özüdür. Həmin tarixi yazılı ədəbiyyata, mənbəyə çevirənlər tarixçi-alimlər, yaradıcı-ziyalı insanlardırsa, bu yazıları kitaba çevirib gələcək nəsillərə, digər xalqlara ötürənlər, necə dəyərlər nəfəs verib yaşadanlar isə naşirlər və poliqrafçılardır. Bura xalqın milli mədəniyyətini, ədəbiyyatını və s. əlavə etsək naşirliyin, poliqrafçılığın nə qədər lazımlı və şərəfli bir peşə, nəşriyyat-poliqrafiya sahəsinin isə nə qədər gərəklili və vacib bir sahə olduğu bir daha aydın görünür”.

Bəhrux Axundov kitab nəşrindən və ona naşir münasibətindən söhbət açaraq deyir: “Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” birliyinin girişində böyük hərfzlərlə bir cümlə yazmışıq: “Pis kitab yoxdur, pis naşir var!”.

Gözlə fikirdir deyilmi? Çünki pis (zəif) adlandırdığımız hər hansı bir kitabdan belə yaxşı nə isə öyrənmək olar. Ona görə də, şəxsən mənim üçün hər bir kitab qiymətli. Lakin dolğun məzmunlu, keyfiyyətli nəşr edilmiş kitab isə böyük anlamda əvəzsiz sərvət, yüksək mənəvi dəyərdir”.

Bəhrux Axundov qeyd edir ki, “çox təəssüf ki, kitabların yazılmasında, nəşri və çapında ona oxucu münasibətində hələ də xeyli qüsurlar və xoşagəlməz hallar var. Bu sahədə elə nöqsanlara rast gəlmək olur ki, bəlkə də, onlar kompüterin insanların sağlamlığına vurduğu ziyanın daha çoxudur.

Başlayaq elə nəşriyyat və mətbəələrdən. Ən dolğun məzmunlu kitabı da elə pis görkəmdə təqdim etmək olar ki, oxucu nəinki onu alıb oxumaq, hətta bağışlasalar belə, kitab rəfinə qoymaq istəməz. Əksinə, məzmunca o qədər də dolğun olmayan bir kitabı peşəkar naşir elə gözəl tərtibatda, zövqoxşayan dizaynda və yüksək poliqrafik keyfiyyətdə təqdim edə ki, oxucu nəinki onu istənilən qiymətə alar, hətta (oxumasa belə) sevə-sevə vərəqləyər, şəkillərinə baxar (indi çoxu belə edir) və rəfinin də ən görkəmli yerinə qoyar. Başqa sözlə

desək, kitabın yüksək dəyərini, ucalığını, mötəbərliyini qoruyub saxlamaq üçün naşirdən yüksək peşəkarlıq, zövq və xüsusi yanaşma tərzli tələb olunur. Deyirlər, kitabın redaktoru onun ikinci müəllifidir. Naşirlər və poliqrafçılar isə ona nəfəs verən, həyat və ömür bəxş edən şəxslər, obrazlı desək, valideynləridirlər. Bəli, əsl naşir üçün nəşr etdiyi hər bir kitab onun övladı kimidir. Kitabla ilk münasibəti, sevgini də məhz naşir yaradır. Oxucu kitabı əlinə alıb vərəqlədikdə, naşirin onu xüsusi qayğı ilə, içindən gələn sevgi ilə hazırladığını duymalıdır. Bu, onda yüksək əhvali-ruhiyyə yaradır. Əgər kitab həm də oxunaqlı və dolğun məzmunlu olsa, oxucu onu, necə dəyərlər, birmənsə oxuyar və bundan həzz alır, hətta başqalarına da oxumağı tövsiyə edir. Yaxşı kitab bax belə yayılır.

Bəhrux Axundov bu maraqlı yazıda poliqrafiya işçiləri haqqında öz fikirlərini bildirmişdir: “Bildiyimiz kimi nəşriyyat işinin 3 əsas qolu var: Birinci qol – yaradıcılıq işləri, yeni nəşriyyat prosesləridir. Bura kitabın (kağızın) ölçüsündən, şrift növlərindən tutmuş ədəbi, bədii və texniki redaktəyə, rəssam işlərindən başlamış korrekturaya, dizayna, kompüter icrasına, xammal və material çeşidlərinin seçilməsinə və s. qədər olan proseslər aiddir. İkinci qol – istehsalat işləridir ki, bura bütün poliqrafik proseslər aiddir. Üçüncü qol isə kommersiya qoludur. Yeni hazır məhsulun realizasiyası, başqa sözlə desək, kitabın satışının təşkilidir. Bu qolların hər birinin kitab nəşri işində çox böyük rolu var. Onlar bir-birinə zəncirvari bağlı və bir-birindən asılı proseslərdir. Hərəsi haqqında ayrıca danışib incəliklərini açmaq üçün azı bir kitab yazmaq lazımdır ki, “Nəşriyyat işinin əsasları” kitabında biz buna cəhd etmişik. Poliqrafiya haqqında isə qısaca onu demək olar ki, mətbəə işi kitab nəşrinin özəyində duran həlledici bir prosesdir.

“Naşir” jurnalının birinci sayında “Nizami Gəncəvinin Vatikan nüsxələri”, “Bəşəriyyətin ən böyük kəşfi”, “100 metrlik papirus və 12 min inək dərisi üzərində yazılan tarix”, “Çinlilərin əsrlər boyu gizlətdiyi böyük sirr!!!”, “Azərbaycanda kitab çapının tarixi” kimi maraqlı məqalələr yer almışdır.

“Naşir” jurnalının 34-cü səhifəsində “Mən şeirə qarşı gəlmişəmsə, publisistikaya da odla gəlmişəm” adlı məqalə Vəqif Bəhməniyə həsr olunmuşdur. Vəqif Bəhməninin 30-a yaxın kitabın müəllifidir. Həm şair kimi, həm publisistik yazıçı kimi, həm də tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərən Vəqif Bəhmənlili müsahibəsində - “Kitab mədəniyyəti anlamı sizin üçün nə deməkdir?” – sualına belə cavab verir:

“Mənim fikrimcə, bəşəriyyətin ən böyük kəşfi kitabdır. Bu kitablar cildlənsə də, cildlənməsə də cəmiyyətə böyük töhfədir. Ümumiyyətlə, kitabın tarixi çox qədimdir. Çapdan öncə də əlyazmalar böyük əhəmiyyət daşıyıb. Kitab böyük sərvətdir, onun həmişə perspektivi var. Çap və nəşrlər yerini elektron kitablara versə də, o, heç zaman əhəmiyyətini itirməyəcək”.

Həmçinin o, qeyd edir ki, tərtibat da mühüm şərtdir. Kitabların estetik görünüşü, dizaynı, şrifti böyük rol oynayır. Bir sözlə, kitabın məzmunu onun

tərtibatı ilə vəhdət təşkil etməlidir. Mənim üçün ən yaxşı kitab isə qiymətdə ucuz olub, məzmunca yükü ağır olmalıdır.

Rəşad Məcidlə "İnsan bir şeyi dəlicəsinə istəyirsə, mütələq arzusuna çatır..." adlı müsahibədə bir çox maraqlı məqamlar vardır. Rəşad Məcid müasir dövrdə mütaliə məsələsinə öz münasibətini bildirərək qeyd edir ki, "Mütaliəsizlik çağdaş dövrün və cavanların bəlasıdır. Az kitab oxuyurlar və yaddaşı itilənilir".

Burada həmçinin Rəşad Məcidin kitablara olan böyük sevgi və rəğbətinin də şahidi oluruq: "Kitabların çoxunu cibxərcliyimdən kəsib almışdım. Ağdamda Tağının kitab mağazası vardı. Oraya təzə kitablar gələn kimi bütün pulunumu xərcləyib yeni nəşrləri alırdım. Sonralar bu adət Bakıda yaşayanda da davam elədi. Ötən əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində Aqil Abbasla tanış olandan sonra bildim ki, kitaba lap çox pul xərcləmək, hansısa bir kitaba 200-300 manat da vermək olarmış. Onda belə sovetlər dövrü idi, qadağan olunmuş kitablar, "samizdat" nəşrlər var idi. O vaxtlar kitab oxumaq, sanballı kitabxanası olmaq bir fərqlilik, üstünlük sayılırdı. Təəssüf edirəm ki, bu gün doğulduğumuz yerlərin işğalı ilə bəhəm kitaba münasibətimizdə də fərqlilik yaranıb, kitaba münasibətdə o ilahi sevgi azalıb. 90-cı illərin ortalarında birdən mənə müasir ədəbiyyatı oxumağa ehtiyac yaranı. Mən axtarıb "Ulduz" jurnallarını oxumağa başladım (o vaxtlar onların çapı yenidən bərpa olunmuşdu), onda kitablar da cüzi tirajlarla çap olunurdu. Amma son 5-6 ildə mən hiss edirəm ki, ədəbi mühitdə də, kitab çapı sahəsində də qaynarlıq var. Bu baxımdan son illərdə təsis olunan Milli Kitab Mükafatı kitab təbliğində böyük rol oynadı. Mən də orada münisflər heyətinin üzvü kimi xeyli rayonlarda və bölgələrdə oldum. Ondan sonra Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin "Qızıl qələm", Yazıçılar Birliyinin mükafatları, digər mükafatlar geniş vüsət aldı. Yazıçılar Birliyində "Bayatı" kitab mağazası açıldı. Anar müəllim həmişə arzulayırdı ki, xaricdəki kimi bizdə də imza günləri keçirilsin. Bu da artıq reallaşmış, imza günləri ənənəsini qoyduq. Təəssüf ki, bütün bunlar arzuladığımız kimi o qədər də geniş oxucu dairəsi cəlb edə bilmir. Bakıda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin xətti ilə keçirilən kitab yarmarkaları da böyük hadisə kimi dəyərləndirilə bilər. Son dövrlərdə iki belə böyük kitab yarmarkası keçirilib. Kitabın təbliği ilə bağlı müxtəlif qurumlar Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə tədbirlər keçirirlər. "525-ci qəzet" olaraq, "525 kitab" seriyasından xırda kitabları çap etməklə bunu həm Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birgə, həm də banklarla birgə etdik. Hansısa vasitələrlə kitab oxuma vərdişini aşılamaq istəyirik. Elə bilirəm ki, bu, daha çox olmalıdır. Bu işə televiziya da qoşulmalıdır. Hesab edirəm ki, kitab oxuyan adam güclü olur, belə adama qalib gəlmək, onu əymək çətin olur. Xalqımız mütaliəyə, kitaba böyük dəyər verən xalqdır. Sadəcə olaraq, indi cəmiyyətdə elə bir mühit yaranıb ki, kitab oxumaq dəb, hörmətli bir iş sayılır. Kitabın əvvəlki hörmətini qaytarmaq lazımdır. Cəmiyyətdə bilinməlidir ki, bu insan zəngin daxili dünyası olan, kitab oxumuş, mütaliəli insandır. Bax, o fərqlər, o dəyərlər daha üstünlük qazansa, kitablarımızın satışı da çoxalacaq, insanların kitaba marağı da artacaq. Mən hesab edirəm ki, yazıçıların menecer-

ləri formalaşmalıdır, kitab satışı təşkil olunmalıdır. Acınacaqlı haldır ki, Azərbaycanda kitab mağazaları çox azdır. Bakı şəhərində cəmi 8-10 kitab mağazası var. Bəzi rayonlarımızda, ümumiyyətlə, kitab mağazası yoxdur. Amma onu da qeyd etməliyəm ki, nəşriyyatlar son illərdə kitab işində böyük uğurlar əldə ediblər. İndi Nəşirlər və Poliqrafçılar Birliyi yaranıb. Onların əsas məqsədlərindən biri də kitabın təbliği olunmasıdır".

Jurnalın birinci nömrəsində həmçinin "Kitabla müalicə", "Dünyanın kitab muzeyləri", "Dünyada qadağan olunmuş kitablar", "Rekordları qıran kitablar" və s. kimi çox maraqlı məqalələr də yer almışdır.

"Nəşir" jurnalının 68-ci səhifəsində Fuad Məmmədovun müsahibəsi yer almışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professoru, kulturoloq, "Simurq" Azərbaycan Mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti Fuad Məmmədov "Kitab sizin üçün nədir" sualına belə cavab verir: "Kitab mənim üçün həyatdır. Mən çalışıram ki, kitabların həyatda insanlara kömək etsin. Fərsətdən istifadə edib oxuculara məsləhət götürəm ki, kulturoloji kitablar oxusunlar. Çünki kulturologiya sosioloji və humanitar elmlərin sintezidir. Bu elmlə tanış olan insanın gözləri qarşısında yeni bir dünya açılır. Dostoyevski deyirdi ki, dünyanı gözəllik xilas edəcək. Bu gün isə tam əminliklə deyə bilərik ki, dünyanı mədəniyyət xilas edəcək".

Fuad Məmmədov kitab çapının ixtisasının inəməni inqilab olduğundan söhbət açaraq qeyd edir: "Mən hesab edirəm ki, dünyada da, Azərbaycanda da o insanlar ki, kitab uğrunda mübarizə aparıb, yaxşı kitablar yazıb, nəşr edib, kitabın dəyəri, vacib olması məsələlərini qaldırıb, tarixdə də məhz o insanlar qalıb".

"Nəşir" jurnalının birinci sayında "Onun nağıl dünyası" (Xalq rəssamı Arif Hüseynovla müsahibə), "Kitabın itirilmiş nüfuzunu bərpa edək: Düşüncələr, mülahizələr, təkliflər", "Müəllif, hüquq və sən", "Müasir uşaq ədəbiyyatımızın inkişaf mərhələləri", "Bir çətir altında" və s. maraqlı yazılar da yer almışdır.

Jurnalın birinci sayında Bədii Tərcümə və Ədəbi Əlaqələr Mərkəzinin sədri, "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının Baş redaktoru, yazıçı Afaq Məsudla aparılan müsahibədən aydın olur ki, mərkəz tərəfindən bu gün yalnız "Xəzər" jurnalının nəşri həyata keçirilir. Maddi durum baxımından tərcümə olunmuş materialları kitab halında çap edə bilmədiyini deyən Afaq Məsud, fikrini belə izah edir ki, həcmə və tutumuna görə "Xəzər" in özü də bir kitabdır.

"Xəzər" hələ 90-cı illərdən – Mərkəzin ilk sədri mərhum türkoqoloq alim Aydın Məmmədovun vaxtında populyarlıq qazanıb. O dövrlər jurnalın Baş redaktoru istedadlı şair və nəşir Vəqif Bayatlı idi. Orda Natiq Səfərov kimi korifey tərcüməçi fəaliyyət göstərirdi. Dediyniz o populyarlığın ilkin səbəbi jurnalın bədii-estetik səviyyəsinin fərqliliyi, müxtəlif sərkili - ədəbi-bədii, elmi, ictimai-siyasi, dini materialları bir araya gətirməsi idi. Jurnalda hər sahəyə aid materiala rast gəlmək olardı. Qədim türk sultanlarının yürüşlərindən tutmuş Quranın tərcüməsinə qədər, klassik ədəbiyyatdan müasir ədəbi imzalara qədər, Azərbaycan oxucusunun tanımadığı yeni ədəbi imzalar, aparıcı dünya fikir da-

şıyıcılarının mühazirə və çıxışları, ölkənin ictimai şüuruna, maarif durumuna əsaslı təsir göstərən digər motivli materiallar da dərc edilirdi. "Xəzər" bu populyarlığı bu gün də qoruyub saxlayır. Bu gün bu jurnal sırf dünya ədəbiyyatı toplusudur, dünya ədəbi məkanında baş verən hadisələrə, yeni imzalara, seçmə ədəbi əsərlərə, görkəmli dünya ədiblərinin həyatından maraqlı məqamlara, onların müsahibə və gündəliklərinə, Nobel, Bukker, Qonkur və digər bu kimi mükafat sahiblərinin çıxış və məruzələrinə qədim şərq mətnlərinə və sair bu kimi materiallara yer verir.

Jurnalda əsas məsuliyyət Afaq Məsud, Saday Budaqlı, Zakir Fəxri, Tofiq Abdin, Yaşarın üzərindədir.

"Xəzər" jurnalı ədəbi mətnlərin tərcümə keyfiyyəti ilə daim fərqlənib. O səbəbdən ki, tərcümə olunması materiallar bu işin ustalarına etibar edilir. Tərcümə olunacağı qərara alınmış əsərlər peşəkarlara etibar edilir. Təəssüf ki, respublikamızda peşəkar bədii tərcümə bacarığı olan qələm sahibləri çox azdır. Onları barmaqla saymaq olar: Vilayət Hacıyev, Vilayət Quliyev, Çerkəz Qurbanlı, Əlisə Nicat, Yaşar, Saday Budaqlı, Fəxri Uğurlu, gənclərdən isə Fərid Hüseynin adını çəkə bilərik.

Bədii tərcümə prosesi yazıçının qələmini cilalayır, söz ehtiyatını artırır, ifadə imkanlarını genişləndirir və s. Afaq Məsud qeyd edir ki, onun ilk tərcümə etdiyi əsər Amerika yazıçısı Tomas Vulfun "Dünyanın hörtümçək toru" əsəri olmuşdur. Sonralar isə Kortasardan, Borxesdən, Dostoyevskidən, Ziqmund Freyddən tərcümələri həyata keçirmişdir. 1994-cü ildə Markesin "Patriarxın payızı" romanını tərcümə etdiyini qeyd edən Afaq Məsud, bildirir ki, bu tərcümə böyük marağa səbəb olmuşdur.

"Naşir" jurnalının birinci sayında Mustafa Çəməninin "Redaktor və ədəbi redaktə haqqında" fikirləri məqalə şəklində oxucularına təqdim olunur.

Mustafa Çəməni bu məqalədə respublikamızın nəşriyyat sistemində sovetlər dönməndən bu günə kimi qısaca nəzər salmış, redaktorluq sənətini öz aspektindən şərh etmişdir. Məlumdur ki, Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələrindən biri də Mustafa Çəmənidir. O, XX əsrin 70-ci illər ədəbi nəslinə mənsub yazıçılarımızdandır. M.Çəməninin yaradıcılığını janr baxımından iki yerə bölmək olar: Birinci, nəsi – hekayə, povest-romanları. İkinci, bədii publisistikası.

ADU-nun jurnalistika fakültəsində təhsil almışdır (1972-1977). Təyinatla göndərildiyi "Yazıçı" nəşriyyatında redaktor, böyük redaktor, klassik ədəbiyyat və folklor redaksiyasının müdiri (1978-1988), nəşriyyatın nəsr redaksiyasının müdiri vəzifələrində işləmişdir (1988-1992). "Gənclik" nəşriyyatında baş redaktor vəzifəsində çalışmış (1992-2006), əsasən bədii yaradıcılığa tələbək illərindən başlamışdır.

Mustafa Çəməni qeyd edir ki, "...mən bu yazımda qırx ilə yaxın nəşriyyatlarda çalışan bir nəşir kimi redaktor və redaktənin nəzəriyyəsinə yox, öz təcrübəmdən, redaktə prosesində qarşılaşdığım mərhələlərdən söhbət açmaq istəyirəm. Redaktorluq savaddan, bilikdən başqa uzun illərin təcrübəsinə yiyə-

lənməyi tələb edir. Belə bir deyim var ki, redaktor kitabın ikinci müəllifidir. Məgər bu fikri hər kitaba, hər redaktora şamil etmək olar? Xeyr! Nizami Gəncəvinin "Xəmsə"sini, M.Füzulinin "Divan"ını, həmçinin də Hötelin "Faust", Dostoyevskinin "Karamazov qardaşları" əsərinin "ikinci müəllifi" olmaq şansı kimsədə yoxdur. Sadəcə olaraq, redaktor bu dünyada olmayan, ancaq ölməyən, adı bəşər tarixinə qızıl hərflərlə yazılan müəlliflərin vəkildir. Bu qisim kitabları diqqətlə oxumaq lazımdır ki, yığm prosesində buraxılmış səhvlər aradan götürülsün. Yaxud kitabın xüsusi redaktoru varsa, qarşıya çıxan hər hansı məsələni onunla məsləhətləşsin. Çoxlarının düşündüyü kimi redaktor heç də mübtəda və xəbərin uzlaşıb-uzlaşmadığını mətnə yoxlayan kəs deyil, yaradıcı bir şəxsdir. Təkcə texniki qüsurları, üslub xətalərini aradan qaldırmaq azdır, redaktor hələ əlyazmanı oxuyarkən onu kitab halında görməli, dəyərləndirməlidir. Müəlliflə işləməyə, nəyi isə dəyişdirməyə ehtiyac olarsa, redaktor elmi-nəzəri, təcrübə arqumentlərə istinad edərək müəllifi öz düzəlişinə, öz variantına inandırmalı, iradlarını səmimi şəkildə izah etməlidir. Bəli, bu məqamlarda redaktoru kitabın ikinci müəllifi (adı yazılmasa da) hesab etmək olar.

Mustafa Çəməni redaktor peşəsinin incəliklərindən söhbət açaraq qeyd edir ki, redaktor daim ədəbi prosesi izləməli, dövrü mətbuatı diqqətdə saxlamalıdır. Bu maraqlı yazını oxuduqca M.Çəməninin uzun illər nəşriyyatda çalışdığı müddətdə qarşılaşdığı redaktə məsələlərindən nümunələr göstərməklə fikirlərinə aydınlıq gətirir.

"Naşir" jurnalının birinci sayında həmçinin Novruz bayramına həsr olunmuş məqalə və fotojurnalist Fərid Xayrvinlə müsahibə və s. yer almışdır.

Nəticə. "Naşir" jurnalının yüksək poliqrafik tərtibatla çap olunması, xüsusi futilyarda yerləşdirilməsi demək olar ki, göz oxşayır. Jurnal xüsusi zövqlə hazırlanmış, əsl peşəkar nəşir əməyinin məhsulu kimi çap edilərək oxuculara təqdim edilmişdir.

"Naşir" jurnalı çap olunması ilə Azərbaycan kitabının təbliğində və yayılmasında böyük rol oynamaqla bərabər, nəşriyyat və poliqrafiya sahəsinin inkişafına da öz təsirini göstərmiş oldu. Lakin maddi çətinliklər baxımından, jurnalın nəşrini davam etdirmək mümkün olmadı. Çox təəssüf hissi ilə qeyd edək ki, "Naşir" jurnalının cəmi 12 nömrəsi işıq üzü görmüşdür. Məhz bu mövcud səbəblərdən "Naşir" jurnalının birinci nömrəsinin qısa icmalını oxuculara təqdim etməyi məqsədəuyğun hesab etdim.

Ədəbiyyat

1. Abasova L. "Təhsil" nəşriyyat poliqrafiya müəssisəsində istifadə edilən çap texnologiyaları haqqında // Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi: elmi-nəzəri və təcrübə jurnal, 2018, №1, s. 46-52
2. Məsimli G. Baş redaktordan // "Naşir" jur, 2013, №1, s.5-6

KİTABXANALARIN İDARƏ EDİLMƏSİNDƏ MÜƏLLİFLİK HÜQUQU PROBLEMLƏRİ

Oruc Quliyev

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının direktoru

Kitabxanaların idarə edilməsində müəlliflik hüququ problemləri

Xülasə: Kitabxananın müəlliflik hüququ kontekstində idarə edilməsi yenidən inkişaf etməyə başlayır, lakin bu prosesin kitabxana fəaliyyəti nəzəriyyəsi və praktikasının dəyişməsinə təsiri artıq hiss olunur. Müəllif hüququ problemlərinin hüquqi tənzimlənməsi ilə yanaşı bu problemin etik tərəfləri də mövcuddur və kitabxana fəaliyyətində daima nəzərdə tutulmalıdır.

Авторские права связанные с управлением библиотеками
Резюме: Управление авторскими правами в библиотеке постепенно развивается, но влияние этого процесса на изменение теории и практики библиотечной деятельности уже ощущается. Применение современных технологий и новые возможности тиражирования делают проблему авторского права более актуальной. В дополнение к правовому решению этого вопроса, этическая сторона также актуальна и должна всегда учитываться в деятельности библиотек.

The author's rights connected with management of libraries

Summary: Management of copyright in library gradually develops, but the impact of this process on change of the theory and practice of library activity is already felt. Use of modern technologies and new opportunities replication do a problem of copyright more relevant. In addition to the legal solution of this question, the ethical aspect is also relevant and has to be considered always in activity of libraries.

Açar sözlər: kitabxanaların idarə edilməsi, şəhər əhalisinə kitabxana xidməti, müəllif hüququ, intellektual əmlak.

Ключевые слова: управление библиотеками, библиотечное обслуживание населения города, авторское право, интеллектуальная собственность.

Keywords: management of libraries, library service of the population of the city, copyright, intellectual property.

Hazırda Azərbaycanda müəlliflik hüquqlarının idarə edilməsini tənzimləyən qanunvericilik aktları qəbul edilib. Bu - Azərbaycan Respublikasının Mülki məəcəlləsi, İnzibati hüquqpozumalar haqqında məəcəlləsi, "Müəlliflik hüququ və əlaqədar hüquqlar haqqında", "Elektron hesablama maşınları və məlumat bazaları üçün proqramların hüquqi mühafizəsi haqqında" qanunlar və digər profilli qanunlardır. Lakin bu qanunvericiliyin tətbiqi kitabxana fəaliyyətinin idarə edilməsi üçün hələ kifayət qədər effektiv deyil.

Kitabxananın müəlliflik hüququ kontekstində idarə edilməsi məsələləri əsas mövzusunə görə müxtəlif və ilk öncə intellektual mülkiyyət hüquqlarının idarə edilməsinin kitabxanaların müəlliflərlə, hüquq sahibləri və nəşirlərlə münasibətlərini, sənədlərin surətlərinin çıxarılması və müəlliflik hüququ, elektron

şəbəkələr vasitəsilə təqdim olunan elektron sənədlərin qorunması kimi aspektlərini ifadə edən yeni informasiya texnologiyalarının istifadə problemlərinin nəzərdən keçirildiyi konfrans və müşavirələrdə müzakirə mövzusu olmuşdur.

İntellektual mülkiyyət hüquqlarının idarə edilməsi yaratdıqları müxtəlif kitabxana-informasiya məhsullarına müəlliflik hüququna malik kitabxana əməkdaşlarının-müəlliflərin və tərtibatçıların administrasiya və struktur bölmələrin rəhbərləri, o cümlədən kitabxana mövcud olduğu halda nəşriyyat və ya operativ poliqrafiya şöbəsi ilə müqavilə əsasında qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdə tutur. Bu yeni hüquqi münasibətlərin formalaşması prosesi hələ yenidən başlayır və idarəetmənin bir çox problemlərin dərk edilməsi və həlli ilə bağlıdır.

Azərbaycanda müəlliflik hüququ, bu hüquqi münasibətlər xidməti, əsərlərə, yəni əməkdaşın xidməti tapşırıq qaydasında yaratdığı əsərlərə aid normalarla tənzimlənir. Məsələn, hazırlanmış bir bibliografik vəsait. Xidməti əsərlərin əlaməti onların kitabxanaların elmi-metodiki işinin planlarına aid edilməsidir, onlar, bir qayda olaraq, ştat əməkdaşları tərəfindən öz xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsi qaydasında yaradılır.

Xidməti vəzifənin yerinə yetirilməsi qaydasında əsəri yaradan müəlliflə işverən kitabxana arasında münasibətlər onların arasında bağlanan əmək müqaviləsi və ya kontraktla tənzimlənir. Bu sənəd şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının, yəni ad hüququnun, müəlliflik hüququnun, yaradılan əsərlərdən istifadə hüququnun saxlanmasını nəzərdə tutmalı, xidməti əsərlərin istifadə şərtlərini özümdə ifadə etməli, məsələn kitab şəklində buraxmalı, İnternetdə yerləşdirməli və s. müəllifə çatacaq əlavə haqqın məbləğini və ödənilmə qaydasını və mövcud qanunvericiliyə zidd olmayan digər şərtləri müəyyən etməlidir. Qarşılıqlı əlaqələrin bu oxşar sxemi hazırda müxtəlif struktur bölmələrin əməkdaşları arasında sınaqdan keçirilir.

Əsəri yaratmış əməkdaşların maddi maraqlılığı sistemi (bibliografik göstərici, elmi əsərlər toplusu, jurnalda məqalə və s) əsərdən istifadəyə görə əlavə haqqın ödənilməsini nəzərdə tuta bilər.

Xarici səviyyədə intellektual mülkiyyət hüquqlarının idarə edilməsi kitabxana ilə əsərlərin müəllifləri, şəxsi əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının sahibləri, onların varisləri və müəlliflik hüquqlarının sahibləri arasında qarşılıqlı münasibətlərinə nəzərdə tutur. Eyni zamanda kitabxana qeyri-kommersiya müəssisəsi kimi kitabxana fondunun istifadəsində maraqlıdır, xüsusilə də sənədlərin oxucular üçün və ya onların məhv olmuş və ya korlanmış nüsxələrinin bərpası məqsədilə surətinin çıxarılmasında maraqlıdır.

Bu münasibətlərin idarə olunması müəllif müqavilələri və ya lisenziya müqavilələri sistemi əsasında tənzimlənə bilər. Bir qayda olaraq, müxtəlif növ müəllif müqavilələri (müstəsna hüquqların verilməsi, qeyri-müstəsna hüquqların, sifariş müqaviləsinin, hazır əsər haqqında müqavilənin və s.) və mütləq qaydada tərəflər arasında razılaşdırılan şərtlər (əsərlərdən istifadə üsulları, hüququn verildiyi ərazi və müddət, müəllif haqqının məbləği və ödənilmə qaydası) müqavilədə imzalanır; tərəflərin müəllif müqaviləsinin pozulmasına görə

məsuliyyətlər müəyyən edilir. Lakin mövcud müəllif hüququ normalar hələ ki, kitabxanalarda yaranan bütün problemləri tənzimləmir.

Kitabxanaların çoxu sənədləri nəinki onların maddi, hətta virtual formasında elektron şəbəkələr vasitəsilə təqdim və istifadə edilir. Universitet kitabxanalarında bu problemin həlli yollarının fəal axtarışı aparılır. Sənədlərin elektron şəkildə çatdırılması xidmətinin təşkil etdiyi “ Elektron kitabxanalar və müəlliflik hüququ” adlı “dəyirmi masalar” zamanı keçirilən müzakirələr və işçi qrupun “Müəlliflik hüququ və sənədlərin kitabxanalarda əlverişliyi” mövzusunda yığıncaqlarda bir tərəfdən, müəlliflik hüquqlarının idarə edilməsini kollektivşəkildə həyata keçirən kitabxanaların, habelə Azərbaycan müəlliflik (AMC) və Azərbaycan multimediyə və rəqəmsal şəbəkələr üzrə cəmiyyətinin (AMSC) müəlliflik hüquqlarının idarə olunmasında və istifadəçilərə xidmət göstərilməsi üçün elektron sənədlərin sərbəst istifadəsində maraqlılığını üzə çıxarmışdır. Digər tərəfdən kitabxananın bu fəaliyyətinin idarə edilməsi mexanizmindən ibarət hüquqi, normativ və təşkilati sənədlərin kifayətsizliyini aşkar etmişdir.

Kitabxanaların 2010-2015-ci ildə işlənib hazırlanmış elektron kitabxana konsepsiyası müəlliflik hüququnun idarə edilməsi problemlərinə böyük diqqət yetirir. Burda universitetin kitabxanasının münasib, geniş istifadəçi çevrəsinə yönəldilən elektron kitabxana yaratmağa səy göstərdiyi qeyd olunur. Eyni zamanda, onda olan sənədlərin elektron formaya köçürülməsi və istifadəçilərə təqdim edilməsi üzrə müstəsna hüquqlara malikdir.

Elektron formaya təkcə Azərbaycan Respublikasının “Müəlliflik hüququ və əlaqədar hüquqlar haqqında” qanunun təsir qüvvəsi bitən nəşrlər deyil, həm də bu qanunun təsiri altına düşən sənədlər də köçürülür. Hüquq sahibi ilə kitabxananın hüquqlarını, həmçinin sənədin istifadə şərtlərini tənzimləyən standart müqavilə bağlanmalıdır. Bu, konsepsiyanın həyata keçirilməsi ən mürəkkəb prosesdir. Belə ki, qorunan əsərlərin bütün müəllifləri və onların hüquq sahibləri ilə münasibətlər müvafiq qaydada rəsmiləşdirilməlidir. Hal hazırda bu sxem sınaqdan keçirilir. Xüsusilə, elektron dissertasiya kitabxanasının yaradılması ilə əlaqədar müəlliflik hüquqları məsələləri tədbiq olunur.

Elektron kitabxanada digər şirkətlərin sənədlərinin istifadəsi müqavilə əsasında, qarşılıqlı maraqlar, lisenziya və hüquqi təmizlik gözlənilməklə həyata keçirilir. Elektron kitabxananın tərkibinə kütləvi informasiya şəbəkələrindən sənədlər daxil edildikdə onların lisenziya və hüquq təmizliyi yoxlanılır. Bu qayda ilə kitabxanada elektron kitabxana yaradılır.

Belə bir praktika xaricdə də geniş yayılıb. ABŞ-da lisenziya müqavilələri elektron mühitdə informasiyaya çıxışın tənzimlənməsi vasitəsidir. Bu məqsədlə belə müqavilələri bağlayan kitabxanalar üçün xüsusi metodiki tövsiyələr işlənib hazırlanıb.

Hal-hazırda Universitet kitabxanalarında “ Müəlliflik hüquqi və əlaqədar hüquqlar haqqında Azərbaycan Respublikası qanununa dəyişikliklər və əlavələr haqqında” qanun layihəsi müzakirə edilir. Bu qanun layihəsi kitabxanalara yeni

informasiya məhsullarının yaradılması və istifadəçilərə xidmət göstərilməsi prosesində sənədlərin elektron şəbəkələrdə dərc edilməsi imkanının verilməsi ilə bağlı ziddiyyətlərin yaranması səbəbindən və fondların qorunub saxlanması, əsərlərin sığorta sürətlərinin yaradılması, köhnəlmiş nüsxələrin bərpa edilməsi, fondların tamamlanması üçün digər kitabxanalara sənədlərin verilməsi məqsədilə Azərbaycan kitabxanaları üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. İsmayılova S.P. Uşaq ədəbiyyatına dair bibliografik informasiyaya sosial tələbat // Kitabxanasüənəslər və informasiya: Elmi-nəzəri və praktiki jurnal. 2009, №2, S.155-159.
2. Xələfov A.A. İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların vəzifələri // Kitabxanasüənəslər və bibliografiya: elmi- nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal, 2005, №2, S.10-18.
3. Xələfov A.A. Kitabxanasüənəslərə giriş: Dərslik (3 hissədə). H.3. Bakı, 2003, 314 s.
4. Xələfov A.A. Kitabxanasüənəslərə giriş: Dərslik 3 hissədə. I və II hissə. Bakı, 2001, 398 s.
5. Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslik. I hissə. Bakı, 2004, 326 s.
6. Xələfov A.A. Cəmiyyətin informasiya təminatında kitabxanaların tarixi rolu // BDU-nun Xəbərləri: Humanitar elmlər seriyası. Bakı, 1999, №4, S.221-227.
7. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Kitabxanasüənəslər və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal. 1999, №1, S.3-16.
8. Kitabxanalar biliklər cəmiyyətində. Bakı: Nurlar, 2006, 515 s.
9. “Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında” statistik müayinənin nəticələri barədə: Statistik bülleten /Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı, 2009, 86 s.
10. Kitabxanalar milli mədəniyyətin dirçəliş resursudur /Tərtibçi: L.A.Məmmədova. Bakı:Nurlar, 2011, 448 s.
11. Quliyev O.İ. Müasir informasişlaşdırma cəmiyyətində elektron kataloqun tətbiqinin əhəmiyyəti //Kitabxanasüənəslər və bibliografiya: Elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal. 2008, №2, S.119-124.
12. Quliyev O.İ. Müasir şəraitdə Xətai rayon MKS-in fəaliyyəti //Kitabxanasüənəslər və bibliografiya:Elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal. 2010, №1, s.22-27.
13. İsmayılov X.İ., İsmayılov N.İ. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının bibliografik informasiya təminatı// Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri: ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi. Bur.7. Bakı: Mütərcim, 2007, S.318-320.
14. İsmayılov X.İ. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodiki təminat sisteminin inkişaf tarixi (1918-2000): Monoqrafiya. Bakı, 2000, 440 s.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ŞƏKİ-ZAQATALA İQTİSADI
REGIONUNDA KƏND ƏHALİSİNƏ KİTABXANA-İNFÖRMASIYA
XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİNİN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ
(Qax inzibati rayonlarının nümunəsində)**

Daşqın Məhəmmədli

*BDU-nun Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri
kafedrasının müəllimi
Dashqin.muhammedli@mail.ru*

Azərbaycan Respublikasının Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunda kənd əhalisinə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkilinin bəzi məsələləri (Qax inzibati rayonlarının nümunəsində)

Xülasə: Məqalədə Azərbaycan Respublikasının Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunda kənd əhalisinə kitabxana-informasiya xidmətinin səciyyəvi xüsusiyyətləri şərh olunur, cari problemlər və onların həlli yolları, eləcə də gələcək perspektivlər ətrafından əzəri ümumiləşdirmə aparılır. İqtisadi regionun Qax inzibati rayonunun Mərkəzi Kitabxana Sisteminin kənd kitabxana filiallarının işi təhlilə cəlb edilərək, əldə edilən konkret elmi nəticələr ortaya qoyulur.

*Some issues of library-information service organization for rural population in Shaki-Zagatala economic region of the Republic of Azerbaijan
(On the example of Shaki and Gakh administrative districts)*

Summary: The article describes the characteristic features of the library-information service for the rural population in the Shaki-Zagatala economic region of the Republic of Azerbaijan, the current problems and their solutions, as well as theoretical summarization of the future prospects. The work of the rural libraries of the Central Library Systems of Gakh administrative district of the economic region is analyzed and concrete scientific findings are presented.

Некоторые вопросы организации библиотечно-информационной службы сельского населения в Шеки-Загатаальском экономическом районе Азербайджанской Республики

(На примере Шекинского и Гахского административных округов)

Резюме: В статье описаны характерные особенности библиотечно-информационного обслуживания сельского населения в Шеки-Загатаальском экономическом районе Азербайджанской Республики, актуальные проблемы и пути их решения, а также теоретическое обобщение будущих перспектив. Проанализирована работа сельских библиотек Центральных библиотечных систем Гахского административных районов экономического район и представлены конкретные научные выводы.

Açar sözlər: İqtisadi region, Qax, kitabxana, informasiya xidməti, MKS, kənd əhalisi, kənd kitabxanası, oxucu, kitabxanaçı, sənəd, bibliograf, kataloq

Ключевые слова: Экономический район, Шеки, Гах, библиотека, информационная служба, СБС, сельское население, сельская библиотека, читатель, библиотекарь, документ, библиограф, каталог.

Key words: Economic region, Sheki, Gakh, library, information service, CLS, rural population, village library, reader, librarian, documentary, bibliographer, catalog.

Giriş. Qloballaşan, daim yenilənən, inkişaf edən dünyada bütün sahələrdə yeniliklərin tətbiqi artıq müasir həyatımızda obyektiv zərurətə çevrilmişdir. Yaranan yeniliklər haqqında informasiyanın istifadəçilərə operativ çatdırılmasında kitabxanaların və informasiya orqanlarının mühüm əhəmiyyəti vardır. Bunu nəzərə alan dövlətimizin kitabxana işi sahəsində də özünəməxsus siyasəti vardır. Bu siyasətin mənbəyində ümummilli lider Heydər Əliyevin "Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mədəniyyət, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanaya daimi hörmət xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biridir" kimi çox dəyərli kəlamı durur.

Dövlətin kitabxana siyasəti: cəmiyyətin inkişaf istiqamətindən doğan prinsipial və aktual, perspektiv məsələlər, fəaliyyət və təşkilat metodları, vasitələri və formaları və ixtisaslı kadr seçib yerləşdirməkdən ibarətdir. Kitabxana işi sahəsində dövlət siyasəti öz ideoloji, sosial və siyasi əhəmiyyətinə görə müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Müasir şəraitdə kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini müəyyənləşdirərək respublikamızda baş verən bütün dəyişikliklərin inkişaf qanunauyğunluqlarını nəzərə almaq zəruridir. Kitabxana işində demokratik prinsiplər tədricən dərinləşir və möhkəmlənir. Respublikamızda ölkə miqyasında əhəliyə kitabxana xidmətinin təşkilinin, bütün kitabxana şəbəkələrinin ümumi qanunauyğunluqlarını müəyyənləşdirən dövlət siyasətinin formalaşması zəruri bir prosesdir. Kitabxana işinə dair dövlət siyasətinin formalaşması və onun vəzifələrinin müəyyənləşməsində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası əsas qanunvericilik bazası rolunu oynayır. İnsanların mədəni sərvətlərdən istifadə etmək, həmçinin istədiyi məlumat əldə etmək hüquqları və azadlıqları Konstitusiyamızın 40 və 50-ci maddələrində geniş şərh edilmiş, kitabxanaların hüquqları təsbit olunmuş, onların qarşısında insanlara kitabxana və informasiya xidmətinin yüksək səviyyədə, maneəsiz, qüsursuz və vaxtında təşkil edilməsi vəzifəsi qoyulmuşdur [18, s.85].

Artıq qeyd edildiyi kimi, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit edilmiş hüquqi normaları həyata keçirmək üçün 1998-ci il dekabrın 29-da Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu qəbul edilmişdir. Bu Qanun ölkəmizdə kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini müəyyən edir. Respublikamızda hazırda və yaxın gələcəkdə formalaşan kitabxana işi üzrə dövlət siyasəti, kitabxana işinə dair hazırlanan bütün qərarlar, dövlət sənədləri və sərəncamlar, kitabxana işinin inkişaf konsepsiyası və ayrı-ayrı nazirliklərin, idarə və müəssisələrin kitabxana siyasəti bu qanuna əsaslanmalıdır. 29 dekabr 1998-ci ildə

Prezident Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış və həmin gündən qüvvəyə minmiş və 1999-cu il 12 mart tarixində Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən Qanunun tətbiq edilməsi barədə fərman imzalamış, qanunun ayrı-ayrı maddələrinin yerinə yetirilməsinə cavabdeh olan dövlət orqanları müəyyənləşdirilmişdir. [2; 6; 7; 10 s,16-19]

Qeyd olunduğu kimi “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda kitabxana işi sahəsində dövlətin vəzifələrindən birinin kitabxana işinin inkişafına dair Dövlət Proqramının hazırlanması və həyata keçirilməsi olduğu qeyd edilir və Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İ.Əliyevin imzası ilə 2008-ci il 6 oktyabr tarixində “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” qəbul olunur. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi “Dövlət Proqramının tələblərinə uyğun olaraq 2009-cu ildə Azərbaycan kitabxanalarının vəziyyətini öyrənmək üçün statistik müayinə aparır. Aparılan monitorinqin nəticələrinə görə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində olan kütləvi kitabxanaların sayı 3812, onlardan 576-sı şəhər yerlərində 3236-sı kənd yerlərində fəaliyyət göstərdiyi meydana çıxır. Həmin dövrdə kütləvi kitabxanaların informasiya resurslarının sayı isə 35528523 nüsxə olduğu qeyd edilir [6;7;9].

“Dövlət Proqramı” başa çatdıqdan sonra isə kitabxanaların sayı 2014-cü ildə 3291, onlardan 479-u şəhər yerlərində, 2812-si kənd yerlərində fəaliyyət göstərmişlər [178]. 2009-cu illə statistik müqayisə aparsaq 521 kitabxananın bağlandığını qeyd etmək olar. Onlardan 97-si şəhər yerlərində, 414-ü isə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalar bağlanmışdır. [21 s,33]

Əsas hissə. 2014-cü ildə kitabxanaların fondu isə 33.2 milyon nüsxə, onlardan 16.3 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 16.9 mln nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərmişdir. 2009-cu illə müqayisə etsək kitabxana fondunda 2.4 milyon nüsxə azalma müşahidə olunduğunu söyləmək olar. Onlardan 0.7 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 1.6 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanaların fondundan çıxarılmışdır.

2015-ci ildə həmin sistemə daxil olan kitabxanaların sayı 3242, onlardan 462-si şəhər yerlərində, 2780 kitabxana isə kənd yerlərində fəaliyyət göstərmişdir [178]. 2014-cü illə müqayisədə 49 kitabxana azalmışdır. Onlardan 17 kitabxana şəhər yerlərində, 32 kitabxana kənd yerlərində bağlanmışdır.

Həmin kitabxanaların kitab fondu 32.6 milyon nüsxə, 16.1 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 16.5 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərmişdir. 2014-cü illə müqayisədə 0.2 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 0.4 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda fondun azalması müşahidə olunmuşdur [8, s.35].

2016-cı ildə həmin sistemə daxil olan kitabxanaların sayı 3088, onlardan 453-si şəhər yerlərində, 2635 kitabxana isə kənd yerlərində fəaliyyət göstərmişdir. 2015-ci illə müqayisədə 154 kitabxana bağlanmışdır. Onlardan 9-u şəhər yerlərində, 145-i kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalar olmuşdur.

Həmin kitabxanaların kitab fondu 32.5 milyon nüsxə, onlardan 16.1 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 16.4 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanaların fondunda olmuşdur. 2015-ci illə müqayisə etsək 0.1 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 0.1 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda azalma müşahidə olmuşdur [26, s.83].

2008-ci ildən 2016-cı ilə qədər Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində olan 724 kitabxana ləğv olunmuş, onlardan 123-ü şəhər yerlərində, 601 kitabxana kənd yerlərində bağlanmışdır.

2008-ci ildə kütləvi kitabxanaların fondu 35528523 mln. nüsxə, 2016-cı ildə isə bu rəqəm 32469700 mln. nüsxə olmuşdur. 30588230 nüsxə ədəbiyyat ləğv olunmuş, fondlardan çıxarılmışdır [7, s.303].

2008-ci ildən 2016-cı illər arasında bağlanan kitabxanalar

İllər	Kütləvi kitabxanalar sayı	Şəhər yerlərində	Kənd yerlərində	Bağlanan kitabxanalar		
				Cəmi	Şəhər yerlərində	Kənd yerlərində
2009	3812	576	3236			
2014	3291	479	2812	521	97	414
2015	3242	462	2780	49	17	32
2016	3088	453	2635	154	9	145
Cəmi				724	123	601

Əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən kitab və jurnalların sayına gəldikdə isə 2014-cü ildə 3501 nüsxə, onlardan 3241 nüsxə şəhər yerlərində, 3796 nüsxə isə kənd yerlərində yaşayan əhalinin tələbatını ödəmişdir. Bir oxucuya verilən kitab və jurnallara gəldikdə isə həmin il həm şəhər və həm də kənd yerlərində 14 nüsxə olmuşdur.

2015-ci ildə isə əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən kitab və jurnalların sayı 3403 nüsxə, onlardan 3129 nüsxə şəhər yerlərində, 3622 nüsxə isə kənd yerlərində yaşayan əhalinin tələbatını ödəmişdir. Bir oxucuya verilən kitab və jurnallara gəldikdə isə 2015-ci ildə həm şəhər və həm də kənd yerlərində 14 nüsxə olmuşdur [27, s.19].

2016-cı ildə isə əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən kitab və jurnalların sayı 3351 nüsxə, onlardan 3101 nüsxə şəhər yerlərində, 3545 nüsxə isə kənd yerlərində yaşayan əhalinin tələbatını ödəmişdir. Bir oxucuya verilən kitab və jurnallara gəldikdə isə həmin il şəhər yerlərində 13 nüsxə, kənd yerlərində 15 nüsxə olmuşdur [8, s.88].

Respublika kitabxanalarında işçilərin sayına gəldikdə isə “Dövlət Proqramı” qəbul edilənə qədər bu rəqəm 8727 nəfər, onlardan 4598 nəfər şəhər yerlərində, 4129 nəfəri isə kənd yerlərində çalışmışlar.

“Dövlət Proqramı” başa çatdıqdan sonra isə, yəni 2014-cü ildə bu rəqəm 8397 nəfər, onlardan 3748 nəfəri şəhər yerlərində, 4649 nəfəri kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda çalışmışlar. Rəqəmlərdən göründüyü kimi

2014-cü ildə ştatda olan işçilərin sayında 330 nəfər, şəhər yerlərində çalışan kitabxanaçılar arasında 850 nəfərazalma, kənd yerlərində çalışan kitabxanaçılar arasında isə 520 nəfər artma müəyyən olunmuşdur.

2015-ci ildə isə kitabxanalarda işçilərin sayı 8524 nəfər, onlardan 3836 nəfəri şəhər yerlərində, 4688 nəfəri kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda çalışmışlar. Statistik rəqəmlərdən göründüyü kimi 2015-ci ildə ştatda olan işçilərin sayında 127 nəfər artma müşahidə olunmuş, şəhər yerlərində çalışan kitabxanaçılar arasında 88 nəfərtartma, kənd yerlərində çalışan kitabxanaçılar arasında isə 39 nəfərtartma müəyyən olunmuşdur[19 s,16-19].

2016-cı ildə isə kitabxanalarda işçilərin sayı 8369 nəfər, onlardan 3802 nəfəri şəhər yerlərində, 4567 nəfəri kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda çalışmışlar. Statistik rəqəmlərdən göründüyü kimi 2016-cı ildə ştatda olan işçilərin sayında 255 nəfər azalma müşahidə olunmuş, şəhər yerlərində çalışan kitabxanaçılar arasında 34 nəfərazalma, kənd yerlərində çalışan kitabxanaçılar arasında isə 121 nəfərazalma müəyyən olunmuşdur. Bu da həmin ildə 154 kitabxananın bağlanması ilə əlaqədar olmuşdur. Ümumiyyətlə 2008-2016-cı illərarasında 358 nəfərkitabxanaçıışdən çıxarılmışdır.

2008-ci ildən 2016-cı illər arasındakı korpusu

İllər	Kütləvi kitabxanalarda işçilərin sayı	Şəhər yerlərində	Kənd yerlərində	İşdən çıxarılan işçilərin sayı		
				Cəmi	Şəhər yerlərində	Kənd yerlərində
2009	8727	4598	4129			
2014	8397	3748	4649	330	850 azal	520 art
2015	8524	3836	4680	127	88	39
2016	8369	3802	4567	255	34	121
Cəmi				358 nəfər işdən çıxarılmışdır		

2014-cü ildə kütləvi kitabxanalarda oxucuların sayı 2.7 mln nəfər, onlardan 1.5 mln nəfər şəhər yerlərində, 1.2 mln. nəfər kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda olmuşdur. 2014-cü il ərzində oxuculara verilmiş kitab və jurnalların sayı 37.2 mln. nüsxə, onlardan 20.0 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 17.2 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalardan verilmişdir.

2015-ci ildə isə kütləvi kitabxanalarda oxucuların sayı 2.6 mln nəfər, onlardan 1.5 mln nəfər şəhər yerlərində, 1.1 mln. nəfər kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda olmuşdur. 2015-cü il ərzində oxuculara verilmiş kitab və jurnalların sayı 36.2 mln. nüsxə, onlardan 19.2 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 17.0 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalardan verilmişdir [23, s.69].

2016-cı ildə isə kütləvi kitabxanalarda oxucuların sayı 2.6 mln nəfər, onlardan 1.4 mln nəfər şəhər yerlərində, 1.2 mln. nəfər kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda olmuşdur. 2016-cü il ərzində oxuculara verilmiş kitab və jurnalların sayı 35.1 mln. nüsxə, onlardan 18.5 mln. nüsxə şəhər yerlərində, 16.6 mln. nüsxə kənd yerlərində fəaliyyət göstərən kitabxanalardan verilmişdir. Təbii ki, həmin illərdə oxucuların sayında və kitab verilişində də azalmalar müşahidə olunmuşdur.

Dövlət Statistika Komitəsinin araşdırmalarına görə əsaslı təmirə ehtiyacı olan kitabxanalar 2014-cü ildə 1237, ümumi kitabxanaların 38.2%-i, onlardan 141-i, 33.2%-i şəhər yerlərində yerləşmiş, 1096-i, 38.9%-i kənd yerlərində yerləşmişdir.

2014-cü ildə qəza vəziyyətində olan kitabxanaların sayı 72, kitabxanaların ümumi sayına görə 2.2%-i, onlardan 1-i, 0.2%-i şəhər yerlərində yerləşmiş, 71-i 2.5%-i kənd yerlərində yerləşmişdir.

2015-ci ildə əsaslı təmirə ehtiyacı olan kitabxanalar 1008, ümumi kitabxanaların 34.0%-i, onlardan 111-i, 29.1%-i şəhər yerlərində yerləşmiş, 897-i, 34.7% kənd yerlərində yerləşmişdir.

2015-ci ildə qəza vəziyyətində olan kitabxanaların sayı 53, kitabxanaların ümumi sayına görə 1.8% olmuş, onlardan 9-u, 2.4 %-i şəhər yerlərində, 44-u, 1.7% kənd yerlərində yerləşmişdir [8, s.28].

2016-cı ildə əsaslı təmirə ehtiyacı olan kitabxanalar 1107, ümumi kitabxanaların 36.4%-i, onlardan 238-i, 58.5%-i şəhər yerlərində yerləşmiş, 869-u, 33.0% kənd yerlərində yerləşmişdir.

2016-cı ildə qəza vəziyyətində olan kitabxanaların sayı 58, kitabxanaların ümumi sayına görə 1.9% olmuş, onlardan 14-ü, 3.4 %-i şəhər yerlərində, 44-u, 1.7% kənd yerlərində yerləşmişdir. cədvəl qurmaq

Tədqiqat apardığımız region üzrə 2015-ci ilin məlumatına görə 251 kütləvi kitabxana mövcud olmuşdur. Onların fondu isə 1749.6 mln nüsxə olmuşdur.

2016-cı ildə Şəki-Zaqatala iqtisadi regionu üzrə kütləvi kitabxanaların sayı 243, onların fondu 1716.0 min nüsxə olmuşdur. 2015-ci illə müqayisədə 8 kitabxana bağlanmış, bir il müddətində 35 minə qədər ədəbiyyat ləğv olunmuşdur [22, s.99].

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin strukturunun təkmilləşdirilməsi haqqında” 29 mart 2016-cı il tarixli sərəncamına uyğun olaraq Şəki Regional Mədəniyyət və Turizm İdarəsi yaradılmış və regionda yerləşən kitabxanalar bu mərkəzə təbə edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Qax rayonunda əhalinin sayı 2015-ci ilin məlumatına görə 55644 nəfərdir. [25 s,93]

2017-ci il yanvar ayından Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin strukturunun təkmilləşdirilməsi haqqında” 29 mart 2016-cı il tarixli sərəncamına uyğun olaraq

Qax rayon MKS-i Şəki Regional Mədəniyyət və Turizm İdarəsinin tərkibində fəaliyyətini davam etdirir.

Azərbaycan Respublikasının Qax rayonunda əhalinin sayı 2015-ci ilin məlumatına görə 55644 nəfərdir.

2017-ci il yanvar ayından Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin strukturunun təkmilləşdirilməsi haqqında" 29 mart 2016-cı il tarixli sərəncamına uyğun olaraq Qax rayon MKS-i Şəki Regional Mədəniyyət və Turizm İdarəsinin tərkibində fəaliyyətini davam etdirir.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi 2009-cu ildə Dövlət Statistika Komitəsinin apardığı statistik müayinənin nəticələrinə görə Qax rayonunda 115 kitabxana olmuş, onlardan 64-ü Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərmişdir.

2015-ci ilin məlumatına görə kütləvi kitabxanaların sayı 48-ə enmiş, yəni 16 kitabxana bağlanmışdır[17]. Cəmi kitab fondu 2009-cu ildə 656292 nüsxə, 2015-ci ildə isə 315530 nüsxə olmuşdur. Yəni 340762 nüsxə ədəbiyyat, 52.0% ədəbiyyat fonddan çıxarılaraq məhv edilmişdir. Buna heç nə ilə haqq qazandırmaq olmaz.

2016-cı ilin məlumatına görə isə rayonda 47 kitabxana mövcud olmuş, cəmi kitab fondu 308.8 nüsxəyə düşmüş, 2015-ci ilə müqayisədə 6730 adda ədəbiyyat fonddan çıxarılmışdır. Kitabxanada latın əlifbası ilə 74530 nüsxə, kiril əlifbası ilə 177800 nüsxə, digər dillərdə 63200 nüsxə, elektron nəşr 440 nüsxə, fonda daxil olan ədəbiyyat 1200 nüsxə, çıxarılan ədəbiyyat 7830 nüsxə, kompüterlərin sayı 29, oxucuların sayı 25850 nəfər, kitabxanaya gəliş 127344 nəfər, kitab verilişi 465000 nüsxə olmuşdur.

Qax rayon MKS-də çalışan işçilərin sayı 146 nəfər, ali təhsillilərin sayı 13 nəfər, ali-ixtisas təhsillilər 11 nəfər, orta-ixtisas təhsillilər 118 nəfər, ümum orta təhsillilər 15 nəfərdir.

Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm naziri cənab Əbülfəs Qarayevin 09 yanvar 2014-cü il tarixli 2 №-li əmrinə əsasən Qax MKS-in C.Cabbarlı adına Mərkəzi kitabxanası "İlin Mərkəzi Kitabxanası" nominasiyası üzrə "İlin kitabxanası" bəxş müsabiqəsinin qalibi olmuşdur.

Qax MKS-nin fondunda 4 dildə-azərbaycan, rus, gürcü və ingilis dilində ədəbiyyat vardır. Qax MKS-i 2003, 2005, 2007-ci illərdə ABŞ-nın Azərbaycanla fəaliyyət göstərən Səfirliyi tərəfindən kitabxana layihələrində iştirak etmişdir. 2005-2008-ci illərdə Regional Kitabxanaların İnkişafı Proqramı çərçivəsində Mərkəzi kitabxanada Regional Kitabxana Məlumat Mərkəzi fəaliyyət göstərmişdir. Bu zaman kitabxana işçiləri, həmçinin oxucular kompüter kursları keçmiş və kompüterdə işləməyi öyrənmişlər. Qax rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi 01.27.2010-cu iltarixdənBeynəlxalq Assosiasiya ЭБННТ (ELNIT)-in üzvüdür.

Son məlumatlara görə isə əsası 1906-cı ildə "Qıraət koması" şəklində qoyulmuş Qax MKS-in tərkibinə 33 kitabxana-C.Cabbarlı adına Mərkəzi kitab-

xana və kənd kitabxana filialları daxildir. Mərkəzi kitabxana digər kənd kitabxana filialları üçün metodik mərkəz rolunu oynayır.

1 saylı Şəhər kitabxanası, 2.Sarıbaş kənd kitabxana filialı, 3.İlis kənd kitabxana filialı, 4.Ağçay kənd kitabxana filialı, 5.2saylı Şəhər kitabxanası, 6.Qaxingiloy kənd kitabxana filialı, 7.Qum kənd kitabxana filialı, 8. Ləkit kənd kitabxana filialı, 9.Zərnə kənd kitabxana filialı, 10.Güllük kənd kitabxana filialı, 11.Turaclı kənd kitabxana filialı, 12.Marsan kənd kitabxana filialı, 13.Tasmalı kənd kitabxana filialı, 14.Zəyəm kənd kitabxana filialı, 15.Almalı kənd kitabxana filialı, 16.Cəlayer kənd kitabxana filialı, 17.Qırçaq kənd kitabxana filialı, 18.Baydarlı kənd kitabxana filialı, 19.Ağyazı kənd kitabxana filialı, 20.İbaxlı kənd kitabxana filialı, 21.Əlibəyli kənd kitabxana filialı, 22.Qaratala kənd kitabxana filialı, 23.Qaşqaçay kənd kitabxana filialı, 24.Armudlu kənd kitabxana filialı, 25.Əmbərçay kənd kitabxana filialı, 26.Əmircan kənd kitabxana filialı, 27.Avtobaza kənd kitabxana filialı, 28.Kollec kitabxana filialı, 29.Toppaq kənd kitabxana filialı, 30.Qaxbaş kənd kitabxana filialı, 31.Şıxlar kənd kitabxana filialı, 32.Ləkit Malax kənd kitabxana filialı.[31]

C.Cabbarlı adına Qax rayon Mərkəzi Kitabxanası Qax şəhəri Azərbaycan prospekti 30 ünvanında, 2 mərtəbəli binada yerləşir. Bina kitabxana üçün tikilmişdir.Mərkəzi Kitabxanada 44 nəfər işçi çalışır ki, bunların 7 nəfər ali-ixtisas təhsilli, 3 nəfər ali-qeyri ixtisas təhsilli, 22 nəfər orta-ixtisas təhsilli, 6 nəfər orta-qeyri ixtisas təhsilli, 1 nəfər tam orta təhsillidir.

Mərkəzi Kitabxanada aşağıdakı şöbələr fəaliyyət göstərir: Komplektləşdirmə və kitablaşdırma şöbəsi; Metodika və bibliografiya şöbəsi; Xidmət şöbəsi; Uşaq şöbəsi; Kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbəsi; İnformasiya-resurs şöbəsi.[31]

Komplektləşdirmə və kitablaşdırma şöbəsinin 4 nəfər işçisi vardır. Onlardan 2 nəfər orta-ixtisas, 1 nəfər orta qeyri ixtisas, 1 nəfər tam orta təhsillidir. Şöbə müdiri Əzizova İradə orta-ixtisas təhsillidir. Şöbədə 2 ədəd İnternetə çıxışı olan kompüter və 1 ədəd printer vardır. Şöbəyə kitablar Kitabxana Kollektoru, Milli Kitabxana, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, AMEA, ayrı-ayrı müəlliflərdən daxil olur. 2016-cı ildə kitabxanaya 1245 nüsxə ədəbiyyat daxil olmuşdur. Bunlardan 1226 nüsxə latın qrafikası ilə, 18 nüsxəsi rus dilində, 1 nüsxəsi xarici dildədir.

Şöbədə İnventar kitabı və ümumi uçot kitabı vardır. Baş əlifba kataloqu tərtib olunmuşdur.

Metodika və bibliografiya şöbəsinin 5 nəfər işçisi vardır. Onlardan 1 nəfəri bibliograf, 3 nəfər metodistdir. Şöbə müdiri Xəlilova Reyhan ali-ixtisas təhsillidir. Şöbədə hər il mütəmadi olaraq əlamətdar və tarixi günlərlə bağlı icmallar, məruzələr tərtib edilir, mövzu üzrə metodik məktublar hazırlanaraq filiallara göndərilir. Lakin bibliografik göstəricilər tərtib olunmur. Şöbədə metodistin qeydiyyat dəftəri vardır. Filiallara gedişlər, verilən tövsiyələr dəftərdə qeyd olunur. Filiallar barədə qovluqlar yaradılıb. İllik, aylıq və rüblük iş planı

vardır. Şöbə tərəfindən "Diyarşünaslıq" kartotekası və mövzu kartotekaları, şəxsi kartotekalar tərtib olunmuşdur. Kartotekalarda rəsmi dövlət qəzetlərində və yerli mətbuat orqanı olan "Şəlalə" qəzetində çıxan məqalələr təsvir olunaraq bölmələr üzrə yerləşdirilir. MKS-in işçiləri haqqında ayrıca qovluq yaradılıb ki, burada işçilər haqqında informasiyanı əks etdirən məlumat vərəqləri toplanıb. Şöbədə hər ayın 3-də seminar-müşavirə, hər ayın 16-da metodiki məşğələlər keçirilir. Şöbədə ödənilmiş arayışlar məlumat bazası yaradılmışdır. Burada kitabxana tərəfindən ödənilən arayışların qeydiyyatı aparılır.

Uşaq şöbəsi Qax şəhəri Heydər Əliyev prospektində yerləşir. Şöbə 5 otaqdan ibarətdir. Şöbənin 6 nəfər işçisi vardır. Onlardan 1 nəfəri ali təhsilli, 3 nəfəri orta ixtisas təhsilli, 1 nəfər orta qeyri ixtisas təhsillidir. Şöbə müdiri Babayeva Rüksarə orta ixtisas təhsillidir.

Şöbənin ümumi kitab fondu 10127 nüsxə, latın qrafikası ilə 1708 nüsxə, kiril qrafikası ilə 4080 nüsxə, rus dilində 3800 nüsxə, gürcü dilində 650 nüsxə, ingilis dilində 8 nüsxə, CD 48 nüsxə, 2015-ci ildə oxucunun sayı 2000 nəfər, kitab verilişi 23000 nəfər, kitabxanaya gəliş isə 10668 nəfər olmuşdur. [10 s.18]

2016-cı ildə oxucu sayı 1500, kitab verilişi 17612 nüsxə, gəliş 15257 nəfər təşkil edir. 2016-cı ildə 167 nüsxə yeni kitab alınmışdır. Şöbə əməkdaşları hər gün dörüləcək işlərin gündəliyini tərtib edirlər. Şöbədə oxucu sorğularının qeydiyyatı aparılır, nömrə dəftəri, metodistin qeydiyyat dəftəri, illik, aylıq iş planları vardır. Kitab fondu KBT- ilə düzülmüşdür. Kataloqun tərtibində nöqsanlar vardır. Belə ki, kataloqda latın, kiril qrafikalı, həmçinin, rus dilində olan kartoçkalar birgə yığılmışdır. Uşaq şöbəsində "Nağıl otağı" yaradılmışdır. Burada azyaşlı oxucuların marağına səbəb olacaq əl işləri, rəsm əsərləri nümayiş olunur. "Nağıl otağı" nıntərtibatı vəziyyəti qənaətbəxşdir. Şöbədə "Turizm guşəsi", "Uşaq hüquqları guşəsi", "Qarabağımız" guşələri yaradılmışdır. Şöbədə 2 ədəd kompüter, 1 ədəd printer, telefon vardır.

Xidmət şöbəsinin 5 nəfər işçisi vardır. İşçilərin hamısı orta ixtisas təhsillidir. Müdir Abdullayeva Sevdə orta ixtisas təhsillidir. 2015-ci il üçün şöbənin ümumi kitab fondu 38210 nüsxə, latın qrafikası ilə 6926 nüsxə, kiril qrafikası ilə 9715 nüsxə, rus dilində 8209 nüsxə, gürcü dilində 802 nüsxə, ingilis dilində 38 nüsxə, CD 105 nüsxə, oxucu sayı 3000 nəfər, kitab verilişi isə 40000 nüsxə, gəliş 34919 nəfər olmuşdur.

2016-cı ildə oxucu sayı 2118 nəfər, gəliş 6750 nəfər, kitab verilişi 20898 nüsxə təşkil edir. İnternetə qoşulmuş 4 ədəd kompüter, 1 ədəd printer var. Şöbənin sistemli və əlifba kataloqu vardır. Fondada ədəbiyyat sistemli qaydada düzülmüşdür. İllik, aylıq, rüblük iş planları, statistik hesabat hazırlanır. Keçirilən tədbirlərin sənədləri var, foto-şəkilləri kitabxananın veb-səhifəsində (gakh.cls.az) yerləşdirilir.

Qax rayon Mərkəzi Kitabxanasında ALİSA proqramında 20 oxucu yeni oxucu modulundan, 31 nəfər isə gakh.cls.az saytının qeydiyyat bölməsindən (vebdən) qeydiyyatdan keçmişdir. Veriliş və sifariş modullarından hələlik istifadə olunmur.

Oxu zalı bölməsinin müdiri Mirzəyeva Laləli qeyri ixtisas təhsillidir. Oxu zalı 120 nəfərlikdir. Kitab fondu (yardımcı) 4012 nüsxə, latın qrafikası ilə 8734 nüsxə, kiril qrafikası ilə 21843 nüsxə, rus dilində 8338 nüsxə, gürcü dilində 802 nüsxə, ingilis dilində 405 nüsxədən ibarətdir. 2016-cı il üçün oxucu sayı 241 nəfər, gəliş 2459 nəfər, kitab verilişi isə 2506 nüsxə təşkil edir.

"Azərbaycan", "Mədəniyyət", "Azad Azərbaycan", "Xalq qəzeti", "Şəlalə" (yerli qəzet), "Mədəniyyət.az", "Şəhərli dünya" və s. qəzet və jurnallar alınır. Alınan dövrü mətbuatın qeydiyyatı aparılır, qəzetlər kitabxana qaydası ilə tikilərək 5 il müddətində saxlanılır.

"Mədəni irsimizin keşiyində" (foto stend), "Heydər Əliyev-Azərbaycan mədəniyyətinin hamısı", "Müdrək rəhbərin layiqli davamçısı" (İlham Əliyevə həsr olunub, foto-stend), "Bura Vətəndir", "Yaddan çıxılmaz Qarabağ", "Qax yazarları", "Qax-Azərbaycanın milli mətbəxtə paytaxtıdır", "Kitabi Dədə Qorqud-xalqın söz abidəsi", "Tarixin amansız faciəsi-Xocalı soyqırımı", "Sənə arxalanırıq Azərbaycan ordusu" və s. kitab sərgiləri və foto stendlər tərtib olunub. Həmçinin şöbədə yubileylər, əlamətdar tarixi günlərə həsr olunmuş "Məlumat guşəsi" də yaradılıb.

Kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbəsi 2012-ci ildə yaradılmışdır. 3 nəfər işçisi var. Onlardan 1 nəfəri ali-ixtisas, 1 nəfəri orta-ixtisas, 1 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsillidir. Şöbə müdiri Məhyəddinova Aytən orta ixtisas təhsillidir. [31]

2015-ci ildən şöbə ALİSA proqramı ilə işləməyə başlamışdır. Lakin proqramda müəyyən çətinliklərin meydana çıxması səbəbiylə hazırda ALİSA proqramında iş aparılmır. Çətinliklərlə bağlı ULTRA şirkətinə dəfələrlə müraciət olunsada suallarına tam şəkildə cavab ala bilmirlər. Həmçinin İRBİS proqramında yaratdıqları məlumat bazaları da ULTRA şirkəti tərəfindən ALİSA proqramına köçürülməmişdir. Bu da onların proqramda işlənməsinə maneələr törədir. Hazırda şöbədə iş İRBİS proqramında aparılır.

Informasiya-resurs şöbəsinin 3 nəfər işçisi var. Şöbə müdiri İbrahimova Əslilə orta ixtisas təhsillidir. Şöbə 2012-ci ildə yaranmışdır. Şöbə kitabxananın saytının idarə olunması, saytın operativ yenilənməsi, əlavə və dəyişiklərin edilməsi, domen və hostingin fəaliyyətinə nəzarət edir, şöbənin antivirus proqramının, habelə, lokal və İnternet şəbəkəsinin fəaliyyətini təşkil edir. İnternet vasitəsilə virtual xidmət olunur. MKS 2015-ci ildən Vahid Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Portalına qoşulub. MKS-nin saytı "gakh.cls.az"-dır. Saytda aşağıdakı məlumat bazaları yerləşdirilib: "Muzeylərimiz" burada Heydər Əliyev Muzeyi, Qax rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi, İ. Dağıstanlının ev muzeyi və s. haqqında, "Abidələrimiz" məlumat bazasında Qax rayonunda yerləşən qədim tarixi abidələr (Cinli qala, Həsən xan qalası, Qala bürcü) haqqında, "Mətbəximiz" məlumat bazasında isə rayonun özünəməxsus mətbəxi haqqında məlumatlar yerləşdirilib. "Kitabxana" məlumat bazasında Qax rayon MKS-i haqqında, "Qaxın görkəmli şəxsiyyətləri" məlumat bazasında Qaxda doğulub boya-başa çatan görkəmli Qaxlılar haqqında, "Xaricdə yaşayan tanınmış azər-

baycanlılar" məlumat bazasında xaricdə yaşayan Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri haqqında (Lütfi Zadə, Banin-Ümmülbanu Əsədullayeva və d.) dolğun məlumatlar verilmişdir.

"Qarabağ-Qan yaddaşımız", "Azərbaycanlıların soyqırımı günü", "Qax şəhidləri" məlumat bazalarında isə Qarabağın tarixi, 31 mart Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında məlumatlar və Qax rayonunun şəhidlərinin siyahısı hazırlanmışdır.

"Sənədlər" məlumat bazasında "Mədəniyyət haqqında qanun", "Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi haqqında Əsasnamə", "Kitabxana işi haqqında"Qanun, "Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası", "Multikulturalizm ili", həmçinin "Azərbaycan-multikulturalizm və tolerantlığa nümunə ölkə", "Qaxlı yazar Qalibə İlisulun əsərlərindən ibarət bibliografik məlumat" və s. metodik vəsaitlərin elektron versiyaları yerləşdirilib. [10 s,17]

"Yeni kitablar" məlumat bazasında kitabxanaya daxil olan yeni kitabların, "Ən çox oxunanlar" məlumat bazasında isə oxucular tərəfindən daha çox oxunulan kitabların elektron versiyaları yerləşdirilib. Bununla yanaşı kitabxanın veb saytında "Xəbərlər", "Tədbirlər", "Elanlar" bazaları yerləşdirilib ki, burada da kitabxanada keçirilən tədbirlər haqqında ətraflı məlumat verilir.

Nümunə üçün bəzi filiallarda kitabxana-informasiya fəaliyyəti ilə tanış olaq.

3 sayılı İlisu kənd kitabxana filialı Qax rayon Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin balansındadır. Təxmini 5000-dən çox əhaliyə xidmət göstərilir. Filialın 1 nəfəri orta ixtisas, 1 nəfəri qeyri orta ixtisas olmaqla iki nəfər işçisi var. Müdir Rəhimova Güllü orta ixtisas təhsillidir.

Kitab fondu 9259 nüsxədir. Onlardan latın əlifbası ilə 2325 nüsxə, kiril əlifbası ilə 5883 nüsxə, rus dilində 1045 nüsxə, CD 22 nüsxədir. 2015-ci ildə oxucu sayı 705 nəfər, kitab verilişi 14998 nüsxə, gəlmiş isə 5511 nəfər olmuşdur.

2016-cı ildə oxucuların sayı 563, gəlmiş 3590, kitab verilişi isə 11118 nüsxə təşkil etmişdir. Filialda 1 ədəd kompüter və 1 ədəd printer var, İnternet və telefon yoxdur. Metodistin qeyd dəftəri, vahid oxucu nömrə dəftəri var, lakin oxucu sorğularının qeydiyyatı aparılmır. İllik, rüblük iş planları, statistik hesabat, həmçinin keçirilən tədbirlərin sənəd və foto-şəkilləri var. Ümumi kitab fondu KBT-yə uyğun yığılıb. Sistemli kataloq tərtib olunmuşdur. Kataloqun tərtibatı qənaətbəxş deyildir. Kartotekalar yoxdur.[24 s,81]

Filialın Facebook sosial şəbəkəsində "İlisu kitabxanası" adlı səhifəsi var. Şəbəkədə müamələ olaraq virtual kitab muzakirələri keçirilir. Həmçinin İlisuda yerləşən istirahət mərkəzlərində, otellərdə tez-tez kitab sərgiləri təşkil olunur.

"Azərbaycanın dərdi-Qarabağ", "2016-cı il-Multikulturalizm ilidir", "Tarixə yazılmış ölməzlik" (şəhidlərə həsr olunub) "Yeni kitablar", "İlisu yazarları", "İlisu kəndi turizmin mərkəzidir" adlı kitab sərgiləri, "Kitabları sevek, sevdirek", "Kəndimizin yetirmələri" adlı foto-stend var. Kitabxana "Mədəniyyət", "Şəlalə" (yerli qəzet) və Mədəniyyət.az jurnalı alınır.

7 sayılı Qum kənd kitabxana filialı Qax rayon Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin balansındadır. 1 otaqdan ibarətdir. 1 ədəd kompüter və 1 ədəd printer, telefon var, İnternet yoxdur. Orta ixtisas təhsilli bir nəfər işçisi vardır. Müdir Rəcəbova Səriyyə orta ixtisas təhsillidir.

Kitab fondu 9600 nüsxədir. Onlardan latın lifbası ilə 2300 nüsxə, kiril əlifbası ilə 6800 nüsxə, rus dilində 553 nüsxə, xarici dildə 14 nüsxə, CD 21 ədəddir. Kitabxananın oxucuların sayı 2015-ci ildə 710 nəfər, kitabxanaya gəlmiş 6000 nəfər, kitab verilişi 14000 nüsxə olmuşdur.

2016-cı ildə filialın oxucu sayı 490, gəlmiş 3695, veriliş isə 8110 nüsxə olmuşdur. Filialda illik və aylıq iş planları, keçirilən tədbirlərin sənəd və foto-şəkilləri, metodistin qeyd dəftəri vardır. Lakin oxucu sorğularının qeydiyyatı dəftəri yoxdur. Gündəlik qaydasındadır. Kataloqda (sistemli), həmçinin, ümumi kitab fondunun düzülüşündə daxili əlifba qaydasına tam əməl olunmayıb, kartoteka yoxdur. [21, s.22]

Filialın Facebook sosial şəbəkəsində "Qum kitabxanası" adlı səhifəsi vardır. "Heydər adlı Günəş sönməz" (Heydər Əliyevə həsr olunub, fotostend), "Müdrək rəhbərin layiqli davamçısı" (İlham Əliyevə həsr olunub, fotostend), "Qum yurd yerimiz", "Odlar yurdu Azərbaycan", "Nizaminin ruhu gəzir bu kənddə" (Nizami Gəncəviyə həsr olunub), "Kəndimizin şəhidləri" adlı kitab sərgiləri var. Mədəniyyət, "Şəlalə" (yerli qəzet) və Mədəniyyət.az jurnalı alınır.

35 sayılı Əlibəyli kənd kitabxana filialı Qax rayon Əlibəyli kənd icra nümayəndəliyinin balansındadır. 1 otaqdan ibarətdir. 1 ədəd kompüter və 1 ədəd printer var, İnternet və telefon yoxdur. Təxmini 2000-dən çox əhaliyə xidmət göstərilir. Filialın 1 nəfəri ali ixtisas, 1 nəfəri orta ixtisas təhsili olan iki nəfər işçisi vardır. Müdir Rəşadşəvli Mziuri orta ixtisas təhsillidir.

Kitab fondu 7800 nüsxədir. Onlardan latın əlifbası ilə 1735 nüsxə, kiril əlifbası ilə 790 nüsxə, rus dilində 828 nüsxə, gürcü dilində 4552 nüsxə, CD 13 ədəddir. Kitabxananın oxucularının sayı 2015-ci ilin məlumatına görə 750 nəfər, kitab verilişi 14000 nüsxə, kitabxanaya gəlmiş 4700 nəfər olmuşdur. 2016-cı ilin məlumatına görə oxucu sayı 531 nəfər, kitabxanaya gəlmiş 3120, kitab verilişi 11060 nüsxə təşkil edir.

Kitab fondunun düzülüşündə nöqsanlar var idi, fonda formulyarsız kitablara rast gəldik. Oxucu sorğularının qeydiyyatı aparılmır. Kartoteka sistemi yoxdur, kataloq (sistemli və əlifba) olsa da kartoçkalar tamamilə səhv düzülüb. İnventar, ümumi uçot kitabı, gündəlik düzgün işlənilib. İllik, aylıq və rüblük iş planı, həmçinin, statistik hesabat, metodistin qeyd dəftəri var.

Kitabxanada "Milli mənəvi dəyərlərimiz", "2016-cı il Multikulturalizm ilidir", "Narkomaniyaya yox deyək", "Azərbaycanın milli qəhrəmanları", "Qaxın Turizm mərkəzi", "Qan yaddaşımız" adlı kitab sərgiləri və "Kəndimizin ziyalıları" adlı fotostend var. Kitabxanaya Mədəniyyət və "Şəlalə" (yerli qəzet) qəzetləri alınır.

34 sayılı İbaxlı kənd kitabxana filialı Qax rayon Mədəniyyət və Turizm Şöbəsinin balansındadır, 1 otaqda yerləşir. Təxmini 560-dan çox əhaliyə xidmət

göstərilir. Filialın orta qeyri ixtisas təhsilli bir işçisi vardır. Müdir Əhmədova Vüsalə ali ixtisas təhsillidir. Kitabxanada oxucu sorğularının qeydiyyatı aparılır. Kataloq sistemində nöqsanlar vardır. Kitab fondu KBT-yə uyğun düzülüb.

Kitab fondu 3426 nüsxədir. Onlardan latın əlifbası ilə 1155 nüsxə, kiril əlifbası ilə 1907 nüsxə, rus dilində 463 nüsxə, CD və xarici dillərdə olan ədəbiyyat yoxdur. Kitabxananın oxucularının sayı 2015-ci ilin məlumatına görə 320 nəfər, kitab verilişi 5500 nüsxə, kitabxanaya gəliş 1655 nəfər olmuşdur. 2016-cı ildə oxucu sayı 220 nəfər, kitabxanaya gəliş 1210 nəfər, kitab verilişi 1400 nüsxə təşkil edir. [31]

Nəticə. Qax MKS-də sənədlərə, hesabat materiallarına əsasən aparılan monitorinqin nəticəsinə uyğun olaraq bəzi nöqsanları, tövsiyə və təklifləri qeyd etmək olar.

- mərkəzi kitabxanada və filiallarda kitablara sifrə düzgün verilməmişdir;
- sifrələr yalnız kitabın formulyarına qeyd olunmuş, kitablارın titullarına qeyd olunmamışdır;
- baş əlifba kataloqunun düzülüşündə daxili əlifba qaydasına əməl olunmamışdır;
- filiallarda rədd cavablarının qeydiyyatı aparılmamışdır;
- bibliografik təsvirlərin tərtibində, kartoçkaların daxili əlifba qaydası ilə düzülüşündə nöqsanlara yol verilmişdir;
- filiallarda diyarşünaslığın təbliği ilə bağlı kartotekalar yoxdur;
- filiallarda sərgilərin bədii-tərtibatı zəifdir, təbliğət xarakterli fotoşəkillər, sərgilər yoxdur;
- filiallarda fondun düzülüşü zamanı KBT-yə yetəri qədər əməl olunmamışdır;
- filiallarda kataloq sistemi zəifdir;
- filiallarda kartoteka sistemi yoxdur;
- Qax rayon MKS-lərinin filiallarında kataloq və kartoteka sistemində daxili əlifba qaydası ilə düzülüş zamanı yol verilən nöqsanların aradan qaldırılması;
- filiallarda kataloq sisteminin təkmilləşdirilərək redaktə olunması;
- hər iki rayonda (filiallarda) kartoteka sisteminin yaradılması və kataloq və kartoteka qutularının üstünün yenidən kitabxana qaydası ilə yazılması;
- filiallarda fondların düzülüşündə KBT-yə əməl olunması;
- filiallarda diyarşünaslığın təbliğinə aid kartotekaların, sərgilərin, fotoşəkillərin, guşələrin daha dolğun hazırlanması;
- kənd kitabxana-filiallarına metodiki tövsiyələrin yerinə yetirilməsinə nəzarət edilməsi, filiallara təcrübə köməklik göstərmək üçün müntəzəm gedişlərin təşkilii;
- metodika və bibliografiya şöbəsində növbəti seminar-məşğələlərdə filialların işini təhlil edərək (gedişlər əsasında) mövcud problemlərin müzakirə edilməsi;
- oxucularla operativ və daim ünsiyyətdə olmaq məqsədilə kitabxananın saytında “Onlayn məsləhətçi” xidmətinin aktivləşdirilməsi, oxucu formulyar-

larının üstünə onların e-mail adreslərinin yazılması və bundan əks əlaqə vasitəsi kimi istifadə olunması;

– kütləvi tədbirlərin keçirilməsində yeni, müasir üsullardan istifadə edilməsi, saytda tədbirlə bağlı bildirişlərin yerləşdirilməsi, hər bir oxucunun elektron ünvanına bildirişlərin göndərilməsi;

– kitabın, eyni zamanda, kitabxananın təbliği ilə əlaqədar reklam çarxlarından istifadə olunması;

– oxuculara xidmət prosesində Milli Kitabxananın (anl.az) sayından istifadə etməklə məlumat bazalarından, kitabxananın nəşrlərindən istifadə etmək, elektron kataloqda və elektron kitabxanada axtarış aparmaq;

– kitabxana xidmətinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, onun forma və məzmunca yeniləşdirilməsi;

– oxucuların informasiyaya olan tələbatlarının ödənilməsinə yönəldilmiş sorğuların keçirilməsi və əldə edilmiş nəticələr əsasında fondların kompleksləşdirilməsi;

– oxucu sorğularının qeydiyyatının aparılması.

Hər iki rayonda **ALİSA** proqramı, onun modulları haqqında, proqramdan istifadə qaydaları, eləcə də oxuculara xidmət prosesində Milli Kitabxananın (anl.az) sayından istifadə etməklə məlumat bazalarından, elektron resurslardan yararlanmaq, elektron kataloqda və elektron kitabxanada axtarış aparmaq, Milli Kitabxananın nəşrlərindən istifadə etməklə oxucuların informasiya təminatının operativ ödənilməsi kimi təklif və tövsiyələrin yerinə yetirilməsi işin xeyrinə olardı.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı

Azərbaycan dilində

1. Azərbaycan Kitabxana Ensiklopediyası /Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi; M.F.Axundzadə adına Milli Kitabxana. Bakı, 2015, 632 s.
2. Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı // Azərbaycan, 2007, 21 aprel.
3. Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı: Dövlət Proqramının həyata keçirilməsinə dair materiallar: bibliografik göstərici I bur. /Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi., M.F.Axundov ad. Azərbaycan Milli Kitabxanası; burax. haz. M.Vəliyeva, M.İbrahimova; red. G.Səfərliyeva. I buraxılış. Bakı, 2007, 201 s.
4. Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı: Dövlət Proqramının həyata keçirilməsinə dair materiallar: bibliografik göstərici II bur. /Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi., M. F. Axundov ad. Azərbaycan Milli Kitabxanası; burax. haz. M. Vəliyeva, M. İbrahimova; red. G. Səfərliyeva. Bakı, 2009, 345 s.
5. Azərbaycanın regionları /Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı: Səda, 2011, 768s.
6. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər) // Azərbaycan, 2004, 11 fevral.
7. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı “Dövlət Proqramı”. Bakı: Nurlar, 2009, 184 s.

8. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycanın statistik göstəriciləri 2017: statistik məcmuə /Azərbayc. Resp. Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı: Səda, 2009, 465 s.
9. Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal, 2008, № 2, S.6-29.
10. Bayramova İ.Z. Azərbaycan Respublikasının regionlarının kitabxana-informasiya resurslarının yerləşməsinin vəziyyəti // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal, 2011, №2, S.250-258.
11. Xələfova S.A. Azərbaycanda dövlət kütləvi kitabxanalar şəbəkəsinin inkişafı (1970-1990). Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007, 159 s.
12. İsmayilov X. İ. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi: 1918-2000-ci illər. Bakı, 2000, 445 s.
13. İsmayilov X.İ. İsmayilov N.İ. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının bibliografik informasiya təminatı// Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri: ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi. Bur. 7. Bakı: Mütərcim, 2007, S.318-320.
14. İsmayilov X.İ., İsmayilov N.İ. Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının bibliografik informasiya təminatı// Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri: ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi. Bur. 7. Bakı: Mütərcim, 2007, S.318-320.
15. İsmayilov X.İ. Kitabxana işinin təşkili və idarəedilməsi: Dərs vəsaiti. Bakı: "Nurlar", 2010, 328 s.
16. İsmayilov N.İ., Ağayeva X.T. Regionların sosial-iqtisadi inkişafının informasiya təminatı həyata keçirilir // Azərbaycan qəzeti, 2010, 13 noyabr, s.6.
17. İsmayilov N.İ. Azərbaycanda kitabxana-bibliografiya ehtiyatlarının yerləşdirilməsi və istifadəsinin bəzi məsələləri// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. 1999, №1, S.94-99.
18. İsmayilov N.İ. Azərbaycanın kitabxana-bibliografiya ehtiyatı: vəziyyəti, problemləri, perspektivləri// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. 1998, №2, S. 81-88.
19. İsmayilov N.İ. Kitabxana-informasiya resurslarının yerləşməsinin nəzəri və təcrübi məsələləri // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. 2010, №1, S. 67-78.
20. Kitabxanalarda diyarşünaslıq ədəbiyyatının təbliği: metodik tövsiyələr /tərt. ed. N. Alışova; ixtisas red. və bur. məs. K. Tahirov; red. A. Abdullayeva; M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası. Bakı, 2015, 39 s.
21. "Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında" statistik müayinənin nəticələri barədə: Statistika bülleten // Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı, 2009, 88s.
22. Məhəmmədli D.H. Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunda kitabxana mütəxəssislərinin təhsil səviyyəsi: Məqalə // Dil və ədəbiyyat: beynəlxalq elmi-nəzəri və praktiki jurnal. Bakı: BUN, 2018, №1(105), S.438-440.
23. Məhəmmədli D.H. Azərbaycan Respublikasının Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunda bibliografik fəaliyyətin təşkilinin bəzi məsələləri: Məqalə// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. Bakı: "Mütərcim", 2018, №1(40), S.26-40. (X.İ. İsmayilov, N.İ. İsmayilovla birlikdə)

24. Məhəmmədli D.H. Mütərcim polietnik şəraitdə Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunda kitabxana-informasiya xidmətinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: Məqalə // Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi: elmi-nəzəri və praktiki jurnal.-B.: Mütərcim, 2018.-№1, S.73-78.
25. Məhəmmədli D.H. Azərbaycan Respublikasının Şəki-Zaqatala iqtisadi regionunun bibliografik informasiya təminatının müasir vəziyyəti: Məqalə// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. Bakı: "Mütərcim", 2018, №1 (40), S.45-55. (X.İsmayilovla birlikdə)
26. Məhəmmədli D.H. Azərbaycan Respublikasının Şəki-Zaqatala iqtisadi regionu üzrə kitabxanaların informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi vəziyyəti: Məqalə // Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi: elmi-nəzəri və praktiki jurnal. Bakı: Mütərcim, 2018, №3, S.33-43.

Rus dilində

27. Исмаилов Н.И. Библиотечно-библиографические и информационные ресурсы Азербайджанской Республики: этапы развития, состояние и пути совершенствования. Баку: Мутарджим, 2005, 300 с.
28. Магомедли Д.Г. Анализ состояния библиотечного обслуживания Шеки-Закавказского экономического региона Азербайджанской Республики: Мəqalə// Вектор Науки. Тольяттин, 2018, №2(33), С.17-21.
29. Магомедли Д.Г. Особенности-развития библиотечно-информационной инфраструктуры Шеки-Закавказского экономического региона Азербайджанской Республики на современном этапе: Мəqalə //Гілея.-Кіев, 2018, №2(129), S. 112-117.
30. Магомедли Д.Г. Проблемы информатизации библиотек в экономических регионах Азербайджана (на примере Шеки-Закавказского экономического региона): Tezis// Vнаучно-практическая конференция.-Одесса, 2018.-с.100-102.

Hesabatlar

31. Qax rayon MKS-in 2000-2018-ci il hesabatlar

**KİTABXANA RESURLARINDAN İSTİFADƏNİN TƏŞKİLİNDƏ
İNFÖRMSİYƏ-AXTARIŞ SİSTEMLƏRİNİN ROLU
(M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının
iş təcrübəsi əsasında)**

Ulduz Manafova

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının dissertantı

Kitabxana resurslarından istifadənin təşkilində informasiya-axtarış sistemlərinin rolu

*(M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında)
Məqələdə kitabxana resurslarından istifadə prosesində informasiya axtarış sistemlərinin rolu, vəzifə və funksiyaları haqqında elmi ümumiləşdirmə aparılır. Xüsusilə, M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının zəngin informasiya resursları və kompleks informasiya axtarış sistemlərinin imkanları haqqında bəhs edilir, kitabxana resurslarından istifadə prosesində informasiya axtarış sistemlərinin rolu və əhəmiyyəti haqqında nəzəri sistemləşdirmə əks etdirilir.*

The role of information search systems in the organization of library resources use

(Based on the experience of Azerbaijan National Library named after M. Akhundov)

Summary: The article deals with the scientific summarization of the role, functions and functions of information search systems in the use of library resources. In particular, the rich information resources of the National Library of Azerbaijan named after M. Akhundov and the possibilities of complex information search systems are discussed, theoretical systematization of the role and importance of information search systems in the use of library resources is reflected.

Роль информационно-поисковых систем в организации использования библиотечных ресурсов

(По опыту Национальной библиотеки Азербайджана имени М. Ахундова)

Резюме: Статья посвящена научному обобщению роли, функций и функций информационно-поисковых систем в использовании библиотечных ресурсов. В частности, обсуждаются богатые информационные ресурсы Национальной библиотеки Азербайджана имени М. Ахундова и возможности сложных информационно-поисковых систем, отражена теоретическая систематизация роли и значения информационно-поисковых систем в использовании библиотечных ресурсов.

Açar sözlər: kitabxana, resurs, sənəd, informasiya, Milli Kitabxana, bibliografiya, kataloq, kartoteka, informasiya axtarış sistemi

Ключевые слова: библиотека, ресурс, документ, информация, Национальная библиотека, библиография, каталог, картография, информационно-поисковая система

Key words: library, resource, document, information, National Library, bibliography, catalog, cartographic, information search system

XX əsrin axırlarında dünyada baş verən global proseslər, o cümlədən, SSRİ-nin dağılması, beynəlxalq aləmdə ümumi siyasi mühitin ciddi şəkildə dəyişməsinə və yeni giosiyasi vəziyyətin yaranmasına səbəb oldu. Bu proseslərin həyata keçirilməsində keçmiş SSRİ-nin tərkibində olan müttəfiq respublikalar öz müstəqilliklərini əldə etdilər. O cümlədən, Azərbaycan Respublikası ikinci dəfə öz müstəqilliyini 1991-ci ildə qazanaraq, dünya dövlətləri tərəfindən tanınmağa və diplomatik münasibətlər yaratmağa, dünya birliyinə sistemli surətdə integrasiyasına geniş yol açdı. Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi və dövlətçilik mənafehlərinin qorunmasında ölkənin zəngin iqtisadi potensialı və əlverişli giosiyasi mövqeyi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dünya ölkələri ilə ikitərəfli siyasi münasibətlərin qurulması iqtisadi, elmi-mədəni əlaqələrin inkişafına əlverişli şərait yaratdı. Qarşılıqlı faydalı elmi əməkdaşlıq, siyasi münasibətlərin dərinləşməsi respublikamızda ümumi inkişafa, xalqın rifah halının yaxşılaşmasına, siyasi mühitin stabilləşməsinə, dövlət quruculuğunun möhkəmləndirilməsinə öz təsirini göstərir.

Hazırda cəmiyyətdə baş verən global proseslər ictimai həyatın bütün sferalarına əhəmiyyətli dərəcədə öz təsirini göstərir. Əlbəttə bu proseslərin həyata keçirilməsi və onu fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri və ən başlıcası cəmiyyətin yaşaması və inkişaf etməsi üçün ilk növbədə informasiyanın fundamental faktora çevirməklə və insanların şüuruna təsir göstərməsidir.

Vaxtilə cəmiyyətini inkişafını mütəxəssislər əsasən, maddi istehsalın varlığı ilə əlaqələndiriblərsə, hazırkı informasiya cəmiyyəti dövründə müxtəlif növ informasiyalar əldə etmədən mümkün olmadığını iddia edirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, hazırkı dövrdə informasiya ictimai tələbat kimi yeni tələblər irəli sürür və elə buna görə də informasiya müəssisələri kimi kitabxanaların qarşısında çox mühüm vəzifələr qoyur. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində son illərdə kitabxanalarda olduqca mütərəqqi iş prosesləri, yeni informasiya texnologiyaları həyata keçirilir.

Dünyada baş verən kommunikasiya texnologiyalarının artması, informasiyanın oxuculara operativ olaraq çatdırılması, məsafədən asılı olmayaraq xidmət göstərilməsi, elektron kataloqun yaradılması və bütövlükdə informasiya bazalarının formalaşması, informasiya təminatının mötəbərliyinə imkan verir və tələbatçıların informasiya tələbatına şərait yaradır.

Ənənəvi kataloq kartoteka sistemlərindən fərqli olaraq, elektron kataloq vasitəsilə dünya kitabxanalarında olan sənəd – informasiya fondları haqqında məlumat əldə etmək imkanı yaranır, onların operativ axtarışı təmin edilir.

Müasir kitabxana-informasiya sistemlərindən istifadə etməklə tələbatçıların zaman və məkan problemi olmadan lazımi informasiyanı əldə etmək məqsədilə, müasir tipli informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə bilavasitə yaşayış və iş yerlərindən dünyanın ən zəngin informasiya fondlarına daxil olaraq özünə lazım olan informasiyaları operativ şəkildə əldə edirlər.

Respublikamızda zəngin informasiya fonduna malik olan M.F. Axundov adına Milli Kitabxana son illərdə məlumat-axtarış sistemlərinin təşkili və isti-

fadəsi üzrə olduqca mütərəqqi tədbirlər həyata keçirir. Görülən bu mütərəqqi işlərin nəticəsi olaraq artıq demək olar ki, Milli Kitabxanada informasiya kommunikasiya sistemləri işlək vəziyyətə gətirilmiş, kitabxana veb saytı elektron kataloqu və elektron kitabxanası bir sıra problemlərin həlli istiqamətində xeyli işlər görmüşdür. Bu gün bir məsələni xüsusi qeyd etmək olar ki, artıq, məsafədən virtual kitab sifariş sistemi tətbiq edilir.

Respublikamızın Milli Kitabxanasının ən başlıca müvəffəqiyyətlərindən biri də "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunun 7-ci maddəsinə müvafiq olaraq, M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasına Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 15 aprel 2004-cü il qərarı ilə "Milli kitabxana" statusu verilmişdir.¹

Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanaya verilən bu mötəbər status kitabxananın qarşısında duran vəzifələrin əhatəliliyini xeyli genişləndirmiş, elmi-tədqiqat və informasiya təminatı sahəsindəki əməli fəaliyyətini xeyli genişləndirmişdir.

Son illərdə kitabxana işi sahəsində baş verən yeniliklər, xüsusilə, informasiya texnologiyalarının tətbiqinin elektron kitabxana və elektron kataloqların yaradılması Milli Kitabxanada həmişə yaradıcı şəkildə aparılmış, kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması istiqamətində ilk addım atan kitabxanalardan biri olmuşdur.

Bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, müstəqillik illərinin bir sıra beynəlxalq təsnifatların Azərbaycana gəlməsi və respublikamızda fəaliyyətə başlaması kitabxana-informasiya müəssisələrinin işinə xüsusi təkan verdi. Bu təsnifatların başlıca məqsədi grant vermək yolu ilə inkişaf etməkdə olan ölkələrə yardım göstərməkdən ibarət idi. Həmin təsnifatlar kitabxana işinə müsabiqə yolu ilə grant ayırmaqla onların fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə ilə ayrıldı. Bu dövrdə, yəni müstəqilliyin ilk illərində Açıq Cəmiyyət İnstitutu (SOROS fondu) grantlar ayırmaqda xüsusi fəallıq göstərirdi. Respublikamızda fəaliyyət göstərən respublika əhəmiyyətli dövlət və sahəvi kitabxanaların, kütəlvə və uşaq kitabxanaları, hətta bir sıra kənd və qəsəbə kitabxanaları grantlar almış, vəsait əldə etməklə öz kitabxanalarının fəaliyyətini təkmilləşdirmişdir. Milli Kitabxananın kollektiv grantlar əldə etməklə, öz işlərində xeyli yenilik və dəyişiklik etmişlər.

Milli Kitabxana avtomatlaşdırma işinə də xüsusi əhəmiyyət verməklə, bir çox kitabxana-informasiya proseslərinin yeni kommunikasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi işində xüsusi fəaliyyət göstərirlər.

Milli Kitabxana son illərdə texnologiyalarının tətbiqi ilə bağlı çox mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. Bütün bunlar digər məsələlərlə, yanaşı Milli Kitabxananın kitab fondunun formalaşmasına çox ciddi təsir göstərmişdir.

Son illərdə respublikamızda kitabxanaların fəaliyyətini ümumiləşdirmək, uçot hesabat işlərinin təhlili kitabxanaların potensial imkanlarını təhlil etməyə imkan verir. İstərsə statistik idarələrinin, istərsə də kitabxanalara rəhbərlik edən

Nazirlik və baş idarələrin həyata keçirdiyi statistik hesablamlar, informasiya orqanları kimiki kitabxanaların kəmiyyət göstəriciləri haqqında fikir söyləməyə imkan verir.

Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi son dövrlərdə bir sıra sanballı statistik məcmuələr hazırlayıb çap etdirmişdir ki, burada xalq təsərrüfatının bütün sahələri o cümlədən, kitabxanaların fəaliyyəti ilə bağlı çox mükəmməl statistik məlumatlar geniş şəkildə şərh edilmişdir. Yeri gəlmişkən, bir məsələni qabarıq şəkildə göstərmək lazımdır ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bütün kitabxana şəbəkələri və sistemləri haqqında mükəmməl məlumatların olmaması, müəyyən obyektiv və subyektiv maneələrin və problemlərin həllində ciddi çətinliklər yaradır. Məsələn, eyni tipli kitabxanaların bir-birindən fərqli istər fond, kadr təminatı, avadanlıqlar və əşyalarla təminatı əsaslı şəkildə fərqlənir. Halbuki ərazi, oxucu, kitabxana fondu, regionun fərqli və üstün cəhətləri mütləq nəzərə alınmalıdır. Çox təəsüflər olsun ki, bəzən ərazisioxucuların sayı, kitabxana fondu çox kiçik olan kitabxanaların bu keyfiyyətləri nəzərə alınmadan vəsait qoyuluşu və digər təminatlar üstünlüklər təşkil edir. Ona görə də bütün kitabxanaların, o cümlədən, onların fondu, oxucuları, ərazisi, əhatə dairəsi və digər əlamətlər öyrənilməklə, xüsusi müşahidələr nəzərə alınmaqla respublikanın bütün regionlarında kitabxanaların hərtərəfli posportlaşdırılması, statistik ümumiləşmələr aparılmalıdır. Əlbəttə, statistik ümumiləşdirmənin aparılması daim diqqət mərkəzində olmuş bir sıra tədqiqatlar aparılmış və onların nəticələri nəşr olunmuşdur. Son dövrlərdə Respublika Statistika İdarəsi ardıcıl olaraq belə tədqiqatlar aparmış və kitabxanaların inkişaf istiqamətlərini statistik bülleten kimi çap etdirmişdir. Respublika Statistika Komitəsinin 2009-cu ildə çap etdirdiyi "Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında" statistik müayinənin nəticələri barədə statistik bülleten diqqəti daha çox cəlb edir. "Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında" statistik müayinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli 3072 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın 2.1.8-ci bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsinin tərəfindən 2009-cu ilin sentyabr ayının 1-dən 10-dək keçirilmişdir.

Statistik müayinənin keçirilməsində əsas məqsəd əhaliyə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin səviyyəsinin yüksəldilməsi, kitabxana-informasiya sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqi və istifadəsi nəticəsində onun dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, elektron informasiya fondlarının formalaşdırılması və virtual kitabxanaların inkişaf etdirilməsi, kitabxanaların kadr təminatının yaxşılaşdırılması, habelə, fasiləsiz təhsilin təmin edilməsi üçün şərait yaradılması istiqamətlərində aparılan işlərin vəziyyətini öyrənməkdən ibarət olmuşdur. Bülletendəki məlumatlar 2009-cu ilin sentyabr ayının 1-nə olan vəziyyəti, istifadəçilərə verilən kitab və digər informasiya mənbələrinin, habelə, istifadəçilərin sayı, 2009-cu ilin birinci yarısına olan vəziyyəti əks etdirir. Bütün kitabxana şəbəkələri və sistemlərində olan kitabxanalar müayinə

¹Azərbaycan Respublikasının Qanunvericiliyi toplusu, 2004. - № 4 maddə 298-299.-s.(143)

ilə əhatə olunmuş kütləvi, uşaq, gənclər, elmi, elmi-texniki və digər ixtisaslaşdırılmış, həmçinin müəssisələrin nəzdində olan 8507 kitabxananın təxminən üçdə biri, yəni 2322-ci və ya 27,3% şəhər yerlərində 6125-i və ya 72,2% kənd yerlərindədir.²

Əlbəttə, bu cür statistik ümumiləşmə demək olar ki, qaneedicidir. Belə ki, Azərbaycanda yaşayan təxminən 10 milyon əhalinin 4 milyonundan çoxu Bakivə digər respublika tabeliyindəki sahələrdə, qalan 6 milyonundan çoxu isə kənd yerlərində yaşayır. Şəhər kitabxanalarında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təminatında kənd yerlərindəki kitabxanaların kommunikasiya vasitələrindən daha zəngindir. Əlbəttə, belə olan tərzdə şəhər yerlərində yeni texnologiyaların geniş tətbiq olunması, kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması yeni kitabxana proqramlarının tətbiqi daha çox məqsədə uyğundur. Bu baxımdan Axundov adına Milli Kitabxanada kitabxana işini müasir tələblərini ödəmək imkanı daha çoxdur. Milli Kitabxanada hələ 1975-ci ildən başlayaraq, kitabxana işinin informasiyalaşdırılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilməyə başlamışdır. Bu məqsədlə, Milli Kitabxanada mədəniyyət və incəsənət üzrə elmi informasiya şöbəsi yaradılmışdır. Bu şöbə kitabxanaya daxil olan sahə üzrə kitab, məcmuə, qəzet və jurnal məqalələri əsasında 1976-cı ildən etibarən, informasiya göstəricisi nəşr etməyə başlamışdır. Milli Kitabxanada son illərdə elektron məlumat bazasını yaradılması istiqamətində xeyli işlər görülmüş, bu məqsədlə "Analitik elektron məlumat bazasının təşkili" şöbəsi yaradılmış və az bir müddət ərzində xüsusi proqrama uyğun olaraq konkret tədbirlər həyata keçirilir. Hazırda şöbədə 80-dan çox dövrü mətbuatda verilən məqalələr sahələr üzrə qruplaşdırılır, çeşidlənir və kitabxananın elektron kataloqunda yerləşdirilir. Əlbəttə, bu xidmət növündən kitabxananın saytından istifadə etməklə dünyada yaşayan bütün insanlar istifadə edə bilərlər. Hazırkı bu sistem, bu xidmət növü dövrü mətbuat səhifələrində çap olunan bütün məlumatların toplanaraq istifadəçilərə çatdırılır. Kitabxanada yaradılan "Analitik elektron məlumat bazasının təşkili" şöbəsi avtomatlaşdırılmış proqrama uyğun olaraq aparılır və 80 adda dövrü mətbuatın materialları həmin sistmə daxil edilir.³

Dövrü mətbuatda dərc olunan məqalələr bütün sahələr üzrə qruplaşdırılaraq analitik təsvir edilir və iki dildə, rus və azərbaycan dillərində elektron kataloqa daxil edilir. Hazırlanmış həmin materiallar elektron kataloqda bibliografik yazıların VIRTUA proqramında, MARC-21 formatında yazılaraq dünya informasiya sistemində, bütün tələbatçılara ötürülür.

Bu sistem digər sistemlərdən əsaslı şəkildə fərqlənir və VTLS proqramı vasitəsilə bütün mobilə Milli Kitabxana tərəfindən əldə edilmiş, sistemdə

komplektləşdirmə, kataloqlaşdırma tələbatçıların uçuotu və qeydiyyatı və məlumat axtarışı üçün xüsusi proqram OPAC fəaliyyət göstərir, həmçinin digər mobilərdən istifadə məqsədilə müəyyən hazırlıq işləri də aparılır. Milli Kitabxanada tətbiq edilən VTLS proqramı ilə oxuculara xidmətlə bağlı informasiya bazasının yaradılması üçün kompleks sistem yaratmağa imkan verirdi.

Respublika Milli Kitabxanasında artıq 2006-cı ildən etibarən yeni informasiya texnologiyaları vasitəsilə tələbatçılara kitabxana-informasiya xidmətinin göstərilməsi müasir dünya təcrübəsinə uyğun yenidən qurulması əsas vəzifələrdən biri kimi yerinə yetirilməyə başlanılır. Artıq Respublika Milli Kitabxanası ölkədə kitabxana proqramlarının tətbiq sahəsində aparıcı müəssisələrdən biri kimi fəaliyyətə başladı. Bu fəaliyyət dəstəyi ilə yanaşibir sıra beynəlxalq təşkilatların maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilməyə başlandı. "Məşinləoxunan elektron kataloqun yaradılması" layihəsi əsasən, Avrasiya Fondu, SOROS Fondu və IRTCL – qrant verən təşkilatların maliyyə dəstəyi hesabına həyata keçirilmişdir. Hazırda elektron kataloq vasitəsilə kitabxananın (www.anl.az) saytına girməklə fonda olan çap məhsulatu vasitəsilə istənilən məlumatları əldə etmək mümkündür. Bütün məlumatlar MARC-21 formatında fonda daxil edilir.

Milli Kitabxanada məlumat bazası yaradılarkən komplektləşmə zamanı ədəbiyyat ayrı-ayrı sahələr üzrə fonda daxil edilir. İlk növbədə:

1. Fonda daxil olan yeni ədəbiyyat;
 2. Arxiv şöbəsində toplanmış və əks xronoloji ardıcılıqla seçilən ədəbiyyat;
 3. Təmmətnli resursların bibliografik yazılarının tərtib edilməsi üçün kitabxananın fondunda olan ədəbiyyat;
 4. Ümumi fonda olan və format üzrə düzülmüş rus dilində olan ədəbiyyat⁴
- Bundan başqa məlumat bazasına azərbaycan və rus dillərində olan ədəbiyyatın növlərinə görə bibliografik yazılar daxil edilir.⁵

1. Monoqrafiyalar
2. Seriya ilə nəşr olunan monoqrafiyalar
3. Dissertasiyalar və avtoreferatlar
4. Not – musiqi nəşrləri
5. Kartoqrafik nəşrlər
6. Elektron resurslar

Bütün bunlarla yanaşı, məlumat bazasında digər xarici dillərdə olan ədəbiyyat növlərinin bibliografik yazıları elektron kataloqa daxil edilir.

Azərbaycanda respublika səviyyəli kitabxanalar içərisində Axundzadə adına Milli Kitabxana avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemlərinin tətbiq edilməsinə demək olar ki, hələ 2000-ci illərdən başlamışdır. Belə ki, Milli Kitabxanada həmin ildən ilk internet zalı və ilk tədris kursları məhz bu kitabxanada yaradılmış, respublikamızın kitabxana işçiləri üçün komputer təlimi

² Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi "Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında" statistik müayinəsinin nəticələri barədə statistik bülleten. Bakı-2009, 87 s.

³ Azərbaycan Milli Kitabxanası-90. Məqalələr məcmuəsi, Bakı, 2013. s.121. M.F.Axundov adına Milli Kitabxana

⁴ Əsədova R. Azərbaycan Milli Kitabxanası-90 məqalələr məcmuəsi, Bakı 2003 s.32

⁵ Yəni də orada

üzrə treyninqlər həyata keçirilmişdir. Əlbəttə bu kimi tədbirlərin həyata keçirilməsi kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən olduqca rəğbətə qarşılanmış, respublikanın digər kitabxanalarında xeyli kitabxana işçiləri bu tədbirlərə qatılmışdır. Nəticədə Axundzadə adına Milli Kitabxanada yeni texnologiyaların tətbiqi və proqramların mənimlənilməsi ilə bağlı xüsusi kursların (treyninqlərin) keçirilməsi kitabxanaların işində xeyli canlanma yaratmış, faktiki olaraq yeni kitabxana texnologiyasının öyrənilməsi, məzmunu və tətbiq olunmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etdi. Bu mənada, Milli Kitabxanada kitabxana proqramlarının tətbiqi ilə bağlı olduqca əsaslı dəyişikliklər baş verdi. Xüsusilə, bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, milli ədəbiyyat fonda daha çox daxil olmağa başladı. Belə ki, bu dövrdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin imzası ilə kitabxana işinə dair dövlət əhəmiyyətli bir sıra sərəncamları oldu ki, burada ilk növbədə "Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" sərəncamının kitabxana fəaliyyətinin müasir tələblər səviyyəsinə qaldırılması üçün əhəmiyyətlidir.

Bundan başqa, hələ 1996-cı ildə Azərbaycan hökuməti "Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında" qərar qəbul olunmuşdur. 1999-cu ildə "Kitabxana işi haqqında" Qanun qüvvəyə minmişdir. Qanunun qəbul olunması və yuxarıda göstərilən sərəncamlarla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin "Azərbaycandilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 2004-cü il 12 yanvar və "2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında" 2004-cü il 27 dekabr tarixli sərəncamlarına əsasən, bu sərəncamlardan 3 il ərzində ümumi sayı 9 milyona yaxın ədəbiyyat nəşr olunmuş və ölkə kitabxanalarına təqdim edilmişdir. Kütləvi halda latın qrafikası ilə kitabların nəşr edilməsi kitabxana fondlarının qaydaya salınması və yerləşdirilməsində xeyli çətinliklər yaratmışdır. Belə olan tərzdə müasir Azərbaycan cəmiyyətinin informasiya təminatının həyata keçirilməsində ölkə kitabxanalarının tutduğu mühüm yer mədəniyyətin bu sahəsində informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq, müasir texnologiyaların tətbiqini zəruri edir. Odur ki, "Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" sərəncamda birinci növbədə Azərbaycan Milli Kitabxanasının modernləşdirilməsi, müasir informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi və maddi texniki bazasının möhkəmləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər, plenium hazırlanması və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Əlbəttə, Respublika Milli Kitabxanasında hələ müstəqilliyimizin ilk illərində bir sıra addımlar atılmış, bir sıra konkret tədbirlər həyata keçirilmiş, ilk növbədə texnoloji proseslərin öyrənilməsi məqsədilə xüsusi treyninqlər vasitəsilə kadrlar hazırlanmış, kitabxanada köhnəlmiş, əhəmiyyətini itirmiş, cırılmış və ya lazımsız hala düşmüş ədəbiyyatlar fondan çıxarılmışdır. Son illərdə Milli Kitabxananın fonduna milli ədəbiyyatın daxil olmasının ildən-ilə artması, kitabxananın ümumkitab fondunda milli ədəbiyyatın xüsusi çəkisinin xeyli artımına səbəb olmuşdur. Belə ki, əgər 1994-cü ildə kitabxananın ümumi fondunun 10-

12%-ni təşkil etdiyi halda, artıq 2004-cü ildə milli ədəbiyyat fondun 25%-ni, 2012-ci ildə 38%-ni təşkil edirdi.⁶

Milli kitab fondunun bu cür sürətlə artması kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması 2006-cı ilin may ayında Milli kitabxananın veb saytının və elektron kataloqunun tədqiqatı ilə başlamışdır. 2006-cı ildən Milli kitabxananın saytı vasitəsilə bir sıra beynəlxalq məlumat bazalarında – ABS-in Konqres Kitabxanasının və Rusiyanın Milli Dövlət Kitabxanasının bazasında axtarış aparmaq imkanı əldə edilmişdir.⁷

Bir məsələni xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə Milli Kitabxananın strukturunda əsaslı dəyişikliklər aparılmış, mədəniyyət və turizm idarəsi tərəfindən təsdiq olunmuş yeni struktur və müasir tələblərlə səsleşən şöbələr yaradılmışdır. "Elektron informasiya xidməti avtomatlaşdırma və informasiya texnologiyaları", "İnfrastrukturun təşkili və proqram təminatı", "Elektron resursların yaradılması", "Analitik elektron məlumat bazası yaradılması", "Elektron kataloqun formalaşdırılmasına dəstək", "Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə", "Elektron resurslardan istifadə", "Lokal şəbəkə vasitəsilə virtual xidmət", "Kitabxanaların metodiki təminatı" və s. şöbələr yaradılması Azərbaycan kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən yeni konsepsiya kimi dəyərləndirilirdi. Yeni strukturların yaradılması kitabxanaların fəaliyyətində yeni inkişaf istiqamətlərini ortaya qoydu. Axundzadə adına Milli Kitabxana özünün sürətli keçid dövrünü yaşayır ki, burada kitabxana fondunun elektron versiyalarının hazırlanması, sistemin bütün versiyalarının avtomatlaşdırılması işi müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir. Bu məqsədlə, təkcə 2006-2012-ci illərdə elektron sənədlər hazırlanmışdır ki, onların sayı 58842ə çatdırılmışdır.

Yekun olaraq bu qənaətə gəlmək olar ki, Axundzadə adına Milli Kitabxanada kompleks proseslərin avtomatlaşdırılmasına cavab verən bir sıra müəmməl kitabxana-informasiya sistemi mövcuddursa, bunlardan biri də VTLS / VIRTUA proqramıdır. Bu proqram artıq neçə illərdir ki, Respublika Milli Kitabxanasında tətbiq edilir və sistem gücü şəbəkə imkanına malikdir, onun respublikanın kitabxanalarında tətbiqi vacib və olduqca zəruridir. Bu sistem vasitəsilə hazırda oxucuların kitabxananın elektron resurslarına uzaq məsafədən giriş artıq 2006-cı ildən mövcuddur. Azərbaycan Milli Kitabxanasının elektron kataloqundan istifadəçilər kitabxananın saytı vasitəsilə (www.anl.az) "Elektron kataloq" bölməsinə daxil olmaq laistifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Milli Kitabxanası-90 məqalələr məcmuəsi. Bakı, 2013.-150s.
2. M.F.Axundzadə Azərbaycan Respublikası Dövlət Kitabxanasının əməkdaşlarının əsərləri (1923-1993). Tərtib edən: F.Məmmədov.- Bakı, 1993.- 150s.

⁶Kərim Tahirov. Dünya Milli kitabxanaları Axundzadə adına Azərbaycan Milli kitabxanası. Dərs vəsaiti. Bakı, 2013.- s.166

⁷Yenədə orada

3. Tahirov K. Dünya Milli Kitabxanaları. M.F.Axundzadə Azərbaycan Milli Kitabxanası. Dərs vəsaiti. Bakı, 2013.- 211s.
4. Tahirov K. Axundov adına Milli Kitabxananın beynəlxalq əlaqələri// Kitabxanaşünaslıq-informasiya.-2011.-№ 1.-s 32-40
5. Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında. IIIcild.-Bakı, 2010.-367s.
6. Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında statistik müayinənin nəticələri barədə. Statistik bülleten. Bakı, 2009.- 86s.

MÜASİR KİTABXANA İŞÇİLƏRİNİN ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ VƏ ONLARIN PROFESİONAL PEŞƏKARLIĞINA VERİLƏN TƏLƏBLƏR

Aygün Şəhəvətova

Kitabxana resursları və informasiya əxtarış sistemləri kafedrasının doktorantı

Müasir kitabxana işçilərinin əsas vəzifələri və onların profesional peşəkarlığına verilən tələblər

Xülasə: Məqalədə müasir kitabxana işçilərinin əsas vəzifələri və onların professional peşəkarlığına verilən tələblər haqqında nəzəri sistemləşdirmə aparılır və əsaslandırılmış müddəalar irəli sürülür.

Основные обязанности современных библиотекарей и данные требования к их профессиональному профессионализму

Резюме: В статье приведена теоретическая систематизация основных обязанностей современного библиотечного персонала и требований к его профессионализму, а также приведены обоснованные положения

The main duties of modern librarians and these requirements for their professional professionalism

Summary: The article provides a theoretical systematization of the main duties of modern library staff and requirements for their professionalism, and provides substantiated provisions.

Açar sözlər: kitabxana, mütəxəssis, peşəkarlıq, oxucu, kitabxanaçı, kataloq, jurnal, kitab

Key words: library, specialist, professionalism, reader, librarian, catalog, magazine, book

Ключевые слова: библиотека, специалист, профессионализм, читатель, библиотекарь, каталог, журнал, книга

Müasir mərhələdə son dərəcə mürəkkəbləşmiş olan kitabxana-bibliografiya proseslərinin idarə edilməsi kitabxana işçisində geniş ictimai-siyasi görüş dairəsinin formalaşmasını, onların kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaya dair dərin nəzəri və praktiki biliklərlə silahlanmasını tələb edir. Kitabxana işinə aid meydana gəlmiş müasir ənənə və meyillərə, qabaqcıl iş təcrübəsinə hərtərəfli və dərinlən yiyələnmək hər bir kitabxana işçisinin borcu və vəzifəsidir.

Professioqramma peşəkar fəaliyyətin məzmununun analizi nəticəsində yaranır və özündə ixtisasın (peşənin) insanda təqlin etdiyi ümumi məcmusunu birləşdirir.

Əgər insan özünün fərdi keyfiyyətlərinə əsaslanan ixtisasa sahib olmaq istəyirsə, bu zaman ona peşənin (ixtisasın) psixoloji sferasını dərinlən öyrənən biliklər lazımdır. İxtisas və peşə seçimi zamanı aşağıda adları çəkilən psixoloji xarakteristikaları özündə birləşdirən fəaliyyət istiqamətləri üzrə ixtisaslaşmaq lazımdır:

1. Düşünmə qabiliyyəti;
2. Fərdi keyfiyyətlər;
3. Ətraf mühitlə əlaqəyə girmək bacarığı.

Hər bir professioqramma aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

- İxtisasın təsnifat kartoçkası;
- Peşəkar fəaliyyətin uğurla yerinə yetirilməsi səviyyəsi (qabiliyyət, şəxsi keyfiyyətlər, maraqlar və s.)
- Effektiv peşəkarlıq qabiliyyətinin səviyyəsi;
- İxtisas tarixi;
- Peşəkar biliklərin tətbiqi sahələri;
- İnsanda onun şəxsi keyfiyyətləri ilə uyğunluq təşkil edən müxtəlif peşələr;
- Bu peşəni tədris edən təhsil müəssisələri.

Kitabxanaçı kitabxanada işləyən və oxuculara xidmət göstərən şəxsdir. Bu tərif hamı və hər kəs üçün qəbul edilən anlamdır. Lakin hazırda həyatımızın bütün sferasını əhatə edən elektron hesablama maşınları və kompüter texnologiyası kitabxanaçını yalnız kitab xidməti göstərmək kimi dar fəaliyyət çərçivəsində qoymur. Belə zənn etmək olar ki, kitabxanaçı təhsil aldığı müddət ərzində ixtisas bilikləri ilə yanaşı, yardımçı biliklərə də yiyələnir [4].

Birinci növbədə bunu bilmək və müəyyənləşdirmək lazımdır: bu ixtisas ümumilikdə nəyə lazımdır? Kompüter və internet hazırda bütün dünya üzrə sərhədsiz informasiya axtarışı imkanı yaradır. İstəyimizə uyğun olaraq, bu imkanlardan yararlanıb ən qədim salnamələr haqqında məlumat ala bilərik. Amma hamı bu fikirlə razı olmaz ki, ən son model monitordan informasiya oxumaq ən pis vəziyyətdə olan kitabdən məlumat almaqdan yaxşı deyil. Amma bütün kitabları da əldə etmək mümkün deyil. Beləliklə, kitabxana yarandığı gündən bu günə kimi bizə informasiya-axtarış sahəsində hər cür yardım göstərir. Kitabxanaçı isə bu prosesin tez və dəqiq parametrləri üzrə yerinə yetirilməsinə kömək göstərən əsas faktordur. Baş verməkdə olan bu inkişaf onu deməyə imkan verir ki, gələcəkdə bütün bu informasiya axtarışları dövrün ən müasir tələblərinə uyğun kompüterlərlə həyata keçiriləcək. Bütün bu inkişafın önündə insan faktoru dayanır. Sadəcə olaraq kitabxanaçı peşəsinə verilən tələblər daha da təkmilləşəcəkdir. Bir misal ətrafında bu fikri təsdiqləmək mümkündür. Bir kitabı kompüterdən və kitabxanaçıdan sifariş edək. Kompüterlə bu kitab haqqında müzakirə aparmaq mümkün deyil. Amma kitabxanaçı ilə həmin kitab haqqında əhəmiyyətli müzakirə aparmaq mümkündür. Ancaq kitabxanaçının üzərinə düşən iş ənənəvi əməliyyatlarla məhdudlaşmır. Çox vaxt bu peşə muzey işi ilə, diyarşünaslıq işləri ilə bağlı olmuşdur. Məhz buna görə də bu peşəyə olan diqqət və qayğı artırılmış, ilk kitabxanaçı kurslarından ali kitabxanaçılıq təhsilinə qədər dinamik inkişaf yolu keçmişdir.

Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, respublika miqyaslı iri kitabxanalarda işləyən kitabxanaçıların digər kiçik rayon kitabxanalarında işləyən kitabxanaçılarla bir çox səviyyə fərqi vardır. Təbii ki, Milli Kitabxana müasir kompüter kitabxanası və avadanlığı ilə təchiz olunmuşdur (elektron kataloq, verilənlər bazası və s.). Bu texnikalarla işləyən mütəxəssislərin keyfiyyət göstəriciləri də yüksək olmalıdır.

Rayon və digər kitabxanalarda ən mürəkkəb texniki avadanlıqlar surətçixarma aparatları, çap qurğuları və başqa yüngül texniki avadanlıqlardır ki, bunların öhdəsindən hər bir insan gələ bilər. Amma tələb olunan odur ki, bütün kitabxanalarda kompüterlər, verilənlər bazası, elektron kataloq, elektron poçt ünvanı, məsafədən asılı olmayaraq oxucuya xidmət imkanı olmalıdır. Bütün bu sadalananlar kitabxanaçılıq peşəsinə, onun professioqrammasına təsir göstərən amillərdir. Kitabxanaçı peşəsi həmçinin sosial amillərlə sıx bağlıdır. Çünki kitabxanaçı cəmiyyətin bütün təbəqələri ilə sıx əlaqədə olur.

Kitabxanaçılıq peşəsinin professioqramması əsasən 3 istiqamətdə formalaşır:

1. Həyata keçirilən əməliyyatlar;
2. Əmək şəraiti;
3. Psixogramma [11, 21].

Kitabxanaçılıq peşəsinin həyata keçirdiyi əməliyyatlar bir çox amillərlə sıx bağlıdır:

- Oxuculara xidmət, ədəbiyyatın qeydiyyatının aparılması;
- Sərgilərin təşkili, mədəni kütləvi tədbirlərin, müxtəlif mövzular üzrə müzakirələrin təşkili;
- Elektron kataloqların təşkili və xidmət göstərilməsi;
- Elektronlaşdırıcılarda informasiyaların yaradılması və saxlanması təmin etmək və s.

Əmək şəraiti isə kitabxanaçı peşəsinə aşağıdakıları düzgün həyata keçirməyi tələb edir: iş yerinin düzgün təşkili, inventarların düzgün yerləşdirilməsi, kitab xalayıcıların, fondların düzgün qurulması, müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi üçün binanın maddi-texniki bazasının düzgün təşkil olunması. Buraya kitabxana zallarının düzgün seçilməsi, binadaxili texniki avadanlıqların daim işlək vəziyyətdə olması, binanın düzgün işıqlandırılması, havalandırılması, istirahət guşəsi, bufetin olması və s. aiddir.

Psixogramma: kitabxanaçının vacib fiziki keyfiyyətləri aşağıdakılardır:

1. Yaxşı yaddaş – ümumi oxu zallarında kataloqlarda sənədlərin necə yerləşdirilməsini yadda saxlamaq;
2. Güclü mütaliə qabiliyyəti – bu qabiliyyət kitabxanaçının çoxlu miqdarda kitabın məzmunu haqqında məlumatlı olmasına imkan yaradır;
3. Görmə qabiliyyətinin yüksək olması;
4. Güclü düşünmə və analiz qabiliyyəti – daxil olan informasiya haqqında tez, düzgün qərar vermək.

Vacib şəxsi keyfiyyətlərə bunlar daxildir:

- Müəyyən bir iş ətrafında qısa müddətdə fikrini cəmləşdirməyi bacarmalıdır;
- Tez yazıb çap etmək bacarığı (müasir texniki avadanlıqlardan istifadə);
- Uzun sürən fiziki və emosional yüklənmələrə dözmək bacarığı;
- Bütün tip oxuculara eyni səviyyədə xidmət etmək bacarığı;
- Estetik gözəllik bacarığı;
- İntellektual səviyyənin yüksək olması;

Beləliklə, belə bir qənaətə gəlmək olar ki, kitabxanaçılıq peşəsinin vacib cəhətlərindən biri kommunikativlik özünüdərsə, insanlara və hadisələrə diqqətli olmaq, irimiqyash informasiyalarla işləmək bacarığıdır. Bütün bunlar kitabxanaçıya seçdiyi peşədə düzgün işləmək üçün və cəmiyyətə yararlı olmaq üçün düzgün keyfiyyətdir.

Kitabxanaçı peşəsinin özəlliyi ondan ibarətdir ki, bu peşə özündə keçmiş və gələcəyi birləşdirir. Bu peşə illər, hətta yüz illər boyu qazanılmış təcrübəni əldə rəhbər tutaraq müasir həyatda lazım olan informasiya yeniliklərini həyata keçirir. Bu peşə cəmiyyətin bütün sferalarına və ixtisaslarına düzgün fəaliyyət istiqaməti qurmaqda kömək edir.

Akademik D.S.Lixaçov yazır: "Kitabxanaçı özü alimdir, lakin bu alim bir sahədə deyil, bir neçə sahədə araşdırma aparmağa məhkumdur. Bu alim bütünlükdə özünü başqalarına həsr edir"[3, 114].

Tarixdən yaxşı məlumdur ki, SSRİ-də dövlətin ideoloji dayağı olan Kommunist Partiyasının əsas tələblərindən biri də bütün peşə sahələrində ideoloji məsələlərin önə çəkilməsi idi. Bu ideoloji fikir kitabxanaçılıq sahəsinə də öz təsirini göstərmişdir. Bu təsirdən çıxmaq üçün ideoloji təbliğat ədəbiyyatını aradan qaldırmaq lazımdır.

XX əsrin 50-60-cı illərində SSRİ-də yaradılmış kitabxana-bibliografiya təsnifatının bütün 5 variantında I şöbə ədəbiyyatının marksizm-leninizm ədəbiyyatı olması heç də təsadüfi deyil. Hazırda kitabxanaçı peşəsi bu ideoloji məsələlərdən və fikirlərdən azad olmuşdur. Kitabxanaçı peşəsinin qarşısında yeni problemlər dayanır. Yeni informasiya mənbələrinin tapılması, kitabxana və kitabxana fonduna uzaq olan materialların fondda kompleksləşdirilməsi kimi həlli vacib olan məsələlər kitabxanaçı peşəsinin qarşısında durur.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra mədəniyyətimizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan kitabxanalar çətin vəziyyətə düşmüşdülər. Bu illəri xarakterizə edərkən aşağıdakı faktorlara rast gəlirik: Bəzi kitabxanalar bağlanma təhlükəsi ilə üzləşdi, bəzi kitabxanalar isə müasir telekommunikasiya vasitələrindən istifadə etməyə nail oldular.

Kitabxanaçı peşəkardır. Bəs bu gün o, necə fəaliyyət göstərir?

Kitabxanaçılıq təhsili və kitabxanaçılıq peşəsi müəyyən dövrlərdə öz ağır günlərini yaşamışdır. Zaman-zaman bu ixtisasa və bu peşəyə göstərilən "diqqət" bu sahə mütəxəssislərinin qarşısında həlli vacib olan bir məsələni qoymuşdur: "özün-özünə kömək et!"

Həqiqətən də elə bir kitabxanaçı yoxdur ki, onu kitabxananın vəziyyəti, kitabxanaçılıq təhsili və peşəsi narahat etməsin. Müəyyən müddət ərzində kitabxanaçılıq peşəsinin nüfuzu ənənə istiqamətində olmuşdur. Doğrudur, bu peşənin və ixtisasın əhəmiyyəti barədə xeyli yazılar, fundamental əsərlər, elmi məqalələr yazılmışdır. Lakin bu fikirlər heç bir əməli addımlarla yekunlaşmamış, əksinə, kitabxanaçılıq sahəsində olan problemlər daha da dərinləşmişdir. Kitabxana işçiləri düşükləri bu ağır vəziyyəti əmək fəaliyyətinin kəmiyyət və

keyfiyyətinə mənfi təsir göstərən avtomatlaşdırma və mexanikləşdirmənin zəif olması ilə izah edirlər.

Həyatımızın müxtəlif sahələrində yüksək keyfiyyət əmsalı ilə seçilən avtomatlaşdırma və mexanikləşdirmənin həyata keçirilməsi mədəniyyət sahəsinə, o cümlədən kitabxanaçılıq sahəsinə də öz müsbət təsirini göstərməli idi. Lakin başqa səbəblər də var idi ki, bu da həmin sahədə çalışmaq istəyən mütəxəssislərin az olması və yaxud ixtisasa, peşəyə dərinlən bağlı olmaları idi. Bu da peşə nüfuzunun aşağı düşməsinə təsir edən amillərdəndir. Məlumdur ki, kitabxanaçı peşəsinin nüfuzu bu sahədə çalışanların şəxsi keyfiyyətləri ilə də ölçülür. Qeyd etmək lazımdır ki, İ.V.Höte, İ.A.Krlov, V.V.Stasov, N.V.Lovoçevski, İ.Kant kimi alim və yazıçılar kitabxanaçı peşəsinə xüsusi dəyər vermiş və müəyyən müddət kitabxanalarda çalışmışlar. Bir məsələni xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, hazırda kitabxanalarda işləyənlərin əksəriyyəti qadınlardır. Bu da cəmiyyətdə qadın əməyinə, qadın əməyinin artmasına təsir göstərən amillərdən biridir.

Aparılan tədqiqatlar onu deməyə əsas verir ki, kitabxanaçı peşəsi cəmiyyətə böyük nüfuzu olmayan peşələrdən sayılır. Dövlət tərəfindən həyata keçirilən sosial, mədəni, siyasi tədbirlər vətəndaşlar arasında bu peşənin sosial əhəmiyyətini daha da dərinlən təqin etməli və maraq oyatmalıdır.

Kitabxanaçılıq fəaliyyəti digər fəaliyyət sahələri kimi yüksək hazırlıq və bacarıq tələb etdiyindən, ali təhsil müəssisələrində bu sahə mütəxəssislərinin hazırlanmasında yeni yardımçı ixtisas biliklərinin tədrisi məqsədə uyğun hesab edilir. Kitabxanaya işçi kimi digər sahələrin mütəxəssislərini qəbul etmək olar, lakin onlar peşəkar kitabxanaçı kadr qədər əməkhaqqı almamalıdır. Çünki peşəkar əməkhaqqı yalnız sahə mütəxəssislərinə aid edilməlidir. Əksər kitabxana əməkdaşları qeyri-peşəkarlardır. Azərbaycan kitabxanalarının əksəriyyətində də qeyri-peşəkar kadrlar çalışır.

Əlbəttə, kitabxanaçı əməyinin, kitabxanaçı mədəniyyətinin peşəkarlığına təsir göstərən mənfi amillər də mövcuddur. Buraya kitabxana işinin təşkili, peşəkar fəaliyyət, yaradılmış və təşkil edilmiş əmək şəraiti aid oluna bilər. Kitabxanaçılar bir şeyə dərinlən inanırlar ki, bu sahənin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi (müasir kommunikasiya texnologiyaları, internet, elektron kataloq, verilənlər bazası və s.) bu peşənin nüfuzunun artmasına səbəb olacaqdır. Təbii ki, pis təchiz olunmuş, maliyyə qaynaqları olmayan kitabxanalar və mədəniyyət ocaqları müasir dövrlə müqayisədə arxaik görünür və onlar informasiya axtarışı funksiyasının öhdəsindən uğurla gələ bilməzlər. Cəmiyyətin informasiya geriliyində təkə kitabxanalar günahkar deyil. Kitabxanalar özləri də informasiya geriliyindən əziyyət çəkirlər. Mədəni əmək fəaliyyəti onu tələb edir ki, kitabxanaçı oxucu ilə bilavasitə əlaqəyə girsin. Azərbaycan kitabxanaçısı öz oxucusunu "sakit, dinməz halda kitab verilişi" funksiyasını yerinə yetirir. Lakin İsveçrə, Almaniya, ABŞ mədəni əlaqələrdə müqayisə olunmaz dərəcədə yüksəkdə dayanır. Adıçəkilən bu ölkələrdə kitabxanaçılar öz kitabxanalarının oxucular üçün yararlı olmasına çalışırlar, nəinki "sakit, dinməz halda ki-

tab verilişi" funksiyasını yerinə yetirməyə. "Peşəkar dinməzlik" (heç nə demək) ona gətirib çıxarır ki, kitabxanaçı yalnız informasiyanın və biliyin daşıyıcısı yox, qoruyucusu kimi cəmiyyətdə qəbul edilir və bu peşənin əsas prioritet istiqamətlərindən olan informativlik ikinci pilləyə düşür.

Bəs kitabxanaçı peşəsinin nüfuzunu necə yüksəltmək lazımdır? Bəziləri bu problemin həlli yolunu kitabxanaçıların əməkhaqqılarının artırılmasında görür. Heç şübhəsiz ki, əməkhaqqı bütün sahələrdə olduğu kimi, kitabxanaçı əməyinin qiymətləndirilmə meyarıdır. Lakin əməkhaqqıların artırılması bütün kitabxanaçı problemlərini və peşədə olan ziddiyyətləri aradan qaldırmır. Ən böyük amillərdən biri o hesab olunur ki, peşəkar kitabxanaçı anlamı dəyişməlidir. Xüsusi, mənəvi ab-havanı yeniləmək, XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində formalaşan kitabxanaçı fikrindən kənara çıxmaq lazımdır. Bugünkü kitabxanaçılar cəmiyyətdə lazımi dərəcədə diqqət və qayğı görmədiklərindən məyus olurlar. Onların əmək fəaliyyətinin lazımi dərəcədə qiymətləndirilməsi kitabxanaçıların peşəkar əmək fəaliyyətinə öz təsirini göstərir. Bu problemi aradan qaldırmaq heç də əməkhaqqıların artırılması ilə bağlı deyil. Digər tərəfdən, onların əksəriyyəti öz peşələrinə sadiqlik nümunəsi göstərmirlər. Lazımi ixtisas ədəbiyyatını oxumurlar, öz peşəkar fəaliyyətlərini təhlil etmirlər. Hətta övladlarının onların yolu ilə gedib kitabxanaçı olmasını belə arzulamırlar.

Qeyd etmək lazımdır ki, respublikamızın ali təhsil müəssisələrində ixtisas seçimi aparan abituriyentlərin tam əksəriyyəti bu peşəni onun tam mahiyyətini dərk etmədən seçirlər. Bu fikir də gələcəkdə peşəkar kadrların yetişdirilməsini sual altına qoyur.

Yüksəkstajlı kitabxanaçılar hesab edirlər ki, bu vəziyyəti kökündən dəyişmək məhz onların özü ilə bağlıdır. Məhz kitabxanaçı öz peşəsini cəmiyyətə sevdirməli, onun mahiyyətinin cəmiyyətin bütün sferaları tərəfindən dərk edilməsinə nail olmalı, gənc, peşəkar kadrlara örnək olmalıdırlar. Bu fikirlərin ən öndə olması üçün kitabxanaçı peşəsinə dövlət qayğısının olması vacibdir. Təsədüfi deyil ki, dünyanın fəvqəltəbii dövlətlərindən sayılan ABŞ-da kitabxanaçı peşəsinə yiyələnmək üçün mütləq ali təhsilin olması vacibdir.

Bugünkü kitabxanaçı necədir? Müasir şəraitdə o, özünü necə aparmalıdır?

Şübhəsiz ki, kitabxanalarda kollektivin əsas hissəsi hesab edilir ki, pul qazanmaq üçün işləmək lazımdır. Prestij, nüfuz isə günbəgün özünü cəmiyyətə lazım olan şəxs kimi təqdim etmək üçündür.

Bütün kitabxanaların ən böyük çatışmayan cəhəti ondan ibarətdir ki, kitabxana əməkdaşları kitabxanaya gələn oxucularla əlaqəni ictimaiyyətlə əlaqə kimi qəbul edir və bu dar çərçivə ilə razılaşırlar. Həyata keçirilən işin effektivlik dərəcəsi o zaman ictimailəşir ki, bu fəaliyyət təkcə kitabxana oxucuları tərəfindən deyil, bütün ictimaiyyət tərəfindən qəbul olunur. Bu effektivlik əmsalının artmasında da məhz kitabxanaçının böyük əməyi olmalıdır.

70 ildən artıq kitabxana və kitabxanaçı əməyi dövlət tərəfindən aktiv surətdə maliyyələşmişdir. Hazırda bu tendensiya yenə də davam edir, lakin əksər kitabxanalara bazar iqtisadiyyatı dövründə fəaliyyət göstərmək üçün maliyyə

müstəqilliyi verilmişdir. Bu maliyyə müstəqilliyi də kitabxanaçıların əmək fəaliyyətinin düzgün qiymətləndirilməsinə yönəldilməlidir. Bu günün kitabxanaçısı oxucusu ilə eyni hüquqda olmaq, onun üzərində informasiya hakimiyyətini qoruyub saxlamağa çalışır. Kitabxanaçıların belə fəaliyyəti də professioqrammaya mənfi təsir göstərən amillərdəndir.

Göründüyü kimi, müəyyən dövrlər üçün müqəddəs hesab edilən kitabxanaçılıq peşəsinə müasir dövrdə xeyli irad tutmaq olar. Bu iradlar bu sahənin düşüncə böhranına əlaqədardır.

Bəs bu böhrandan çıxış yolu nədədir? Hər bir kitabxanaya iqtisadi, sosial, mədəni sferada öz fikirlərini diqqət etmək üçün bir konsepsiya lazımdır. Bunun üçün kitabxanaların cəmiyyətdə nəzəri və praktik cəhətdən fəaliyyət sferalarını və nəzər nöqtəsini müəyyənləşdirmək lazımdır. Belə ki, kitabxanalar dinamik, çevik, fasiləsiz, qarşılıq gözləmədən fəaliyyət göstərən sosial qurumlar olmalıdır. Kitabxanaçılıq peşəsi heç də göründüyü və təlqin olunduğu kimi deyil. Kitabxanaçı – bu o peşədir ki, xüsusi kitabxanaçılıq təhsili vardır, kitabxana fondlarının təşkili və xidmət işi ilə məşğuldur. Kitabxanaçı informasiya ilə tələbatçı arasında ən böyük əlaqədir.

Müasir informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə kitabxanaçının fəaliyyət dairəsi təkcə kitabxana ilə məhdudlaşmalıdır. Bütün bu deyilənləri nəzərə alsaq, müasir kitabxanaçılığa verilən tələbləri aşağıdakı kimi qruplaşdırma bilərik:

- İnformasiya aləminə çıxışı təmin etmək;
- Yüksək kitabxana mədəniyyətinin olması;
- İnformasiya biliklərinə yiyələnmək bacarığı;
- Oxucularla yüksək əlaqə qabiliyyəti;
- Yüksək intellektual səviyyə.

Lakin bir məsələni xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, müasir kitabxanaçılara informasiya axtarışını həyata keçirmək üçün ənənəvi məlumat-axtarış sistemləri ilə yanaşı, müasir informasiya-axtarış sistemlərini də bilməsi vacibdir.

Kitabxana insan cəmiyyəti üçün vacib elementdir. Bu elementin düzgün həyata keçirilməsi yenə də insan faktoru ilə (kitabxanaçı) əlaqədardır. Kitabxanaçı oxucuya təkcə maraqlı mövzuda kitabı məsləhət görməməlidir, o, həmçinin, bu ədəbiyyatın mütaliəsindən irəli gələn məsələləri öz oxucusu ilə müzakirə etmək bacarığında olmalıdır. Kitabxanaçılıq peşəsi ona görə maraqlı və diqqəti cəlb edən peşədir ki, kitabxanaçı hər sorğu xidmətini həyata keçirdikdə özü də müəyyən informasiya əldə etmiş olur. "Dostuna qulluq elə, özün də formalaşarsan". Yüksək pedaqoji qabiliyyət, peşəkar bibliograf savadlı kitabxanaçıların cəmiyyət üçün yararlı mütəxəssis olmasına təsir göstərən amillərdəndir.

Bu gün oxucularla iş kitabxanaçı peşəsinə kommunikativlik, emosionallıq, dərkətmə və dinləmə qabiliyyəti, danışqda lazımi ton kimi bacarıqları tələq edir.

Kitabxanaçıların fəaliyyətinin tarixi təcrübəsini araşdırarkən məlum olur ki, oxuculara xidmət etikasi kitabxanaçıların, eləcə də kitabxanaşünasların həmişə ciddi əhəmiyyət verdiyi bir məsələ olmuşdur.

Bu günün kitabxanaçısının qarşısında oxuculara xidmət etikasının mühüm tələblərinə əməl etmək kim bir vəzifə durur. Oxucunun mənəvi tələbatının tam dolğun, rahat və etik normalar çərçivəsində ödənilməsi kitabxanaçının böyük məharəti, pedaqoji ustalığı kimi qiymətləndirilməlidir. Məhz bu cəhətdən öz fəaliyyətində etik normalara ciddi əməl edən kitabxanaçı əməyi yüksək hörmətə və qiymətə layiq görülür.

Kitabxanaçı əməyinin intellektual məzmunu, xeyirxahlıq xarakteri professor A.Xələfovun fikirlərində də öz əksini tapmışdır. O, yazır: "Kitabxanaçı elə əsaslı keyfiyyətlərə malik olmalıdır ki, kitabxananın başqa elementləri ilə mürəkkəb, qarşılıqlı köməyi sayəsində oxucu ilə dinamik canlı əlaqələr yaratsın, kitabxananın fasiləsiz fəaliyyət göstərməsini təmin etsin. Professional bilik və bacarıqları vahid formada formalaşdıran və kitabxanaçılıq sənətinin diferensiasiya prinsipini özündə ehtiva edən peşəyə çevrilməlidir" [7, 16].

Beləliklə, kitabxanaçı yüksəkəhtisilli insandır. Bu insanda oxucu psixologiyasına rəhbərlik etmək qabiliyyəti, pedaqoji peşəkarlıq, çəşidlərdən düzgün istifadə, texniki avadanlıqlarla davranış bacarığı (informasiya ilə əlaqəli olan texniki avadanlıqlar), təşkilatçılıq və təbliğatçılıq qabiliyyətləri birləşməlidir. Kitabxanaçı ətrafda baş verən hadisələrə laqeyd qalmamalı, aqressiv və özünəqapalı olmamalıdır. Kitabxana prosesində bir fikir xüsusilə təlqin olunur ki, kitabxanaçının oxucuya və ictimaiyyətə olan münasibətini bir-birini tamamlamalıdır.

Bir amerikalı filoloq Fransanın kitabxanalarında və arxivlərində apardığı irimiqyaslı tədqiqatlar nəticəsində belə bir qənaətə gəlmişdir ki, kitabxanada aşağı xidmət, pis təminat fondun tərtibatı və təminatı ilə əlaqədar deyil, xidmət personalının düzgün qurulmamasındadır. Doğrudan da milyonlarla kitab fondu olan kitabxanalarda kitabxanaçı xidməti göstərilməmə, informativlik əmsali aşağı olar.

1939-cu ildən etibarən ABŞ Kitabxanaçılıq Assosiasiyası sistemətik olaraq kitabxanaçılıq etikasına dair müxtəlif kodekslər qəbul etmişdir. 1981-ci ildə qəbul olunmuş etik kodeksdə bir neçə prinsip önə çəkilmişdir:

- Kitabxanaçılara kadrlara yüksək səviyyəli fəaliyyət şəraiti yaratmaq;
- Kitabxana materiallarına yönələn senzura qarşı mübarizə aparmaq;
- Bəzi istifadəçilərin əldə etdiyi informasiyaların məxfiliyini qoruyub saxlamaq.

Məlum olduğu kimi, uzun illər Rusiya kitabxanalarında tətbiq edilən etik kodekslər Azərbaycan kitabxanalarında da eynilə tətbiq olunmuşdur. Rusiya və Azərbaycan kitabxana mütəxəssislərinə Hindistan kitabxanaşünas alimi S.Ranqanatanın "5 qanun" etik kodeksi daha yaxın idi.

Beləliklə, maddi-texniki bazanın yüksək olması, fəaliyyət şəraitinin əlverişli olması, kitabxanaçı kadrların üzərilərinə düşən məsuliyyəti dərindən dərk etmələri və nəhayət, bu peşənin cəmiyyət üçün yararlı olduğunu mənimsəmək kitabxanaçılıq peşəsinə verilən ən mühüm tələblərdən biridir.

Qloballaşan informasiya dövründə cəmiyyət üçün ixtisaslı kadr hazırlamaq günün vacib tələblərindən biridir. Hazırda dünya təhsil təcrübəsinə əsas-

lanmaqla hazırlanan kitabxanaçı kadrlar kitabxana və informasiya işinin spesifik xüsusiyyətlərini özündə birləşdirməlidir. Dünyanın müxtəlif ölkələrinin ali məktəblərində hazırlanan kitabxanaçı kadrlar cəmiyyət və keyfiyyət etibarilə bir-birindən köklü surətdə fərqlənsə də, bu kadrları birləşdirən bir əsas xüsusiyyət vardır. Bu da bu kadrlara tədris olunan ixtisas fənni blokunun yaxınlığıdır. Təbii ki, bu kadrların hazırlanmasında istifadə olunan tədris planları bir-birindən fərqlənir. Lakin bütün tədris planlarının bir əsas qayəsi vardır: o da yüksək ixtisaslı peşəkar kadr hazırlamaqdır.

Azərbaycan Respublikasında kitabxanaçılıq təhsili ali kitabxanaçı kurslarında, orta ixtisas təhsilli məktəblərdə yaranıb formalaşsa da, yüksək ixtisaslı kitabxanaçı kadr hazırlığı ali təhsil müəssisəsi olan BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin üzərinə düşür. Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin formalaşmasında xüsusi xidmətləri olan prof. A.Xələfovun dediği kimi, "yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması tədris prosesinin planlı, ardıcıl və məqsədyönlü təşkilindən ibarətdir. Bu iş isə bilavasitə kadr hazırlığının strategiyası hesab edilən tədris planlarının dövrün tələblərinə, elmi tərəqqinin səviyyəsinə, elmi proqnozlar əsasında bu və ya digər elmi inkişaf perspektivlərinə, ixtisasın, sənətin gələcəyinə əsaslanaraq tərtib edilmişdir" [4, 18].

Bu fikri bir qədər də inkişaf etdirərək əlavə etmək istərdik ki, kitabxanaçılıq təhsili üzrə tədris planları və proqramları eyni zamanda müasir dövrdə dünya informasiya məkanında getdikcə mürəkkəbləşən kitabxana-informasiya proseslərini nəzərə alan, müasir texnologiya zəminində həyata keçirilən kitabxana proseslərini, kitabxana xidmətindəki demokratik prinsipləri, cəmiyyətdə kitabxana işinin idarə olunmasının elmi, iqtisadi, sosioloji, hüquqi və s. məsələlərini əks etdirən sənədlər olmalıdır. Kitabxanaçılıq təhsili üzrə tədris planları və proqramları gündəlik kitabxana təcrübəsi ilə ayaqlaşan, gələcək mütəxəssislərə öz ixtisası üzrə informasiya əsrinə uyğun peşə biliklərini aşılamaq üçün geniş imkanlar açan vasitə olmalıdır. Bütün bunlar tədris planları və proqramlarının tərtibi prosesinə geniş oxucu kütlələrinə, informasiya istehlakçılarına kitabxana xidməti işində zəngin təcrübəyə və mütərəqqi ənənələrə malik olan metodik mərkəzlərin cəlb olunmasını tələb edir.

Prof. A.Xələfov qeyd edirdi ki, müasir şəraitdə kitabxanaçı kadr hazırlığı iki mühüm prinsip əsasında aparılmalıdır:

1. Professional bilik və bacarıqların vahid formalaşmasını nəzərdə tutan kitabxanaçılıq sənətinin bütövlüyü;

2. Kitabxanaçılıq sənətinin differensiasiyası: bunun da əsasında kitabxanaçıların ixtisaslaşması durmalıdır [6, 16].

Kitabxanaçılıq fakültəsi mövcud olduğu vaxtdan (hələ şöbə olarkən) Sovet kitabxanaçılıq təhsilinə əsaslanmış və SSRİ Təhsil Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış tədris planına uyğun fəaliyyət göstərmişdir. 1987-ci ilədək kitabxanaçı kadr hazırlığını həyata keçirmək üçün 5 tədris planı işlənib hazırlanmışdır. İndi isə bu tədris planlarının müqayisəli təhlilini verək.

Məlum olduğu kimi, Kitabxanaçılıq şöbəsi Filologiya fakültəsinin nəzdində yaradıldığından, ilk illərdə bu şöbənin tələbələrinin sayı az olmuş və əksər dərslər Filologiya fakültəsinin tələbələri ilə birgə keçirilmişdir. Bu zaman da filoloji fənlər bloku üstünlük təşkil etmişdir. Bu tendensiya Şərqsünaslıq fakültəsində də davam etmişdir. Buna görə də BDU-nun Filologiya fakültəsinin Kitabxanaçılıq şöbəsi üçün hazırlanan tədris planı respublikamızda kitabxanasünas-bibliograf ixtisası üzrə ilk tədris planı olmuşdur.

Filologiya fakültəsi üçün hazırlanmış bu tədris planının 70-80 faizini filoloji elmlər təşkil edirdi. Zaman keçdikcə bu sahə üzrə mütəxəssis kadrların yetişməsi, xüsusilə də Rusiyada hazırlanan tədris planları ilə yaxından tanışlıq bu tədris planına dəyişiklik edilməsinə, ixtisas fənlərinin artırılmasına səbəb oldu və artıq 1955-ci ildə yeni tədris planı təsdiq olundu. 1955-ci ildə SSRİ Təhsil Nazirliyi artıq bir neçə universitetdə kitabxanaçılıq şöbələrinin yaradılmasını nəzərə alaraq, yeni tədris planı hazırladı. Buaddımı atmağa ona görə zəmin yaranmışdı ki, artıq Kitabxanaçılıq şöbəsinin yetərinə məzunu var idi və bu da onu deməyə imkan yaradır ki, bu peşə Filologiya fakültəsinin bir sahəsi deyil, müstəqil fəaliyyət dairəsinə malikdir. Bu, özünəməxsus, spesifik xüsusiyyətləri olan bir sahədir. Bu tendensiya yavaş-yavaş inkişaf etməli, tədris planında olan ixtisas fənlərinin xüsusi çəkisi artmalı idi və gələcəkdə (1962) bu şöbənin müstəqil fakültəyə çevrilməsində şöbədə dərs deyən müəllimlərin fədakar əməyini qeyd etmək lazımdır. İxtisas ədəbiyyatının meydana çıxması, ixtisaslı kadrların formalaşması müstəqil fakültənin yaranması üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən faktorlardan biri idi. Artıq növbəti tədris planlarında ixtisas fənlərinin xüsusi çəkisi digər fənlərlə müqayisədə xeyli artdı.

1955-ci ildə qəbul edilmiş tədris planı universallığı, hərtərəfliliyi, ixtisas fənlərinin geniş əhatə edilməsi və kitabxanasünaslıq və bibliografiyasünaslıq fənlərinin xüsusi çəkisinin çox olması ilə diqqəti cəlb edirdi. Bu nailiyyət böyük bir təkamül prosesinin nəticəsi idi. Bu plan kitabxanalar üçün hərtərəfli biliyə və təşkilatçılıq bacarığına malik olan kadrların hazırlanmasını nəzərdə tuturdu. Bu planın qəbulu adi bir embrion vəziyyətdən böyük bir orqanizmə qədər keçilən tarixi yolun nəticəsi idi.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı

1. Azərbaycan təhsili XXI əsrin astanasında: Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin sifarişi ilə çap olunmuşdur / Tərt. İd: R. Ağamalıyev, red.: Ə. Quliyev; Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. Bakı: Çarşıoğlu, 1998, 32 s.
2. Aslan K., Qurbanov A. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi – 65 // Kitabxanasünaslıq və informasiya, 2012, №3 (9), s.12-34.
3. Xələfov A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslük (3 hissədə. H.1.). B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2004, 326s.
4. Xələfov A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslük (3 hissədə. H.2.). B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2007, 552 s.

5. Xələfov A. Kitabxanasünaslığa giriş: Dərslük (3 hissədə. H.1: Kitabxanasünaslığın nəzəri əsasları; H.2: Kitabxana işi haqqında təlim). B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001, 400 s.

6. Xələfov A. Kitabxanasünaslığa giriş: Dərslük (3 hissədə. H.3: Kitabxana işi haqqında təlim). B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2003, 314 s.

7. Xələfov A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri (mülahizələr, təkliflər və proqnozlar). B., 2006, 106 s.

8. İsmayilov X. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi (1918-2000): Monoqrafiya. B., 2000, 440 s.

9. İsmayilov X. Kitabxana menecmentinin əsasları: dərs vəsaiti. Bakı, 2005, 199 s.

10. İsmayilov X. Kitabxana informasiya texnologiyaları. Bakı: Nurlar, 2009, 311 s.

11. Rzayev S. Kitabxana xidməti. Dərslük. Bakı: "Bakı Universiteti" Nəşriyyatı, 2009. – 337 s.

12. Verdiyeva X.T. Pedaqoji elmlərin bibliografik informasiya təminatında bibliografik vəsaitlərin rolu // Kitabxanasünaslıq və bibliografiya: Elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2000, №2, s.124-131.

KİTABXANA-İFORMASIYA RESURLARININ KOMPLEKTLƏŞDİRİLMƏSİNİN NƏZƏRİ ƏSASLARI

Hacı Qasımlı

Kitabxana resursları və informasiya-axtarış sistemləri kafedrasının magistrantı
E-mail: haci_qasimli@list.ru

Kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsinin nəzəri əsasları
Xülasə: Məqalədə kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsinin nəzəri əsasları ətrafında elmi ümumiləşdirilmə aparılaraq, kitabxana-informasiya resurslarının müasir şəraitdə inkişafının əsas istiqamətləri təhlil edilmişdir.

Теоретические основы комплектации библиотечно-информационных ресурсов

Резюме: В статье речь идет об общих вопросах комплектации библиотечно-информационных ресурсов, формировании и развитии теории комплектации, а также технологии комплектации, реализуемые в библиотеках Азербайджана.

The foundation of the theory of completeness library and information resources

Summary: The article summarizes the general issues of packaging library and information resources, the formation, formation and development of the theory of completeness, packaging technology, implemented in various libraries of the country.

Açar sözlər: kitabxana-informasiya resursları, komplektləşdirmə, komplektləşdirmə nəzəriyyəsi.

Ключевые слова: Библиотечно-информационные ресурсы, комплектация, теория комплектации.

Key words: Library-information resources, completeness, the theory of completeness.

Giriş. Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində, bir sıra sahələrdə irəliləyiş olduğu kimi, xalqımızın mədəni, təhsil və elmi səviyyəsinin də yüksəlməsində müşahidə olunan müasir dövr məhz informasiyalaşdırma əsrinə təsadüf etdiyindən kitabxanaların qarşısında cəmiyyətin elmə, biliyə olan tələbatını ödəmək və tədqiqatçılar tərəfindən kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsi məsələlərini hərtərəfli tədqiq etmək, kitabxanaların resurs bazasının kompleks şəkildə öyrənmək, oxuculara daha yüksək səviyyəli xidmət göstərmək vəzifələri qoymuşdur.

Kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsi hər şeydən əvvəl ölkədə fəaliyyət göstərən kitabxanaların iqtisadi, mədəni, habelə oxucu profilinə uyğun həyata keçirilməlidir. Kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsi onun formalaşdırılmasının tərkib hissəsi olmaqla kifayətlənmir, həmçinin bütün kitabxana prosesinin təşkilinin əsasını təşkil edir. Kitabxana-informasiya resurslarının komplektləşdirilməsi və təşkili, oxuculara ədəbiyyat verilişi və tövsiyəsi, kitabxana-bibliografiya biliklərinin təbliğinin

ənənəvi metodu ilə bərabər, elektron resursların üzə çıxarılması, uçotu, onlardakı dəyişikliklərin izlənilməsi, istifadəçilərə informasiyanın əldə olunması sahəsində özünəxidmətin təşkili forması hesab edilir.

Məsələnin qoyuluşu. Kitabxana-informasiya resurslarının tərkib hissələrini hərtərəfli, lazımi səviyyədə öyrənmədən, təhlil etmədən komplektləşdirmə işinin səmərəliliyini təmin etmək və inkişaf perspektivlərini göstərmək qeyri-mümkündür.

Sənəd-informasiya resursları ayrı-ayrı kitabxanaların sadəcə formal birləşməsi deyil, o, düşünülmüş, planlı və elmi şəkildə seçilmiş zəngin kitab sərəvətidən ibarətdir. Azərbaycan Respublikasının "Kitabxana işi haqqında" qanununda da qeyd edilir ki, "Kitabxana fəaliyyətinin əsas istiqamətləri sənəd-informasiya fondlarının formalaşmasından, mühafizəsindən və bu materialların hüquqi və fiziki şəxslərə istifadəyə verilməsindən, kitabxanalarda toplanıb saxlanan informasiya mübadiləsinə imkan verən vahid informasiya məkanının yaradılmasından ibarətdir [1, s. 3].

Buradan belə bir fikir meydana çıxır ki, qanunda ilk olaraq kitabxana fondunun formalaşması göstərilmişdir. Məhz buna görə də kitabxana-informasiya resurslarının bütün xarakterik cəhətləri bilavasitə onun formalaşması prosesində müəyyənləşir. Belə ki, formalaşma prosesində istər fondun ümumilikdə komplektləşdirmə keyfiyyətinin və istərsə də həcm səviyyəsinin gələcəkdə nəzərə alınması bilavasitə kitabxana fəaliyyətinin tənzimləndirilməsi və inkişafı ilə bağlıdır. Müasir dünyada kitabxanalarda sənədli informasiyanın komplektləşdirilməsi, saxlanması və təqdim edilməsi formaları daha sürətlə transformasiya olunur. Məhz bundan asılıdır ki, kitabxana-informasiya resurslarının çap əsərləri ilə dolğun komplektləşdirilməsi müəyyən ərazi baxımından kitabxanaların sıx koordinasiyası ilə bağlıdır. Müasir dövrdə Respublikanın əksər kitabxanaları bütün informasiya mübadiləsinə qabaqcıl texnologiyalara əsaslanaraq qurmağı planlaşdırır. Bunun üçün də məlumatların toplanıb saxlanması, axtarış sistemləri və informasiyaların ötürülmə qaydalarının qabaqcıl olması ilə yanaşı, kitabxana-informasiya və internet istifadəçisinin "görüb oxuya bildiyi" də vahid formatda olmalıdır [4, s. 12].

Elmin nəzəriyyəsinə əsaslanaraq, təsnifat bölgüsünə əsasən komplektləşdirmənin 3 növündən istifadə edilir ki, bunlara kitabxana-informasiya resurslarının cari, yeni çıxan, habelə əvvəlki ildə nəşr edilmiş sənədlərlə tamamlanması; retrospektiv komplektləşdirmə kitabxana-informasiya resurslarının çatışmayan və keçmiş illərdə çap olunan nüsxələrlə tamamlanması; rekonplektləşdirmə, yəni fondun köhnəlmiş, sıradan çıxmış, qeyri-profilli artıq nüsxələrdən təmizlənməsi formasında həyata keçirilir.

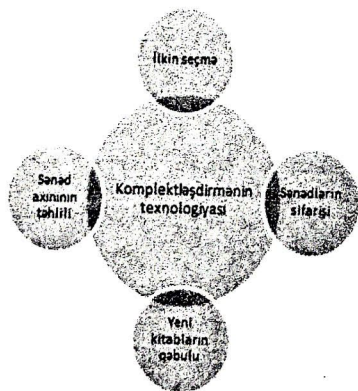
Qeyd etdiyimiz növlərin hər biri özlüyündə "komplektləşdirmə" anlayışının ikitərəfli cəhətlərini əks etdirir ki, bu da kitabxana-informasiya resurslarına daxil olan və oradan xaric edilən sənədlərin tənzimlənməsini təmin edir. Komplektləşdirmənin ən mühüm növünü cari komplektləşdirmə təşkil edir ki, burada kitabxanalar bütün yeni sənədlərin, daha doğrusu, aktual nəşrlərin əldə

edilməsinə nail olurlar. Retrospektiv komplektləşdirmə isə kitabxana-informasiya resurslarında müşahidə olunan boşluqları aradan qaldırır. Bu boşluqlar cari komplektləşdirmədə buraxılan nöqsanlar əsasında yaranır, ümumi resursların profilinin dəyişməsi, sənədlərin sıradan çıxması və ya itməsi ilə bağlı olur. Onlar sənəd kütləsinin tərkibcə öyrənilməsi yolu ilə müəyyənəşdirilir. Boşluqların meydana çıxarılmasının və doldurulmasının xüsusən böyük elmi kitabxanalar üçün mühüm əhəmiyyəti vardır. Rekomplektləşdirmədə istifadə edilməyən və az istifadə olunan sənədlər nəzərə alınır. Burada onların qiyməti, nəşr ili, tirajı, növü və s. müəyyənəşdirici rol oynayıb.

Faktik olaraq komplektləşdirmənin bütün növləri cari iş prosesində eyni zamanda həyata keçirilir. Bu dövrdə kitabxana-informasiya resursları fasiləsiz yeniləşdirilir, yeni vəzifələrə və oxucu marağına uyğun olaraq müntəzəm qayda düşür, fəaliyyət göstərir və dinamik qayda da müasir dövrün tələbinə uyğunluq şaf edir.

Məsələnin izahı. Kitabxana-informasiya resurslarının formalaşması problemi bütün fondşünasların, kitabxanaçıların diqqətini cəlb etmiş, bir sıra dəyərli fikirlər, elmi tövsiyyələr, mühüm praktiki və nəzəri mülahizələr irəli sürülmüşlər. Kitabxana fondunun formalaşması anlayışı 1960-cı illərin axırlarında görkəmli kitabxanaşünas Y.V. Qriqoryev tərəfindən irəli sürülmüşdür. Hələ Y.V. Qriqoryevə qədər L.B.Xavkina qeyd edirdi ki, kitabxananın komplektləşdirilməsi mütləq rəhbərliyinin əsasını təşkil edir [3, s. 14].

Bildiyimiz kimi komplektləşdirmə prosesinin kitabxanadaxili iş fəaliyyətinə mərhələlərlə həyata keçirilməsi kitabxana-informasiya resurslarının kompleks şəkildə tamamlanması baxımından komplektləşdirmənin texnologiyası mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bunu nəzərdən keçirərək, qeyd edə bilərəm ki, komplektləşdirmə texnologiyası 4 mərhələdən ibarətdir. (Bax:şəkil-1).

Şəkil-1

Sənədlər axınının təhlili mərhələsində hansı sənədlərin istifadəyə yararlı olmasını, hansıların nəşr üçün planlaşdırılmasını bildirən bibliografik vəsaitlər haqqında təsəvvürə malik olmaq zəruri hesab edilir. Həmin vəsaitlər sənədlər axınına araşdırmağa, ən zəruri əsərləri seçməyə imkan verir. Komplektləşdirmə prosesində bibliografiyanın rolu o qədər yüksəkdir ki, 1950-ci illərə qədər bu prosesə bibliografiya işinin tərkib hissəsi kimi baxılmışdır. Komplektləşdirmə və bibliografiya həqiqətən ümumi və olduqca mühüm əsaslarla sənədlərin seçilməsinə istinad edir. Bibliografik vəsaitlər, başlıca olaraq, komplektləşdiricinin işçi aparatını təşkil edir.

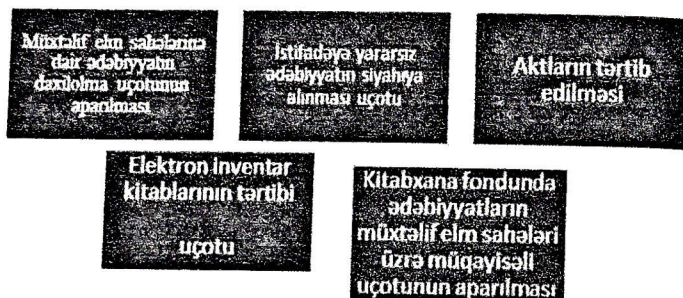
İlkin seçmə mərhələsində isə sənədlər axınına xarakterizə etmək imkanı yaradan mənbələri müəyyənəşdirdikdən sonra onların seçilməsinə başlanılır.

Bu pillədə bibliografik vəsaitlər əsasında sənədlərin seçilməsində ilk növbədə fondun formal əlmatlərinə uyğunluğu müəyyənəşdirilir: onların əlaqəsi asanlıqla təmin edilir, daha səmərəli həyata keçirilir, yeni böyük əmək və vaxt sərf etmədən külli miqdarda qeyri-profilli sənədlər kənar edilir. Sonra gələn hər bir əlamət getdikcə sənədlərin nisbətən az kənar edilməsinə səbəb olur, lakin sənədlərin qiymətləndirilməsi üçün çox vaxt tələb edir.

Sonra ən çətin və ən məsuliyyətli olan ikinci pillə başlanır ki, bu da öz mənasına görə sənədlərin komplektləşdirmə profilinə uyğunluğu ilə bağlıdır. Bu mərhələdə komplektləşdiricidən daha yüksək ixtisas hazırlığı, geniş, siyasi, elmi, mədəni bacarıq, məntiqi təhlil vərdişləri tələb olunur. Üçüncü mərhələ sənədlərin sifariş adlanır ki, sənədlərin təchizetmə mənbələri, üsulları və formaları bu mərhələdə təhlil edilir.

Komplektləşdirici sənədləri müəyyənəşdirdikdən sonra onun əldə edilməsi üçün müxtəlif mənbələr, üsullar, formalar və metodlar axtarır. Onun üçün bu cür təminatmə şəraitinin olması da mühüm şərtidir. Başqa sözlə ifadə etsək, kitabxana fondunun komplektləşdirilməsini təkmilləşdirmək üçün mənbələr, üsullar və formalar bir-birindən fərqlənir. Dördüncü mərhələdə yeni kitabların qəbulu nəzərdə tutulur. Bibliografik vəsaitlər əsasında sənədlərin sifarişlərini təşkil etdikdən sonra onların əldə edilməsinə vaxtlı-vaxtında kitabxanaya daxil olmasına nəzarət edilir. Sifariş edilən sənədlərin təchizetmə mənbələrindən daxil olması ilkin seçmə nöqteyi-nəzərindən komplektləşdirmənin yekun mərhələsi sayılsa da, sənəd-informasiya fondunun formalaşmasındakı digər prosesin, yəni fondun uçotunun başlanğıcı hesab olunur [2]. Qeyd edərk ki, komplektləşdirmə üsulu ilə kitabxana-informasiya resurslarının uçotunun aparılması da mühüm bir proses hesab edilir (Bax:şəkil-2).

**Komplektləşdirmə üsulu ilə kitabxana-informasiya resurslarının
uçotunun aparılması mexanizmi**

Şəkil-2

Yuxarıdakı sxemdən göründüyü kimi kitabxana-informasiya resurslarının kompleksləşdirmə üsulu ilə uçotunun aparılması müxtəlif üsullarla: müxtəlif elm sahələrinə dair ədəbiyyatın daxil olması, istifadəyə yarasız ədəbiyyatın siyahıya alınması, aktların tərtib edilməsi, elektron inventar kitabların tərtibi, kitabxana fondunda mövcud olan ədəbiyyatların müxtəlif elm sahələri üzrə müqayisəli şəkildə və s. həyata keçirilir.

Respublikada fəaliyyət göstərən kitabxana müəssisələrinin sənəd-informasiya resurs potensialının əsas inkişaf mexanizmini kompleksləşdirmə prosesi təşkil edir. Bildiyimiz kimi bu proseslər xüsusi prinsiplərə əsaslanır ki, ümumilikdə kitabxana-informasiya resurslarının kompleksləşdirilməsi prinsipləri dedikdə, ümumi resurs daxil olan nəşrlərin sistematik tələbləri nəzərdə tutulur. Prinsiplərdə kitabxana-informasiya resurslarının təşkilati tərəfləri, əsas metod və üsul mexanizmləri geniş şəkildə şərh edilmədir. Kitabxana-informasiya resurslarının kompleksləşdirilməsi prinsiplərinə: elmlilik, uyğunluq, sistemlilik, planlılıq və s. aid edilir.

Yuxarıda qeyd edilənlərdən belə bir nəticə çıxır ki, kitabxana-informasiya resurslarının kompleksləşdirilməsi mahiyyət etibarilə ən mühüm sənədlər repertuarının əldə edilməsinə, mütaliə potensialının yüksəldilməsinə əsaslanır. Məhz buna görə də kitabxanaçılar həmişə çalışırlar ki, öz resurs bazalarını oxucuların tələbatını və marağını ödəməyə qadir olan sənədlər toplusu ilə formalaşdırsınlar. Bu da, şübhəsiz, kitabxana-informasiya resurslarının uzun müddət istifadənin səmərəliliyini təmin edən amillərdən biridir. Belə kitabxanalar sırasına ilk "Milli kitabxana" statusu alan M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasını, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasını, Bakı Dövlət Universitetinin Elmi kitabxanasını aid etmək olar. Bu kitabxanalar həm resurs bazala-

rının həcminə, həm oxucu sayının çoxluğuna, həm sənədlərin kompleksləşdirmə səviyyəsinə və müxtəlif dillərdə olan ədəbiyyatların həcm və miqdar artımına görə digər kitabxalardan xeyli fərqlənir.

Nəticə. Respublikanın kitabxana-informasiya resurslarının əsas mexanizmini təşkil edən kompleksləşdiricinin əldə etdiyi yüksək nailiyyətlərdən istifadə olunmaqla gələcəkdə sənədlərin kompleksləşdirmə optimallığını müəyyənləşdirmək, müasir tələblərə cavab verən bibliografik axtarış metodlarına yiyələnmək, nəzərdə tutulan sifarişləri dərinlən öyrənmək məsələləri təşkil edir. Komplektləşdirici kitabxana-informasiya resurslarını onun struktur quruluşuna, oxucuların sorğularına görə öyrənməli, onların həqiqi informasiya tələbatını təhlil etməli və bunun əsasında kitabxana üçün vacib olan ədəbiyyat repertuarının yaradılmasını təmin etməlidir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Respublikasının "Kitabxana işi haqqında" qanunu.- B.: Qanun, 2005.- 24 s.
2. Həsənov M. Kitabxana fondunun yaranması, formalaşması və idarə edilməsi. Dərs vəsaiti. – B.: BDU, 2004. – 143s.
3. Xələfova S. Kitabxana fondunun formalaşması: ideyası, analizi və inkişafı.- Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal.- 2010.- № 1.- S. 14-21.
4. İsmayilov X.İ. Müasir dövrdə kitabxanaların metodik təminatının bəzi məsələləri // Kitabxanaşünaslıq – bibliografiya, 2012. –№ 12.-S. 9-18.
5. Столяров Ю. Н. Библиотечный фонд: учебник / Ю. Н. Столяров. – (Учебник для бакалавров).- Санкт-Петербург: Профессия, 2015. – 384 с.

F.KÖÇƏRLİ ADINA RESPUBLİKA UŞAQ KİTABXANASININ İNFÖRMASİYA FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Fidan Bünyətzadə

*F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının informasiya fəaliyyətinin
əsas istiqamətləri*

fidan_bunyatzada1497@mail.ru

**F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının informasiya fəaliyyətinin
əsas istiqamətləri**

*Xülasə: Məqalədə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının
informasiya fəaliyyətinin inkişaf istiqamətləri məsələsinə baxılmışdır.
Kitabxana fondunun sistemləşdirilməsi və komplektləşdirilməsindən bəhs
edilmişdir. Fondun təşkil edilməsi və onun səmərəli fəaliyyət göstərməsinin
vacibliyi irəli sürülmüşdür.*

**Основные направления информационной деятельности
Республиканской детской библиотеки им.**

Резюме: Ф. Кочарли в статье рассматриваются вопросы развития ин-
формационной деятельности Республиканской детской библиотеки им.
Ф. Кочарли. Обсуждаются вопросы систематизации и пополнения
библиотечного фонда. Выдвинута основа фонда и важность его
эффективного функционирования.

**The main directions of information activities of the Republican Children's
Library.**

Summary: F. Kocharli's article considers the issues of development of
information activity of the Republican Children's Library named after
F. Kocharli. The systematization and completing of the library fund are
discussed. The foundation of the Fund and the importance of its efficient
functioning are put forward.

Açar sözlər: uşaq kitabxanası, informasiya, kitabxana xidməti, fond

Ключевые слова: детская библиотека, информация,
библиотечный сервис, фонд

Keywords: children's library, information, library service, fund

Bildiyimiz kimi, kitabxanaların qarşısında müasir informasiya mühitində biliklərin idarə olunması, insan və cəmiyyət arasında informasiya əlaqələrinin qurulması, inkişaf etdirilməsi və yeni bu istiqamətdə yeni üsul və vasitələrin yaradılması kimi mühüm vəzifələr dayanır. Artıq bizə məlumdur ki, qloballaşan dünyamız "elektron inqilab" mərhələsinə qədər qoymuşdur. Qeyd olunan bu böyük inqilabi prosesin formalaşmasında mədəniyyətimizin zəngin xəzinəsi hesab edilən kitabxanalar məsuliyyət daşıyırlar.

Hazırkı dövrümüzdə ölkəmizdə geniş kitabxana-informasiya şəbəkəsinə malik olan kitabxanalar fəaliyyət göstərir. Kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, Azərbaycan kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olması ilə bağlı məsələlərinin həll

edilməsi ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 20 aprel 2007-ci il tarixli "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" Sərəncam imzalanmışdır. Sərəncam Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Rəhbərlik və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin birgə fəaliyyəti əsasında həyata keçirilir.

Qədim zamanlardan bəri ölkəmiz zəngin milli-mənəvi sərvətləri, xüsusən də bilik mənbələri hesab edilən kitabxanaları ilə məşhurdur. Belə sayılıb-seçilən kitabxanalardan biri də F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasıdır. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası respublikada uşaq kitabxanaları üzrə elmi metodik mərkəz hesab edilir. Bu kitabxana Azərbaycanın mədəni irsinin qorunub saxlanması və milli-mədəni sərvətlərinin mühafizə olunaraq digər nəsillərə ötürülməsi yönündə böyük işlər görmüş mədəniyyət müəssisələrindən biridir. Qeyd etmək lazımdır ki, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası dünyanın bir çox öndə gedən kitabxanalarının iş təcrübəsi ilə əlaqədar yaradılmışdır və bu iş təcrübəsindən istifadə edərək uşaqlara kitabxana xidmətinin təşkil olunmasında ən yeni və inkişaf etmiş metod və üsullar tətbiq etməkdədir. Bildiyimiz kimi F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 1965-ci il yanvarın 1-də Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin qərarı ilə M.Qorki adına kütləvi kitabxana fondunun bazası əsasında yaradılmışdır. 12 sentyabr 1967-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Komitəsinin 25 sayılı sərəncamına əsasən uşaq ədəbiyyatının inkişafında mühüm xidmətləri olan ədəbiyyatşünas, pedaqoq, maarifpərvər, uşaq folklor antologiyasının banisi sayılan Firdun bəy Köçərlinin adını daşıyır.

Respublikada Uşaq Kitabxanasının yaradılması uşaqlara kitabxana xidmətinin və onun metodik təminat sisteminin formalaşmasında irəliləyici addımdır. Belə ki, görkəmli alim və maarifçi F. Köçərlinin adını daşıyan Respublika Uşaq Kitabxanasının yaradılması nəticəsində uşaqlara kitabxana xidmətinin ümumrespublika metodik mərkəzi meydana gəldi, uşaqlara xidmət edən digər kitabxanalara, o cümlədən, 3 mindən çox məktəb kitabxanasına metodik rəhbərlik təmin edildi. Nəhayət, uşaq kitabxanaları üçün metodik mərkəzin yaradılması ölkədə uşaqlara kitabxana xidmətinin inkişaf perspektivlərinin elmi konsepsiyasının yaradılmasına, bu işə xidmət bütün kitabxanaların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsinə və tam bir sistem kimi fəaliyyət göstərməsinə hüquqi, nəzəri, metodik və təşkilati zəmin yaratdı. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası respublikada uşaqlara xidmət edən kitabxanalar üçün elmi-metodik mərkəz sayılır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında fondunun təşkil edilməsi və onun səmərəli fəaliyyət göstərməsi burada əhatə olunan çap əsərlərinin məzmun xarakteristikasından asılı olaraq hər il dəyişir. Bizə məlumdur ki, çap əsərləri sistemləşdirilir və məqsədyönlü şəkildə təsnifləşdirilərək kitabxana fondunu təşkil edir. Sənədlərin məzmun əlamətlərindən asılı olaraq təsnifat cədvəllərinin şəbəkə və

bölmələri rubrikalar üzrə düzgün yerləşdirilməlidir. Bunun üçün isə sistemləşdir-məni xüsusi prinsiplər əsasında həyata keçirmək lazımdır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının fondunda ədəbiyyatın sistemləşdirilməsi metodikası iki hissəyə ayrılır: ümumi və metodik hissəyə ayrılır. Qeyd edilməlidir ki, bu metodik üsullar təsnifat cədvəllərinə əsasən hə-yata keçirilir. Belə ki, təsnifat cədvəllərinə müvafiq olaraq kitabxana fondunda ədəbiyyatlar təsnifləşdirilərkən onların yeri kitab rəflərində müəyyən edildik-dən sonra fondada öz yerini alır, bəzi növ ədəbiyyatın təsnifləşdirilməsi isə nü-munəvi bölgülər üzrə aparılır. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası-nın fondunun daha səmərəli təşkil etmək üçün kitabxana müəyyən istiqamətlər üzrə fəaliyyət göstərir:

1. Kitabxana əvvəlki illərdə olduğu kimi respublikanın bir sıra uşaq ki-tabxanalarına əməli və metodik köməklik göstərir;

2. Metodik-bibliografik vəsaitlər hazırlayır, tövsiyə ədəbiyyatının siyahı-sını tərtib edir;

3. Mədəniyyət və Turizm, Ekologiya və Təbii Sərvətlər, Təhsil Nazirliyi və digər dövlət orqanları ilə sərgilər təşkil edir.

4. Yubilyar uşaq yazıçıları və şairlərinə həsr olunan görüşlər keçirir;

5. Bəzi uşaq jurnallarının təqdimatını keçirir və.s. Bu fəaliyyət istiqaməti sayəsində F.Köçərli adına Uşaq Kitabxanasının fondunun istifadə səmərəliliyi daha da artmışdır. Qeyd edək ki, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası-nın fondu haqqında məlumatlar kitabxananın sistemli kataloqunda əks etdirilmə-si yolu ilə həyata keçirilir. Lakin sistemli kataloqdandaha çox elmi-sahəvi kitab-xanalarda istifadə olunduğu üçün F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası-nın fondu haqqında məlumatları bu kataloqda əks etdirmək mümkün deyildir. Bu da bir sıra çətinliklərə yol açır. Məhz buna görə də F.Köçərli adına Respubli-ka Uşaq Kitabxanasının fondunda yerləşən ədəbiyyatlar əsasən məzmun xüs-u-siyyətlərinə görə təsnifləşdirilir. Təsnifat prosesi zamanı ən mühüm materiallar üçün təkrar əks etdirmə üsulu tətbiq olunur. Buna görə də kitabxananın fondunda uşaqların estetik tərbiyəsi, ictimai-siyasi tərbiyə, hərbi-vətənpərvərlik, ölkəşü-naslıq, əmək tərbiyəsi, əxlaq-hüquq tərbiyəsinə dair ədəbiyyatın sistemləşdirilə-rək kataloqda əks etdirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası müstəqillik illərində Azər-baycan mədəniyyətinin inkişafı və mədəni sərvətlərimizin mühafizə olunaraq gələcək nəsillərə çatdırılması və dünya kitabxanaları səviyyəsinə qalxması isti-qamətində də mühüm addımlar atmışdır. Belə ki, bir çox dünya kitabxanaları ilə əlaqə yaradılmış, onların iş təcrübələrindən istifadə etməklə uşaqlara kitab-xana xidmətində ən müasir metod və formalar tətbiq olunmuşdur. Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının təsis etdiyi "Göyqurşağı" Uşaq jurnalı məktəblilərin dünya görüşünün inkişafında, onlarda vətənpərvərlik hisslərinin daha da güclənməsində, təhsilə marağın artmasında böyük rol oy-namaqla daim diqqət mərkəzində olmuşdur.

Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının təşkilə ölkə-mizdə ən böyük oxucu qrupu hesab edilən uşaqlara kitabxana xidmətini günün tələbləri səviyyəsinə qaldırmaq, onun forma və məzmununda yeni keyfiyyətlə-ri aşkar edib inkişaf etdirmək, uşaqlara xidmət göstərən kitabxanaların işini əlaqəli şəkildə qurmaq, koordinasiya etmək, elmi cəhətdən əsaslandırmaq üçün böyük imkanlar açdı.

Gənc nəslin yetişməsində və inkişaf etməsində böyük rolunu olan bu kitab-xananın fondunda toplanmış uşaq ədəbiyyatının rəngarəng və zəngin olması vacib məsələdir. Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının fəaliyyəti dövründə fondunu mütəmadi olaraq uşaq ədəbiyyatı və xarici uşaq yazıçıların əsərləri ilə daima zənginləşdirmişdir. Kitabxana oxuculara infor-masiya xidmətini təşkil etmək üçün fondun düzgün komplektləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirir.

Kitabxananın fondunda görkəmli uşaq şair və yazıçıların əsərləri, dövlət xadimlərinin vətənpərvərliyə aid materialları, "Böyük Vətən müharibəsi", o cümlədən, "20 Yanvar" və Dağlıq Qarabağa aid həm bədii həm də dövrü mət-buat materialları toplanmışdır. Kitabxana yaranan çətinliklərə baxmayaraq ki-tabxana öz fondunun komplektləşdirilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət yetirir, oxucuların yaş, təhsil, peşə xüsusiyyətlərini əsas götürərək lazım olan ədəbiy-yatı komplektləşdirir.

Ümumiləşdirərək belə söyləmək olar ki, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası geniş təcrübəli həyat yolu keçmişdir. Kitabxana öz maddi-tex-niki bazasını xeyli dərəcədə möhkəmlənmişdir. Fəaliyyət istiqamətlərinin me-todik baza kimi fəaliyyəti daha da genişlənmişdir. Kitabxana bu gün də işini günün tələbləri səviyyəsində həyata keçirir.

Ədəbiyyat

1. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycanda Respublikasının Qanunu //Azərbay-can, 1998, 19 iyun
2. Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş.- B.:Bakı Universiteti nəşriyyatı,2001.-398 s.
3. İsmayilov X. İ Kitabxana işinin təşkili idarə olunması: dərslik.- Bakı Nurlar.- 2009.-393 s.
4. Xələfova S.Uşaqların vətənpərvərlik tərbiyəsində F.Köçərli adına Respubli-ka Uşaq Kitabxanasının rolu.- Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-2003.- №2 - S. 82-87.
5. Sadıqova S.A. K. Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasının meto-diki və bibliografik materialları: (1965-1995).- B.: Elnur- P firması, 1999.- 152 s.
6. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının toplu hesabatları: 2018-ci il.

MÜASİR DÖVRDƏ BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN ELMI KİTABXANASININ TƏDRİS ƏDƏBİYYATI FONDUNUN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFI

Məmmədova Minaxanım Ənvər qızı

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının magistrantı
E-mail: mikamemmedzade95@gmail.com

Müasir dövrdə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının tədris ədəbiyyatı fondunun formalaşması və inkişafı

Xülasə: Məqalədə BDU-nun Elmi Kitabxanasının tədris ədəbiyyatı fondunun formalaşması və inkişafı ətrafında nəzəri ümumiləşdirmə aparılır. Fondun müasir vəziyyəti şərh edilir, səciyyəvi xüsusiyyətləri təhlil edilir. Məqalədə həmçinin, Tədris ədəbiyyatı fondunun perspektivləri barədə nəzəri fikirlər əks etdirilir.

Formation and development of the educational literature fund of the Baku State University Scientific Library

Summary: The article provides a theoretical generalization of the formation and development of the educational literature fund of BSU Scientific Library. The foundation's position is interpreted and analyzed by its specific features. The article also contains theoretical views on the prospects of the Teaching Literature Fund.

Формирование и развитие фонда учебной литературы

Научной библиотеки Бакинского Государственного Университета.

Резюме: В статье дается теоретическое обобщение формирования и развития фонда учебной литературы Научной библиотеки БГУ.

Положение фонда интерпретируется и анализируется его

особенностями. В статье также содержатся теоретические взгляды на перспективы фонда педагогической литературы.

Açar sözlər: elm, tədris ədəbiyyatı, elmi kitabxana, fond

Ключевые слова: наука, научная литература, учебная библиотека, фонд

Key words: science, educational literature, scientific library, fund

Giriş: Məlumdur ki, respublikadakı universitet kitabxanalarının metodik mərkəzi hesab olunan Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının "Komplektləşdirmə və uçot" şöbəsi tədris ədəbiyyatı fondunun komplektləşdirilməsi işi ilə məşğul olur. Məqalədə kitabxananın bu sahədə gördüyü işlər və tədris ədəbiyyatının komplektləşdirilməsi ilə bağlı məsələlər geniş şəkildə şərh edilmişdir.

Məsələnin qoyuluşu: Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının Komplektləşdirmə və uçot şöbəsinin son illərdə fəaliyyəti zamanı bu sahədə əldə etdiyi nailiyyətlər, kitabxananın iş təcrübəsi, komplektləşdirmə problemləri sahəsində əldə edilən nəticələr onların müsbət və mənfi cəhətləri müəyyənləşdirilmiş, o cümlədən nöqsanlı məqamlara toxunulmuşdur. Hal-hazırda bu şöbənin qarşısında duran vəzifələr və onların yerinə yetirilməsində istiqə-

mətlər verilmişdir. Komplektləşdirmənin həyata keçirilməsi hansı üsullarla həyata keçirilməsi və bu prosesin komplektləşdirmədə nə kimi əhəmiyyətə malik olması şərh edilir.

Məsələnin izahı: Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının Komplektləşdirmə şöbəsi tədris ədəbiyyatının komplektləşdirilməsinin sistemli üsulla həyata keçirir. Komplektləşdirmə prosesində ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi cari, retrospektiv və prespektiv üsulla komplektləşdirilir. Ədəbiyyatın bu cür komplektləşdirilməsi fondan istifadə zamanı səmərəli iş prosesini formalaşdırır.

Bildiyimiz kimi 20 aprel 2007-ci il tarixində "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" verilmiş sərəncamda kitabxanaların fəaliyyətində yeniliklər və islahatlar tətbiq edilmiş və bu qərarəməvud kitabxanaların fəaliyyətinə olduqca müsbət təsir göstərmişdir. Elmi Kitabxanaların aparıcı müəssəsi olan Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası da bu köklü islahatlardan kənarda qalmamış və bu sahədə perspektivli yeniliklər həyata keçirmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, XXI əsr informasiya əsri olduğunu nəzərə alaraq elm və texnikada, o cümlədən kitabxana işi sahəsində də informasiya texnologiyalarının tətbiqi, daha da inkişaf etməsi, informasiyayönümlü yeniliklər o cümlədən təkmilləşmələrin tətbiqi nəzərə çarpır. Bildiyimiz kimi, Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası "Kitabxana işi haqqında Qanun" ilə tənzimlənərək dövlət təhsil müəssəsi kitabxanası kimi artıq uzun müddətdirki, fəaliyyət göstərir və daimi olaraq oxucuların xidmətindədir. Son illərdə ölkəmizdə gədən yenidənqurma işləri, kompleksləşdirmə və informasiyalaşdırma prosesləri, telekommunikasiyaların inkişafı, informasiyalaşmış cəmiyyətə keçid eləcə də respublikamızın dünya informasiyalı cəmiyyətlərinə şərait yaratmağa da imkan vermişdir.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının "Komplektləşdirmə və uçot" şöbəsi əsas vəzifə kimi, kitabxananın fonduna daxil olan hər bir ədəbiyyatın o cümlədən sənədlərin dəqiq uçotunu aparır. Elmi kitabxananın ən aparıcı şöbələrindən biri hesab edilən "Komplektləşdirmə və uçot" şöbəsi universitet üzrə illik qəzet və jurnalların abunəsini daimi olaraq təşkil edən şöbə kimi fəaliyyət göstərir. Bundan əlavə "Komplektləşdirmə və uçot" şöbəsinin Elmi fondu müntəzəm olaraq köhnəlmiş və istifadəyə yararsız ədəbiyyatdan təmizlənilir və fondan çıxarıldıqdan sonra həmin ədəbiyyatın adı dərhal inventar kitabından silinir.

Qeyd etdiyimiz kimi, ən ali universitet hesab edilən Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının "Komplektləşdirmə və uçot" şöbəsinə daxil olan kitablar ilk növbədə texniki cəhətdən işlənməlidir. Fonda daxil edilən bütün tədris ədəbiyyatı uçot kartoklarında dərhal qeydiyyatla salınır. Tədris ədəbiyyatına daxil olan kitablar inventar kitabına qeydiyyatla salındıqdan daha sonra "Kitabışləmə" şöbəsinə təhvil verilir. Elmi Kitabxananın fondunadaxil olan tədrisə dair ədəbiyyat tam şəkildə burada sənədləşdirilir. Qeyd etdiyimiz sənədləşdirmə prosesi başa çatdıqdan sonra iş üç hissədən ibarət ümumi sum-mar uçot adlı kitaba daxil edilmiş hər bir ədəbiyyat qeydiyyatla salınır. "Komp-

lektləşdirmə və uçot” şöbəsində hazırlanan summar uçot kitabı aşağıdakı qaydada bölünür:

– Summar ümumi uçot kitabının 1-ci hissəsi yəni daxilolma hissəsində, daxil olan tədrisə dair kitabların alındığı hər bir mənbənin adı, mövcud ədəbiyyatın nüsxəsi haqqında məlumat və həmin ədəbiyyatın qiyməti burada qeyd edilir.

– Summar ümumi uçot kitabının 2 – ci fondan çıxarılma hissəsində isə aktlar vasitəsilə fondan çıxarılan ədəbiyyatın miqdarı və həmin kitabların məbləği göstərilir.

– Summar ümumi uçot kitabının sonuncu üçüncü hissəsində yekun olaraq fondun hərəkətini yekunlarına dair hər bir məlumat kitabxana fondunda mövcud olan tədris ədəbiyyatına dair sənədlər haqqında son olaraq burada ümumi qeydlər aparılır.

2017-ci tədris ilində Bakı Dövlət Universitetinin professor heyəti həmçinin tələbə-müəllim kontingentinin ölkə daxilində və xaricində dövrü mətbuatda abunə işinin təşkili ilə əlaqədar olaraq bütün fakültə dekanlarının hər biri ilə görüşülmüş, hər bir fakültə dekanı ilə müzakirələr aparılaraq, mövcud məsələləri müzakirə etmiş, bütün ixtisas və profilə uyğun vacib mətbuat orqanının alınmasına dair imzalı təsdiq almışdır. İl ərzində istər tədris ədəbiyyatı ilə bağlı, istərsə də dövrü mətbuatla əlaqədar adı çəkilən şöbəyə dəfələrlə müraciət edilmiş, cari il ərzində 72 nəfər oxucunun sorğusu tam olaraq ödənilmişdir. Lakin onlardan 25 nəfərinin sorğusuna “yox” cavabı verilmişdir. Daha öncəki illərdə olduğu kimi, cari il ərzində də kitabxanaya aşağıdakı qaydada adını çəkdiyimiz mənbələrdən kitabxananın fonduna müntəzəm olaraq ədəbiyyat daxil edilmişdir:

1. Prezident tərəfindən verilmiş
2. Köçürmə yolu ilə kitabxanaya daxil edilmiş
3. Prezident Aparatı tərəfindən verilmiş
4. Hökumət və qeyri hökumət idarələri və təşkilatları tərəfindən tədrisə
5. Bakı Dövlət Universitetinin anbarından
6. Mübadilə vasitəsilə
7. Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatı tərəfindən
8. Məcburi nüsxə yolu ilə daxilolma
9. Oxucular tərəfindən itirilən kitablara əvəz kimi fonda daxil edilmiş ədəbiyyat
10. Poçt ilə
11. Müxtəlif müəlliflər tərəfindən kitabxana fonduna hədiyyə edilmiş kitablardır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu illər ərzində hədiyyə yolu ilə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi kitabxanasının fonduna bir sıra idarələr, müəssisələr, təşkilatlar və o cümlədən müəlliflər tərəfindən fonda ədəbiyyat verilərək kitabxananın fondunun zənginləşdirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin İcra Aparatı (İcra aparatının rəhbəri akad.R.Mehdiyev), Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin İlham Əliyevin latın qrafikası ilə

çap edilmiş kitablar, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar mərkəzi, Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Təhsil Problemləri İnstitutu, Azərbaycana Respublikası Ədliyyə Nazirliyi, Azərbaycana Respublikası Statistika Komitəsi, Kooperasiya Universiteti, İqtisad universiteti, Naxçıvan Universiteti, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Xarici İşlər Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi, Dilçilik İnstitutu, (SAM) Strateji Araşdırmalar Mərkəzi), Dövlət İmtahan Mərkəzi, Azərbaycan prokurorluğu, Azərbaycan Respublikası Neft Fondu, “Azərkitab” nəşriyyat evi, Azərbaycan Respublikası Neft Fondu, Azərbaycan Respublikası “Azərsu” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti, Odlar Yurdu Universiteti, Milli Aerokosmik Agentliyi tərəfindən və o cümlədən başqa müəlliflər tərəfindən xeyli sayda ədəbiyyat nüsxəsi Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının fonduna hədiyyə olaraq təqdim edilmişdir. Hesabatlarla yaxın tanış olduqda il ərzində Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının fondunun əsas tərkib hissələrindən birini təşkil edən tədris ədəbiyyatının ümumi statistik göstəricisi haqqında məlumatı aşağıdakı cədvəldə daha aydın və geniş şəkildə şərhilə tanış olmaq olar:

Elm ədəbiyyatı	Tədris ədəbiyyatı		Fond
1.103 965	633 597	2016	Kitablar
4464	2 871	dax	
9021	497	çix	
10.994.087	6 359 712	2017 var.	
224 812	130	2016	Jurnallar
	1 868	dax	
		çix	
224 812	1998	2017 var	
109982	1169	2016	Xüsusi növ (dissertasiya avtoreferatları)
348	713	dax	
		çix	
110330	1882	2017 var	
1 438 579	634 986	2016	Cəmi
4812	5452	dax	
9021	497	çix	
1 434 550	639581	2017 var	

Xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır ki Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının “Komplektləşdirmə və uçot” şöbəsinin tədris ədəbiyyatı ilə bağlı

fəaliyyət dövrünün son 3 ili bu cədvəldə nəzərə alınmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, universitetinin fonduna daxil edilmiş ədəbiyyatın aşağıdakı qaydada "Elmi ədəbiyyat" üzrə, "Tədris ədəbiyyatı", "Bütünlükdə hərəkət edən fond", "Xarici dildə ədəbiyyat", "Mübadilə fondu", "Bütünlükdə kitabxananın fondu" kimi bölüşdürülərək qeyd edilir.

Bakı Dövlət Universiteti hər zaman ali məktəb kitabxanalarının aparıcı müəssəsi kimi kitabxana fondunun ehtiyatlarının tərkib hissəsinin daimazənginləşməsində tədris ədəbiyyatını hər zaman ön plana çəkmiş və tədris ədəbiyyatının fonda daxil edilməsində mütərəqqi olaraq iş fəaliyyəti aparmışdır. Cədvəldən də aydın göründüyü kimi, kitabxananın əsas bazasını təşkil edən elmi ədəbiyyat 1 103 965 sayda olduğu halda, 2017 ci ildə artıq ədəbiyyatın sayı 10 994 887-yə çatmışdır, jurnalların sayı 224 882-yə çatmışdır, 110330 sayda xüsusi növ avtoreferat və dissertasiyalar elmi kitabxananın fondunun bazasına daxil edilmişdir. Elmi kitabxananın bazasına daxil edilən elmi ədəbiyyatın cəmi 1 434 550-yə çatmışdır. Tədris ədəbiyyatının kompleksləşdirilməsi zamanı hesabatlara nəzər saldıqda görürük ki, kitabların sayı 6 359 712-yə çatdırılmış, 1998 addaisə jurnal qeydə alınmışdır. Xüsusi növ dissertasiya və avtoreferatların sayı 1882-ə çatmışdır. 2017 ci ildə ümumi olaraq daxil edilmiş və fonda ədəbiyyat çıxarıldıqdan sonra 639 581 adda tədris ədəbiyyatı elmi kitabxananın fondunda mövcud olmuşdur.

Son olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Universitetin Elmi Kitabxanasının "Komplektləşdirmə və Uçot" şöbəsinin əməkdaşları yaxın gələcəkdə dəvərilmiş sərəncama və islahatlara əsasən bir sıra məsələlərin həll edilməsində birlikdə say göstərməli və daim olaraq kitabxana işinin dinamik fəaliyyətini tənzimləməsinə iştirak etməkdə iştirak edirlər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında: Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı // Azərbaycan. - 2007. - 21 aprel
2. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının hesabatları
3. Xələfov A.A. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası 90 il elm və təhsil xidmətində: Monoqrafiya. - B: Bakı Dövlət Universiteti Nəşriyyatı, 2009. - 210 s.
4. Xələfov A.A., Qurbanov A. İ. : Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları : Dərslik. - B. Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2007. - 200 s.
5. İsmayilov X.İ. Kitabxana informasiya texnologiyaları 6 Dərs vəsaiti. - B.: Nurlan, 2009. - 312 s.
6. Rüstəmov Ə., Musatafayeva N. Respublika kitabxanalarında əsas proseslərin avtomatlaşdırılması // Kitabxanaşünaslıq və bibliqrafiya. - 2007. - №2. - s. 15-27

TEXNİKİ XİDMƏT-KİTABLARIN TEXNİKİ İŞLƏNMƏSİ

Nurlan Nağıyev

Kitabxana resursları və informasiya-axtarış sistemləri kafedrası, magistrant
nnaqhiyev@adu.edu.az

Texniki xidmət-kitabları texniki işlənməsi

Xülasə: Məqalədə kitabxana sektoru daxilində kitabların texniki işlənməsinin mahiyyəti, işlənmə mexanizmi kompleks şəkildə təhlil olunaraq, kitabların sifarişi və alınması, kitabların texniki cəhətdən işlənməsi, kitabların kataloqlaşdırılması və s. texniki məsələlər praktik təcrübə əsasında qeyd olunmuşdur.

Технические обслуживание-техническое обработка книг

Резюме: Суть технического развития книг в библиотечном секторе - это комплексный анализ механизма разработки, заказ и получение книг, техническое написание книг, каталогизация книг и т. Д. технические вопросы основаны на практическом опыте.

Technical service-technical handling of books

Summary: In the article of the technical development of the books within the library sector is the complex analysis of the development mechanism, ordering and obtaining books, technical writing of books, cataloging of books, etc. technical issues are based on practical experience.

Açar sözlər: texniki xidmət, texniki işlənmə, sisteməlik düzülüş

Ключевые слова: технический сервис, техническое развитие, системный макет

Keywords: technical service, technical development, systematic layout

Giriş: Kitabların texniki işlənməsi dedikdə kitablara göstərilən texniki xidmət, həmçinin kitabxana kolleksiyalarının işlənməsi, bərpası və mühafizəsi nəzərdə tutulur. Başqa sözlə, kitabxananın istifadə üçün oxucularına verdiyi resursların işlənməsi prosesidir. Texniki xidmətin əsas fəaliyyətini resursların sifarişi, alınması, kataloqlaşdırılması, təsnifləşdirilməsi, fiziki cəhətdən hazırlanması və s. təşkil edir. Digər bir tərəfdən hədiyyə olunan resursların qəbulu, kitabxanada istifadə olunan çap materiallarının, o cümlədən digər informasiya daşıyıcılarının zədələndiyi təqdirdə onların bərpası, qorunması və bu kimi fəaliyyətləri də özündə ehtiva edir.

Kitabxananın texniki xidmət bölməsi 3 əsas şöbədən ibarətdir:

- Kitabların sifarişi / alınması
- Kitabların texniki cəhətdən işlənməsi
- Kitabların kataloqlaşdırılması

Məsələnin izahı: Kitabların sifarişi / alınması. Bildiyimiz kimi, kitablar rəflərə düzülüb oxucuların istifadəsinə verilmədən öncə müəyyən proseslərdən keçirilir. İlk öncə onu qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanaya resurslar bir neçə üsulla daxil olur. Bunlar ədəbiyyatın sifariş əsasında, hədiyyə yolu ilə və

ya məcburi nüsxələrin alınması yolu ilə həyata keçirilir. Kitabların sifariş / alınması şöbəsi kitabxananın profilinə və oxucu sorğularına uyğun olaraq çap materiallarını, jurnalları, həmçinin oxucuların istifadəsi üçün nəzərdə tutulan digər zəruri resursların (o cümlədən, CD, DVD və s.) alınmasını həyata keçirir. Kitablar sifariş olunarkən ilk öncə onun fondun profilinə uyğun olması və oxucuların sorğularına uyğunluğu nəzərə alınır. Kitabxananın bu şöbəsi resursların sifariş, alınması prosesində aşağıdakı prinsiplərə əsaslanaraq öz işini təşkil edir:

- Sifariş olunan resursların mümkün qədər tez əldə olunması
- Bütün iş prosedurlarında yüksək səviyyədə dəqiqliyin təmin edilməsi
- Ən aşağı vahid dəyərə nail olmaq üçün iş proseslərinin sadələşdirilməsi
- Digər kitabxana vahidləri və təchizatçıları ilə dostluq münasibətlərinin inkişaf etdirilməsi

Kitabların texniki cəhətdən işlənməsi. Sifariş olunan resurslar kitabxanaya daxil olarkən onlar fiziki cəhətdən hazırlanmaq üçün müəyyən proseslərdən keçirilir. Bu proses kitabların texniki cəhətdən işlənməsi adlanır və aşağıdakı prosesləri özündə birləşdirir:

- Nazik üzlü kitablara sərt üzlüklərin çəkilməsi
- Kolleksiya müəyyənədicisi qeydlərin vurulması
- Təsnifat kodunun vurulması
- Möhürün vurulması
- Ştrix kodun təyin edilməsi
- Təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədilə RFID etiklərin vurulması və s.

Həmçinin onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu şöbə kitabxanaya yalnız yeni daxil olan ədəbiyyatın texniki işlənməsini deyil, həmçinin istifadə nəticəsində yararsız hala düşmüş, zədələnmiş kitabları, o cümlədən digər resursların da bərpasını həyata keçirir.

Kitabların kataloqlaşdırılması. Kitablar texniki cəhətdən işləndikdən sonra onların kataloqlaşdırılmasına başlanılır. Tədqiqat obyektimiz ADA Universiteti kitabxanası olduğunu nəzərə alaraq, qeyd olunan kitabxananın texniki xidmətlər bölməsinin kataloqlaşdırma şöbəsi bütün resurslar üçün meta verilənlərin (informasiya resursları haqqında bibliografik və nüfuzlu verilənlər bazalarının) təşkil edilməsi, tam onlayn kataloqun yaradılması ilə çap / fiziki və elektron kolleksiyaların məzmununun inkişafı, təşkili və təqdim olunmasını özündə əks etdirir. Baza standartlar olaraq kataloqlaşdırma əsasən aşağıda qeyd olunan qaydalara uyğun olaraq həyata keçirilir:

• Kataloqlaşdırma qaydaları – AAKQ2 Anqlo-Amerikan Kataloqlaşdırma Qaydaları 2-ci nəşr (ing. AACR2 Anglo-American Cataloguing Rules 2) və RTI Resursların Təsviri və İstifadəsi (ing. RDA Resource Description and Access)

• Kitabxana təsnifat sistemi – KKTS Konqres Kitabxanasının Təsnifat Sistemi (ing. LCCS Library of Congress Classification System)

• Kitabxana predmet başlıqları – KKMB Konqres Kitabxanasının Mövzu Başlıqları (LCSH Library of Congress Subject Headings), Dublin Core meta verilənlər toplusu (Dublin Core Metadata Element Set)

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, maşınla oxunan bibliografik yazının yaradılması üçün MARC21 formatından istifadə olunur. Həmçinin tətbiq edilən kitabxana menecment sistemi müxtəlif mənbələrdən MARC yazılarının mübadiləsi üçün Z39.50 protokollu dəstəkləyir.

Nəticə: Bütün bu deyilənləri ümumiləşdirərək deyə bilərik ki, texniki xidmət kitabxanaların bir növ səhnə arxasıdır. Bu işi həyata keçirən kitabxana mütəxəssislərinin əsas vəzifələrinə resursların sifarişi, alınması, kitabxana kolleksiyalarının inkişafı və idarə edilməsi, kataloqlaşdırma, təsnifləşdirmə, resursların qorunması, arxivləşdirilməsi və s. aiddir. Təbii ki, hər bir sahədə olduğu kimi kitabxananın texniki xidmət bölməsi də, fəaliyyətində bir sıra özünəməxsus problemlərlə üzləşir. Sifariş olunan resursların zamanında əldə olunmaması, yəni müəyyən səbəblərdən dolayı gecikməsi (satın alınan şirkətdən qaynaqlanan səbəblər, gömrükdə olan proseslərin gecikməsi və s.), resursların texniki işlənməsi zamanı istifadə olunan materialların xarici şirkətlərdən alınması, vaxtaşırı olaraq serverlərdə olan problemlərdən dolayı kataloqlaşdırma işində yaranan vaxt itkisi və s. bu kimi problemlər texniki xidmət mütəxəssislərinin zaman-zaman qarşılaşdığı problemlərdəndir.

Ədəbiyyat

1. G. Edward Evans, Sheila S. Intner, (2002). Jean Weihs Introduction to Technical Services; 7th ed. Englewood, Colo.: Libraries Unlimited
2. Reddy, K. H. (2017). Collection Development in University Libraries : A Case Study. International Journal of Digital Library Services
3. Ahmad, H. a. (2013). Automated Book Acquisition System : A Case Study of Central Libraries of IIT Delhi, IIT Kanpur and Kashmir University
4. Evans, G. E., & Intner, S. S. (2011). Introduction to Technical Services (8th ed. ed.). England: Libraries Unlimited
5. İsmayilov X.İ. Müasir dövrdə kitabxanaların metodik təminatının bəzi məsələləri // Kitabxanaşünaslıq – bibliografiya, 2012. –№ 12 (s.9-18)

ELM NƏSRİYYATININ YARANMASI VƏ FƏALİYYƏTİ

Ellada Balayeva

Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının doktorantı

Xülasə: Məqələdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nəzdində təsis edilən "Elm" nəşriyyatının yaradılması, inkişafı və fəaliyyət mexanizmi kompleks şəkildə təhlil edilmişdir. Respublikamızda elmin bütün sahələrinə dair fundamental, ümumiləşdirici əsərlər tərtib edən "Elm" nəşriyyatının əsas istiqamət sferaları öyrənilərək, yarandığı dövrdən müasir zamanadək keçdiyi inkişaf yolları ümumilikdə araşdırılmışdır.

Резюме: В статье анализируются создание, развитие и механизм издательства "Наука", созданного при Национальной академии наук Азербайджана. Основные направления издательства «Вяз», которое составляет фундаментальные, обобщающие работы по всем направлениям науки в нашей республике, изучены в целом, а пути его развития изучены в целом с момента его создания.

Summary: The article analyzes the creation, development and mechanism of the "Science" publishing house established under the Azerbaijan National Academy of Sciences. The main directions of "Elm" publishing house, which compiles fundamental, generalization works on all areas of science in our Republic, have been studied in general, and its development paths have been studied in general since its inception.

Açar sözlər: elm nəşriyyatı, nəşr fəaliyyəti, nəşriyyatın inkişafı, nəşriyyatın təşəkkülü

Ключевые слова: научное издание, издательская деятельность, издательское образование.

Key words: science publishing, publishing activities, publishing development, publishing formation

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən 2000-ci il 30 may tarixində "Nəşriyyat işi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu"u qüvvəyə minmişdir. Bu qanunda qeyd edilmişdir ki, nəşriyyat anlayışının mahiyyəti əsas fəaliyyət sahəsi müəlliflə sifariş verməklə və ya müəllifin (müəlliflik hüququ sahibinin) sifarişilə nəşriyyat məhsullarının hazırlanması, istehsalı və ya yayımından ibarət olan ixtisaslaşmış mədəniyyət müəssisəsi hesab edilir. (Azərbaycan Respublikasının Nəşriyyat işi haqqında qanunu.- Bakı, 30 may 2000-ci il № 887-IQ.-13 s.1)

Müstəqil Azərbaycan dövlətinə Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə ölkədə elmin inkişafı, elmi-texniki potensialın güclənməsi, yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlanması, cəmiyyətdə elmi işçilərin nüfuzunun artırılması sahəsində önəmli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Prezident Heydər Əliyevin 2001-ci il 15 may tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyasına "Milli Elmlər Akademiyası" statusu verilmişdir. Bu tarixi fərman Azərbaycanda fundamental elmin əldə etdiyi nailiyyətləri, Azərbaycanın sosial-iq-

tisadi, mədəni və mənəvi təşəkkülündə elmin rolunu, ölkənin ictimai-siyasi həyatında nüfuzunu və akademik elmin suveren Azərbaycan dövlətinin tərəqqisinin təminatçısı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Yaranan gündən etibarən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nəzdində nəşriyyat-poliqrafiya mərkəzinin yaradılması elmin inkişafında xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nəşriyyat fəaliyyəti Azərbaycanı Tədqiq və Təəbbüb Cəmiyyəti nəzdində şöbə kimi, sonralar Az.FAN (1939-cu ildən) yanında davam etmişdir. 1997-ci ildən AMEA-nın redaksiya-nəşriyyat işləri "Elm" Redaksiya, Nəşriyyat və Poliqrifiya Mərkəzində cəmləşdirilmişdir. AMEA Rəyasət Heyəti Mərkəzi aparatının tərkibində 2014-cü ildə yaradılmış "Elm" nəşriyyatı hal-hazırda bu işləri davam etdirir. "Elm" nəşriyyatı ədəbiyyat növləri – monoqrafiyalar, elmi məcmuələr, lüğətlər (terminoloji, ikidilli və çoxdilli), klassiklərin çoxcildlik əsərlərini, elmi-kütləvi kitabçalar, elmi jurnallar, soraq kitabçaları, bibliografik ədəbiyyat buraxan ixtisaslaşmış nəşriyyatdır. (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası-70.-488s. S 440)

Respublikamızda elmin bütün sahələrinə dair fundamental, ümumiləşdirici əsərlər "Elm" nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilmişdir. "Azərbaycan geologiyası", "Azərbaycan SSR atlası", "Azərbaycanın palçıq vulkanları atlası", "Azərbaycanın təbaşir faunası", "Böyük Qafqazın təbii ehtiyat potensialı", "Kəsilməz spektorların operatorlar dəstəsi", "Selenid qallium tipli laylı kristallarda dinamik və statik qeyri-xətti effektlər", "AIII BVI tipli yarımkəçiricilərdə lazer şüalanmasının qarşılıqlı təsiri", "Azərbaycan florası", "Azərbaycan mikroflorası", "Xəzər dənizinin heyvanlar aləmi", "Azərbaycan buğdaları", "Azərbaycanın Qırmızı kitabı", "Ehtimal nəzəriyyəsi və riyazi statistika müntəxəbatı", "Azərbaycan tarixi" (7 cildə), "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" (6 cildə), "Azərbaycan fəlsəfə tarixi" (3 cildə), "Azərbaycan Atabəylər dövləti", "Şirvanşahlar dövləti", "Azərbaycanlılar: etnogenez və millətlərin formalaşması", "Azərbaycan inşaat sənəti", "Azərbaycan rəngkarlığı", "Azərbaycan xalçası", "Azərbaycanın dövlət və hüquq tarixi", "Azərbaycan abidələrinin epigrafiya korpusu", "Azərbaycan dilinin qrammatik əsasları", "Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi" (2 cildə), "Çoxcildlik Azərbaycan teatr tarixi" I cild əsərləri o sıradandır.

"Azərbaycanın klassik irsi" çoxcildlik seriyasından Nizami, Füzuli, Nəsimi, Xətai, A.Bakıxanov, N.B.Vəzirov, S.Ə.Şirvani, M.F.Axundov, M.Hadi, C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, S.Vurğun, H.Cavid və başqa Azərbaycan klassiklərinin akademik nəşrləri çap olunmuşdur.

Nizaminin yubileyi münasibətilə böyük şairin bütün əsərləri – ölməz "Xəmsə"sinin Azərbaycan və rus dillərində poetik və filoloji tərcümələri, habelə nizamişünaslıq üzrə bir sıra monoqrafiyalar nəşr edilmişdir. Nəşriyyatda dördcildlik "Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası", "Azərbaycan aşıqları və el şairləri", "Azərbaycan dastanları", "Azərbaycan bayatıları" kimi sanballı, ümumiləşdirici əsərlər çap olunmuşdur.

Respublikamızın müstəqillik qazanması ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan tarixinin açılmamış səhifələrini əks etdirən bir sıra əsərlər (M.Ə.Rəsulzadənin əsərləri: "Azərbaycan Cümhuriyyəti", "Stalinlə ixtilal xatirələri" və s.) ilk dəfə işıq üzü görmüşdür. Bir sıra əsərlərdə qondarma "Qarabağ problemi"nin geniş təhlili verilir, erməni millətçilərinin təcavüzkarlığı və Zaqafqaziyadakı qanlı münəqişələrdə Daşnaksütun partiyasının iyrənc rolu ifşa edilir ("Dağlıq Qarabağ. Tarix. Faktlar. Hadisələr", "DQMV ətrafında hadisələr saxtakarların əyri güzgüsündə", "Düşmənin iç üzü. XIX əsrin sonları – XX əsrin əvvəllərində Zaqafqaziyada erməni millətçiliyinin tarixi", "Ermənilik", "Ermənilər və həqiqətlər" və s.). Bundan əlavə 1988-1990-cı illərdə EA "Xəbərləri"nin (tarix, fəlsəfə və hüquq seriyası) erməni millətçilərinin Qarabağla əlaqədar fitnəkarlıqlarını elmi cəhətdən ifşa edən xüsusi nömrələri buraxılmışdır. Nəşriyyat inqilabından əvvəlki xarici və rus müəlliflərinin bu mövzuya dair dəyərli tarixi əsərlərini (Jorje de Malevil, "1915-ci il erməni faciəsi"; V.Veliçko, "Qafqaz"; İ.Q.Çavçavadzadə, "Erməni alimləri və fəryad edən daşlar"; S.N.Qlinka, "Azərbaycan ermənilərinin Rusiya ərazisinə köçürülməsinin təsviri" və s.) yenidən nəşr edilmişdir. (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası-70.-488s. S 441)

Respublikamızın mədəni həyatında fundamental nəşrlər mühüm rol oynayır. Çoxcildlik "Azərbaycanca-rusca lüğət", "Rusca-azərbaycanca lüğət", "Orfoqrafiya lüğəti", "İngilis dilinin sistemli lüğəti" və s. nəşr edilmişdir.

90-cı illərin ikinci yarısından başlayaraq yüksək dövlət səviyyəsində AMEA-ya olan diqqət və qayğı onun nəşr fəaliyyətini də yenidən qurmağa imkan verdi. Nəşriyyat və poliqrafiya ilə bağlı təşkilatlar "Elm" Redaksiya, Nəşriyyat və Poliqrafiya Mərkəzində birləşdirildi və yaxın illər üçün AMEA-nın nəşr siyasəti müəyyən edildi. Alimlərimizin uzun illərdən bəri üzərində işlədiyi çoxcildliklərin nəşrinə başlandı. Yeddi cildlik "Azərbaycan tarixi" yenidən işlənilib nəşr edildi. Bu nəşr xalqımızın ictimai-siyasi və mədəni həyatında böyük hadisədir. Altı cildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi"nin 4 cildi və üç cildlik "Azərbaycan fəlsəfə tarixi"nin 2 cildi nəşr edilmiş, digər cildlərin nəşri prosesi davam etdirilir.

"Elm" nəşriyyatı Azərbaycan dövləçiliyi, onun müstəqil dövlət quruculuğu ilə bağlı fundamental əsərlər nəşr etmişdir. "Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı", "Heydər Əliyev və Azərbaycan incəsənəti", "Heydər Əliyev dil haqqında və Heydər Əliyevin dili", "Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi", "Azərbaycanda Heydər Əliyevin aqrar siyasəti" kimi əsərlər ümummillə liderimizin xalqımızın mədəni-siyasi həyatındakı nəhəng fəaliyyətini əks etdirir.

Azərbaycan tarixinin, ədəbiyyatının və mədəniyyətinin öyrənilməmiş dövrlərini və şəxsiyyətlərinin xidmətlərini əks etdirən fundamental nəşrlərdən "Azərbaycan Demokratik Respublikası (sənədlər və materiallar toplusu)" (Azərbaycan və rus dillərində) əsəri, "Naxçıvan orta əsr mənbələrində", C.Quliyevin "İkinci Azərbaycan Respublikasının yaranması tarixinə dair", "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (ədəbiyyat, dil və mədəni quruculuq)", A.Rzayevin "Azərbaycan siyasi və hüquqi təlimləri tarixi", T.Köçərlinin "Qarabağ", "Tür-

kiyə Respublikası və Osman dövləti", Yaşar Qarayevin "XIX-XX yüzilliklər Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kitablarını xüsusi qeyd etmək lazımdır. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının tədqiqinə həsr edilmiş iyirmiye yaxın kitab əsasən yeni tədqiqatların nəticələridir. Ş.Cəmsidovun "Kitabi-Dədə Qorqudun tekstoloji tədqiqi", "Kitabi-Dədə Qorqud" (məqalələr toplusu), "Kitabi-Dədə Qorqud"un izahlı lüğəti", "Kitabi-Dədə Qorqud"un statistik təhlili" əsərləri qorqudsunlaşığı zənginləşdirmişdir.

Tarix və filologiya sahəsində nəşr olunmuş əsərlərdə yeni fakt və sənədlər üzə çıxarılır, zəngin arxiv materialları milli ideoloji zəmində təhlilə cəlb olunur. Azadə Rüstəmov, Bəkir Nəbiyev və Y.Qarayevin "Azərbaycan ədəbiyyatı", C.Quliyevin "Tarix: düşüncələr, mülahizələr, qeydlər (1953-2003)", T.Mustafazadənin "XVIII yüzillik və XX yüzilliyin əvvəllərində Osmanlı-Azərbaycan münasibətləri", Ş.Alişanovun "Sözün estetik yaddaşı", Ş.Mustafayevin "Səlcuqlılardan Osmanlılara" A.Rzayevin "Nəsirəddin Tusi", "Ədəbi-nəzəri fikir iki əsrin qovşağında" (kollektiv), T.Kərimlinin "Nizami və tarix". "Məhəmməd Füzulinin əlifba-tezlik sözlüyü", "Milli strategiyalar, ideologiyalar və beynəlxalq münasibətlər: tarix, nəzəriyyə və müasir praktikalar", İ.Quliyevin "Hədisşünaslığın əsasları" və s. bu səpgidəndir. (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası-70.-488s. S 443)

İqtisadçı alimlərimiz müasir Azərbaycan iqtisadiyyatının problemləri ilə yanaşı, iqtisadi fikir tariximizi, onun nəzəri-metodoloji problemlərini əhatə edən əsərlər nəşr etdirmişlər. A.Nadirovun "Azərbaycan iqtisadiyyatı", Ş.Muradovun "İnsan potensialı: əsas meyillər və problemlər", "Azərbaycan iqtisadiyyatı" (kollektiv) nəşrlər ictimaiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. "Elm" nəşriyyatının son illərdəki nəşrləri sırasında üç cildlik "Azərbaycan heyvanlar aləmi" əsərinin rus və Azərbaycan dillərində çapı xüsusi yer tutur. Bu fundamental nəşrin başa çatması Akademiyaya elminin böyük imkanlarını təsdiq etdi. Üç cildlik "Azərbaycan Respublikasının konstruktiv coğrafiyası" əsəri də uzun illər aparılmış tədqiqatların yekunudur.

M.Abdullayev və C.Əliyevin "Süni və təbii radionuklidlərin miqrasiyası", Q.Məmmədovun "Azərbaycanda torpaq islahatı: hüquqi və ekoloji aspektlər" (Azərbaycan və rus dillərində), K.Tuayevin "Azərbaycan quşlarının kataloqu", "Bioetika, elm və texnologiyaların etikası problemləri", X.Qasımovun "Polien makrolid antibiotiklərin quruluşu, fiziki-kimyəvi xassələri və membran funksiyaları", M.Seyidbəylinin "Rusiyada Azərbaycan diasporu: xüsusiyyətləri, formalaşması və inkişaf meyilləri" əsərləri respublikamızla yanaşı, xarici mütəxəssislərin də diqqətini cəlb etmişdir.

Nəşriyyatda 10 elmi jurnal ("Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Məruzələri", "AMEA-nın Xəbərlər məcmuəsi", "Azərbaycan kimya jurnalı", "Azərbaycan MEA-Turkologiya jurnalı" ayrı-ayrı elm sahələri üzrə 6 adda "Xəbərlər") buraxılır.

"Elm" nəşriyyatının ilk elmi yaradıcılarından və direktorlarından biri Azərbaycan EA-nın həqiqi üzvü Z.M.Bünyadov olmuşdur. Müxtəlif illərdə bu

müəssisəyə Ə.R.Xanbabayev, F.M.Məlikov, F.S.Əhmədov, Ə.N.Novruzova, Ş.H.Alışanov rəhbərlik etmişlər. 2014-cü ildən təşkilatə H.X.Abiyev başçılıq edir.

Nəşriyyatın 70 illik fəaliyyəti dövründə bir çox yüksək ixtisaslı redaksiya-nəşriyyat mütəxəssisi yetişmişdir ki, onlardan R.Ə.Kərimova, V.B.Əliyev, Ə.Q.Musayeva, N.B.Xatunsev, Ə.M.Məmmədov, T.M.Ağayev, G.Ş.Davudova, V.A.Oqniyenko, O.M.İsmayılova, A.A.Cəfərova, G.Ə.Abdullayeva, A.Q.Cahangirova, X.M.Nəbiyevin adları ayrıca qeyd olunmalıdır. (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası-70.-488s. S 444-445)

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının "Elm" Nəşriyyatında 2010-2017-ci illərdə 314 adda ümumi həcmi 8350, 2 çap vərəqi olan elmi əsərlər 169143 nüsxə tirajla nəşr edilmişdir. 2013-cü ildə nəşr olunan mühüm əsərlər: A. Rüstəmovanın "Seçilmiş əsərləri"-nin 2 cildi; "Azərbaycanda Heydər Əliyevin aqar siyasəti" (Q. Məmmədov); "Bitkilərin anatomiyası və morfolojiyası üzrə izahlı terminlər lüğəti"(T. Məmmədov); "Azərbaycan romantizmi, II cild" (V. Osmanlı); "Ermənilər və həqiqətlər" (V. Qaraoğlu); "Ədəbi-nəzəri fikrin tarixiliyi və müasirliyi" (Ş. Alışanov); "XX əsr Azərbaycan poeziyası antologiyası, IV kitab"; Səməd Vurğun ilk Azərbaycan poeziyası antologiyasında" (F. Vəlixanova); "Milli strategiyalar, ideologiyalar və beynəlxalq münasibətlər: tarix, nəzəriyyə və praktikalar"; "Hədisşünaslığın əsasları" (İ. Quliyev) və s. AMEA-nın nəşriyyat fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə 2014-cü ildə AMEA Rəyasət Heyəti Mərkəzi Aparatı tərkibində "Elm" Redaksiya-Nəşriyyat Poliqrafiya Mərkəzinin bazasında yeni strukturda "Elm" Nəşriyyatı yaradılmışdır.

2014-cü ildə nəşr olunan mühüm əsərlər: "Azərbaycan fəlsəfə tarixi, II cild"; "Xəlil Rza Ulutürk Seçilmiş əsərləri, III cild", "Ədəbiyyatımızın vicdanı- Məmməd Arif Dadaşzadə"; "Yaşar Qarayev, Seçilmiş əsərləri, I cild"; "Müasir kimyanın perspektiv istiqamətləri" (D. Tağıyev); "Radiasiya biologiyasına giriş" (E. Cəfərov); "Stress və bitkilərin adaptasiyası" (R. Əliyev, M. Abbasov, V. Rəhimli); "Kimya və həyat" (V. Fərzəliyev və b.) və s. (Hesabat AMEA -2013-2017--- S-215)

2015-ci ildə nəşriyyatda çap edilən kitabların böyük əksəriyyətini Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 70 illiyi ilə əlaqədar yubiley nəşrləri təşkil etmişdir. Nəfis şəkildə hazırlanmış bu kitablardan "Akademiya simalarında", "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası- 70" yubiley kitablarını, "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası" yubiley bukletini, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası təsisçiləri silsiləsindən 16 adda bibliografik məlumat kitablarını göstərmək olar. 2015-ci ildə nəşr olunan digər mühüm əsərlər "Əlibəy Hüseynzadə-150. Məqalələr və xatirələr"; "Yaşar Qarayev. Seçilmiş əsərlər, II cild"; "Azərbaycan geologiyası (3cildə)"; "Azərbaycanda fitoplazmanın molekulyar xarakteristikası və genetik müxtəlifliyi" (C. Əliyev, İ. Hüseynova və b.); "Tək atomdan supramolekulyar kimyaya" (D. Tağıyev, A. Məmmədov);

"Радиоэкологические аспекты биогеоценозов" (C. Əliyev, Q. Məmmədov, M. Abdullayev) və s.(Hesabat AMEA 2015-I cild S-225)

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 yanvar 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə 2016-cı il Azərbaycan Respublikasında "Multikulturalizm ili" elan edilmişdir. Bununla bağlı olaraq "Elm" Nəşriyyatında akademik İsa Həbibbəyli və professor Natalya Sotnikovanın elmi redaktorluğu ilə "Мультикультурализм: тенденции и реальность" adlı məqalələr məcmuəsi kitab halında çap edilmişdir.

2016-cı ildə Yaşar Qarayevin Seçilmiş əsərlərinin IV və V cildləri; Tofiq Hacıyevin Seçilmiş əsərlərinin I cildi(I və II hissələr); "Birinci Türkojoloji Qurultay və Azərbaycanda Türkojologiya" adlı kitab və Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı kitabxanası seriyasından M. Ə. Rəsulzadənin məqalələri işıq üzü görmüşdür. Həmin il AMEA-nın Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutunun 80 illik yubileyi ilə əlaqədar "Институт катализа и неорганической химии- 80 лет" adlı yubiley kitabı nəşr edilmişdir. AMEA-nın müxbir üzvü Bilal Bilalovun "Некоторые вопросы аппроксимации" adlı monoqrafiyası; Fərhad Xəlilzadənin "Elementar zərrəciklər fizikasının əsasları" əsəri və AMEA-nın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş ümumi yığıncağın materialları da nəşriyyatın 2016-cı ildəki mühüm məhsulları sırasındadır. (Hesabat 2016- I cild S-235-236)

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının "Elm" Nəşriyyatında 2017-ci ildə 68 adda ümumi həcmi 1532,7 çap vərəqi olan elmi əsərlər 43300 nüsxə tirajla nəşr edilmişdir. Onlardan 963,4 çap vərəqi olmaqla 28300 nüsxəsini elmi mövzuda kitablar, 569,3 çap vərəqi olmaqla 15000 nüsxəsini isə dövr nəşrlər təşkil edir. Bundan başqa, il ərzində AMEA Rəyasət Heyətinin rəsmi mətbu orqanı olan "Elm" qəzetinin ayda 2 nömrə olmaqla 24 nömrəsi 48000 nüsxə tirajla nəşr edilərək oxuculara çatdırılmışdır (cədvəl 1, 2).

**Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
"Elm" Nəşriyyatında 2017-ci ildə buraxılmış kitabların
S İ Y A H İ S İ**

Cədvəl-1

№	Nəşr edilmiş kitabların müəllifi və adı	Həcmi (ç.v.)	Tirajı
1	2	3	4
1.	Əli Rəcəbli. Qafqaz pulları	21,25	500
2.	РовшанВелизаде. Медаморская АЭС – Экологическая бомба для региона	23,75	500
3.	T.Nasıyev. Seçilmiş əsərləri. I cild, II hissə	28	500
4.	T.Nasıyev. Seçilmiş əsərləri. II cild	30,75	500
5.	The Realities of Genocide	16	500
6.	A.B.Sadıyov. Модели и технологии решения задач управления в чрезвычайных ситуациях	23,25	300
7.	Дж.А.Азадалиев, Ф.А.Керимов. Метасоматизм и рудогенез эндогенных месторождения Нахчыванской АР (Азербайджанская Республика)	38	300
8.	M.A.Мамедъяров. Синтетические эфирные смазочные масла	24,75	500
9.	XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri. IV kitab	14,75	500
10.	Azərbaycanmusiqitarixi. II cild	36,5	500
11.	Г.А.Байрамова. Углеводородные газы мезо- кайнозойских отложений Евлах- Агджабединского прогиба в связи с поисками залеганий нефти и газа	33	300
12.	Fəridə Əzizova. Klassik ərəb poeziyasında Azərbaycan şairləri: genesis, poetika (VIII-XI əsrlər)	12,5	300
13.	Nəsimi – 600 – “Ey Nəsimi, cahanı tutdu sözün” mövzusunda AMEA-nın müxbir üzvü, Əməkdar Elm xadimi, professor R.Azadənin xatirəsinə ithaf olunmuş III Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları (23-24 iyun 2017-ci il)	20,75	300
14.	Sevran xanım Mirqasımova. Bir ananın hekayəti	8,5	300
15.	Ф.Д.Гасанов. Микроэлементынижнеплиоценовых отложений Южно-Каспийской впадины	13,25	300

16.	M.P.Babayev, Ə.M.Cəfərov, Ç.M.Cəfərova, S.M.Hüseynova, X.M.Qasımov. Böyük Qafqazın müasir torpaq örtüyü	21,6	300
17.	Ə.T.Əmiraslanov, H.K.Muradov. Dayağ-hərəkət şişlərində neoplastik angiogenez	33,25	500
1	2	3	4
18.	AMEA İllik Hesabatı – 2016, I cild	18,5	500
19.	AMEA İllik Hesabatı – 2016, II cild	16	500
20.	AMEA İllik Hesabatı – 2016, III cild	6	500
21.	H.A.Nasıbov. Очерки по космической механике	6	200
22.	Möhsün Nağısoylu. Seçilmiş əsərləri. I cild	39,75	500
23.	Möhsün Nağısoylu. Seçilmiş əsərləri. II cild	40,75	500
24.	Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı kitabxanası. Ceyhun Hacıbəyli. Seçilmiş əsərləri	23	400
25.	NigarBakıxanova. Ömrünsəhifələri	7,75	300
26.	В.М.Аббасов и др. Реагенты и продукты для нефтяной, газовой, нефтеперерабатывающей и нефтехимической промышленности	27,25	300
27.	Teymur Bünyadov. Ana laylası beşik nəğməsidir...	20,5	500
28.	Mahir Səbzəliyev, İlham Səbzəliyeva. Klassik tiplərə aid olmayan singular həyəcanlanmış diferensial tənliklər nəzəriyyəsinə giriş	12,5	300
29.	Г.Г.Кулиев. Парадигма вечного круговорота материи в космологии	22,5	200
30.	Azərbaycan Respublikasında iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi xüsusiyyətləri və problemləri. Elmi əsərlər toplusu	33	300
31.	A.İ.Mustafazadə, N.H.Cəfəri. İslam hüququ (insan hüquqları kontekstində)	13,75	300
32.	Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi – 2017	27	300
33.	A.M.Quliyev və b. Neft və qaz yataqlarının hasilat potensialının proqnoz qiymətləndirilmə modelləri	3,75	300
34.	Nazim Mustafa. İravan Quberniyasında azərbaycanlıların siyqırımı	20,5	1000
35.	НатигМамедзаде. Геноцид азербайджанцев в Карабахском регионе Азербайджана (1918-1920)	21,5	1000
36.	ИльгарНифталиев. Геноцид азербайджанцев в Ирванской губернии (1918-1920)	11,75	1000
37.	Kamran İsmayilov. Zəngəzurda Azərbaycan xalqına qarşısoyqırımı (1918-1920)	15,5	1000
38.	Güntəkin Nəcəfli. Urmiya bölgəsində azərbaycanlılara qarşı soyqırımı (1917-1918)	7	1000

39.	Güntekin Nəcəfli. Şərqi Anadolu, Naxçıvan və İrəvan bölgələrində ermənilərin türk-müsəlman əhasliyə qarşı törətdikləri soyqırımlar (1918-1920)	15,5	1000
40.	Vaqif Abışov. Bakıda Azərbaycan xalqına qarşı 1918-ci il mart soyqırımı	13,75	1000
1	2	3	4
41.	Vaqif Abışov. Quba qəzasında Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı	6	1000
42.	Vaqif Abışov. Şamaxı qəzasında Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı	7,5	1000
43.	Yaqub Mahmudov. Real tarix və "Böyük Ermənistan" uydurması	9	500
44.	Ягуб Махмудов. Реальная история и вымысел о «Великой Армении»	9,25	500
45.	YagubMahmudov. Real history and confabulation on "Great Armenia"	9,5	500
46.	Nigar Gözəlova. Azərbaycanın türk müsəlman əhalisinin soyqırımı Britaniya kitabxanasının arxiv sənədlərində (1918-1920)	4,75	1000
47.	Yaqub Mahmudov. Azərbaycan xalqının İrəvan və ətrafındakı torpaqlara tarixi varislik hüququ bərpa olunmalıdır (üç dildə)	4,25	1500
48.	Vəli Axundov. Biblioqrafik göstərici	7,35	300
49.	Şahbaz Muradov. Biblioqrafik göstərici	26	300
50.	Akif Musayev. Biblioqrafik göstərici	10	300
51.	İlyas Babayev. Biblioqrafik göstərici	9	300
52.	Əliyar Səfərli. Biblioqrafik göstərici	9,5	300
53.	Qızıl qüllər kataloqu	15,66	500
54.	Azay Quliyev. Azərbaycanda qeyri-hökumət təşkilatları: Tarix və inkişaf	12,25	500
Cəmi:		963,35	28300

(Hesabat AMEA-2017 I cild)

**Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
"Elm" Nəşriyyatında 2017-ci ildə buraxılmış jurnalların
SİYAHISI**

Cədvəl-2

№	Nəşr edilmiş jurnalların adı	Həcmi (ç.v.)	Tirajı
1	2	3	4
1.	AMEA Məruzələri, №1, 2017 (ingilis dilində)	13,75	400
2.	AMEA Arxetip jurnalı, №1, 2017	9,0	400
3.	AMEA Xəbərləri Biologiya və Tibb Elmləri, №1, 2017	20,75	400
4.	AMEA Xəbərləri Biologiya və Tibb Elmləri, №2, 2017	22,5	400
1	2	3	4
5.	AMEA Xəbərləri Biologiya və Tibb Elmləri, №3, 2017	21,25	400
6.	Azərbaycan Kimya jurnalı, №1, 2017	12,0	400
7.	Azərbaycan Kimya jurnalı, №2, 2017	12,0	400
8.	Azərbaycan Kimya jurnalı, №3, 2017	11,0	400
9.	Azərbaycan Kimya jurnalı, №4, 2017	12,5	400
10.	Azərbaycan Riyaziyyat Jurnalı, №1, 2017 (ingilis dilində)	9,0	400
11.	Azərbaycan Riyaziyyat Jurnalı, №2, 2017 (ingilis dilində)	13,5	400
12.	AMEA Xəbərləri FTR seriyası (İnformatika və İdarəetmə problemləri buraxılışı), №3, 2017	16,75	400
13.	AMEA Xəbərləri FTR seriyası (İnformatika və İdarəetmə problemləri buraxılışı), №6, 2017	17,5	400
14.	AMEA Xəbərləri FTR seriyası (Fizika və Astronomiya buraxılışı), №2, 2017	25,0	400
15.	AMEA Xəbərləri FTR seriyası (Fizika və Astronomiya buraxılışı), №5, 2017	19,5	400
16.	AMEA-nın Xəbərləri. İctimai elmlər seriyası, №1, 2017	16,5	400
17.	AMEA-nın Xəbərləri. İctimai elmlər seriyası, №2, 2017	23,5	400
18.	AMEA-nın Xəbərləri. İctimai elmlər seriyası, №3, 2017	17,0	400
19.	AMEA-nın Xəbərləri. İctimai elmlər seriyası, №4, 2017	11,25	400

20.	AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, №1, 2017	32,25	400
21.	AMEA-nın Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, №2, 2017	35,25	400
22.	AMEA Türkologiya jurnalı №1, 2017	8,0	400
23.	AMEA Türkologiya jurnalı №2, 2017	9,6	400
24.	AMEA Türkologiya jurnalı №3, 2017	7,25	400
25.	AMEA Türkologiya jurnalı №4, 2017	6,75	400
26.	AMEA Xəbərlər Məcmuəsi №4, 2016	16,0	500
27.	AMEA Xəbərlər Məcmuəsi №1, 2017	16,0	500
28.	AMEA Xəbərlər Məcmuəsi №2-3, 2017	16,0	500
29.	AMEA Xəbərlər Məcmuəsi №4, 2017	16,0	500
30.	Terminologiya məsələləri №1, 2017	15,0	300
31.	Terminologiya məsələləri №2, 2017	16,25	300
32.	AMEA Gənc tədqiqatçı jurnalı №1, 2017	31,75	400
33.	AMEA Elm və Həyat jurnalı №4, 2016	10,0	500
1	2	3	4
34.	AMEA Elm və Həyat jurnalı №1, 2017	9,5	500
35.	AMEA Elm və Həyat jurnalı №2-3, 2017	10,0	500
36.	AMEA Elm və Həyat jurnalı №4, 2017	9,5	500
	Cəmi:	569,35	15000
37.	AMEA "Elm" qəzetinin 2017-ci il üzrə 24 nömrəsi	96,0	48000

(Hesabat AMEA-2017 I cild)

Cədvəllərdən göründüyü kimi Elm nəşriyyatında 2017-ci ildə nəşr edilmiş mühüm əsərlər sırasında akademik Məhərrəm Məmmədyarovun sintetik efir sürtkü yağlarının yeni tiplərinin alınması və onların əsasında yeni kompozisiyaların yaradılmasından bəhs olunan "Синтетические эфирные смазочные масла", professor Əli Rəcəblinin AMEA-nın Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Numizmatika Fondunun və qismən Milli Gürcüstan Dövlət Muzeyinin materialları əsasında hazırlanmış "Qafqaz pulları", professor Rövşən Vəlizadənin Ermənistan Respublikasında yerləşən, bütöv regionumuz üçün təhlükəli və hazırda qəzalı vəziyyətdə fəaliyyət göstərən "Metsamor" AES-dən bəhs olunan "Мецаморская АЭС – Экологическая бомба для региона" kitablarını göstərmək olar.

AMEA-nın müxbir üzvü Musa Qasımlının erməni hərbciləri və Daşnaq Ermənistan tərəfindən Cənubi Qafqaz, Orta Asiya və Şərqi Anadolunun dinc əhalisinə qarşı tarixin müxtəlif dövrlərində törədilmiş vəhşi soyqırım faktlarından bəhs olunan "The Realities of Genocide" kitabına Rusiya, ABŞ, Fransa, Azərbaycan, Türkiyə, İsrail, Özbəkistan və Gürcüstan alimlərinin etibarlı resurslar və arxiv materiallarına əsaslanmış məqalələri daxildir.

AMEA-nın müxbir üzvü Əminəğa Sadıqovun "Elm" Nəşriyyatında işıq üzü görmüş "Модели и технологии решения задач управления в чрезвычайных ситуациях" monoqrafiyasında fəvqəladə hallarda əhalinin müdafiəsi üçün nəzərdə tutulmuş yeni mühüm modellər, metodlar və vasitələr tədqiq olunmuşdur.

Bundan başqa, "Elm" Nəşriyyatında "Azərbaycan musiqi tarixi" kitabının I və II cildi, akademik Tofiq Hacıyevin Seçilmiş əsərlərinin II cildi, akademik Möhsün Nağısoylunun Seçilmiş əsərlərinin I və II cildi, "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri (IV kitab)", "Ə.T.Əmiraslanov, H.K.Muradov. Dəyər-hərəkət işlərində neoplastik angiogenezi", "B.M.Аббасов и др. Реагенты и продукты для нефтяной, газовой, нефтеперерабатывающей и нефтехимической промышленности", "Г.Г.Кулиев. Парадигма вечного круговорота материи в космологии" və s. kimi kitablar da nəşr olunmuşdur.

"Elm" Nəşriyyatının fəaliyyətində AMEA-nın dövrü nəşrləri də əsas yer tutur. 2017-ci ildə 14 adda dövrü jurnalların və "Elm" qəzetinin nəşri təmin edilmişdir.

Nəticə olaraq qeyd edə bilərik ki, ümumilikdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının "Elm" nəşriyyatının çap etdirdiyi müxtəlif məzmunlu sənədlər istər məzmun istərsə də keyfiyyət baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Yarandığı dövrdən indiyə kimi nəşriyyatın əsas iş prinsipi xüsusi axıcılığı və dominantlığı ilə səciyyələnir. Müxtəlif məzmunu malik elm sahələrinin nəşr fəaliyyəti məhz bu nəşriyyat tərəfindən ərsəyə gətirilərək Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının gələcək inkişafına mühüm töhvələr verməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Nəşriyyat işi haqqında qanunu.-Bakı, 30 may 2000-ci il № 887-IQ.-13 s.
2. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası 70.- Bakı, "Elm" nəşriyyatı, -2015.-488 s.
3. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2013-2017.-271 səh.
4. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2015.-453 səh.
5. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2016.-I cild.-272 səh.
6. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2016.-II cild.-246 səh.
7. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2016.-III cild.-92 səh.
8. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2017.- I cild.-296 səh.
9. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2017.- II cild.-256 səh.
10. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2017.- III cild.-94 səh.
11. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2018.- I cild.-282 səh.
12. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2018.- II cild.-264 səh.
13. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin hesabat məruzəsi.-Bakı, 2018.- III cild.-90 səh.

*** *** ***

*Jurnal «Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində
çap olunmuşdur.*

Çapa imzalanıb: 02.10.2019.
Format: 70x100 1/16. Qarnitur: Times.
Hecmi: 13.5 ş.ç.v. Tiraj: 120.
Sifariş № 122. Qiyməti müqavilə ilə.

**TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFIYA
MƏRKƏZİ**

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
596 21 44; 497 06 25; (055) 715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az

